Coperta seriei: *Petre Vulcănescu*

R E S T I T U T I O

CEZAR BOLLIAC

SCRIERI

I

MEDITAŢII
POEZII

Ediţie, note şi bibliografie de
ANDREI RUSU

Prefaţă de
MIRCEA SCARLAT

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI — 1983

PREFAȚĂ

Plasat, printr-un cvasiunanim consens, în raftul al doilea al Bibliotecii (termenul este folosit aici în accepțiunea de alegere iar nu de depozit de cărți), Cezar Bolliac este mult mai des citat decît citit. Lucrul este dovedit și de raritatea editărilor, ca și de cea a studiilor mai ample care i s-au dedicat.

„Ascendentul" numelui asupra operei se explică, parțial, prin caducitatea evidentă a exact laturilor care au fost cel mai adesea amintite: poezia și studiile de arheologie. Poezia i-a fost umbrită de cea a unor contemporani de talia lui Grigore Alexandrescu sau Ion Heliade Rădulescu, iar studiile de arheologie l-au incitat pe Alexandru Odobescu la scrierea răsunătorului pamflet *Fumuri archeologice scornite din lulele prehistorice de un om care nu fumează*, capodoperă a literaturii satirice românești... Se știe că același Bolliac îl va incita, în mod similar, pe Ion Luca Caragiale. Vom avea prilejul să vedem că „provocările" acestea repetate s-au datorat faptului că Bolliac a fost unul din reprezentanții tipici ai generației sale, gesturile, atitudinile și scrierile lui fiind simptomatice pentru o întreagă mentalitate de grup. Importanța lui istorică poate fi percepută în toată complexitatea ei numai printr-o abordare *globală* a personalității creatoare.

Uneori, însă, a face elogiul ansamblului echivalează cu un „verdict" negativ asupra aspectelor particulare ale operei. De aceea, în cazul lui Bolliac, sîntem datori să arătăm că există două aspecte ale operei sale — pamfletul în proză și teoria poeziei — prin care scriitorul rămîne unul dintre reperele de neocolit din istoria literaturii române. Dacă ar fi scris numai două texte

(Mozaicul social și *Răspuns la articolul „Poezie")* și tot ar fi durat în istoria literaturii naționale. I-a fost dat să se risipească însă, în mod fecund, e drept, dar sterilizator, dînd impresia superficialității, sporită de cultivarea cu insistență a obiectivării Efemerului în scris: gazetăria. Bolliac este tocmai prin aceasta un reprezentant tipic al generației sale, al cărei destin a fost parcă arderea permanentă, nimicitoare. Mistuirea fizică a Bălcescului și cea intelectuală a lui Bolintineanu sînt polii acestei combustii uriețești de energii puse în joc de generația care avea să rupă definitiv cu letargia fanariotă, punînd bazele României moderne. Iar faptul că cei care — precum Bolliac — au atins bătrînețea fizică au fost vehement contestați de contemporanii mai tineri a fost, într-un fel, opera... lor. Căci tocmai ei fuseseră dinamizatorii organismului național; revoluționarea fusese atît de profundă încît, singur, prestigiul de „anteluptător" nu mai era suficient spre a te impune în fața unor fii (spirituali) din speța lui Titu Maiorescu.

Așadar, ceea ce-l definește, privit în ansamblul activității sale, pe Bolliac, este demonul mistuirii permanente (mistuire fecundă, căci și erorile lui — incitante — au fost, poate, necesare) și caracterul reprezentativ al operei. Antologia de față este gîndită în așa fel încît, pe lîngă reușitele de netăgăduit ale autorului *(Mozaicul social* și articolele despre poezie), să ofere o imagine de ansamblu asupra personalității multilaterale a intelectualului patruzecioptist.

Capodopera necontestată a lui Cezar Bolliac este *Mozaicul social*, publicat în 1858[1]. Punctul de pornire este unul extraliterar: discuțiile purtate atunci în jurul prevederilor constituționale. *Regulamentul organic* își dovedise din plin inadecvarea la realitățile românești, iar noua constituție, în curs de elaborare, avea prea multe puncte discutabile. Ceea ce-l preocupă pe Bolliac în acest articol este împărțirea societății în clase clar delimitate (șaptesprezece!). Militînd pentru unirea iar nu pentru dezbinarea locuitorilor țării, Bolliac se opune cu vehemență acestei divizări, în care vedea premiza unor viitoare opresiuni (nu întîmplător a pus în fruntea pamfletului un motto din E. Du-

[1] În două numere succesive ale ziarului „Naționalul": 73 (21 august) și 74 (25 august).

clerc, încheiat cu afirmația categorică: „Cine zice *clase* zice opresiune, privilegiu, coaliție de egoisme").

Demonstrația politică și-a avut importanța cunoscută în anii tulburi dinaintea creerii statului unitar român. Ea ar fi rămas interesantă numai pentru exegeții istoriei sociale, dacă Cezar Bolliac nu ar fi scris, practic, literatură satirică de cea mai bună calitate.

Efectul urmărit este realizat cu o subtilitate extraordinară, Bolliac începînd, aparent, un studiu de psihologie colectivă sau de sociologie, în nici un caz un articol politic. După o frază inaugurală categorică, menită a șoca („Țara Românească a fost totdauna o țară ce a diferit de toate celelalte țări din lume"), sînt subliniate, cu aparentă obiectivitate de geograf și de meteorolog, varietatea reliefului și marile fluctuații de temperatură. Obiectivitatea este, evident, mimată, exagerarea fiind deliberată („cînd plouă cu lunile pînă și broaște și pești, cînd usucă apoi pămîntul pînă subt rădăcina plantelor; [...] suflă tot într-un timp și cu austrul și cu crivățul și bate lumea cu pietre ca pumnul din senin"), spre a se putea trage concluzia — necesară în logica internă a pamfletului — că Țara Românească are „o climă schimbătoare, dar proprie, care nu se aseamănă cu a nici unei alte țări".

Așa cum în epopeile homerice zeii erau cuprinși de patimile muritorilor, în *Mozaicul social* clima și relieful „participă", cauzal, la viața poporului, menite fiind a motiva (în scop evident ironic) ciudățenia unor comportamente umane mult prea greu de înțeles. Argumentarea lui Bolliac se desfășoară după o seducătoare logică a ironiei: „Prin influința astei clime extraordinare, Țara Românească produce, atît în regniul inorganic al naturei, cît și în regniul organic, speții și varietăți ce nu le mai dă nici o altă țară". Concluzia aceasta vine firesc, la capătul considerațiilor despre relief și climă, autorul parodiind cu exemplară subtilitate maniera cercetătorilor de orientare pozitivistă; și o face exact în vremea cînd această tendință era în cea mai mare vogă!

Pentru a spori efectul scontat, Bolliac ajunge și la alte „concluzii" (toate tendențioase!) de tipul celei mai sus citate și care, împreună cu aceea, constituie premisele pamfletului politic propriu-zis: „Natura este atît de minunată în legile ei, încît, cînd pune un sigiliu pe un tărîm, orice se va produce pe acel tă-

rîm, tot o să se raporteze, atît în fizic cît și în moral, la sigiliul ce a pus ea tărîmului aceluia".

Subtilitatea pamfletarului se vede și în modul în care amînă abordarea subiectului ce-l preocupă. „Sigiliul" naturii este semnalat întîi în „caracterul național" („expresia astui tărîm atît de variat și a climei sale atît de schimbătoare este chiar caracterul național al românului, pe care nu-l poți semui cu al nici unei alte nații"), apoi în organizarea socială („pînă și societatea acestei țări a trebuit să se formeze leit pe același tip"), pentru a se ajunge la ceea ce-l interesa, de fapt, pe autor: „pînă și chiar politica și diplomația a trebuit să păstreze totdauna astei țări stilul fatalului sigiliu ce i-a implîntat natura!"

Se observă lesne că ironia se manifestă aici tocmai prin crearea unei... „fatalități". În plus, remarcabil este modul în care scriitorul *se menține* în registrul ironic. Subtilitatea ironiei se alătură vervei pamfletare, ducînd la apariția unor pagini care pot figura în orice antologie, oricît de restrînsă, a umorului românesc.

Pamfletul are trei părți relativ distincte, prima și ultima (cele care constituie partea propriu-zis pamfletară, cu valoare pur literară) fiind menite a face convingătoare demonstrația din partea mediană, unde se discută statutul fiecărei clase sociale.

După ce analizează cele șaptesprezece „părticele" din care este compus „mozaicul social al Țărei Românești", Bolliac observă — mimînd aceeași metodă pozitivistă din partea introductivă: „Astfel inegalitățile sociali în țara noastră fură călcate pe inegalitățile tărîmului; astfel caracterul național se formă pe aceste inegalități, astfel moralul se modelă pe fizic". Avem, în finalul acestui citat, cea mai clară parodie a teoriilor deterministe foarte la modă în Franța acelor ani.

Problematica anunțată în titlu fiind, practic, epuizată, articolul s-ar fi putut încheia aici. Numai în cazul în care autorul și-ar fi propus un scop exclusiv politic însă! Intenționalitatea literară este dovedită de faptul că articolul se continuă pe cîteva pagini de curată literatură satirică.

Mimînd în continuare seriozitatea savantului care vrea să-și verifice o teorie, Bolliac deschide un nou drum discuției: „Să vedem acum daca ast sigiliu fatal al naturei se reflectă pe toate fețele pe îndoiturile societăței noastre — în viața publică, în viața privată, în viața intimă". Și astfel, ceea ce părea un scop (discutarea prevederilor constituționale privitoare la clasele sociale) devine un pretext pentru scrierea unor spumoase pasaje satirice: „În proporția orașului București, nu este nici un alt oraș în Europa care să aibă aparența unei așa mari activități; va fi mare lucru însă daca doi la sută din aști indivizi ce furnică pe Podul Mogoșoaiei în trăsuri, călări și pe jos, merg la vreo treabă. Nicăiri în lume nu poate fi luată petrecerea drept treabă serioasă și treaba serioasă drept petrecere ca aici. Cînd unii dorm, alții mănîncă, alții ies la plimbare pentru poftă de mîncare, alții la plimbare pentru digestie, alții la plimbare sculați de pe somn".

Pasajul în care Bolliac atinge apogeul talentului în materie de literatură satirică se referă la programul instituțiilor publice: „cînd o cancelarie lucrează, cealaltă nu s-a deschis încă, cealaltă s-a și închis. Dacă capul unui departament a învățat în Franța, mănîncă la șase ore, vine la cancelarie la două ore și toți subalternii, toți cîți au afaceri la acel departament trebuie să-și reguleze timpul după cum și l-a regulat ministrul; daca, după cîteva luni, vine la acel departament un ministru care a învățat în Germania, el mănîncă la două ore, vine la minister la unsprezece, și toți subalternii, toți cîți au afaceri la acel departament au să-și reguleze timpul după cum și l-a regulat ministrul; daca ministru n-a învățat nicăieri, mănîncă cînd i se face foame, vine la departament cînd i se urăște acasă, și toți subalternii, toți cîți au afaceri la acel departament au să pîndească mișcările ministrului acasă la el și să profite de momentele favorabile".

Verva pamfletară se dovedește extraordinară și subtilitatea autorului în gradarea efectelor este remarcabilă. Cu același sarcasm este prezentată utilizarea nefirească a oamenilor: „Ne vine un tînăr care a învățat matematicile — e bun de procuror la Divan.

A ieșit un militar din miliție — e bun de judecător la Comerciu.

Ne-a venit un pictor — e bun de polițar".

Exemplele de fapte aberante abundă în *Mozaicul social*, „catalogarea" lor fiind făcută de autor cu o vădită voluptate îmbinată cu ciudă; o ciudă chinuitoare, pentru că Bolliac nu vede nici o posibilitate de ieșire din situația pe care o prezintă. Multă tristețe străbate dintre rîndurile acestui spumos pamflet! Căci nu mai e nimic de rîs într-o frază ca aceasta: „Noi facem legi ca să nu se ție, facem școli ca să nu se poată învăța într-însele, facem tot ce nu voim să fie". Fraza e cu atît mai interesantă cu

cît a fost rostită exact în perioada în care se puneau bazele noilor instituţii, a căror inadecvare la realităţile româneşti o va critica atît de vehement Titu Maiorescu — ideolog pe care autorul *Mozaicului social* îl precede spectaculos în ceea ce priveşte denunţarea „formelor fără fond".

Finalul pamfletului dovedeşte o dată în plus desăvîrşita logică internă a „demonstraţiei". Bolliac revine la „sigiliul naturei", de care vorbise în partea inaugurală, expunînd generalizarea pe care paginile precedente aveau menirea s-o facă, pe cît posibil, convingătoare: „Anomalia tărîmului se reflectă în toate: în caracterul naţional, în legi, în obiceiuri, în moravuri, în opinii". În ultima frază, i se mulţumeşte (maliţios!) Celui de sus că, prin noua constituţie, nu s-a îndepărtat „fatalitatea"...

În istoria pamfletului românesc, *Mozaicul social* ocupă un loc de prim rang, înscriindu-se într-o tradiţie veche, înnobilată prin opere remarcabile încă din suta a şaptesprezecea, cînd autori prestigioşi ilustraseră pamfletul religios (Varlaam, *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc*) şi laic (Miron Costin, *De neamul moldovenilor)*.

Remarcabilă în cazul lui Bolliac este autonomizarea artistică a textului, ceea ce face ca acesta să-i atragă în primul rînd pe literaţi. Insist asupra acestei autonomizări, deoarece ea este, pe cît de rară, pe atît de surprinzătoare la un autor ce avea o înţelegere utilitaristă asupra artei. În ansamblul operei lui Bolliac, *Mozaicul social* constituie o fericită excepţie. Căci autorul n-a mai reuşit, în publicistica-i politică (la care, din această cauză, ne vom referi în altă secţiune a acestei prefeţe), o „performanţă" asemănătoare: să se ridice deasupra accidentului istoric ce a generat atitudinea polemică şi să creeze o operă capabilă a atrage mereu, „peste mode şi timp", pe degustătorii de literatură. În cadrul operei lui Bolliac, *Mozaicul social* ocupă un loc similar celui în care se plasează *Sburătorul* în opera lui Heliade: este o creaţie de excepţie, în care talentul scriitoricesc s-a cristalizat asemenea lacrimilor de chihlimbar pe care, în momente şi condiţii privilegiate, natura este capabilă să le producă din răşină obişnuită.

Mozaicul social este convingător în privinţa vocaţiei de polemist a autorului; aceeaşi înzestrare a dus şi la conturarea

ideilor sale despre poezie, atît de importante în devenirea gîndirii estetice româneşti.

La originile criticii literare româneşti stau obiecţiile (uneori răspunsurile) particulare. Cel mai interesant — pentru că se ridică la discutarea unor principii — este, în faza de pionierat, răspunsul lui Bolliac la un articol semnat de Heliade[1]. Comentîndu-l elogios pe Bolliac (pe care îl apăra de acuzaţia unui alt comentator!), Heliade îşi încheie articolul — apoteotic, în intenţie — cu un citat din Boileau. Răspunsul lui Bolliac, neaşteptat polemic, duce la apariţia primului articol important de doctrină poetică publicat la noi: *Răspuns la articolul „Poezie"*[2].

Opunîndu-i lui Boileau pe Victor Hugo, Bolliac redactează, practic, un adevărat „manifest" literar. Doctrinarul clasicismului este blamat într-un stil care aminteşte ostentaţia partizanilor romantismului galic: „Am urmat şi eu acelui păcătos poet, şi [...] repetînd aforisme ale acestui famos versificator — ce s-a zis nu ştiu pentru ce şi poet —, am aruncat în foc fără milă o mulţime de schiţe, craionări, eboşuri ale unei fugoase imaginaţii de juneţie [...]. Aş voi să omor suvenirea acelui destructor infernal al creaţiilor spirituale, pe care d-ta mi-l tot aduci de exemplu. Verseturile epopeei evreieşti şi toate epopeele ce se descoperă din zi în zi de exploratorii tezaurilor intelectuali cutrupiţi de seculi şi de piela întunericului timpurilor primitivi, [...] acele lumi întregi de poezie nu s-au făcut pe regulele d-lui Boileau".

Faţă de „cuminţenia" evlavioasă a contemporanilor săi, erezia aceasta era de o îndrăzneală formidabilă. Mai departe, Bolliac apără imperfecţiunea tehnică („pentru ce pretindem ca poezia să fie mai perfectă şi mai consecuentă decît natura?"), definind poetul ca „o reflexie a naturei văzute şi nevăzute". Întîlnim aici o *atitudine estetică*, şi nu simple reproşuri la adresa „meşteşugului" unui confrate. Este unul din cele mai importante articole publicate în perioada de pionierat a criticii literare româneşti. Din păcate, articolul — atît de important — nu a dus la schimbarea opiniei curente despre critică; nu venise, încă, „vremea" criticii literare...

---

[1] Ion Heliade Rădulescu, *Poezie*, în: „Curierul românesc", 1845, nr. 2, 5 ianuarie, p. 6—8.
[2] Tipărit în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1845, nr. 8, 19 februarie.

Pentru a reliefa noutatea adusă de Bolliac, o paranteză despre climatul literar al epocii se impune. Iar în analizarea acestui climat, viziunea contemporanilor asupra criticii este extrem de sugestivă.

Dacă Gheorghe Peșacov se ridica pur și simplu împotriva dreptului la critică [1], iar Heliade scria în 1837 că „nu e vremea de critică, copii ; e vremea de scris, și scriți cît veți putea și cum veți putea" [2], se va simți curînd necesitatea criticii literare. Aceasta nu apare însă precum Afrodita din spuma mării ; și trebuie să notăm că, cel puțin la început, Heliade nu face critică, ci pedagogie literară. El afirmă singur într-o notă la articolul *Critică literară* [3] că este nevoit „nu a riposta, ci a corige", articolul materializîndu-se în „îndreptarea" unei fabule a lui Grigore Alexandrescu. Nu se înfruntă idei despre poezie, ci se fac reproșuri în privința meșteșugului. Cum vedem, critica „literară" nu era încă... literară. Și nu va fi nici în articolul *Critică*, publicat de Mihail Kogălniceanu în primul număr al „Daciei literare" [4].

În 1844, Andrei Mureșanu spune de altfel deslușit, așternînd pe hîrtie *Cîteva reflecții asupra poeziei noastre* [5] : „Am uitat să zic la început că, vorbind și reflectînd eu asupra poeziei noastre, nu m-am însărcinat a judeca și talentul sau însuflarea acea poetică carea se cere de la un poet ; ci eu mi-am pus a cerceta numai vesmîntul cel din afară al versului, prin urmare numai despre calitățile ce se cer la aceste vorbese".

Mureșanu revine ulterior — în *Duplica (Asupra poeziei)* [6] — crezînd că „a sosit minutul criticei". Din nota acestui ultim articol aflăm că apăruse o reacție (literară, de astă dată) la opiniile lui Mureșanu. Răspunsul la care se referă în *Duplică* aparținea

---

[1] Gheorghe Peșacov, Scrisoare către Zaharia Carcalechi, trimisă din Vîrșeț la 14 aprilie 1829 (apud G. Ivașcu, *Din istoria teoriei și a criticii literare românești. 1812—1866*, Editura Didactică și pedagogică, Buc. 1967, p. 109—112).

[2] În introducerea la traducerea *Iliadei* de către C. Aristia.

[3] Imprimat în „Curierul de ambe sexe", I, 1837, nr. 14—15 (iulie), p. 238—252.

[4] „Dacia literară", Iași, 1840, tom. I, p. 272—296.

[5] În : „Foaie pentru minte, inimă și literatură", 1844, an VII, nr. 26 (26 iunie), p. 201—205.

[6] Publicat în aceeași revistă, numerele 46 (13 noiembrie, p. 364—366) și 47 (20 noiembrie, p. 367—373), același an.

tînărului Vichentie Babeș, care îi reproșa lui Mureșanu dogmatismul formalist și neglijarea „vestmîntului ideal" al poeziei.

Cu toate acestea, inerția era încă puternică. În 1847, Heliade [1] mai era convins că „e lesne a critica și anevoie a face". Echivalată abuziv cu negarea („a critica e mai tot una cu a nu-ți plăcea fapte ce ai înainte"), critica îi apare, desigur, facilă și aproape inutilă ; nu se sfiește, în acest caz, să declare că, în primii douăzeci de ani de apariție ai „Curierului românesc", s-a „ferit" de critică.

În acest context, atitudinea lui Bolliac din *Răspunsul* citat dobîndește valoarea unei extrem de necesare erezii estetice, autorul relicfîndu-și calitatea excepțională de „ferment" intelectual. Chiar dacă operele-i poetice trezesc, cu trecerea vremii, tot mai multe rezerve, este de netăgăduit meritul lui Bolliac în dinamizarea climatului literar din vremea sa.

În mediul literar autohton, Cezar Bolliac oferă unul dintre primele cazuri de dublare a poetului de către un doctrinar al artei, anticipînd prin aceasta modernismul poetic. În timp ce romantismul coexista la noi cu regulile clasice și, mai ales, cu ecourile iluminismului (fiind, inițial, un romantism... clasicizant), Bolliac este pe punctul de a închega o doctrină insolent romantică. Ostentația doctrinară a lui era un element nu prea obișnuit în climatul literar valah dinainte de Revoluție ; căci tocmai această atitudine romantică nu caracterizase, pînă atunci, „romantismul" românesc.

Dacă la poeți precum Heliade sau Alexandrescu întîlnim încă elemente de conservatorism estetic, contemporanii lor mai tineri ilustrează adesea fără rezerve noul spirit. Încă din 1843, Bolliac vorbea (într-o scrisoare [2] adresată doamnei Ghica) despre geniul creator, văzînd în poet un proroc ; în studiul *Poezia* [3] scria la un moment dat că „poetul este geniul și artiștii sunt

---

[1] Ion Heliade Rădulescu, *Critica*, în : „Curierul românesc", 1847, nr. 37 (noiembrie), p. 147—148.

[2] Epistola a fost imprimată (alături de una adresată doamnei Văcărescu) în loc de prefață în volumul de *Poezii* din anul 1843.

[3] Imprimat în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" în 1846, numerele : 27 (1 iulie), 28 (8 iulie), 29 (15 iulie), 30 (22 iulie).

talentul". În poezia *La muza mea* (ce poate fi privită drept *ars poetica)*, autorul vorbește iarăși despre „delirul de profet" [1].

Radicalismul estetic al acestui autor era *necesar* pentru dezvoltarea literaturii naționale. În 1846 el scria în articolul *Poezia*: „Este timpul ca poezia să se ocupe, să puie în mișcare toate resorturile sale, la o prefacere întreagă, la o reformă totală de conștiință". Timpul prielnic sosise și, chiar de n-a fost totală, reformarea conștiinței artistice s-a produs.

În preajma Revoluției, climatul poetic românesc cunoștea o efervescență nemaiîntîlnită pînă atunci, oferind premize favorabile obiectivării virtualităților poetice. Important este faptul că literații deveniseră conștienți de necesitatea unui *climat* favorabil afirmării personalităților creatoare. În 1838, G. Barițiu arătase că „trebuie să fie foarte multe împrejurări părtinitoare în istoria și în artele unei nații, precum și în cultura duhului individurilor, pînă cînd unul chemat la aceea va putea să se facă clasic. Clasicitatea o poate ajunge cineva la o nație, mai întîi după ce aceeași are oarecare literatură, după ce limba sa e frămîntată și îmbogățită prin o mulțime de traduceri de-ale clasicilor și prin cercări numeroase de originaluri" [2].

Nu putem vorbi despre constituirea unui climat poetic fără a-i prezenta factorii polarizanți. În deceniile trei și patru ale secolului trecut, acești factori se înmulțiseră, făcînd ca premizele — apărute încă din secolul precedent — să ducă la constituirea unui autentic climat poetic autohton.

Factorul cel mai important a fost *instituționalizarea culturii* [3], cu corolarul firesc: îndreptarea atenției spre dezvoltarea învățămîntului (unde se predau: retorica, versificația, elemente de istorie literară) și a tiparului, ca și organizarea presei în limba română. Ar fi greu de conceput avîntul literaturii dintre 1830 și 1848 în lipsa unor gazete precum „Curierul românesc" și „Albina românească" — fiecare avînd un supliment literar: „Adaosul literal" (sic) și, respectiv, „Alăuta românească" —, „Gazeta Teatrului Național", „Curierul de ambe sexe", „Foaie pentru minte, inimă și literatură", „Gazeta de Transilvania" și altele. Într-o vreme în care tipărirea unui volum de poezie constituia un lux, gazetele au jucat un rol determinant în „vehicularea" textelor literare și a ideilor estetice, în educarea virtualilor creatori și în formarea publicului. Vom vedea că, în cazul particular al lui Cezar Bolliac, jurnalistica a constituit o constantă a activității sale și, în același timp, o vocație.

[1] Curios este că, în 1869, va accepta necesitatea... regulilor în poezie: „Sunt oameni cari scriu în versuri fără să cunoască regulele lor" *(Literatura și limba*, în: „Trompeta Carpaților", VI, 1868, nr. 621, 7/19 aprilie.

[2] G. Barițiu, *Scriitorii clasici*, în: „Foaie pentru minte, inimă și literatură", 1838, an I, nr. 16, 15 octombrie.

[3] Vezi analiza subtilă și convingătoare în: Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, Editura Minerva, Buc. 1972, p. 434 ș.u.

Se adaugă apoi, ca factori esențiali de polarizare a scriitorilor în jurul unor preferințe și a unor convingeri estetice, formele incipiente de „cenaclu" și îndeosebi societățile culturale. Acești factori creează o nouă mentalitate culturală.

Un factor polarizant extrem de important l-au constituit traducerile [1] (care au acționat ca modele pentru creatorii autohtoni) și cele dintîi creații originale tipărite.

Nu putem să ignorăm rolul covîrșitor al unor personalități precum Heliade Rădulescu (în primul rînd), Gheorghe Asachi, Grigore Alexandrescu și chiar a unor poeți mai modești sub raportul talentului, precum Iancu Văcărescu.

Prezența atîtor factori polarizanți a dus la apariția unei mentalități total diferite de cea a stihuitorului care își insemna într-o „condicuță" of-urile versificate. Preocupările literare devin colective. Și este sugestiv în acest sens un pasaj dintr-o scrisoare trimisă de Cezar Bolliac lui Constantin Negruzzi, în 1836: „O adunare de mai mulți cunoscători dă totdauna drumul cel mai drept ideilor; o adunare de mai mulți lucrători îl face comun".

Apoteoza acestor tentative de polarizare a eforturilor scriitoricești o constituie apariția atitudinilor programatice (cele ale lui Bolliac ocupînd un loc cu totul special) și a programelor unor reviste.

Radicalismul poetic al lui Bolliac (vom vedea că și în politică milita pentru atitudini tranșante, vituperînd împotriva „moderaților") l-a ajutat să-și impună opiniile. Ideile lui despre poezie sînt mai interesante și mai moderne decît poezia pe care a practicat-o. Moderne pentru acel timp sînt reacția împotriva re-

[1] În prima gazetă pe care a editat-o („Curiosul", 1836), Bolliac a încurajat traducerile.

gulilor şi justificarea imperfecţiunilor în vers. Reacţia împotriva lui Boileau reapare, in 1846, în articolul *Poezia:* „Toţi filozofii, toate capetele gînditoare, de cînd este dată civilizaţia omului, s-au gîndit şi au voit să dea o definiţie poeziei; dar nici Aristotele, nici Platon, care i-au dat o direcţie atît de mărginită şi necompleetă, carii şi-au închipuit-o numai ca o ficţie a inimei; nici Horaţie, nici Boileau, carii au vroit să o restrîngă în regule silnice, nu au înţeles-o".

Intuind (şi, nu o singură dată, dovedind[1]) dependenţa literaturii faţă de societate şi fiind dotat cu calităţi de ideolog literar superioare celor de poet, Cezar Bolliac propune în termeni categorici reformarea poeziei: ea ar fi datoare (şi capabilă) să provoace, pe lîngă „o reformă totală de conştiinţă", şi „o schimbare a tuturor ideilor ce a avut pînă acum şi are astăzi omul despre lume" *(Poezia)*[2]. Scriind acest articol, Bolliac ia atitudine împotriva poeziei intime şi a celei elegiace (practicate şi de el însuşi!), fiind primul doctrinar important al poeziei sociale la noi:

„Pentru ce poeţii n-au astăzi în staturi influinţa ce avea în antichitate? Pentru căci atunci poeţii erau ai popurilor, iar nu ai castelor, pe care putem zice că le-au creat ei chiar în momente de intuziasm pentru o virtute oarecare şi carii au ajuns apoi să-i facă chiar pe dînşii — creatorii lor — să crează că ei nu sînt pentru altceva, decît numai ca să suriză şi să celebreze plăcerile şi crimele lor, şi că treaba lor ar fi să se ocupe numai cu cerul şi cu acele afecţii domestice şi amoroase, cu acele boale sau infirmităţi ale inimii omeneşti; pentru căci s-au lăsat să crează că sunt numai un fel de muzici, pictori sau baletişti şi proprii a se întrebuinţa numai spre petrecerea castelor aristocrate. [...] O! Poetul s-a ocupat prea mult cu cerul şi a ajuns să-şi piarză cu totul proprietatea pe pămînt!"

Ideile acestea vor fi reafirmate în articolul *Misiunea poeziei*[3]. Militantismul poetic fusese susţinut în 1844 în articolul

---

[1] Vezi *Revista literară*, în: „Buciumul", II, 1864, nr. 241, 10/22 iunie.

[2] Cînd n-a mai crezut-o capabilă de aceste calităţi, Bolliac a abandonat poezia, optînd pentru gazetărie.

[3] Imprimat în „Trompeta Carpaţilor", V, 1867, nr. 505, 30 martie/11 aprilie.

Către scriitorii noştri![1], unde descoperim o atitudine activă faţă de tradiţie: „A trecut vremea Petrarcilor, domnilor poeţi! Veacul cere *înaintare*, propaganta *ideei cei mari*, propaganta *şarităţei* cei adevărate şi care ne lipseşte cu totul. Că au dulcinele ochi negri sau albaştri, că este primăvara veselă şi toamna tristă, că este cald vara şi frig iarna — toate acestea le ştim, le ştim şi fără ajutorul d-voastră. Am voi să ştim unde s-a năpustit mai cumplit nenorocirea".

Iată şi o convingere care motivează opţiunea lui Bolliac pentru tematica socială: „a dezmorţi pe cei striviţi şi a îmblînzi pe cei înverşunaţi încă — aceasta este misia poeziei şi a filozofiei veacului nostru; şi muza d-voastră se poate inspira tot aşa de bine în bordeiul muncitorului şi sub cortul ţiganului, ca şi în cîmpul slavei, ca şi în locaşul arhanghelilor".

Se cuvine să insistăm asupra faptului că impunerea poeziei sociale s-a produs în chip programatic şi polemic (convenţia dominantă fiind cea a poeziei intime şi elegiace, pe care Bolliac însuşi o ilustrase). Aşa cum, în publicistică, a fost iniţiatorul a ceea ce, astăzi, numim „campanii de presă", el a fost, în domeniul strict literar, susţinătorul înverşunat şi consecvent al unei înţelegeri a artei ce se va impune foarte rapid. Ecoul ideilor sale este uşor depistabil la stihuitori precum C. D. Aricescu sau Ioan Catina. Influenţa a fost favorizată de faptul că înţelegerea utilitaristă a poeziei era dominantă la generaţia paşoptistă.

În analiza atitudinii lui doctrinare, merită subliniat faptul că ceea ce l-a impus pe Bolliac a fost *radicalismul*, acesta fiind o constantă definitorie a atitudinii sale estetice. Deşi putem vorbi de această consecvenţă a atitudinii, nu întîlnim şi una a ideilor susţinute. În timp, Bolliac s-a contrazis chiar; ar fi suficient să amintim pledoaria înfocată întru impunerea poeziei sociale, după ce practicase tocmai tipul de poezie pe care îl combătea. Ceea ce se observă lesne este că el a ilustrat ipostaze diferite ale aceleiaşi mişcări (romantismul), debutînd sub zodia liricii intime şi meditative pentru ca, mai apoi, să exacerbeze preocupările sociale ale romantismului şi să eşueze în gazetărie versificată.

---

[1] Publicat în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1844, nr. 40, 2 octombrie.

Contrazicerile sînt de domeniul evidenței. Vorbește, în mai multe rînduri, de „contimplarea" pe care o credea sădită într-însul, deși va absolutiza tocmai latura agitatorică, nicidecum pe cea contemplativă, a romantismului. În 1844, își exprimase admirația nețărmurită pentru autori precum Lamennais și Béranger, considerați „apostoli" și chiar „singurele geniuri credincioase misiei lor"; acești „poeți-filosofi" erau prețuiți pentru că „n-au trecut cu vederea nici o nenorocire întîmplată în vremea lor, n-au lăsat nici o clasă a societății lor pentru care să nu se lupte a o ardica la demnitatea de *om*, nici un bun nelăudat, nici un rău nebiciuit, nici o durere necercetată" *(Către scriitorii noștri!)*. Motivele îi păreau arhisuficiente elogiatorului pentru a-i recomanda drept modele de urmat.

Ocupînd cea mai mare parte a operei sale versificate, poezia pe teme sociale poate fi privită ca o latură a publicisticii lui Bolliac, pe care a precedat-o. Poet de mare vocație nu a fost și o bună parte din versurile pe care le-a lăsat constituie, după cum vom vedea, o componentă a bogatei lui activități jurnalistice.

Încrederea pe care Bolliac o avea în funcționalitatea extraliterară (socială) a poeziei era sporită de încrederea pe care o avea în poezia însăși, a cărei supremație o decreta asupra tuturor artelor: „Numai poezia poate să coprinză și să expuie toate ideile, toate simțiciunile și toate cunoștințele de care poate fi priimitoare natura omenească; numai ea poate să se mlădie, să se varieze pe toate mișcările inimei și să se întinză pe toate fugele sufletului. Un singur vers al lui Omer exprimă cît o faptă întreagă a lui Phidias, și ceea ce exprimă o *Iliadă* întreagă nu exprimă toată plastica și muzica împreună. Raporturile și mijloacele poeziei sunt multe și varii fără sfîrșit" *(Poezia)*.

Dependența celorlalte arte este prezentată în termenii cei mai categorici: „Arta este totdauna imaginea ideilor poetice care inspiră chiar ele pe artiști a le înfățișa: și, o faptă perfecționată de artă este poezie, este însăși ideea ce a întrebuințat pe artist numai drept organ și i-a dictat ea să-i dea ei o formă în materie sau pe materie. [...] Răpitoarea frumuseță a unui product de artă este o revelație a însăși ideei poetice subt forme externe și simțite". Este evidentă, aici, extrapolarea înțelesului curent al termenului *poezie*: „Nu trebuie să confundăm și să mărginim

poezia numai ca artă, — are și ea partea sa care se poate numi artă —, însă aceasta este, ca să zic așa, numai partea ce are în plastică și în muzică, cind își ia o formă și o specie oarecare, adică se pune subt cutare structură de vers, își ia o melodie și o cadință oarecare, își ia o fizionomie subt carea se arată simțurilor. Însă și atunci poezia este arta cea mai complectă, cea mai varie și mai sublimă".

Prin astfel de convingeri, Cezar Bolliac ilustrează un moment important din ceea ce, în *Istoria poeziei românești*, am numit „vîrsta acumulărilor". Unei lungi perioade de acumulări, i-a urmat în devenirea poeziei una (redusă ca întindere, dar avînd o desfășurare mult mai intensă) de renunțări succesive.

„Vîrsta acumulărilor" începe odată cu constituirea *semnificantului* poetic; datorită atenției care i s-a acordat de către autori, acesta a apărut primul în calitate de constituent al poeziei noastre culte. În chiar procesul formării sale, el a „acaparat" un semnificat sau altul, ceea ce a dus la crearea imensului „imperiu" pe care poezia îl va dobîndi în secolul al XIX-lea. Redusă inițial la semnificant, poezia a „acaparat" treptat, cu mijloacele unui adevărat „imperialism", reflecția, emoția, sentimentul, politicul, lirismul. Apogeul l-a constituit, la noi, sinteza integratoare din poemul „total" practicat de Eminescu și, uneori, de Macedonski. Unei expansivități „teritoriale" i-au urmat sondări în profunzime (subconștient, tensiune existențială, exploatarea virtuților limbajului etc.).

Secole de-a rîndul, poezia a fost înțeleasă ca „poezire" (termenul este al lui Anton Pann). E vorba de o sumă de mijloace retorice („limba ritoricească" de care vorbeau autorii de narațiuni versificate, în secolul al XVIII-lea) cu care putea fi „înnobilat", prin ornare, un semnificat cerut de contextul (extrapoetic al) momentului. La generația pașoptistă, intenția poeților era reliefarea semnificatului prin semnificant, dat fiind că poeziei i se acorda o valoare preponderent instrumentală. Prin fragmentele citate, Cezar Bolliac își dovedește încă o dată valoarea reprezentativă.

Înainte de a trece la analiza activității poetice a lui Cezar Bolliac, trebuie semnalat un alt aspect al ideologiei sale literare.

Pe la jumătatea secolului trecut, înregistrăm impunerea poeziei populare ca prezență poetică — și încă modelatoare! — în literatura *cultă* a vremii. Și în atitudinea față de folclor, Bolliac este un inițiator, alături de Kogălniceanu, Russo și Alecsandri. Încă din 1844 el prezenta poezia populară ca izvor de inspirație pentru literatura cultă, într-un articol[1] ce marchează o dată importantă în istoria folcloristicii românești. Chiar dacă modelarea se va produce efectiv ceva mai tîrziu — îndeosebi după marele succes al culegerii lui Alecsandri — nu se poate ignora meritul de pionierat al lui Bolliac în această privință, cu atît mai mult cu cît articolul citat îl „devansează" cu o jumătate de deceniu pe cel — atît de cunoscut — al lui Alecsandri: *Românii și poezia lor*[2].

Merite de pionierat are Bolliac și în ceea ce privește teatrul; asupra acestui aspect vom reveni cînd vom discuta publicistica lui.

Din perspectiva opiniilor estetice pe care le-a exprimat în scris, poezia lui Bolliac dezamăgește, autorul oferind primul caz elocvent (în spațiul nostru cultural) de discrepanță evidentă între practica artistică și înțelegerea artei. S-a observat, de altfel, contradicția ce există între „orientarea generală a ideilor" exprimate în prefețele volumului de debut și „atitudinea pesimistă ce se desprinde din majoritatea meditațiilor"[3]. În prefețe sînt exprimate (și) idei pe care nu le confirmă materia volumului; autorul ilustrează practic o convenție literară, fără a o susține și teoretic.

Cel mai bun cunoscător al literaturii noastre pașoptiste sublinia, la rîndu-i, inadecvarea intențiilor lui Bolliac la vocația-i artistică: „Rar scriitor care să-și fi consumat mai imprudent rezervele creatoare, care să se fi angajat, ca el, în proiecte mai inaderente la specificul propriu, care să fi dat dovadă de mai

[1] *Poezia populară*, în: „Vestitorul românesc", VIII, 1844, nr. 10, 4 februarie.

[2] În: „Bucovina", 1849, numerele 32 (30 sept.) și 36 (28 octombrie).

[3] George Munteanu, *Introducere* la: Cezar Bolliac, *Opere*, Editura de stat pentru literatură și artă, Buc. 1956, p. 14.

multă neglijență în redactare, sacrificînd mereu interesului trecător al clipei — elaborarea adîncită și tacticii imediate — strategia construcției literare de durată"[1].

*

La Cezar Bolliac întîlnim un caz asemănător debutului poetic al lui Heliade: primul volum[2] ar putea conduce la „etichetarea" eronată a creației lui poetice, a cărei evoluție nu a confirmat aspectul cărții de debut. În *Meditațiile* din 1835, autorul adoptă o convenție la care va renunța mai tîrziu, cînd va opta în chip tranșant pentru lirica socială; este extrem de grăitor, de altfel, faptul că el nu și-a retipărit niciodată *Meditațiile*.

În cartea de debut (privită de Mihai Zamfir drept „un exercițiu stilistic de adaptare"[3]) sînt publicate zece meditații în proză și două în versuri (ambele slabe). Influența lui Young (exercitată în mod cert prin intermediar, fie autohton[4], fie francez: traducerea lui Le Tourneur) este evidentă și a fost acceptată de toți cercetătorii operei lui Bolliac. Autorul celei mai minuțioase analize a *Meditațiilor* imprimate de poet în 1835 a dovedit însă, convingător, că influența scriitorului englez nu este suficientă în explicarea genezei textelor lui Bolliac, asupra căruia influența lui Lamartine a fost la fel de puternică: „dacă fraza cadențată[5] a fost sugerată de Young (în variantă Le Tourneur), în schimb [...] substanța poetică a textului se dovedește a fi prin excelență lamartiniană. Lamentările clericului englez — receptate în varianta raționalizată și edulcorată a lui Le Tourneur — au fost trecute prin Lamartine și și-au pierdut sonoritățile inițiale"[6].

[1] Paul Cornea, *Cezar Bolliac sau romantismul în jiletcă roșie*, în: *De la Alecsandrescu la Eminescu*, Editura pentru literatură, Buc. 1966, p. 245.

[2] *Operile lui Cesar Bolliac. Meditații*, București, Tipografia lui Eliad, 1835.

[3] Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, Editura Minerva, Buc. 1981, p. 114.

[4] Simeon Marcovici tălmăcise (după Le Tourneur) și imprimase (în două ediții!) *Culegere din cele mai frumoase „Nopți" ale lui Iung* (ed. I — Buc. 1831, ed. II — Buc. 1835). La „Sf. Sava", traducerea aceasta era folosită ca model literar.

[5] În două meditații (VIII și XI), un exeget a văzut „versuri nerimate" (Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, Editura Minerva, Buc. 1971, p. 186). Într-o notă, Gáldi adaugă: „În meditația a VIII-a găsim și un sonet nerimat, compus din alexandrini" (*op. cit.*, p. 415, nota 67).

[6] Mihai Zamfir, *op. cit.*, p. 114.

Analiza stilistică pe care o întreprinde Mihai Zamfir este de o subtilitate exemplară, dovedind clar dubla influență.

Debutul lui Cezar Bolliac s-a produs în perioada în care tocmai se inaugura în literatura română proza lirică (pe care curînd o va ilustra și Alecu Russo), subminînd astfel în chip insolent asocierea poeziei cu versificația. Radical ca întotdeauna, Bolliac se impune ca reper, volumul său de debut constituind, în epocă, „singurul grupaj coerent de proză lirică în vastul cîmp al «meditației». Proza poetică românească a epocii cunoaște în *MEDITAȚII de Cesar Bolliac* singura operă care, deși inferioară ca valoare scrierilor similare ale lui Asachi, beneficiază de arhitectură proprie"[1]. În plus, autorul oferea contemporanilor săi „un model de sensibilitate literară «modernă»"[2].

Și chiar dacă abuzul de adjective conferă *Meditațiilor* un ton (pentru cititorii de azi) prea retoric sau dacă patetismul meditației a patra *(Sinucidul)* ne pare strident, nu putem ignora faptul că debutantul din 1835 merge mai departe decît Heliade, Cîrlova și Alexandrescu în exploatarea efectelor romantice: „Dulce tăcere! Cine a știut a se folosi de tine și n-a găsit înzecită mulțămirea, ce fiii chinurilor cu atîtea osteneli o caută în baluri și ospețe de mare cuviință[3]? Care, de nenorociri apăsat, alergînd la al tău liman, n-a aflat într-însul azilul cel mai adevărat?... Tu verși în tinerile inimi acea dulce melancholie, ce adoarme cumplitele furii ale nenorocirii" (Meditația a doua: *Ceasul al treilea după miezul nopții).*

Ca orice întristare de import, și cea a poetului nostru este, aici, artificială. Se va observa însă că la convenția din volumul de debut poetul nostru (care, am văzut, continua să se declare „contimplativ" și cînd era, în chipul cel mai evident, pragmatic) nu va renunța, în principiu, niciodată; o va face însă în practică, optînd pentru poezia cu temă socială.

În prefața *Către tinerii rumâni* autorul precizează, chiar de la început, că este vorba despre „neîngrijitele-mi încercări, atît de în grab scrise". Alintare? Nu-i exclus. Oricum, faptul că autorul nu și-a republicat nicicînd aceste texte arată că, mai tîrziu, nu le-a considerat reprezentative pentru talentul său.

[1] Mihai Zamfir, *op. cit.*, p. 113.

[2] *Ibidem*, p. 114.

[3] Cuvîntul *cuviință*, a cărui prezență nu se justifică în context, apare aici din cauza unei erori de traducere săvîrșite de Heliade. Mihai Zamfir a arătat *(op. cit.*, p. 121) că Heliade tradusese versul lamartinian „Oui, j'éspère, Seigneur, en ta magnificence" prin: „Dar în marea-ți cuviință, stăpîne, nădăjduiesc". Greșita tălmăcire a termenului *magnificence* a fost preluată de discipol.

Găsim în aceeași prefață rînduri care exprimă opusul activității de mai tîrziu a lui Bolliac: „Eu nu-mi propui în scrierile mele să tămăduiesc boale morale, nici să îndreptez lumea cu umărul. Mi-a plăcut să-mi fac niște visuri dulci și să mă rătăcesc într-o lume ideală. Am scris fără țintă și fără șir, și n-am făcut decît să presăr niște idei vage și să le încălzesc cu un simtiment căruia singur nu știu ce nume să-i dau".

„Fără șir" va scrie uneori și mai tîrziu, dar „fără țintă" — nu. În cel de-al doilea volum[1], schimbarea la față a poetului este vizibilă, lucru asupra căruia este cazul să insistăm, fiind relevant pentru întregul climat poetic al epocii. Autonomizarea poeziei permitea apariția unor tendințe extreme de manifestare a lirismului și orientările novatoare erau curajoase.

Mai mult decît alți poeți contemporani, Bolliac face vizibilă convenția poetică în care se încadrează; căci, prea adesea grăbit, nu o asimilează deplin. Influențele rămîn uneori ca uleiul la suprafața apei, autorul neindividualizîndu-se în stihuri precum:

„Aș geme la picioare-ți, mi-aș arăta căirea!
Dar, ca să fiu vrednic în veci d-amorul tău,
Înec durerea-n mine, măcar că-mi văz pieirea
În rana ascunsă ce-o roade-un vierme rău".

(Un suvenir)

Ele ar fi putut lesne să fie semnate de alți autori ai vremii, fără ca lucrul să mire. Dar tocmai aceasta subliniază o dată în plus excepționala valoare reprezentativă a scrierilor lui Bolliac, ceea ce justifică din plin tipărirea în colecția „Restitutio".

Radicalismul său structural l-a făcut să ilustreze mai bine ca alții convenții larg adoptate în epocă. Pentru pitorescul ei, merită citată integral nota cu care poetul și-a însoțit, la republicare (în 1872), poemul de tinerețe *Carnavalul*: „Autorul era închis într-o odaie mică la secret, în Agia făcută atunci — cazarma pompierilor de azi — unde a stat șapte luni de zile. Această poezie este scrisă pre dosul scoarței unei cărți, cu condei făcut din coada unui ibric de tinichea, cu văpsea roșie făcută din praf

[1] *Din poeziile lui Kesar Boliak. Partea întîi*, București, Tipografia Curții a lui Frid Balbaum, 1843.

de dinți, nepermițîndu-i-se nici hîrtie, nici cerneală. Carte i se dase pre furiș de un paznic".

Patetism, nu glumă !... El făcea parte, într-un fel, din însăși „recuzita" poemului, fiind o poză de mare efect, în intenția autorului. Un argument întru susținerea faptului că e vorba de un efect literar îl oferă chiar Bolliac, care, într-un articol publicat în același an, vorbește cu nostalgie despre... bunele condiții oferite deținuților înainte de 1848.

Din rațiuni poetice, dar și religioase, Bolliac face în *Ermitul* elogiul izolării ascetice. Poemul este ilustrativ pentru penetrația convenției literaturii romantice occidentale la noi (de notat că la marii poeți ai epocii — Cîrlova, Alexandrescu, Heliade — „rezistența" fusese mai mare). Se cuvine să subliniem, de altfel, calitatea de *colportor de motive și teorii romantice*, favorizată de o foarte intensă activitate publicistică. Este mult lamartinianism în *Rechemarea* („Să viu pe aste maluri, să văd astă dumbravă, / Să calc aste colnice fără a-mi repeta / Plăcerile d-atuncea, ș-a uitării otravă / În inimă-mi s-o facă a nu mai palpita ?"), efectele de acest fel putînd fi depistate și în alte poezii, fără a conferi poetului o personalitate distinctă.

În deja citatul poem *Ermitul* găsim cultul sălbăticiei romantice :

„Îmi place s-ascult rîul mugind într-un abis ;
Îmi place-a privi brazii în formi de piramide,
Molidul și cu tisa, ce malurile-nchide,
Ca tari cetăți în aer, spre cer numai deschis ! [...]

Si trăsnete în cremeni izbind neîncetat
Să imple tot eterul de aburi de pucioasă,
Să surpe în prăpăstii o stîncă scorburoasă,
Să zbiere pe ea ursul de groază spăimîntat."

De sorginte romantică este și voluptatea de a se afunda în trecut („Îmi place s-afund gîndu-n al timpului noian, / Al vremilor trecute, al celor ce-or să vie, / Și-n ele să renască ca într-o mare vie, / Cum spun că renasc vulturi în ape din Iordan"), care va primi — la Bolliac — și o motivare politică.

Inițial, Bolliac ilustrează ipostaza poetului „inspirat" (termenul chiar apare în poemul cu titlu și el sugestiv în această privință : *Eram răpit atuncea)*. Cuvîntul care, autorului, îi părea mai

adecvat pentru a desemna starea poetică prin excelență era „strămutarea" :

„Poetul se strămută ! îi ride serafimii,
Străluce zeitatea, amerinț herovimii
Și capul său s-aprinde d-un foc dumnezeiesc !" —
(Idealul și pozitivul)

Tot „în strămutare" scrie și cele zece versuri așezate „Pe albumul D.C.I." *(Impromptu)*, text important pentru înțelegerea actului poetic de către Bolliac. Este sugerată ideea — modernă pentru acea vreme — că „fantazia" este deopotrivă necesară creatorului și destinatarului unei opere artistice :

„Precum, la o numire, o umbră trecătoare
În ochiul fantaziei s-arată, licurează,
Și gîndul de pe dînsa aleargă un minut,
Eu crez că [...] poetul, cînd sufletu-i dictează,
Imagina își lasă pe fața ce-a-nnegrit :
Lectorul cînd o vede, atunci ea inviază
Și vine, ca fantasmă, de loc ce l-a numit."

Textul cel mai amplu (dar, din păcate, și cel mai prolix) în care se face definirea poeziei și a poetului este *La maior Ion Voinescu II*. Ipostaza poetului „inspirat" este întrupată aici de Dante, Milton și Tasso, Bolliac deplîngînd influența nefastă a lucidului și sarcasticului Voltaire :

„În epoca noastră însă, începută de Voltaire,
Spiritualismul cade, se îngîn-orice mister[1] :
O crepusculă ! dar care ? — Tălmăciți-o după plac ;
Întrebați pe sectatorii ai lui Smith, Condillac ;
Căci acuma este vorba ca să fii folositor,
Să-nlesnești nedomirirea, și-n cîștig născocitor."

Epoca (literară) modernă este caricaturizată cu sarcasm nestăpînit :

„O, poet ! Vino ! Ia-ți harpa ! Vino a te inspira
De machina care-o face șoarecii a se mișca !
Pune-mi algebra în versuri ! [...]
Lasă tot entuziasmul din barbarele vechimi."

[1] Vom reveni, analizînd scrierile arheologice ale autorului, asupra atitudinii lui Bolliac față de mister.

Acuzată de un prea pronunțat pozitivism, epoca modernă ar fi, așadar, ostilă adevăratei poezii, de vreme ce Bolliac este convins că atunci „Cînd inim-amorțește și cînd capul face tot, / Cînd principiu-i interesul, a trăi poeți nu pot." El crede că s-a născut într-o „vîrstă bătrîn-a lumii", că viețuiește într-un „secol rece, amorțit" și are nostalgia vremurilor imemoriale „...cînd materia domnea, / Cînd simțualismul singur chiar virtuții poruncea."

Ideile acestea sînt curioase pentru cine cunoaște evoluția ulterioară a poeziei lui Bolliac. Afirmasem mai sus că efectele lamartiniene nu reușiseră să-i confere poetului român o personalitate distinctă. Pentru că Bolliac nu este în primul rînd un meditativ, nu are structură de elegiac; ponderea cea mai mare o au versurile care ne indică un pragmatic ce vrea, prin poezie, să schimbe lumea. Înțelegerea utilitaristă a poeziei l-a făcut să devină promotorul poeziei sociale, al cărei partizan a rămas pînă la sfîrșitul vieții.

Utilizarea poeziei în scop extraliterar a fost favorizată de ușurința de a versifica a lui Bolliac și de inventivitatea lui prozodică. Meseriaș bun al versului a fost[1] și poezii precum *Viața-mi se strecoară* (scrisă în 1837 și publicată în 1839 cu titlul *O patimă)* și *Improvizație la vederea unei berze negre* (1838) se situează la nivelul de sus al poeziei vremii. Pe urmele lui Lamennais, compune în 1842 o *Cugetare* încă onorabilă. După 1843, poemele de această factură se răresc, temele sociale acaparîndu-l pe poet. Semnalăm, dintre realizările-i poetice: *O dimineață pe Caraiman, The Spleen, Pe malul Dunării, O dimineață pe malul lacului.* Din păcate, nu putem face abstracție de (prea) evidentele influențe apusene, vizibile încă din titlurile poemelor.

Să ne oprim asupra poeziei *O dimineață pe Caraiman,* ilustrativă pentru această direcție a scrisului lui Bolliac. De-ar fi lipsit obsedanta prolixitate, acest poem (ce conține un foarte frumos vers: „Și buciume din stîne s-aud pe vînt venind") ar fi putut fi unul din cele mai bune scrise în epocă. Artistul are puterea (pe care o vom regăsi în *The Spleen)* de a obiectiva imagistic o perspectivă amplă:

---

[1] Ladislau Gáldi afirma că, prin arta de versificator a lui Bolliac, „ne apropiem de culmile virtuozității de inspirație romantică *(op. cit.,* p. 187). În aceeași lucrare, îi remarcă inventivitatea prozodică (p. 184) și ingeniozitatea rimelor (p. 187).

„Întinsă panaramă ce-ncet, încet se pierde,
În care se înmoaie, se sting și se-nfrățesc
Colorile d-a rîndul, din cel mai închis verde
Pînă-n rozoșii aburi ce razele-auresc.

În urmă-mi catedrale de talii uriașe
Ce din tărîmuri fierte potopul a zidit,
Se-ntrec și își înalță cărunte și golașe
Mulțimi de turnuri gotici în cerul azurit."

În această din urmă strofă, Elena Tacciu[1] a văzut o sugestie a arhitectonicii montane din *Memento mori.*

Deși s-a încadrat (și) în convenția poeziei intime și elegiace, Bolliac nu era pregătit, temperamental, pentru o astfel de literatură.

Superioară manifestărilor romantice ale artistului este *Epistola la D.K.A.K.* În prima parte găsim o satiră (inferioară celei realizate de Grigore Alexandrescu în *Satiră. Duhului meu)* la adresa lumii mondene:

„Pieptul trebui scos afară, dosul dat mai înapoi,
Piciorul drept înainte și p-ăl sting să-l încovoi,
Pălăria-n mîna stîngă, mîna dreaptă-ntr-un buton; —
Astea, crez vor exersate pîn-a nu intra-n salon."

Caricatura supără prin exces și efectul artistic este subminat de prolixitate. În continuare, poemul devine revendicativ, îndepărtîndu-se de ceea ce astăzi numim poezie. Discursivă este *Epistolă la colonelul I. Cîmpineanu.* Un „pomelnic de poeți ce-au răposat" aflăm în lunga epistolă *La maior Ion Voinescu II* (importantă sub raport istoric pentru indicarea mitologiei literare a unei epoci), care dovedește mai mult cultura și dexteritatea prozodică[2] decît talentul poetului. Interesantă sub raport istoric este și poezia *Eram răpit atuncea,* în care vedem „roadele" mitologiei poetice autohtonizate de Heliade.

---

[1] Elena Tacciu, *Trei poeți preeminescieni. Cezar Bolliac, Ioan Catina, Alexandru Sihleanu,* Editura Minerva, Buc., 1978, p. 22.

[2] Dexteritatea îi era mare și, conștient de asta, Bolliac începuse să publice în presă un... „romanț" în versuri, abandonat la timp *(Călugărița, romanț de d-nu Cesar Bolliac,* in: „Naționalul", I, 1858, numerele 75 și 76).

În mai sus amintitul text *Viața-mi se strecoară*, limba este curios de „curată", surprinzînd prin modernitate; cantabilitatea a asigurat poemului succesul imediat:

„Viața-mi se strecoară ca rîul ce grăbește
S-ajungă la izvorul de unde a plecat,
De june încă veșted, nimic nu mă oprește
Ca să ating cu moartea ce tu mi-ai însemnat. [...]

O! taina mea cea mare în veci tu nu vei ști-o;
Greșala-ți fără știre eu nu te las să plîngi;
Și grabnica mea moarte tu nu vei auzi-o
Decît ca o nuvelă de care nu te-atingi."

La fel de fluente sînt versurile *Improvizate la vederea unei berze negre*:

„Să poci opri durerea-mi și focul ce mă arde
Lăsai adunări, jocuri, și viu ca să jelesc
Pe maluri, ripi tăcute, d-ai mei acum departe,
Ca barza cea străină, cu ea să mă unesc. [...]

Ferice de acela ce poate-ncai să geamă,
Să strige în durere-i, să-și spuie al său dor,
Ș-acela ce-l aude să-i poată da de seamă,
Să plîngă-ncai cu dînsu, de nu-i dă ajutor."

De ce insistăm asupra fluenței acestor versuri? Pentru că, în acea vîrstă a poeziei românești, cînd limba se dovedea, încă, refractară încorsetării în ritmurile mai sofisticate, perfecționarea semnificantului poetic este de o importanță deosebită. Să nu uităm că primul text aici citat a fost scris în primăvara lui 1837, al doilea a fost „improvizat" în vara lui 1838. Victoria asupra limbii (Bolliac scria *înainte de Alecsandri*; ori, se știe, bardul de la Mircești este atît de contestabil prin versurile-i de tinerețe) este certă și meritul poetului este, sub acest aspect, incontestabil. Să notăm, ca o anticipare (involuntară, poate) a modernității artistice, și ideea de a imprima ceea ce — poate alintîndu-se, poate pe drept cuvînt — numea o „improvizație". Poezie ocazională se scrisese, multă chiar, pînă atunci, dar versurile sugerau ideea trudei stihuitorului. Prin publicarea unei „improvizații" — prin acceptarea, deci, a ideii că improvizația poate surprinde esențialul, pe care munca ulterioară îl poate doar decora suplimentar — Cezar Bolliac făcea un pas înainte în acreditarea încrederii în „inspirație". Nu era vremea poetului orfevru, care să cizeleze vreme îndelungată un vers; să nu uităm că și în prefața *Meditațiilor* mărturisea că textele au fost redactate în grabă.

Atmosfera din volumul de debut o regăsim în partea inaugurală a poemului *The Spleen*:

„Demult se stinse ziua! Răresc și se-ndesează
Troienii grei de aburi! De mult p-albastrul cer,
Răsar și-apun stele, ș-asupră-mi ațipează
Al nopții trist și searbăd, întunecos mister.

Ce lungă-mi fuse noaptea și tristă priveghierea!
Ce gînduri mă frămîntă! Viperi ce-a-nfuriat
Se zvîrcolă și rumpe în toată-le puterea
Ast vas ce le coprinde, și-ntreg m-au veninat."

În final, zbuciumul sufletesc este obiectivat în versuri demne de marele romantism:

„Ca o ruină vie ce ar simți mugirea
A mării furiate, a cerului turbat,
În lutu-mi ce se surpă se turbură gîndirea
Și inima-mi vestește răstimp înfricoșat.

Simț globul că se mișcă și cerul se clătește...
Torentele-i de flăcări asupră-mi vor cădea?...
E iadul înainte-mi; e mort orice trăiește:
Sunt cobe eu a lumei? sau lumea cobea mea?..."

Bolliac are puterea de a crea imagini terifiante („Orbiți de bătrînețe, slăbiți d-al rugii jug, / Se leagăn în toiege, căci mai le-au trecut seara; — / Sunt grei ca și pămîntul, și galbeni ca și ceara / Ce luminează groapa de morți fără coșciug." *Schitul)*, dar și nostalgia seninătății:

„Ce dulce e viața acelui ce trăiește
Stăpîn pe sine însuși, și nu e-al nimului,
Se bucură de toate și toate îi priește;
Natura, universul, întregi sunt ale lui."

(Reflecție)

„E limpede eterul și seara-naintează,
Cînd eu, setos de pace, viu singur să privesc
La cîte muritorii nici pot, nici nu cutează
S-explice sau să-mpute, ci numai le iubesc."

(Pe malul Dunării)

Artistul este sfîșiat între căutarea seninătății și imposibilitatea practică de a o atinge. Temperamentul său tumultuos, atitudinea întotdeauna radicală, partizană, pătimașă, ca și risipirea fecundă în atîtea activități l-au făcut să tînjească spre liniștea meditativă, căreia nu-i acorda, totuși, răgazuri și pentru care, la urma urmei, nici nu era făcut, detașarea necaracterizîndu-l. Se voia „poet contimplativ" (cît de puternic se manifestă uneori convențiile artistice acreditate de o epocă !), în timp ce era din ce în ce mai mult acaparat de preocupări practice. Un punct nodal îl reprezintă un text datat septembrie 1842 *(Cugetare)*, unde poetul găsește un „răspuns" liniștitor în ideea că tocmai frămîntările sufletești dau farmec vieții :

„De ce te sfarmi atîta, ființă trecătoare ?
De ce gonești nălucuri, himere pieritoare ?
Dorințe neatinse, speranțe nemplinite,
Din crepuscul în noapte, visări necontenite ?
Aceasta-ți este viața de care te mîndrești !..."

În aceeași notă se înscriu versurile finale din *Cugetare I*, unde ființa înzestrată cu gîndire este deosebită de viețuitoarele dominate de instincte tocmai prin aceste lupte sufletești :

„Fatal izvor de lupte ! Ce oare-mi folosește
Și chiar inteligența cînd sfera-mi mă oprește
Să-mi prinz a mea himeră ș-un bun ce am dorit ?
Ce-mi trebuie și astă voință absolută
Cînd ea la alt nu-mi servă decît să-mi fac o luptă
Cu însumi eu în sine-mi ? și rîvna mea căzută
Să o privesc cu fală, să strig : m-am *biruit*."

Arătam mai sus că Bolliac nu era, structural, un meditativ și că înțelegerea utilitaristă a poeziei l-a făcut să devină promotorul poeziei sociale la noi. Poet militant, el a văzut în stihuri, ca și în teatru, un instrument pe propagare a ideilor. Mentalitatea aceasta era de altfel caracteristică generației pașoptiste. Mai radical — și în această privință ! — decît colegii de generație,

Cezar Bolliac a absolutizat funcția socială a poeziei și a artei în general. Textul reprezentativ este, fără îndoială, *Clăcașul*, scris în timpul exilului parizian. Clocotitor de ură, tonul acesta („Oh ! legați pentru vecie / De pămîntul unde stăm, / Plătim vecinică chirie / Și pe apa care bem. / Nu avem nimic al nostru ; / Tot în preajmă e străin ! / Venim rupți din lucrul vostru / Și dăm peste-al lipsei chin.") îl vom regăsi, peste decenii, la Coșbuc și Goga[1].

Sub raport estetic, radicalismul lui Bolliac nu a dat roade prea fericite în domeniul poeziei sociale, deși abia aici a reușit să-și impună o voce recognoscibilă, individualizată. Destinația extraliterară a artei se instaurează cu atîta putere în gîndirea artistului încît, retipărindu-și, în 1872, poeziile *Ocna* și *Pedeapsa cu moarte*, adaugă aceste note (prea) lămuritoare : „Protestare contra ținerii osindiților în ocnă" ; „Protestare contra pedepsei cu moarte, scoasă din legile țării prin *Regulamentul organic*, edițiunea întîia, și introdusă iarăși, clandestin, prin a doua edițiune a *Regulamentului organic*. Portretul președintelui Divanului Criminel este în strofa care începe : «P-un jeț ascuns sta unul» etc. Cunoscut fiind prin această strofă, e de prisos să-l mai numim".

Atari „protestări" țin, din păcate, mai mult de activitatea jurnalistică decît de cea poetică a autorului. Textele lui sînt adesea simple *pledoarii versificate* (cunoscută este cea pentru eliberarea țiganilor : *Fata de boier și fata de țigan)*. Umanitarismul este promovat cu o nobilă consecvență dar semnificatul poeziei este supralicitat, permițînd prea mari neglijențe în materie de semnificant. Limba este alterată de barbarisme și inconsecvențe, expresia inadecvat neologistică expunîndu-l ridicolului : dacii erau un

„Neam care niciodată nu lăsa un moment
Făr-a lupta să fie liber, independent.
Bătu atîtea ginte, ce a le număra
S-ar osteni și mintea a mai le recita"

(La România)

---

[1] D. Popovici, *Cesar Boliac*, în *Romantismul romănesc*, Editura Albatros, Buc., 1972, p. 238.

Robirea de veacuri a dus la pierderea acelor

„tradiții vii
Ce cresc în generații prin multe recitări."
(La România)

O explicație ar putea fi totala absorbire a poetului de către gazetar. Analizîndu-i poezia socială, D. Popovici arăta că, adesea, Bolliac „se mulțumește să versifice hilariant programele politice ale timpului", ceea ce face ca poezia lui să ajungă „în această ordine caracteristică pentru un întreg gen literar, bogat reprezentat într-o epocă de ziarism acerb"[1]. Mai recent, Elena Tacciu remarca, la rîndu-i, că jurnalismul lui Bolliac „îi devitalizează în cele din urmă vîna lirică[2].

Influența stilului jurnalistic se vede în *Trădătorul*, unde caracterologia se îmbină cu invectiva. Finalul poemului *La D. Ioan Văcărescu* mizează tot pe un procedeu gazetăresc : acumularea retorică, avînd neferícite efecte aici.

Poetul preferă antiteza pentru a atrage atenția asupra suferințelor celor oropsiți. Poezia *Carnavalul*, de pildă, este structurată pe contrastul facil între viața îmbelșugată și cea mizeră, coexistînd uneori în apropiere :

„Voi, ciți vă rîde soarta ! gîndiți că-n aste zile
Stau sub pămînturi, ocne, prin temnițí și exile
Atiți nevinovați,
Pe care pizma, ura și neagra calomnie
I-au părăsit cruzimei, și oarba tiranie
Îi ia necercetați."

Umanitarismul profesat de Bolliac este expus, didactic aproape, în *Fata de boier și fata de țigan*. Procedeul antitezei[3] — adesea discursive *(Idealul și pozitivul)* — îl reia frecvent, sugerînd nu o dată efecte parodice.

Revendicativ în numeroase strofe, autorul este adesea moralizator :

[1] D. Popovici, *op. cit.*, p. 226.
[2] Elena Tacciu, *op. cit.*, p. 26.
[3] Elena Tacciu a analizat *(op. cit.*, p. 157 ș.u.) trei antiteze specifice nu numai poeziei lui Bolliac : poetul și lumea, înger și demon, carnavalul și paria. Modul în care apar ele la Bolliac este o dovadă în plus a „preeminescianismului" său.

„Virtutea este-o taină ce rar se dezvălește ;
E chiar instinct ce naște cu omul virtuos ;
Îndemn-a face bine, răsplată nu priimește
Ș-acel ce-și spune fapta etern e vițios."
(Lepădatul)

Ca poezie gnomică debutează o *Cugetare* („Etern aceleași patimi pe ast pămînt hulit ! / Etern aceeași luptă, etern aceleași trude ! / Și omul vine vesel la jugul unde-aude / Gemînd împovăratul, sub sarcina-i zdrobit") care continuă prozaic.

Cititorii de pe la 1840 se puteau înduioșa citind un poem precum *Sila* dar astăzi, oricită indulgență am fi dispuși să manifestăm, nu putem ignora desuetudinea tonului. Extrem de folositoare în epocă, îndeplinind un rol istoric și ideologic de maximă importanță, poezia socială a lui Cezar Bolliac rămîne o expresie a epocii de care este iremediabil legată. Pe lîngă valoarea-i documentară, opera atrage și prin acest paradox : autorul este mai important ca ideolog (literar) decît ca poet, dar tocmai o ideologie (pe care a vrut s-o ilustreze pur și simplu în versuri) i-a alterat poezia !

Oricare ar fi impresia pe care versurile lui Bolliac o produc astăzi asupra degustătorului de poezie, climatul literar pașoptist nu poate fi înțeles fără analiza scrierilor acestui autor și fără urmărirea ecourilor versurilor sale. Motive pe care le considerăm caracteristice epocii au fost impuse și datorită lui Bolliac. Motivul uciderii involuntare în somn, de pildă, tratat de Bolliac în poemul *Ocna* (datat 1843), îl vom regăsi la Grigore Alexandrescu *(Ucigașul fără voie* — poem publicat în 1847) și Ion Heliade Rădulescu, toți trei poeții pornind, se pare, de la același fapt real[1].

În paragraful dedicat activității de arheolog a poetului, vom avea prilejul să reliefăm interesul lui Bolliac pentru vremurile imemoriale. Să notăm aici că el a ilustrat, înainte ca aceasta să devină o modă poetică, miturile noastre fundamentale, în texte precum *Meșterul Manole* și *Zburătorul ;* dacă datarea poetului este reală (3 aprilie 1836), acest din urmă poem este anterior cu opt ani capodoperei lui Heliade, publicată în 1844.

[1] V. nota lui I. Fischer în ediția : Gr. Alexandrescu, *Opere*, vol. I, Editura Minerva, Buc. 1972 p. 338—339.

Ecoul versurilor sale a fost imediat, receptarea lor fiind şi ea simptomatică pentru climatul literar în care au apărut. Atît de cunoscute erau unele din textele sale, încît unele stihuri pe care le-a creat au fost culese de Anton Pann din circuitul oral şi publicate (drept creaţie anonimă !) în *Spitalul Amorului*; este un elogiu indirect, dar poate cel mai frumos, ce poate fi adus unui autor.

Elogiile directe sînt şi ele numeroase[1], Heliade neezitînd[2] a-l prezenta public, în 1845, drept „gigant", „titan modern". Nu-i de mirare, în acest caz, că poeziile lui au fost reproduse în multe din gazetele vremii, bucurîndu-se de o deosebită popularitate.

Ceea ce l-a impus în ochii generaţiei ce debuta pe cînd Bolliac era încă în viaţă a fost poezia pe teme sociale, la care se va referi şi Eminescu în *Epigonii*. Macedonski, la rîndu-i, va găsi cuvinte de laudă pentru Bolliac.

Dat fiind că am semnalat anticiparea lui Heliade în tratarea în versuri a motivului „Zburătorului", se cuvine să menţionăm şi alte aspecte ale poeziei lui Bolliac prin care acesta se dovedeşte un premergător. Anticiparea cea mai spectaculoasă este, fără îndoială, cea a poeziei eminesciene. S-a vorbit chiar, pe drept cuvînt, despre *preeminescianismul*[3] lui Cezar Bolliac.

Surprinzătoare este, în volumul din 1843, sugerarea unei idei pe care Baudelaire o va impune în prima strofă din *Correspondances*:

„La Nature est un temple où de vivants piliers
Laissent parfois sortir de confuses paroles :
L'homme y passe à travers des forêts de symboles
Qui l'observent avec des regards familiers."

Ideea că menirea poetului ar fi să observe misterul ce se ascunde în spatele „simbolurilor" pe care natura le oferă o sugerase şi poetul român :

„De este vrun loc pacinic, de este vro pădure
Bătrînă ca pămîntul, ce n-a văzut secure ;

[1] Elena Tacciu *(op. cit.,* p. 25) semnalează opinia publicată în gazeta transilvană „Aurora română", potrivit căreia Bolliac ar fi „cel mai mare român al epocii de la 1830".

[2] În amintitul articol *Poezie*, care va provoca celebrul răspuns polemic al lui Bolliac.

[3] Analizat de Elena Tacciu, *op. cit.*, p. 190—196.

De este vro livede de flori şi de miros,
În care saltă iepuri şi presuri ciripeşte [...]
Poetul le priveşte cu-o sfîntă bucurie,
În orişice nuanţă citeşte-o poezie,
Se lasă p-o visare, explică un mister."

(Idealul şi pozitivul)

Neexploatată însă şi — pe deasupra — plasată într-un poem prolix şi discursiv, formidabila sugestie din ultimele două versuri citate nu s-a putut impune, atunci, în mediul nostru literar.

În *Susana* (poem imprimat în 1846), G. Călinescu a semnalat o „artă decorativă vrednică de un Th. Gautier", citînd strofe pe care un parnasian le-ar fi putut „aproba din toată inima"[1]. Ideea călinesciană a fost acceptată de exegeţii ulteriori ai poemului; referindu-se la acesta, Paul Cornea a vorbit despre „o tehnică veleitar parnasiană"[2].

Tot la capitolul anticipări putem semnala şi o strofă din *Rechemarea* („Aceste sacre-nscripţii ce timpul adîncează / În coaja noduroasă copacilor ce cresc, / Ce ore de viaţă, d-amor înfăţişează, / Să fiu strein de ele ? Să nu le mai citesc ?"), unde este folosit un procedeu pe care Blaga îl va relua, cu mai mult succes, în poemul *Cresc amintirile*.

Reintoarcerea din exil (în 1857) coincide, se pare, cu apariţia neîncrederii în eficienţa practică a versului. Era dezamăgit, după toate aparenţele, de faptul că poezia lui socială nu avusese ecoul scontat. Eşecul poetic va fi confirmat deplin de „romanţul" versificat *(Călugăriţa)*, a cărui abandonare e un indiciu preţios[3].

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundaţia regală pentru literatură şi artă, Buc., 1941, p. 235.

[2] Paul Cornea, *op. cit.*, p. 222.

[3] Un amănunt bio-bibliografic este semnificativ în această privinţă : la întoarcerea din exil, poetul îşi adună aproape toate versurile într-o masivă *Collecţiune de poesii vechi şi noui* (Bucureşti, Libraria nouă Socec et Comp., 1857). Este ultimul volum alcătuit de autor, deşi acesta a fost o prezenţă scriitoricească activă timp de încă două decenii ! Singura carte de versuri ce-i mai apare nu e îngrijită de el *(Poesii umanitare culese de Ion Porianu cu permisiunea autorelui*, Buc., 1866), iar volumul *Poeme şi balade* (anunţat în „Buciumul", I, 1863, nr. 70), n-a apărut niciodată.

Vremurile erau extrem de tulburi și Bolliac optează tranșant pentru publicistica politică, neversificată de astă dată.

Anul 1858 este crucial în devenirea scriitoricească a lui Bolliac, marcînd deopotrivă abandonarea neașteptată (căci „romanțul" început nu lăsa deloc să se întrevadă o atare perspectivă ; dimpotrivă...) a versului și apariția capodoperei sale : *Mozaicul social.* Luptătorul aruncă definitiv, ca nefolosibilă, platoșa bogat ornamentată a versului dar, înainte de a ieși, cu pieptul descoperit, în arenă, își filigranează cu migală lancea pe care o va lansa ; în eternitate, după cum am văzut. Se va arunca apoi în vîltoarea luptelor politice, avînd — ca singură dar de temut armă — doar condeiul său. Campaniile de presă i se vor dovedi adesea eficiente dar, sub raport artistic, perisabile. Abandonarea versurilor — în anul în care își scrisese capodopera — anunța astfel și o părăsire a intențiilor artistice. Vom vedea că latențele-i artistice se vor obiectiva numai sporadic și neprogramatic, în publicistica politică și în articolele de arheologie.

Colecțiunea de poezii publicată în 1857 devenea astfel „cînteeul de lebădă" al acestui gazetar înnăscut, decis, abia acum, să se dedice exclusiv vocației sale. Ziaristul îl acaparase, dinainte de Revoluție chiar, pe poet ; acesta din urmă se retrage, acum, din arenă, lăsîndu-i gazetarului dreptul de a apăra în continuare numele impus, totuși, prin volumele de poezii...

*

În timp ce versurile i-au impus numele, proza i l-a consacrat definitiv.

O dedicație așezată de Hasdeu pe monografia *Ion Vodă cel Cumplit* poate surprinde, prin caracterizarea lui Bolliac drept „Ercule al prozei române". Mai ciudată încă va fi fost, pentru contemporanii lui Bolliac, atitudinea lui Titu Maiorescu ; acesta îl „anula" ca poet[1], văzînd însă în el unul dintre cei mai buni „autori prozastici"[2] (autori de proză).

La ce proză se referă Hasdeu și Maiorescu ? Sau, mai bine zis, ce înțelegeau ei prin *proză ?*

---

[1] Atît în *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*, cît și în *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872).
[2] Titu Maiorescu, *Direcția nouă...* în : *Opere*, vol. 1, Editura Minerva, Buc., 1978, p. 166.

De proză de ficțiune nu poate fi vorba, din simplul motiv că Cezar Bolliac nu a publicat așa ceva, în ciuda unei note ce anunța un volum de nuvele[1], nicicînd apărut.

În articolul *Literatura română și străinătatea* (1882), Maiorescu îl pomenește în două rînduri pe Bolliac în partea a doua a studiului : *Literatura științifică, istoria română,* dar spre a-i contesta meritele științifice ! Într-un loc e amintit, *într-o paranteză,* „răposatul Bolliac, care nu știa ce e știința"[2] pentru ca, mai la vale, Grigore Tocilescu să fie lăudat tocmai pentru paginile din *Dacia înainte de romani* (1880) unde „face critica părerilor d-lor Hasdeu și Bolliac asupra alfabetului dacic"[3].

Așadar, cei care îl lăudau pe *prozator* se gîndeau, în primul rînd, la publicist ; chiar implicațiile literare ale studiilor de arheologie țin tot de domeniul publicisticii, după cum vom vedea.

Curioasă este rapiditatea cu care și-a reprimat tentația ficțiunii. Cum despre volumul de „noutăți" nu știm nimic, singurele scrieri în care amintita tentație s-a manifestat sînt operele dramatice (ce par a fi fost mai degrabă adaptări) și „romanțul" în versuri, abandonat după numai două numere de gazetă...

Ceea ce rămîne în acest caz este *proza nefictivă,* conținînd literatură — în sens larg — ideologică (pe teme culturale, politice și științifice). Bolliac scrie într-o perioadă în care *literatura* mai era definită în accepțiunea veche, drept tot ceea ce este scris. Maiorescu însuși operează cu această accepțiune a termenului. Ca și Ion Ghica, Cezar Bolliac înțelegea literatura ca literaturizare, în sensul ornării discursului. Cum noi, astăzi, nu o mai înțelegem astfel, s-a produs o neconcordanță (între înțelegerea literaturii de către autor și de către receptor) ce conferă textului și un interes literar nescontat de autor. Din simplu instrument persuasiv, literatura devine obiect de contemplație estetică. Este cazul similar al obiectelor scoase din uz : le admirăm fără a le mai folosi. Emoția receptorului este de natură estetică, „arheologizantă" am putea zice.

---

[1] În „Gazeta Teatrului Național" i se anunța, pe lîngă volumul de *Meditații*, și unul de *Noutăți* (nuvele) (apud Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, în : Colectiv, *Istoria literaturii române*, vol. II, Editura Academiei, Buc. 1918, p. 329—330).
[2] Titu Maiorescu, *Literatura română și străinătatea,* în : *Critice*, Editura Minerva, Buc., 1973, vol. II, p. 178.
[3] *Ibidem*, p. 183.

Relevîndu-i în egală măsură meritele și defectele scriitoricești, publicistica îl reprezintă plenar pe Cezar Bolliac, autor care i-a dedicat, de altfel, în mod constant, pasiunea, energia și talentul său. Gazetăriei îi aparțin, am văzut, capodoperele scriitoricești ale lui Bolliac, dar ea este, în același timp, cea care i-a alterat lirica. Toată activitatea lui „gravitează", putem spune, în jurul gazetăriei. Și vom vedea că în mult citata afirmație din 1872 *(D-lor publiciști și confrați ai mei în presă)* renunțarea la publicistică e anunțată în termeni patetici („voi lăsa publicitatea, forțat de această lege draconică și imorală..."), fiind vorba de ceva impus, nu de o liberă opțiune. Dar pasiunea lui pentru publicistică era prea mare spre a putea fi anulată de o hotărîre judecătorească, oricît de „draconică" fie.

În prefața volumului de debut, Bolliac spunea că „este firească acea nerăbdare de a-și vedea cineva ostenelele tipărite", fiind de părere că e vorba de „o patimă ca și toate celelalte" *(Către tinerime)*. Să notăm că era vorba de o „patimă" recent apărută pe meleagurile noastre: fascinația tiparului, ce anunță o nouă mentalitate culturală. Spre deosebire de primii Văcărești, care-și lăsau în cîte o „condicuță" producția lirică, pașoptiștii scriu într-o epocă nouă, marcată la noi de prezența presei și, în genere, a tiparului. Insistența lui Bolliac în materie de publicistică este ilustrativă în acest sens. El a fost nu numai un publicist activ (mai bine de patru decenii!); ca și Heliade, a avut gazete proprii și o tipografie, într-o perioadă caracterizată (și) de folosirea consecventă și eficientă a tiparului.

Susțineam că Cezar Bolliac s-a afirmat plenar în domeniul jurnalisticii, unde se plasează și capodopera sa: *Mozaicul social.* S-a observat că, „în desfășurarea ei, activitatea publicistică a lui Bolliac prezintă un caracter preponderent literar înainte de revoluție, preponderent politic după revoluție"[1]. Articolele de doctrină literară le-am discutat deja; „trecerea" de la acestea spre publicistica politică o marchează articolele despre teatru, care au în egală măsură o destinație culturală și politică. Aceasta deoarece însăși problema teatrului nu era, pentru generația pașoptistă, una preponderent estetică. Cei care militau pentru un teatru național luptau, implicit, pentru o politică națională, al cărei lider era colonelul Cîmpineanu.

---

[1] D. Popovici, *op. cit.*, p. 214.

Activitatea desfășurată de Cezar Bolliac ca *promotor al teatrului național* este notabilă, acest om de cultură manifestîndu-se simultan ca traducător[1], militant pentru instituționalizarea teatrului românesc, autor[2] și cronicar dramatic[3].

Încă din prefața *(Către tinerime)* la volumu-i de debut, Bolliac făcea dovada interesului pentru teatrul național, notînd cu satisfacție că acesta „s-a statornicit", iar „publicul simțitor a început a cunoaște folosul ce poate dobîndi din această școală de moral. Literatura românească a început a-și lua zborul său. Nu sunt doi ani de zile și repertoriul teatrului s-a îmbogățit cu atîtea traducții și bucăți originale".

Mai multe lucruri merită reținute din această primă „ieșire în public" a tînărului literat: el considera — cum vor face toți pașoptiștii — teatrul drept „școală de moral"[4], atribuindu-i, deci, o funcție preponderent formativă. În al doilea rînd, Bolliac lega începuturile literaturii românești de scrierile dramatice, atît originale cît și traduceri. Ideile exprimate nu erau numai ale lui, tînărul de 22 de ani fiind, atunci, doar un exponent al mișcării culturale grupate în jurul Societății Filarmonice, în care intrase de la fondarea acesteia (1833).

În 1845, teatrul românesc trăia încă în vîrsta pionieratului și Bolliac (a cărui înțelegere — ca să nu-i spunem indulgență — este comparabilă cu cea manifestată de Heliade în prefața traducerii *Iliadei* de către Aristia) spera să poată „închide cu desăvîrșire gura scrupuloșilor critici care ar mai voi să caute pete în soare"[5].

---

[1] În scrisoarea adresată lui I. Voinescu II (publicată în „Curiosul" nr. 3, 1837) își exprima intenția de a traduce piesa lui Victor Hugo *Lucrèce Borgia*, „cu toate că teatrul nostru nu este încă în stare a reprezenta un romantism ca al lui Hugo". Din acest autor a tradus *Angelo, tiranul Padovei.*

[2] Este greu de stabilit originalitatea unor texte pe care... nu le cunoaștem. Despre drama în versuri *Matilda* știm că era o prelucrare după Sophie Ristaud-Cottin. Nu s-a păstrat textul pieselor: *Moartea lui Abel, Radul Vodă, Tăierea a 12 boieri la Mănăstirea Dealului.*

[3] Unul din primii noștri cronicari dramatici. Timp de un an (1845), a susținut cronica dramatică în „Curierul românesc".

[4] Formula o lansase Heliade *(Teatru,* în: „Curierul românesc", nr. 4, 1831) și va fi preluată adesea în epocă.

[5] *Teatru din București, „Otello", în beneficiul domnului Riciardi,* în: „Curierul românesc", XVII, 1845, nr. 20, 9 martie.

Peste un an, trei creații dramatice recente *(Iorgu de la Sadagura, Buna educație, Sluga isteață)* îl făceau extrem de optimist: „Dacă va fi să socotim progresul artei dramatice la noi pe deosebirile ce văzurăm între aste trei piese, ne vine să credem că arta dramatică o să ajungă într-o zi a face partea cea mai însemnată a literaturei noastre“ [1].

Altă dată, impresionat de afluența publicului, își începea — entuziasmat — cronica: „Ar fi trebuit o sală cît să nu ajungă pînă la marginele ei sunetele glasului lui Riciardi și Karl, ca să poată fi destulă pentru toată lumea cîtă s-a strivit astă-seară în teatru și cîtă s-a întors acasă blestemînd șandramaua că nu e mai largă“ [2]. „Șandramaua“ va mai rămîne, o vreme, inadecvată unor reprezentații de amploare, dar ceea ce se remarcă este luciditatea cronicarului dramatic. El scria în 1845: „Guvernul clădește un teatru, dar oare o clădire pentru teatru va să zică *teatru ?*“ [3].

Bolliac sublinia necesitatea formării *oamenilor* (militînd pentru înființarea unui conservator dramatic), nu doar a edificiului care să înlocuiască șandramaua cea veche. Și, nu întîmplător, va fi unul dintre cei care — în ciuda adversității față de Maiorescu, ce își începuse activitatea critică ce-l viza și pe Bolliac — va denunța, în 1869, apariția formelor fără fond: „În toate avem stilul nostru, principiul nostru, școala noastră: aparență fără existență; formalitățile să fie, și lucrul să nu existe.

Astfel este statul compus în toate părțile lui: numai de cadruri, de cadre goale. Astfel cu instrucțiunea publică, astfel cu armata, astfel cu vistieria, tot astfel trebuia să fie și cu teatrul.

Și, ciudat lucru! pre cînd n-aveam cadrul, aveam lucrul; pre cînd nu aveam teatrul zidit, aveam teatru; și de cînd am zidit teatrul, nu mai avem teatru.

Înțelege fiecare că aci este vorba de teatrul românesc“ [4].

---

[1] *Teatrul Național,* în: Curierul românesc“, XVIII, 1846, nr. 27, 30 martie.
[2] *Teatru din București. „Otello“ (art. cit.).*
[3] *Teatru din București,* în: Curierul românesc“, XVII, 1845, nr. 18, 2 martie.
[4] *Teatrul românesc,* în: „Trompeta Carpaților“, VII, 1869, nr. 780, 27 nov./8 dec.

Se recunoaște ușor, aici, incisivitatea pamfletarului ce redactase *Mozaicul social;* dar și amărăciunea militantului [1] silit a fi martor al încetinirii cu care se făceau urnirile culturale: „Teatrul național nu-l putem aștepta curînd. Teatrul românesc însă, unde să se dea în limba românească opere mari, piese clasice, spre formarea animei și dezvoltarea gustului, teatru românesc am avut și putem avea“. Singura cale de urmat îi părea cea indicată, cu decenii în urmă, de Cîmpineanu. Acesta era, se știe, înainte de toate: om politic. A sprijinit cultura pentru că vedea în ea un bun instrument propagandistic. Idolatrizat de Cezar Bolliac, este posibil ca tocmai el să-i fi insuflat acestuia din urmă pătimașa pasiune gazetărească.

Am citat observația lui D. Popovici că activitatea publicistică a lui Bolliac a căpătat, după Revoluție, un caracter preponderent politic. Schimbarea este dovedită atît de natura colaborărilor sale la publicațiile vremii, cît și de profilul gazetelor pe care le-a editat. În timp ce singura revistă pe care a întemeiat-o înainte de Revoluție („Curiosul“, București 1836) avea un caracter preponderent literar (anticipînd, prin acest aspect, celebra „Dacia literară“ !), publicațiile pe care le înființează după Revoluție au un pronunțat caracter politic: „Espatriatul“ (Brașov 1849), „Buciumul“ (Paris 1857 și București 1862—1864), „Trompeta Carpaților“ (București 1865—1877).

Intensa activitatea publicistică (în afara articolelor destinate publicațiilor editate — și, nu o singură dată, scrise — de dînsul, a colaborat la majoritatea gazetelor importante din deceniile patru, cinci și șase) l-a impus repede atenției generale; ca toți marii gazetari, era citit nu doar de partizani, ci și de adversarii politici. Ideile erau susținute de o certă vocație publicistică, ceea ce l-a făcut pe autorul unei proiectate *Istorii a literaturii române* să-l considere — pe bună dreptate — drept „cel mai strălucit ziarist dinainte de Eminescu“. Ecoul în posteritate a fost asigurat de capacitatea lui Bolliac de a scrie texte care să poată fi citite cu interes și cînd miza politică ce le-a generat nu mai este de actualitate. Între contemporani, au contribuit la impunerea publicistului, pe lîngă meritele-i scriitoricești, intensitatea

---

[1] Care scrisese, în urmă cu 24 de ani, că „teatrul, care este templul artelor, a ajuns să fie o trebuință, o hrană spirituală“ la români *(Teatru din București,* în: „Curierul românesc“, XVII, 1845, nr. 10, 2 februarie).

și puterea de asalt care i-au caracterizat manifestările. Inaugurînd în publicistica noastră ceea ce astăzi numim „campanii de presă“[1], el a trecut — am putea spune — de la arcul cu săgeți otrăvite la modernul tir concentrat. Satisfacțiile n-au lipsit, Bolliac avînd șansa să se poată bucura de eficiența unora dintre campaniile sale. Exemplară este cea în favoarea secularizării averilor mănăstirești, asupra căreia se cuvine să zăbovim.

Campania a fost declanșată în 1861 (în ziarul „Românul“) și continuată timp de mai mulți ani, cu o tenacitate care avea să asigure, pînă la urmă, succesul scontat. Din cele trei categorii de lăcașuri existente la acea dată în Principatele Unite (mănăstiri și schituri : „pămîntene“, „închinate“, „brîncovenesti“), numai primele „scăpaseră“ subjugării de către străini. Sub oblăduire țaristă funcționau mănăstirile zise „închinate“ (adevărat stat în stat, favorizînd scurgerea din țară a unor averi imense), în timp ce autoritățile imperiale austriece îl susțineau pe principele Grigorie George Dimitrie Bibescu Basarab de Brîncoveanu, care își arogase dreptul de ctitor și administrator asupra averilor mănăstirilor zise „brîncovenesti“ ; nu-i lipsit de importanță amănuntul că principele cu nume kilometric era și cavaler austriac...

Punctul culminant al campaniei declanșate de Bolliac pentru secularizarea averilor mănăstirești îl constituie cele două volume intitulate *Monastirile din România*[2], ambele avînd, pe lîngă textul propriu-zis, și cîte un grupaj masiv de *Piese justificative*. În prefața întîiei cărți se spune încă din primele cuvinte imprimate : „Acest volum nu este o carte, este mai mult un dosar ; este istoricul unui proces“[3].

Dintre campaniile răsunătoare pe care le-a purtat merită amintite cele pentru dezrobirea țiganilor, pentru împroprietărirea țăranilor, pentru votul universal, pentru Unire.

[1] „Acțiunea pe care o desfășoară, în vederea secularizării averilor mănăstirești, este socotită prima campanie de presă la noi“ (colectiv, *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, Editura Academiei R.S.R., Buc. 1979, p. 119).

[2] *Monastirile din România (Monastirele închinate)*, Buc., 1862, 660 p. ; *Monastirile din România (Monastirile zise brâncovenesti)*, Buc. 1863, 250 p. ; *Les monastères roumaines (Les Monastères dits Brancovanesti)*, Buc. 1863 (este traducerea ediției românești, fără partea de *Piese justificative)*.

[3] *Monastirele închinate, ed. cit.*, p. V.

Dintre articolele în favoarea Unirii, ne oprim asupra unuia publicat în exil, în 1853, unde este remarcabilă luciditatea cu care este „prezis“ viitorul țării : „Unitatea României este naturală și politică. A (sic) simțit-o toți oamenii gînditori și s-au cercat s-o puie în lucrare toți căpitanii cei mari ai românilor : Huniad, Mircea, Ștefan și Mihai.

Cînd o să vie Căpitanul cel norocit care să esecute acest plan al naturei, realizat de Traian, este o chestie numai de timp.

Inteligența română din toate provinciile crește astă idee. Cînd se va generaliza astă idee, peste 14 milioane de români : Dacia lui Traian și Dacia lui Aurelian vor fi o singură țară“[1].

Ideea unității poporului român este reargumentată, tot în exil, într-o extrem de importantă carte[2], al cărei titlu nu acoperă total materia tratată. Nu exagerăm dacă vedem în această lucrare un „echivalent“ modern al celebrei cărți a lui Dimitrie Cantemir *Descriptio Moldaviae*. Este trist că nu a fost reeditată această carte ; deși scrisă cu o finalitate imediată, ea prezintă, astăzi, o valoare documentară certă, oferind o privire de ansamblu asupra realităților românești din perioada premergătoare Unirii. Pledoaria este extrem de interesantă și ca text ideologic dar și prin implicațiile artistice (de ordin descriptiv).

Mult mai numeroase sînt însă implicațiile literare ale textelor redactate în românește. Alături de capodopera lui scriitoricească *(Mozaicul social)* putem așeza sarcasticele rînduri despre C. A. Rosetti : „...C. A. Rosetti nu este capul ci anima, sufletul asociațiunii, buricul pămîntului, sîngele de nouă frați, anima de liliac, fără care nu este posibilă nici o vrăjitorie. El este augurul, iară nu stăpînul ; el creează stăpîni pe cari îi guvernă el ; este *Loyola* de care tremură Papa ; este doctul astrolog, abilul alchimist, ingeniosul cabalist, cu aforismul *Luminează-te și vei fi*, enigmă propusă, în explicarea căreia sondează gradul de perspicacitate a neofiților luminîndu-le mintea cu buruienele *thalagssigla* și *ageaphotis*, atingîndu-i cu amîndouă aceste buruieni,

[1] Cesar Bolliac, *Culegere de mai mulți articoli publicați atît în străinătate cît și în țară în anii trecuți*, Buc. 1861, p. 60—61 (articolul a apărut inițial în „Republica Română“ nr. 2, Bruxelles 1853, p. 34—61).

[2] *Mémoires pour servir à l'histoire de la Roumanie (Provinces danubiennes)* par César Bolliac. Premier mémoire : *Topographie de la Roumanie*, Paris, Just Rouvier, Libraire-éditeur, 1856.

luminătoare în întunerec, la amîndouă tîmplele, ca să vază pînă la ce grad inteligența lor obscură este luminabilă"[1].

Fiind vorba de un pamflet, ne interesează mai mult autonomizarea lui estetică decît adevărul celor exprimate. Indiferent de partea cui va fi fost dreptatea, portretul făcut de Bolliac este memorabil, putînd fi receptat și fără raportarea la realitățile sociale din anii tulburi ce au urmat înlăturării lui vodă Cuza.

Radicalismul (de care am vorbit în mai multe rînduri) lui Bolliac este foarte evident în publicistica-i politică, unde vituperează împotriva „moderaților", cerînd opțiuni tranșante și opinii ferme. Articolul exemplar în această privință este cel intitulat *Moderații*[2]: „Clasa moderaților s-a recrutat totdeauna și în toate părțile [...] dintre acei oameni carii s-au acomodat și se pot acomoda cu toate. Ei, tolerînd și pe unii și pe alții, se mîndresc că nu cad în exces pentru că nu intră nici într-o luptă; se mîndresc că nu greșesc pentru că nu întreprind nimic; că sunt iubiți de toate partidele pentru că nu combat pe nimine și iau disprețul drept iubire; că sunt putincioși a ajunge la guvern pentru că nu reprezintă nici un partid din luptă. Sunt nici într-un fel acești oameni: n-au nici energia acției, nici forța existenței, nici curagiul reacției, și sunt tocmai oamenii guvernelor nepronunțate". De aceea ei sînt priviți de Bolliac drept un adevărat pericol social: „Aceasta s-a văzut totdeauna și în toate locurile: mediocritatea, moderatismul este împiedicător prin moliciunea lui, neactiv prin lipsa lui de inițiativă, crud prin invidia și slăbiciunea lui".

Cu aceeași vervă pamfletară demască demagogia și inconsecvența politică: „Nu voim a face aci biografia nimănui. [...] Lumea știe cum aști cameleoni și-au schimbat culorile. Cum, în diferite epoce, au fost ruși, turci, austriaci; cum astăzi sunt francezi, englezi, și nu se mai știe ce. Fost-au însă vreodată români, pentru ca să fie și astăzi? Niciodată"[3].

[1] *Iară se ivește coalițiunea*, în: „Trompeta Carpaților", VII, 1869, nr. 761, 18/30 septembrie.
[2] Publicat în: „Românul", III, 1859, nr. 36, 26 martie/7 aprilie.
[3] *Actualitate*, în: „Buciumul", I, 1857, nr. 7 (3 mai). În același sens, a se vedea și *Ideile și oamenii din 1848 și cei astăzi la putere*, în: „Trompeta Carpaților", VI, 1868, nr. 615, 14/26 martie.

Ecoul publicisticii lui Bolliac s-a datorat capacității rare de a crea portrete, asocieri și formule memorabile. Între acestea din urmă, cea mai lungă „viață" o are cea de „monstruoasa coaliție", prin care Cezar Bolliac desemna apropierea unei părți a liberalilor de la 1848 de conservatori. Formula a fost „lansată" în februarie 1863[1], după ce, cu o lună înainte, un articol publicat în același ziar[2] se intitulase *Unirea dreptei cu stînga*. La „coalițiune" se referă uneori încă din titlurile articolelor[3], alteori în cuprinsul lor[4].

Formula a avut succes, preluată fiind și de alți publiciști. Ecoul articolelor lui Bolliac s-a datorat și varietății mijloacelor folosite de autor, varietate ce-l făcea adesea imprevizibil. El folosește, cu ironie, pagina de ziar pentru a trimite un șir de scrisori „confidențiale" lui Ion Brătianu, aflat la Paris[5] cu clare misiuni politice; alteori procedează asemenea lui Ion Ghica (cel din *Convorbiri economice*), introducînd în articol un dialog verosimil dar, foarte probabil, fictiv *(Aplicarea legilor)*[6]. Asupra problematicii din acest articol revine mai tîrziu, arătînd că „nu ne lipsesc legile, oamenii lipsesc la noi. Legile se fac lesne, deprinderea a respecta legile este anevoie"[7].

Dintre legile atunci în vigoare, era normal să-l intereseze în mod special cele privitoare la presă, el referindu-se în repetate rînduri la acestea. Văzînd în garantarea libertății de expresie premiza esențială a democrației și a civilizării unui popor („nu poate fi stat liber, stat constituțional, fără libertatea presei"[8]), Ce-

[1] [*Monstruoasa coalițiune*] în „Buciumul", I, 1863, nr. 15, 20 febr.
[2] În nr. 4, 9 ianuarie.
[3] *Mozaicul coalițiunii* (în: „Buciumul", I, 1863, nr. 121, 6 oct.), *Coalițiunea și discursul Domnitoriului în Europa* (în: „Buciumul", I, 1863, nr. 157, 25 nov.), *Iară se ivește coalițiunea* (în: „Trompeta Carpaților", VII, 1869, nr. 761, 18/30 sept.), *Coalițiunea în desperare* (în: „Trompeta Carpaților", IX, 1871, nr. 903, 8/20 aprilie).
[4] ex. [*Votul universal*], în: „Buciumul", I, 1863, nr. 119, 3 oct.
[5] În: „Trompeta Carpaților", IV, 1866, numerele 406 (24 febr./8 martie), 407 (27 febr./11 martie), 408 (15 martie) și 410 (22 martie).
[6] În: „Buciumul" II, 1864, nr. 297, 20 oct.
[7] *Legile și miniștrii*, în: „Trompeta Carpaților", IV, 1866, nr. 450, 13 sept.
[8] *Libertatea presei*, în: „Românul", III, 1859, numerele 68 (9/21 iunie), 69 (11/23 iunie), 70 (13/25 iunie).

zar Bolliac se ridica împotriva oricărei tentative de limitare a posibilității de exprimare a opiniilor: „Aceia carii oprese adunările, oprese discuția, împiedică publicitatea, vădese că se rușinează de public, să tem de dezvălirea faptelor lor, le e frică de publicitate. Oricare ar fi cuvintele lor, ei sunt retrograzi, de rea credință. Cer progresul de rușine numai, fără să-l dorească; strigă în contra abuzurilor și le mențin în puterea lor; se plîng de arbitrariu și-l comit neîncetat; se fac că cer lumina și o sting de unde se ivește. Libertatea în gura lor este egida care le ascunde despotismul" *(ibidem).*

Avînd mereu o atitudine tranșantă (nu lipsită însă de inconsecvențe și contraziceri; ar fi suficient să amintim poziția față de aducerea unui prinț străin), Cezar Bolliac s-a lovit în mai multe rînduri de legile țării, fiind implicat în cîteva procese pentru articolele publicate.

Legea (făcută de ministrul Costa-Foru) cu privire la pedepsirea jurnaliștilor îi provoacă o patetică luare de atitudine[1]; găsim aici rîndurile citate, pînă azi, de toți exegeții activității lui Bolliac: „Serviciile ce cere Patria de la fiii ei și Omenirea de la om, sunt varii și în proporțiuni cu facultățile și puterile lui. Am lăsat școala pentru armată, am lăsat armata pentru litere, am lăsat literile pentru publicitate; voi lăsa publicitatea, forțat de această lege draconică și imorală, pentru știință.

Mediocru în toate, nu-mi voi îngropa *talantul* pînă cînd voi putea face uz de dînsul".

Trecînd peste evenimentul care a provocat-o, mărturisirea este simptomatică pentru întreaga generație a lui Bolliac. Se poate afla în ea punctul de plecare intru definirea personalității autorului: mistuirea permanentă în domenii diverse (practică poetică, doctrină literară, publicistică, arheologie, politică). În sincera-i mărturisire, el sugerează în fond și eșecul (în plan exclusiv estetic) altor colegi din această generație de entuziaști, de ctitori.

*

Am văzut că, în cazul în care ar fi fost obligat (ceea ce nu s-a întîmplat, totuși...) să renunțe la publicistică, Bolliac era de-

[1] ***D-lor publiciști și confrați ai mei în presă***, în: „Trompeta Carpaților", X, 1872, nr. 1034, 14/26 decembrie, pag. 1.

cis să se consacre „științei". Generalul Mavru îl inițiase, cu decenii în urmă, în arheologie. Meritele de arheolog îi fuseseră recunoscute public și, în 1869, era numit președinte al Comitetului arheologic din București.

Cît de mare poate fi, la scriitorii de vocație, forța ironici, a arătat și dumnealui Alexandru Odobescu, om de spirit care — profitînd de o gafă antologică a președintelui Comitetului arheologic — a pus sub semnul întrebării, printr-un pamflet celebru, nobila activitate desfășurată de principalul promotor al studiilor arheologice în România. Seducător prin titlu *(Fumuri archeologice scornite din lulele prehistorice de un om care nu fumează)*[1] dar și prin rigoarea demonstrației, pamfletul[2] era, practic, fără replică, deși Bolliac a încercat, neconvingător, să răspundă[3]. Omul ce dorise cu atîta ardoare urnirea cercetărilor moderne de arheologie în țările române, cheltuind pentru aceasta energie, timp și avere, lovindu-se de greutăți de tot felul, a avut (tocmai cînd meritele începeau a-i fi recunoscute oficial...) neșansa de a provoca o replică atît de usturătoare. Capodoperă a artei pamfletare românești, textul odobescian avea să fie invocat nu numai de arheologii ce urmăreau reliefarea adevărului istoric, ci și (sau mai ales) de adversarii politici (numeroși!) ai temutului autor al *Mozaicului social.* Înfruntarea dintre reprezentanții a două vîrste ale științei istorice avea să fie „exploatată", din păcate, și politic. Astăzi însă, la mai bine de un veac de la nemiloasa replică odobesciană, avem datoria să rediscutăm contribuția științifică a lui Cezar Bolliac.

Dintru început trebuie spus că, pentru a le plasa în contextul just al genezei lor, scrierile arheologice ale lui Bolliac trebuie raportate la *istoriografia romantică* (care, se știe, făcea destule concesii fantezici), nu la cea de astăzi, de care este mult mai apropiat, prin rigoarea pe care o urmărea, în spirit vădit mai modern, Alexandru Odobescu. Erorile, cîte sînt, se justifică astfel. Un singur exemplu este suficient: prin prisma folcloristicii moderne, meritele lui Alecsandri ar putea fi ușor contestate; a o face, însă, ar însemna nu numai ignorarea evoluției

[1] Extras din „Columna lui Traian", 15 februarie 1873.
[2] Generat de articolul lui Bolliac: *Archeologia. Uzul fumatului din timpii preistorici,* în „Trompeta Carpaților", XI, 1873, nr. 1045, 4/16 februarie.
[3] *Archeologia,* în: „Trompeta Carpaților", XI, 1873, nr. 1054, 11/23 martie.

firești a oricărei științe, ci și a introduce un neavenit criteriu procustian în analizarea trecutului cultural.

În ciuda spumosului pamflet odobescian, nu putem trece peste faptul că Cezar Bolliac este unul dintre *inițiatorii arheologiei românești*. Odobescu însuși subliniază, la „victima" vervei sale pamfletare, „acea prețioasă ardoare ce dumnealui depune în dezgroparea și adunarea antichităților patriei"[1], reproșîndu-i însă — pe bună dreptate — că nu analizează în chip pozitiv obiectele descoperite, lăsîndu-se pradă unor ipoteze susținute cu probe neconcludente. În anul precedent, îi obiecta că nu „adîncește destul lucrurile în cercetările preistorice" pe care le întreprindea[2], recunoscîndu-i, prin aceasta, încă o dată meritele de practician, dar negîndu-i-le pe cele de interpret.

Știința arheologiei a fost precedată, la noi și aiurea, de colecționari; cei mai cunoscuți și mai entuziaști erau, la gurile Dunării, generalul Mavru, inginerul W. de Blaramberg, profesorul Gh. Seulescu, maiorul D. Papazoglu ș.a.[3] Față de amatorismul colecționarilor, Bolliac face un mare pas înainte, punînd bazele cercetării arheologice *sistematice*. Începute în 1845, explorările lui (continuate timp de cîteva decenii) constituie, practic, piatra de temelie a arheologiei românești. Că pregătirea de specialitate a exploratorului nu era la înălțimea celei odobesciene (studiile efectuate la Paris fiind incerte și, oricum, nesistematice și incomplete) este un adevăr, ca și faptul că scrierile lui pe această temă au și o destinație politică, așa cum avea și poezia sa. Dar lipsurile inerente pionieratului (rigoarea științifică, în primul rînd) nu-i anulează meritele; mai mult chiar, ele conferă calități literare (nescontate de autor) textelor, dintre care unele se înscriu la loc de frunte între realizările prozei neficțive din a doua jumătate a secolului trecut.

În ciuda pronunțatei doze de empirism din activitatea-i de arheolog, nu se poate tăgădui tentația lui Bolliac de a fi la curent cu cercetările similare din străinătate; o dovedesc nu numai trimiterile la autori străini, ci și documentările „pe teren",

[1] Alexandru Odobescu, *op. cit.*, p. 22.

[2] Bolliac răspunde acestei obiecții în: *Archeologia. Domnilor membri ai Comitetului archeologic din București*, în: „Trompeta Carpaților", X, 1872, nr. 1010, 20 august / 1 septembrie.

[3] Ovidiu Papadima, *Cezar Boliac*, Editura Academiei R.S.R., Buc. 1966, p. 9.

la șantiere arheologice celebre (în toamna lui 1869 urmărea săpăturile ce se efectuau la Neapole). Întîlnim la el un soi de „pozitivism" empiric, o lăudabilă idee ordonatoare: „Este o idee principală care concentră toate căutările mele arheologice: aceea de a urmări pas cu pas, de la picioarele podului lui Traian, toate ramurele drumurilor romane, toate ruinele de pre lîngă laturele acestor drumuri, atestări necontestabili ale așezărilor colonielor, pînă în punctul decisiv al rezbelului dacic, pînă în Sarmisegetuza, și apoi resfirarea acestor colonie pre toată întinderea Daciei traiane, în curs de 170 ani"[1].

Acest deschizător de drum — care avea o certă conștiință a pionieratului — știe bine că abia oferă perspective unor necesare cercetări ulterioare: „O hartă indicătoare de toate aceste patru feluri de ruine aflate pînă acum [...] am început-o de mult; dară cine știe cine o va săvîrși"[2]. În aceeași scriere, indică posibilități și locuri de cercetare, dar și măsuri organizatorice: „Este rău să se permită a se face săpături neregulate prin asemenea locuri pre unde ar trebui numai științei să se permită a scormoni".

Pregătirea lui științifică sumară și timpul redus afectat „scormonirii" îl predispuneau la empirism: „Să lăsăm pre Tylori, pre Grawfurzi, pre Valaci etc., să discute asemenea cestiuni, și să ne ocupăm de aceea ce avem înaintea ochilor, pentru că nu vom ști niciodată ce au fost și cum au fost acei oameni cari au asistat la formarea Carpaților noștri".

Din păcate, fantezia a lucrat adesea („subminîndu-l" pe cercetător și expunîndu-l ironiilor justificate): convins că, acolo „unde istoria nu vorbește, îndoiala și ipoteza sunt singurele cari pot să creeze în imaginațiunea noastră afirmări conjecturali", a supralicitat capacitatea fanteziei de a suplini lipsa documentelor prin care „vorbește istoria" („să mă hazardez să fac o supozițiune, mai cu seamă că aci vorbim în afară de istorie", spune la un moment dat).

„Afară de istorie" s-ar fi aflat epocile din care nu ne-au parvenit documente scrise și a căror cercetare luase un aseme-

[1] Cezar Bolliac, *Excursiune archeologică din anul 1869*, Buc., Typ. Națională, 1869.

[2] *Archeologia. Peștera de la Obîrșia Ialomiței. Peștera cu Oalele. Comoara din cumpăna Ciocîrlăului. Valea Caselor și Mormintele de pe Vulcana Mare*, în: „Trompeta Carpaților", VIII, 1870, nr. 846 (20 august / 1 sept.).

mea avînt în secolul trecut încît Bolliac putea fi tentat să creadă că e vorba despre o „modă". Un memorial de călătorie, scris în urma cercetărilor pe teren, începe pe un ton ironic: „Moda nu mai voiește istorie, va preistorie, anteistorie, unde biata Clio nu mai știe nimic. Să cedăm modei; să facem și noi preistorie, anteistorie, cu riscul de a cădea în antiistorie" *(Peștera de la Obîrșia Ialomiței...)*. Riscul și-l asumă, în ciuda ironiei inițiale, scriind în cuprinsul memorialului: „Pentru că dară actualmente moda voiește cercetarea epocelor *anteistorice*, să ne ocupăm și noi puțin de aceste epoce, lăsînd deocamdată clasicitatea epocelor noastre istorice la o parte".

Motivul nu este însă supunerea la această „modă". Ironia se dovedește o alintare, căci Bolliac exprimă mai la vale, cu toată seriozitatea, un deziderat științific pus în practică, la noi, abia începînd cu Vasile Pârvan: „Civilizațiunea dacică și diferitele vîrste ale acelei civilizațiuni poate interesa lumea științifică astăzi și ne-ar face pre noi interesanți acestei lumi. Da, am mai zis-o și o voi repeta pînă voi putea fi auzit, că misiunea noastră este să dăm istorici timpii dacilor pînă unde ei pot intra în istorie, și să dăm și științelor arheologice pre omul Carpaților preistoric, anteistoric".

Aceeași convingere fusese exprimată de autor și în finalul memorialului din anul precedent *(Excursiune arheologică din anul* 1869), publicat în prezenta ediție. Tot acolo era mai evidentă și finalitatea politică a cercetărilor lui Bolliac. El voia să-l convingă pe ministrul căruia îi adresa memoriul asupra importanței politice a cercetărilor istorice, mai ales într-un secol al naționalităților, cum a fost numit veacul al XIX-lea: „...numai știința poate face istoria unei țăre; și o țară fără istorie, aibe ea oricîte merite, nu poate servi decît traficului, ca materie din care se scoate bani. Ruinele Greciei au dat viață Greciei; istoria noastră ne poate conserva numai, ne poate anima contra elementelor ce se scol din toate părțile asupra naționalității noastre".

S-a observat că „ceea ce reprezintă astăzi unul dintre obiectivele de predilecție ale istoriei și arheologiei naționale a fost pentru evul al XIX-lea românesc un mit romantic al originilor"[1]. Aceasta explică marea frecvență a articolelor despre vechea civilizație dezvoltată pe pămîntul românesc[2]; autoarea citată vede în Cezar Bolliac pe „cel mai de seamă exponent al dacismului pașoptist"[1], subliniind caracterul politic al preocupărilor sale istorice. În 1853 scrisese, de altfel, că „Unirea României într-un singur stat nu este o idee numai în capetele cîtorva români prea înaintați, nu este o idee ieșită din dezbaterile de la 48 încoace; ea a fost sentimentul național în toate părțile României, de cînd istoria a început a ne spune ceva despre Dacia" *(Unitatea României, ed. cit.)*. Trecutul este folositor așadar ca argument într-o luptă politică din prezent; nu altfel procedaseră Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu și ceilalți autori pașoptiști de scrieri istorice.

În acest context, meritele lui Bolliac sînt evidente, chiar dacă rezultatele cercetărilor lui sînt, în bună măsură, contestabile. El a atras atenția — convingător! — asupra necesității explorării organizate a vestigiilor arheologice, încercînd să împiedice deteriorarea lor.

Ceea ce i se poate reproșa sub raport științific își are explicația în formația lui de jurnalist (nu de savant dedat cu studiile aride) și are, în timp, nescontate (de autor) efecte literare. Ecoul poeziei sale se simte în unele pasaje descriptive (stîncile „se rădicau în forma brazilor, [...] în săgeți de catedrale gotice imense pre cer", spune Bolliac în *Peștera de la Obîrșia Ialomiței*, trimițîndu-ne gîndul la strofa a 12-a din *O dimineață pe Caraiman*) și un studiu în detaliu ar aduce probe concludente în această privință. Poezia îi părea, de altfel, datoare să „conlucreze" cu știința arheologică întru descifrarea tainelor vestigiilor din vremurile imemoriale:

„Palaturi milioane din vîrstele titane
Pîrlite, ruinate, stau negre încruntînd,
Rămasuri tari, semețe, antidiluviane,
Ce-și rîd de timp, de secoli, vecia străbătînd. [...]

Dar unde e poetul ce poate da o seamă
De toată majestatea clădirii în eter?
Cine-ar putea să spuie această panoramă?
Prin vorbe cine poate s-arate-acest mister?"

(O dimineață pe Caraiman)

[1] Elena Tacciu, *op. cit.*, p. 105.
[2] *Ibidem*, p. 109.

[1] Elena Tacciu, *op. cit.*, p. 110.

Bolliac sugerează, cu mult înaintea lui Lucian Blaga, complementaritatea activității științifice și a celei artistice. Blaga deosebea, într-un aforism, „lumina științei" de „lumina artei" („Există lucruri adînci, care în lumina artei pot fi înțelese cu mult mai limpede decît în lumina științei"); Bolliac a crezut și el asta, cerînd poeților să contribuie la descifrarea misterului ininteligibil pentru savanți.

Împletind cele două domenii (distincte, totuși !), știința avea, se înțelege, de pierdut. Cel care, popularizînd cunoștințe și teorii prin versuri, putea trece drept savant în poezie, s-a dovedit adesea poet în arheologie.

În partea inaugurală a memorialului *Peștera de la Obîrșia Ialomiței*, arheologul poet discută raportul între „zeița" modernă a științei și cea antică a misterului, opunîndu-i acesteia din urmă luciditatea investigatoare din vremurile mai noi: „Frumos este să asiste inteligența la această luptă încăierată a modei, «civilizarea», zeitatea coruptă modernă, cu «Isis», zeitatea mistică a antichității. Această luptă încăierată a modei-Știința cu Isis-Misterul în secolul acesta s-a văzut mai crîncenă decît în oricare alt secol, de cînd geniul-omul luptă cu succes contra geniului-natura, de cînd dată (datează, n.n.) primele anunțuri ale civilizațiunii, de cînd ține minte istoria sau menționează tradițiunea.

În adevăr, mari și miraculoase concuiste a făcut geniul-Omul, divulgator, contra geniului-Natura, mistificator!

În ceea ce ne privește, în acest articol nu intră să arătăm diferitele concuiste ale geniului uman prin dezvoltarea germenului lucidității, plantat în om înainte de toți vecii".

Deși discută despre „germenul lucidității", autorul a încînat adeseori spre mister, descifrat cu mijloacele fanteziei. Anticipîndu-l și în acest sens pe Blaga, el se înscrie în procesul care, de la începutul secolului al XIX-lea, a adus poezia într-o poziție de rezistență împotriva expulzării scientiste a misterului din lume. Și nu e surprinzător să găsim la un moment dat, într-un studiu de arheologie, mai multă poezie decît în multe din versurile autorului... Putem aminti, în acest sens, pasajul din *Peștera de la Obîrșia Ialomiței* unde Bolliac se referă la pietrele găurite pe care țăranii din partea locului le numeau „pietre prin care bea curcubeul apă".

Implicațiile literare ale textelor de arheologie ale lui Cezar Bolliac sînt numeroase, făcînd aceste pagini plăcute la lectură

și pentru nespecialiști. E suficient să ne gîndim la textele istorice ale scriitorilor din generația lui sau la cele economice ale lui Ion Ghica, spre a ne convinge că pozitivismul și ariditatea nu caracterizau deloc tentativele ce se făceau atunci în domeniul științelor. Bolliac intuia, de altfel, aceasta, scriind în memorialul citat: „O! negreșit că nu diferite școale de geologie, de antropologie, de etnologie se vor aminti în acest scurt articol, pre care ni-l inspiră un moment de repaus silit de ploaie în torente în *Peștera cu Oalele*, în muntele *Lespezi*, din josul muntelui *Șeaua*, pre care-l ocolește *Podul cu Florile* în fața *Lacului Roșu*, unde se scaldă, se luptă și se împreună vulturii, și cu care comunicau odată locuitorii acestor vîrfuri prin drumul zis din neștiință al tatarilor, ale cărui urme rezistă de mulțimi de secoli tuturor vînturilor, cam pre la jumătatea distanței între Petroșița și peștera cea mare cu schitul de la Obîrșia Ialomiței".

Intemperiile justifică în mai multe rînduri așternerea pe hîrtie a impresiilor din timpul cercetărilor arheologice, ceea ce dovedește că este vorba, totuși, de un truc literar, menit a oferi un pretext epic. Intenționalitatea literară nu lipsea în astfel de texte, fiind numai estompată de cea științifică.

Dar chiar dacă intenționalitatea literară ar fi lipsit, pasaje întinse din scrierile arheologice ale lui Cezar Bolliac aparțin literaturii memorialistice, ocupînd un loc aparte în cadrul *literaturii neficțive* românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Nu sînt rememorate evenimente petrecute cu zeci de ani în urmă, ca în cazul lui Ion Ghica. Sînt dări de seamă asupra încercărilor lui Bolliac de a organiza explorările arheologice la Porțile Orientului. Greutățile întîmpinate îl fac să se oprească frecvent din relatarea lucrurilor ce țin efectiv de arheologie, măsurile organizatorice pe care le preconizează sînt prezentate uneori patetic, astfel încît paginile de „arheologie" pot fi citite astăzi precum *Convorbirile economice* ale beiului de Samos. Din punctul de vedere al specialistului, Odobescu avea dreptate să-l ironizeze pe Bolliac; dar studiile aride (pe care, prin formația sa, era incapabil să le redacteze pionierul arheologiei noastre), cu care ne-a obișnuit știința modernă nu ne-ar fi făcut să-i citim paginile despre arheologie. Ceea ce conferă acestor file un farmec indubitabil sînt digresiunile de tot felul, neașteptate de cele mai multe ori. Într-o broșură de acest fel găsim, de pildă, o digresiune despre haremurile turcești din Nicopole și despre

o... nuntă la care arheologul a fost invitat[1] iar mai la vale, într-o altă digresiune[2], ni se dau detalii etnografice în prezentarea satului Cercelari. Se adaugă *pasajele memorialistice*, pe care le întîlneam și în publicistica lui politică[3].

Textele incluse în această ediție sînt reprezentative în ceea ce privește scrierile despre arheologie semnate de Bolliac; o analiză a tuturor studiilor pe care acesta le-a redactat (bibliografia de la sfîrșitul ediției îl orientează pe lector) va putea dovedi, în viitor, noi valențe ale scrisului lui Cezar Bolliac.

În astfel de texte, ceea ce-l intrigă, astăzi, pe arheolog, este în măsură să-l atragă pe literat. Bolliac se plînge de lipsă de timp, făcînd (în memorialul despre *Peștera de la Obîrșia Ialomiței)* mărturisirea tristă, dar sinceră, că n-a aprofundat cercetările începute, „pentru că politica și futilitățile trecătoare ne reclamă imperios tot timpul". În *Excursiune arheologică din anul 1869*, lipsa timpului se împletește cu cea a lucrătorilor necesari. La Alexandria (cea valahă, lipsită de Bibliotecă celebră și de Far...) „n-am putut face săpături aci, pentru că-mi lipsea și timpul și oamenii". Greutățile neprevăzute fac inevitabile digresiunile, care sînt, pentru cititorul de azi, sarea și piperul relatării. În afară de „tractarea cu rachiu și cu vin", lucrătorii trebuiau plătiți pentru cel mai mic obiect pe care-l descopereau; cu toate acestea, obiectele scoase din pămînt nu ajungeau întotdeauna la Bolliac...

Vestigiile trecutului nefiind ocrotite de lege (lucru care îl face să insiste în fiecare memoriu asupra necesității unor hotărîri în acest sens), multă piatră este vîndută pentru construcții. Ce nu se distruge astfel, se pierde prin nepriceperea lucrătorilor angajați: „Neștiința săpătorilor face că se prăpădesc cele mai multe lucruri". Lipsurile informative (Bolliac deplînge inexistența unui corpus informativ intern) sînt „dublate" de greutăți de tot felul („timpul devenit foarte rău și noi toți bolnavi pînă la servitor, a trebuit să renunț a vizita celelalte ruine din preajmă și să las pentru altă dată cercetarea locului..."), care conferă textului un patetism pe care nu-l găsim în lucrările moderne de arheologie și care trezește interesul literatului de azi. Autorul știa că face digresiuni neconforme cu disciplina științei sale („trec peste amănunte, cari n-ar putea fi interesante arheogiei", spune la un moment dat, fără a fi însă prea consecvent în această privință). Vandalismul — chiar involuntar — îl intriga la culme iar descoperirile spectaculoase îl făceau să jubileze. Iată cum prezintă scheletul descoperit într-un sarcofag antic: „Putui alcătui corpul întreg: a fost o femeie, o femeie înaltă și jună. Amîndouă cearcănele gurei intacte. [...]

Ce dialect s-a rostit prin aceste frumoase cearcăne o știe numai acela care a ascultat suspinele animei și care a auzit jalea de la moartea ei.

Vă pot spune numai atît, că a fost o femeie, o femeie înaltă, o femeie jună, cu dinți admirabili, dară al cărei nume n-a voit să-l spună posterității gelosul soț, care a încuiat și a ferecat în piatră, fier și plumb, obiectul amorului său".

După o monedă găsită în sarcofag, Bolliac localizează, în timp, mormîntul. Dar aceasta nu-l mai interesează pe literat; dincolo de informațiile istorice, ne atrag astăzi virtuțile literare ale textului. Bolliac se înșela crezînd că a abandonat literatura (în favoarea publicisticii și, ulterior, a arheologiei); atît în textele-i politice, cît și în cele istorice, ceea ce ne atrage astăzi este valoarea literară.

*

În momentul formării spirituale a lui Cezar Bolliac, se simțeau tot mai mult la gurile Dunării influențele sosite de pe tărîmurile străbătute cu uimire și cu folos de dumnealui Constantin Radovici din Golești, pornit în Evropa să-și așeze feciorii la învățătură.

Firea iscoditoare a Golescului cel bătrîn anunța ambiții și iluzii de tip nou la Porțile Orientului. Aspirațiile vor deveni program politic pentru generația fiilor lui Constantin Radovici, generație căreia îi aparține și Cezar Bolliac, „căuzaș" alături de fiii Golescului.

Participant activ la zavera cea mare, insurgent prin natură, practic în intenție dar utopic în realitate, Bolliac a constituit un permanent „ferment" intelectual. Radical fiind, a dezlănțuit admirație nețărmurită și uri pătimașe. Confundîndu-se cu aspirațiile generației sale, al cărei exponent perfect a fost, și „prinzînd" perioada construcției lucide (Maiorescu, Odobescu ș.c.l.).

[1] Cesar Bolliac, *Călătorie arheologică în România de la 20 martie pînă la 22 aprilie 1858*, Buc. 1861, p. 32—36.
[2] *Ibidem*, p. 51—56.
[3] În *Monastirile din România (Monastirele închinate)*, Buc. 1862, găsim astfel de pasaje despre călătoriile arheologice (p. 15—18), despre închisoare, percheziții (p. 155—160) ș.a.

epurată de exaltări, a avut nenorocul să suporte și atacuri ce nu-l vizau în exclusivitate.

Un studiu asupra pașoptismului (și, deci, asupra bazelor ideologice și instituționale ale României moderne) ar putea să înceapă cu analiza atentă a activității lui Bolliac, la care sînt relevante meritele și, deopotrivă, erorile. Ridicularizarea de către Caragiale este, implicit, o recunoaștere a valorii lui reprezentative. Grație radicalismului care l-a caracterizat, a atras permanent atenția asupră-i [1].

E bine să nu uităm că tatăl său a fost un aventurier; căci și fiul s-a aventurat, la propriu, în domenii pline de neprevăzut...

Politica l-a subjugat de tînăr, într-o măsură mult mai mare decît pe un Grigore Alexandrescu, bunăoară, conferind vieții sale acea frenezie pe care am constatat-o în repetate rînduri. Dar tocmai această frenezie perpetuă, care nu i-a îngăduit detașarea atît de necesară poeziei și științei, l-a ajutat să devină unul din marii gazetari din istoria noastră. Pionier în poezie, arheologie, ideologie literară și activitate filo-dramatică, Bolliac rămîne o valoare certă în domeniul presei. Supunîndu-se regimului efemerității scrisului (regim pe care-l impune statutul însuși al gazetarului), autorul a estompat — involuntar — tocmai defectele scrisului său: prolixitate, bombasticism, grabă în redactare.

N-a atins, în scris, perfecțiunea; dar a fost om al epocii sale și — mai mult încă — o imagine a acesteia obiectivată în scris. Din sarcofagul descoperit, Bolliac reconstituia un trup; din operele sale, putem reconstitui aspectul unei epoci. Iar cum aceasta s-a dovedit una fundamentală în dezvoltarea civilizației noastre, scrierile lui își vor menține, și de aici încolo, interesul.

MIRCEA SCARLAT

[1] În deja citatul articol *Poezie* (1845), Heliade arăta că Bolliac nu te poate lăsa indiferent: „Nu-l poate vedea nimeni fără a-i atinta băgarea de seamă; la chipul lui deodată omul se simte mișcat sau de dragoste sau de ură; indiferent nu poate rămînea". Observația a fost valabilă și pentru scrierile sale.

CRONOLOGIA VIEȚII ȘI ACTIVITĂȚII LUI CEZAR BOLLIAC

1813

25 martie. Se naște la București, ca fiu al doctorului italian Anton Bogliaco și al Zincăi, născută Kalamogdartis. Tatăl, se presupune, s-a întors în Italia, iar Zinca s-a recăsătorit cu stolnicul Petrache Peretz.

1821—1831

După lecții primite în casă la Peretz de la profesorul grec Neofit Duca (noțiuni de istorie și literatură clasică), urmează cursuri la Colegiul Sf. Sava, avînd ca profesor pe I. Heliade Rădulescu. Impuls pentru studiul limbilor și literaturilor moderne.

1830

Iuncăr în miliția pămînteană (recent înființată), din care se retrage în scurtă vreme. Coleg aici cu C. Telegescu, C. Alexandrescu, Tell, Const. N. Filipescu. După izvoare orale pomenite de Gr. H. Grandea în biografia ce i-o face, în anii de școală a voit să impună un tratament mai omenos pentru țiganii robi din casa de la Giurgiu a tatălui său vitreg; pe cînd era iuncăr ar fi împărtășit lui Cristian Tell ideea de a arunca în aer palatul domnitorului, în care vedea pavăza simbolică a asupririi feudale.

1833

Decembrie. Începe să participe la activitatea „Societății Filarmonice", întemeiată acum de Ion Cîmpineanu, Heliade și C. Aristia. Alți membri: Iancu Văcărescu, Petre Poenaru, I. Voinescu II, Gr. Alexandrescu, C. A. Rosetti, Ion Ghica etc.

1834

5 mai. Se află la Stoenești-Vlașca, unde scrie *Vaca văduvei* (după datări ulterioare).

1835

Scrie o disertație împotriva robiei, ce nu a văzut lumina tiparului, fiind interzisă de cenzură.

Apare volumul *Meditații*.

Scrie drama în versuri *Matilda* (prima încercare de a scrie teatru în românește), cu subiect împrumutat din romanul scriitoarei franceze Sophie Ristaud Cottin. Se și proiectează tipărirea ei. Tot acum scrie și alte drame în versuri, *Tăierea boierilor la mănăstirea Dealului, Moartea lui Abel* (probabil după Gessner și Florian), *Radu-vodă*, rămase în manuscris și pierdute.

1836

Editează, împreună cu Constantin Filipescu, revista „Curiosul" (suprimată după al treilea număr) și intenționează închegarea unei societăți literare în jurul ei.

Trimite o scrisoare asupra robiei țiganilor lui Voinescu II și o copie a acesteia lui Negruzzi.

În acest an este datată poezia *O dimineață pe malul lacului.*

1838

Este praporgic și pomojnic la masa rangurilor din Secretariatul statului.

1839

Simpatizează cu mișcarea patriotică condusă de Cîmpineanu, ducînd Adunării Obștești protestul acestuia împotriva operei de legiferare a guvernului. Acum scrie *Epistola la colonelul I. Cîmpineanu.*

Iulie-septembrie. Primele versuri publicate, în „Pămînteanul" din Giurgiu.

1840

4 ianuarie. Scrie *Sila.*

Bănuit de participare la conspirația revoluționară condusă de D. Filipescu, alături de N. Bălcescu, I. A. Vaillant, Eftimie Murgu, Const. Telegescu, Sotir Țăranu, Marin Serghiescu.

Octombrie. Este arestat, în urma descoperirii conspirației, și închis la Agie (nov. 1840-martie 1841). Scrie *Carnavalul.*

1841

Surghiunit, probabil cîteva luni, drept pedeapsă pentru participarea la conspirație și pentru scrierile sale, la mănăstirea Poiana Mărului. Se pare că acum scrie *Țiganul vîndut, La maior Ion Voinescu II* și *Sila.*

1842

După venirea la domnie a lui George Bibescu, este numit procuror la un tribunal din București.

Iunie. Începe colaborarea la „Foaie pentru minte, inimă și literatură" a lui Bariț, publicînd poezii scrise anterior.

1843

Iunie. Începe colaborarea la „Curier românesc".

Apare primul volum de poezii intitulat *Din poeziile lui Cesar Boliac.*

Călătorie în Carpații sudici și regiunile învecinate, împreună cu Bălcescu, Nicolae Crețulescu, frații Ștefan, Alecu și Radu Golescu. Cu acest prilej scrie *O dimineață pe Caraiman, Muncitorul.*

6 septembrie. Se află la Telega, unde scrie poezia *Ocna.*

Este membru în Societatea literară, reorganizată în 1845 sub numele de „Asociația literară a României".

Face parte din comitetul societății secrete revoluționare „Frăția", închegată în toamna acestui an de Bălcescu, Ion Ghica, Cristian Tell, Al. G. Golescu-Negru.

1844

Ianuarie-februarie. Colaborează la „Vestitorul românesc".

Aprilie. „[Propășirea], Foaie științifică și literară", nr. 15, publică poezia *Muncitorul.*

Septembrie. Se află la Stoenești-Vlașca, unde scrie amplul poem *Episod din revoluția lui Domnul Tudor.*

22 septembrie. Publică articolul *Despre publicitate* în „Curier românesc".

2 octombrie. Apare în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" articolul *Către scriitorii noștri.*

1845

De-a lungul întregului an scrie cronica dramatică a „Curierului românesc".

Iulie. Întreprinde o călătorie de-a lungul Dunării și a Carpaților de miazăzi, împreună cu A. Treb. Laurian, D. Bolintineanu și frații Peretz.

1846

24 iunie. Publică articolul *Populul* în „Foaie pentru minte, inimă și literatură".

1 iulie. Începe publicarea studiului *Poezia* în același ziar.

24 noiembrie. Se căsătorește cu Aristița Izvoranu, fata paharnicului Alexandru și a Elenei Izvoranu.

1847

Figurează printre semnatarii statutelor „Asociației literare a României".

Apare volumul *Poesii nuoe,* cea de a doua culegere de versuri.

1848

Mai. Se află printre semnatarii actului de împuternicire, memoriului și instrucțiunilor cu care Ion Ghica pleacă la Constantinopol pentru a trata cu turcii și a-i face binevoitori față de întreprinderile revoluționare.

11 iunie. Îndeplinește sarcini în desfășurarea revoluției la București, fiind unul din membrii Comitetului revoluționar, alături de Heliade, N. Bălcescu, C. A. Rosetti, Ion Ghica, Goleștii etc.

19 iunie. După arestarea guvernului revoluționar în această zi, figurează pe lista celor ce urmau să fie arestați din dispoziția colonelului Odobescu.

Se află printre cei care sosesc la palat pentru eliberarea guvernului provizoriu.

21 iunie. Secretar al guvernului provizoriu, alături de N. Bălcescu, I. C. Brătianu, A. G. Golescu, C. A. Rosetti, C. Romanescu.

24 iunie. Prin decretul nr. 93 al guvernului provizoriu este numit vornic al capitalei.

3 iulie. Scrie *Holera ciocoilor.*

Membru în Comisia pentru eliberarea țiganilor. Acum scrie *O țigancă cu pruncul său la statua Libertății în București* (15 iulie).

Face parte din comisia însărcinată să formuleze răspunsul la scrisoarea comisarului sultanului, care cerea restabilirea ordinei.

Ține discursuri pe Cîmpul Libertății (Filaret) și la Clubul revoluționarilor.

2 august. Devine unul din redactorii „Popolului suveran", alături de N. Bălcescu, Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, P. Teulescu și A. Zane. Publică aici două articole.

3 august. Numit în Comisia școalei.

6 august. Este ales secretar al comitetului central de elecție din cadrul Comitetului regenerației, însărcinat cu pregătirea alegerilor pentru Constituantă.

15 august. În una din adunările populare propune ridicarea statuilor lui Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu și Gheorghe Lazăr.

Septembrie. Susține, alături de Bălcescu, punctul de vedere al înarmării maselor, spre a se împotrivi turcilor care intraseră în țară.

6 septembrie. La arderea Regulamentului și a Arhondologiei, ține un discurs în curtea Mitropoliei.

24 septembrie—15 octombrie. După arestare, este ținut, împreună cu N. Bălcescu, Goleștii și D. Bolintineanu, pe o ghimie, pe Dunăre, de unde scapă prin fugă.

12 noiembrie. Sosește la Brașov.

10 decembrie. Scrie *Ciocoii din revoluție.*

1849

25 martie. Editează la Brașov „Espatriatul", care dăinuie pînă la 3 iunie.

Este unul din secretarii lui Bem, cu care alcătuiește proiecte politice și militare. Printre altele, i se încredințează briliantele cu care avea sarcina să cumpere bunăvoința lui Omerpașa. Sarcina nemaifiind necesară, lichidează personal cu Kossuth chestiunea briliantelor, după cum va declara mai tîrziu. I se vor aduce totuși învinuiri grave în repetate rînduri.

22 iunie. Se întîlnește cu Bălcescu la Pesta.

14 iulie. Bălcescu, împreună cu Bolliac, încheie o convenție cu guvernul revoluționar al lui Kossuth pentru formarea legiunilor române, care să lupte alături de trupele lui Bem.

August. După eșuarea revoluției maghiare, se află la mănăstirea Romelia (peninsula Balcanică), în drum spre Constantinopol.

12 septembrie. Sosește la Constantinopol, unde se întîlnește cu Ion Ghica. Acesta va depune garanție pentru el cînd va fi arestat sub învinuirea de a-și fi însușit briliantele ce i-au fost încredințate.

Octombrie. Se află la Brussa, în Turcia, localitate în care se adunaseră mai mulți revoluționari români refugiați.

1850

20 martie. Scrie poezia *Se naște sau se face omul?*

La Constantinopol pune la cale, împreună cu Magheru, Tell, Pleșoianu și Cristofi, o nouă mișcare revoluționară.

Iunie. Vine la Boyadgikey, localitate din Turcia, unde poartă discuții, în vederea noii mișcări revoluționare, cu Ghica, de a cărui aprobare nu se bucură.

August. Pleacă de la Boyadgikey spre Atena, pe furiș, sub numele Timoleon Paleologu, din cauza hărțuielilor la care este supus pentru aceeași învinuire în chestiunea briliantelor.

20 august. Poposește la Atena, unde scrie *Patria.*

16 octombrie. Sosește la Paris, unde va sta pînă în 1857, scriind ultimele poezii și desfășurînd o prodigioasă activitate publicistică, în cadrul acțiunilor revoluționarilor exilați.

1851

Ianuarie. Scrie *Clăcașul.*

Noiembrie. Ia parte la editarea ziarului „Republica română", în care publică articole.

1852

În cadrul unei intense activități pentru cunoașterea cauzei poporului român de către cercurile hotărîtoare ale diplomației occidentale, începe redactarea unor scrisori și memorii privi-

toare la Principate, pe care le va continua în anii următori și le va publica în 1856 sub titlul *Choix de lettres et mémoires sur la question roumaine* și apoi în traducere în „Reforma" (1860) și „Buciumul" (1863).

1856

25 martie. Scrie *Acvila străbună.*

15 aprilie. Scrie *La România.*

Apare la Paris *Topographie de la Roumanie,* din seria unor *Mémoires pour servir à l'histoire de Roumanie (Provinces danubiennes).* Nu a apărut decît această primă broșură.

1857

10 martie. Editează la Paris „Buciumul", care va dura pînă la 3 mai.

Apar culegerile de poezii *Renașterea României* și *Naționale.* În versiune franceză apar poemele *Domnul Tudor. Épisode de la Révolution Roumaine de 1821, A la Roumanie* și volumul *Poésies.*

Iulie. Figurează pe lista exilaților valahi care au fost reintegrați în drepturi politice și tot acum revine în țară.

Septembrie. Candidează, din partea partidului național, la alegerile pentru Divanul ad-hoc în districtul Ilfov, dar nu este ales.

Începe colaborarea la „Secolul" și „România".

Octombrie. I se cenzurează integral un articol menit să apară în „România", în privința Divanurilor ad-hoc.

17 octombrie. Este director al „Monitorului Adunării ad-hoc", care apare în București după fiecare ședință a Adunării, pînă la 4 ianuarie 1858.

Apare *Collecțiune de poesii vechi și noui,* în care își adună majoritatea poeziilor.

1858

Ianuarie. Învinuit din nou de a-și fi însușit briliantele încredințate lui în 1849, întîmpină piedici în exercitarea dreptului electoral.

Iunie. Întreprinde o călătorie prin ținuturile Dunării, în scopuri arheologice. După o lună, călătoria, bănuită a avea un scop politic, îi este interzisă de guvernul caimacamului Alecu-vodă Ghica.

Iulie. Începe colaborarea la „Românul", care va ține pînă la sfîrșitul anului 1862.

August. Apare în „Naționalul" articolul *Mozaicul social.*

Decembrie. Prin ofisul nr. 130 al Căimăcămiei Valahiei este „scos vremelnicește" de pe lista electorală a capitalei. În urma unei contestații, i se recunoaște „dreptul de elector și eligibil".

1859

Se numără printre primii care, „în toate adunările", propune alegerea domnului Moldovei. Figurează, alături de Orășanu și Valentineanu, pe lista de proscripțiune pregătită de antiunioniști în vremea tulburărilor din preajma zilei de 24 ianuarie. Acum și ulterior duce o luptă aprigă împotriva antiunioniștilor.

Aprilie și **August.** Candidează de două ori la Tîrgoviște în alegerile pentru Adunarea generală, dar îi este respinsă alegerea.

1860

Martie. Este numit membru al Curții apelative din București, post din care demisionează peste cîteva luni din cauza respingerii alegerii ca deputat.

Aprilie. Moare soția sa.

Iulie. Deși este ales de proprietarii mici din districtul Vlașca, Adunarea, invocînd din nou chestiunea briliantelor, îi anulează alegerea.

Primește sarcina să cerceteze monumentele și documentele istorice din mănăstirile cîtorva districte.

Noiembrie. Este ales membru al Municipalității orașului București.

1861

Februarie. Începe îndelungata campanie pentru secularizarea averilor mănăstirilor închinate și a celor zise Brîncovenești, care continuă și în 1862.

Aprilie. Candidează în alegerile pentru Cameră dar nu este ales.

Iunie. Este ales membru în Consiliul municipal al capitalei, unde rămîne pînă în noiembrie.

11 iunie. Face parte din comitetul central din București pentru subscrierea Petițiunii din 11 iunie 1861, adresată domnului, prin care se cerea : unirea desăvîrșită, întinderea censului electoral. După propriile-i mărturisiri făcute ulterior, el însuși a conceput și a citit petiția pe Cîmpul Libertății din Filaret, cu ocazia adunării ce aniversa revoluția de la 1848. Se pare că acest act a fost printre primele care i-au atras adversitatea partidului liberal, care se închega acum, și a monstruoasei coaliții.

Apar *Cullegere de mai mulți articoli publicați atît în străinătate cît și în țeară* și *Călătorie archeologică în România.*

Se vinde prin licitație moșia sa, Glina, care constituise dota soției.

1862

Apare în volum *Monastirile din România (Monastirile închinate).*

15 decembrie. Reapare „Buciumul" (Proprietar și director Cesar Boliac), care va dăinui pînă la 5/17 decembrie 1864. De la 8/20 august 1864 numele lui Bolliac nu mai apare pe gazetă, rămînînd numai acel al administratorului : D. I. Perieteanu. Tipografia continuă să-i poarte numele.

Rupe relațiile cu ziarul „Românul", cu C. A. Rosetti și partidul liberal, față de care va manifesta de acum încolo o crîncenă adversitate.

1863

Ianuarie. I se intentează un proces de presă de către Ministerul învățămîntului public și este condamnat la 8 luni închisoare și 1 500 lei amendă, pentru articolul *Mănăstirile zise închinate* și pentru nr. 1 al „Buciumului".

Apare în limbile română și franceză *Monastirile din România (Monastirile zise Brîncovenești).*

Iunie. Actorii Teatrului Național îi adresează pentru publicare un protest în care descriu degradarea materială și morală a teatrului.

Susține politica domnitorului Cuza.

August. În nr. 68 al „Buciumului" își precizează atitudinea politică : naționalitate, autonomie, libertăți publice și individuale, împroprietărirea țăranilor cu despăgubiri, conform proclamației de la 1848.

Octombrie. Campanie pentru susținerea votului universal.

Începe campania împotriva „monstruoasei coalițiuni", pentru care va manifesta adversitate pînă la sfîrșitul activității sale.

1864

Martie. Acuză guvernul Kogălniceanu de „încurajarea monstruoasei coalițiuni". În momentul legiferării agrare și mai tîrziu își va schimba poziția față de Kogălniceanu.

În vremea discuției legii agrare duce o susținută campanie în favoarea împroprietăririi țăranilor.

Este numit director al Arhivelor statului.

Decembrie. Este numit membru în Comitetul arheologic. Ziarul „Buciumul" este suprimat în urma atacării lui Kogălniceanu.

1865

1/13 martie. Apare primul număr al „Trompetei Carpaților", continuator al „Buciumului", care va dăinui pînă la 18 ianuarie 1877. Nu poartă numele directorului ci numai pe acela al girantului responsabil.

În programul politic al ziarului survin schimbări : nu va mai cere legi noi ci „respectarea și aplicarea francă a celor existente".

3-22 august. Călătorie arheologică.

Devine acționar la Societatea anonimă română a monopolului tutunului. Este un fervent susținător al formării întreprin-

derilor capitaliste românești și societăților anonime pe acțiuni.

Octombrie. Donează Muzeului Național mai multe obiecte descoperite cu prilejul săpăturilor și manuscrise. Posedă o valoroasă bibliotecă, conținînd numeroase manuscrise și piese istorice, dintre care a publicat în gazetele sale *Genealogia familiei Cantacozinilor*, acte ale lui Tudor Vladimirescu etc.

24 octombrie. Își vinde tipografia care, de acum încolo, se va numi „Lucrătorii asociați".

1866

Ianuarie. „Trompeta Carpaților" are un proces și vreo două avertismente.

Februarie. După detronarea lui Cuza, se manifestă pentru păstrarea neclintită a Constituției, pentru vot direct și universal, convins fiind că legiuirea lui Cuza trebuie să fie sacră.

Martie. Campanie împotriva aducerii lui Carol de Hohenzollern la domnie.

Aprilie. Candidează în alegeri, dar nu e ales. Începe să se reapropie de Kogălniceanu.

Iunie. Începe campania șovină, așa-numită „pentru apărarea naționalității", pe care o va intensifica în anii următori, compromițîndu-și prestigiul în fața maselor populare.

Iulie. În urma unui proces de presă este scos din funcția de director al Arhivelor statului și înlocuit cu francezul Bataillard.

Apare culegerea *Poesii umanitare culese de Ion Porianu cu permisiunea autorelui.*

23 octombrie. Pune la cale, împreună cu I. Heliade Rădulescu și M. Kogălniceanu, crearea unei grupări de centru, numită „partida națională", „Oameni ai lui 2 mai". La adunarea profesorilor, care urma să se țină în sala Slătineanu, sînt boicotați și Bolliac nu este lăsat să vorbească.

Noiembrie. Intră pentru prima dată în Parlament, ca deputat al țăranilor la Colegiul IV Vlașca. De acum încolo, în ciuda subminărilor guvernului, va fi mereu ales.

Își precizează din nou poziția politică : împotriva arbitrariului, pentru legalitate, conservarea naționalității, asigurarea libertăților publice și individuale, apărarea plugarului.

1867

Mai-iunie. Întreprinde o călătorie în Moldova, în care vreme îi ține locul, la conducerea ziarului, D. Bolintineanu, care este și un asiduu colaborator (sub numele Cosmat).

Iunie-iulie. Călătorie arheologică peste Olt.

Decembrie. Împotriva piedicilor puse de guvern, este ales la Colegiul IV Vlașca.

1868

Februarie-martie. Campanie împotriva concesiunii drumurilor de fier.

1869

Aprilie. Este ales din nou la Colegiul IV Giurgiu.

Iunie. Este numit președinte al Comitetului arheologic din București, în locul rămas vacant prin decesul generalului Mavru. La aceasta se vor adăuga apoi alte funcții : inspector al muzeelor din toată România, membru al Societății geografice române. Va fi de asemenea membru de onoare la Société de Géographie comparée, Société numismatique et archéologique de Paris și Société numismatique de France.

Iulie-august. Călătorie arheologică pe Dunăre.

Apare *Excursiune archeologică din anul 1869.*

2 octombrie-16 noiembrie. Studiază, la Neapole, modurile de săpături, în vederea unor viitoare explorări pe ruinele cetăților antice.

1870

12 iulie-13 august. Călătorie științifică în munți.

1871

28 iulie-31 august. Călătorie științifică pe Dunăre, de la Giurgiu la Turnu-Severin.

1872

Ianuarie. Anunță organizarea unui curs de arheologie la locuința sa, deoarece i se refuză ținerea lecțiilor în sala Muzeului istoric.

Mai-iulie. Călătorie arheologică pe cheltuială proprie, nefiind susținut de minister. Obiectele descoperite sînt expuse în locuința sa.

12 noiembrie. Începe editarea definitivă a unui grup compact de poezii din tinerețe, în „Trompeta Carpaților".

3 decembrie. Ziarul său este chemat din nou în fața judecății pentru „mai mulți articuli neiscăliți de nimeni. Conținutul acelor articuli denunță fapte cari trebuiesc urmărite de parchet".

Ziarul este susținut cu multe eforturi. Se vînd tablouri, se organizează loterii pentru obținerea fondurilor necesare.

1873

18 martie-15 iulie. Călătorii arheologice.

Ziarul luptă cu mari greutăți materiale. Apare de foarte multe ori numai o dată pe săptămînă.

1874

25 martie-18 aprilie. Călătorie arheologică.

23 iunie. Din nou călătorie arheologică.

20 august-5 septembrie. Întreprinde o călătorie la Paris, iar la întoarcere se oprește la Budapesta și în Transilvania.

1876

Februarie. Este ales membru onorific în Comitetul teatrelor pentru partea literară și morală. În această calitate scrie articolul *Răspuns jurnalului „Telegraful" în ale teatrului.*

Martie. I se contramandează alegerea în Comitetul teatrelor, din cauza articolului citat. Își dă demisia din posturile de președinte al Comitetului arheologic și membru al Societății geografice române.

2 mai. Într-un articol publicat în ziarul său, elogiază legiuirea lui Cuza și Kogălniceanu.

Iunie. Nu mai este ales și se retrage din activitatea politică, rezumîndu-se la cea științifică.

18 iulie-19 august. Călătorie arheologică.

1877

Ianuarie. Este lovit de paralizie, care îi răpește graiul. Deputatul Holban propune în Cameră un ajutor de 400 lei pe an pînă la moarte.

1881

25 februarie. Cezar Bolliac moare și este înmormîntat la cimitirul Bellu.

ANDREI RUSU

LĂMURIRI ASUPRA EDIȚIEI

Cu adaosuri în sumar și revizuiri, textele de aici se reproduc din ediția celui ce semnează și pe cea de față: *Opere*, vol. I—II, Editura de stat pentru literatură și artă, 1956. Scrierile alese din opera lui Bolliac se succed potrivit următoarei împărțiri: vol. I — *Meditații* (1835); *Poezii („Colecțiune de poezii vechi și noi"*, 1857; *Anexă)*; vol. II — *Articole literare și cronici dramatice; Articole politice; Arheologie.* Pentru cel ce avea să declare în 1872: „Am lăsat școala pentru armată, am lăsat armata pentru litere, am lăsat literile pentru publicitate, voi lăsa publicitatea pentru știință..." („Trompeta Carpaților". nr. 1034, 14/26 dec.), alcătuirea unui asemenea sumar este fără îndoială justificată, exprimînd totodată prețuirea romantismului eroic, care-i era propriu în poezie, și a unei stăruitoare activități publicistice ce-i atribuie astăzi un loc între animatorii presei moderne în România. Rapoartele arheologice din sumarul nostru au rostul de a demonstra meritele lui Bolliac în căutarea mai ales a vestigiilor dacice.

Volumul *Meditații* păstrează sumarul și reproduce textul din singura ediție a autorului: *Operile lui Cesar Bolliac. Meditații*, București, Tip. lui Eliad, 1835.

În capitolul *Poezii* păstrăm ordinea fixată de autor în ultimul său volum. Bolliac intenționează în acest ultim volum o grupare pe ani a poeziilor (I — 1835-1843; II — 1843-1847; III — 1847-1857), dar nu respectă cronologia, săvîrșind mai multe încălcări (vezi Notele ediției de față și Bibliografia). În *Anexa* introdusă de noi la sfîrșitul capitolului de *Poezii* am inclus poezii

existente în volume anterioare, cărora autorul nu le-a mai făcut loc în ultima ediție.

Pentru a înlesni cititorului formarea unei imagini cît mai ample asupra activității publicistice a lui Bolliac, ne-am străduit, prin articolele alese, să prezentăm desfășurarea acesteia în timp (alegînd articole din toate perioadele), ca și diversitatea tematică, corespunzătoare preocupărilor și campaniilor susținute de publicist. În aceste compartimente am orînduit articolele cronologic, adăugînd în paranteză, la sfîrșitul fiecărui articol, data primei apariții. Indicațiile complete se găsesc în Note.

Pentru stabilirea textului, opțiunea a fost clară la publicistică, unde avem de a face cu un singur text, cel din periodicul în care e publicat articolul. În cîteva cazuri de reeditări, în volumul de publicistică din 1861, sau de arheologie din 1869, am colaționat textul și cu aceste surse. La poezii, pentru stabilirea textului pe care însuși autorul l-a considerat definitiv, am avut în vedere *Collecțiune de poesii vechi și noui*, București, Socec, [1857], colecția cea mai completă și ultima din timpul vieții autorului. În această ediție au fost strînse, cu puține excepții și cu mici modificări, poeziile publicate în cîte unul din cele patru volume anterioare: *Din poeziile lui Cesar Boliac*, București, 1843; *Poesii nuoe*, București, 1847; *Poezii. Renașterea României*, Paris, 1857; *Poezii. Naționale*, Paris, 1857. Supus și el, ca toți scriitorii acelei vremi, influenței curentului latinist, Bolliac aduce în ediția din 1857, față de cele anterioare, unele modificări ortografice latinizante, dar și schimbări în vocabular, în același sens, din care dăm cîteva exemple:

bogăția	devine	avuția
ceasul	„	ora
în veci	„	etern
jalnică	„	cumplită
nădejdea	„	speranța
noroade	„	popoare
poftesc	„	doresc
pomenire	„	suvenire
preajma	„	jurul
pricina	„	motivul
pusnic	„	ermit
rob	„	sclav
slobod	„	liber

slujească	devine	servească
vecinicie	„	eternitate
vijelii	„	tempeste
vremea	„	timpul

După cum se vede, cu mici excepții (*ermit, suvenire, servi, tempeste*), înlocuirile nu contravin uzului limbii actuale.

Colaționînd cele două texte ale fiecărei poezii, am putut înlătura greșelile de tipar și omisiunile strecurate în ultima ediție, din care enumerăm cîteva:

1. În *O lacrimă* am repus versul 6 din strofa V la locul său; în ediția din 1857 figura, din greșeală, în strofa II.

2. În *Pruncul*, strofa IV, versul 8, am corectat „Muma îl nutrește" în loc de „Muma îl numește", cum apărea, creînd un nonsens, în ultima ediție.

3. În *Se naște sau se face omul*, partea a II-a, citim în *Collecțiune...*:

„Cine-mpinge astă *boală*
Noaptea-n drum atît de lin?
Ce serbează astă pompă
De luceferi în senin?"

„Boală" ar fi o metaforă cu totul nepotrivită pentru lună. În *Poezii. Naționale*, 1857, unde mai apăruse poezia, găsim forma corectă a versului: „Cine-mpinge astă *bombă*", care, de altfel, face rimă asonantă cu *pompă*.

4. De asemenea în *Se naște sau se face omul* am reintegrat textul cenzurat atît în *Collecțiune...*, cît și în „Trompeta Carpaților", folosind ediția de la Paris, în care autorul putuse publica textul fără omisiuni.

5. Am înlăturat o greșeală tipografică a *Collecțiunii...*, în care s-au „combinat" textele poeziilor *Ocna* și *Pedeapsa cu moarte*, tipărindu-se această din urmă poezie sub titlul *Ocna* și cu primele două strofe corect plasate — și invers.

Un număr de poezii au fost republicate de Bolliac într-un grupaj din „Trompeta Carpaților", 1872. Acestea sînt: *La muza mea, Carnavalul, Ermitul, La cea întîi corabie românească, Cugetare* (prima din partea I-a a *Collecțiunii...*), *Speranța în ziua de mîine, Alaiul unui cerșetor, Fata de boier și fata de țigan, Țiganul vîndut, Rugăciunea, Cugetare* (a doua din partea I-a a *Collecțiunii...*), *La Maior Ion Voinescu II, Muncitorul, O dimineață pe Caraiman, Cugetare I, Cugetare II, La un copil, Plîngea*

sentinela comandirul său, Sila, Pedeapsa cu moarte, Ocna, Cugetare, Vaca văduvei, Clăcașul, O țigancă cu pruncul său la statua Libertății în București, Se naște sau se face omul. Toate sînt reproduse de noi în ultima redactare a lui Bolliac, respectîndu-se cele cîteva modificări, expresia ultimei sale voințe: „de rugă" a devenit „în rugă" *(Carnavalul)*; „Munca ce ne face" a devenit „Chinul ce ne face" *(Fata de boier și fata de țigan)*; „al vostru lornion" a devenit „un aurit larnion" *(Idem)*; „ca să nu se greșească" a devenit „să nu se amăgească" *(Idem)*; „Ochii sau suspinul" a devenit „Ochiada sau suspinul" *(Idem)*; „Spiritul se materiază" a devenit „Spiritualismul cade" *(La Maior Ion Voinescu II)*; „Ce-n beție am visat" a devenit „ce-n pustie am visat" *(Idem)*; „Și s-a luptat, drăguțul" a devenit „Și s-a luptat, sărmanul" *(Muncitorul)*; Văzui acel scump înger" a devenit „Zării dragă-mi soție" *(Idem)*; „Care-i mai criminal ?" a devenit „Cine este mai mișel ?" *(Pedeapsa cu moarte)*; „Voind să mai adoarmă" a devenit „Voind să mai aline" *(Ocna)*.

În privința transcrierii textului, am ținut seamă că și Bolliac, ca toți scriitorii din vremea sa, a întîmpinat nenumărate greutăți din cauza că limba literară se afla la începuturile ei. Grafiile cunoșteau inconsecvențe provenite din diverse sisteme ortografice. Acestea explică, în cazul lui Bolliac, variațiile ortografice de la prima publicare în revistă la trecerea în primul volum, apoi la ediția din 1857 și în sfîrșit la etapa „Buciumului" și „Trompetei Carpaților", adică în perioada de după 1862. Ca principiu general, ne-am propus să respectăm textul surselor de bază ori de cîte ori corespunde realității lingvistice, indiferent de loc și de timp. Ne-am propus să respectăm inconsecvențele și formele duble, operînd unificări numai în cazurile în care este vorba de simple ortografii, deci de forme ale unui cuvînt care nu au avut o realitate lingvistică.

Am păstrat deci:

— Forme vechi (de multe ori alternînd cu cele de astăzi): amerința, nimului, pre, preste, schintei, cari/carii, desprețui, priimi, fiiul, simtiment, monastire, împregiur, încongiurat, giurul, vecinicie, pacinic, subt; gen. dat. în *-ei*: naturei, lumei; forme de plural: salele, cărămide, săpăture, intrige, aripe; persoana a III-a plural a imperfectului verbelor fără *u* final: oamenii trăia în cete.

— Forme specifice muntenești sau ale limbii vorbite: pă (pt. pe), pintre, d-întîi, totdauna, dasupra, prînză, să rîz, să șează, ...ree, pleopă (pt. pleoapă), d-a sa (pt. de-a sa), d-un (pt. de un), daca (pt. dacă), genuche, peșterea, șoptă, copaci, poci, nainte (pt. înainte), muma.

— O serie de neologisme în forma în care intraseră în limbă și erau răspîndite atunci: curagiu, comerciu, vițiuri, providința, germine, fantască (pt. fantastică), influință, contimporani, experiințe, inteligința, insinuit, popol, popul, caos, rația, refletați, principuri.

— Printre alternanțele întîlnite și păstrate, semnalăm: gen. dat. în ei și ii: lumei/lumii; sînt/sunt, sub/subt, lacrimă/lacrămă, greșeală/greșală, daca/dacă, monastire/mănăstire; pluralul vechi alternînd cu cel corect: săpăture/săpături.

— Am considerat pură grafic și deci am aplicat regulile ortografice actuale în următoarele cazuri: prefixul *res-* a fost redat răs-(răz): respunsuri > răspunsuri, resuflarea > răsuflarea, resplată > răsplată; prefixul *ră-* este restabilit în cazuri ca: resună > răsună, remas > rămas, recorește > răcorește, recite > răcite; în grafia *e* pt. *ie* am restabilit ortografia actuală: erburi > ierburi, ese > iese, mezul > miezul; grafia *s* pt. *z* nu a fost păstrată: musă > muză, desvoltat > dezvoltat, isvor > izvor; nu am păstrat grafia *s* pt. *x*: esperiințe > experiințe, esil > exil, estazul > extazul, esersate > exersate; și nici grafia *s* pt. *ș*: muschiul > mușchiul, crestin > creștin, albastri > albaștri.

— Numele proprii străine, pe care în original le-am întîlnit în transcrierea fonetică caracteristică alfabetului chirilic, au fost redate în ortografia actuală: Lesaj > Lesage, Boalo > Boileau, Volter > Voltaire etc.

— În punctuație am intervenit de cele mai multe ori, atît în versuri cît și în articole, avînd în vedere și neglijențele tipăririi din original.

Din dorința de a fi mai aproape de original, să nu surprindă că în redarea titlurilor în Note și Bibliografie nu au fost aplicate principiile enunțate pînă aici.

Capitolul de note adăugat ediției reconstituie geneza unor scrieri și oferă, foarte sintetic, o imagine a receptării lor de critică de la apariție pînă în contemporaneitate. Sîntem datori să menționăm că, în afara documentării noastre mai vechi, pentru alcătuirea Cronologiei și a Bibliografiei, monografia lui Ovidiu Papadima, apărută în 1966, exemplară pentru cercetarea scriitorului, ne-a înlesnit redactarea acestor note.

ANDREI RUSU

MEDITAȚII

(1835)

DEDICAȚIE

DOMNULUI D. COLONELULUI
I. CÎMPINEANUL

Domnul meu,

Interesul ce iei spre înaintarea literaturei rumânești, jărtfile ce faci spre formarea teatrului național, ale cărui isprăvi literare s-au văzut în atîta scurtă vreme, ostenelile ce pui spre a sprijini acest început și a încuraja tinerimea întru cele ce pot să-i aducă cinste și laudă neamului, iată pricinile care mă fac a îți închina scrierile mele și mi-e fală a avea în capul lor numele d-tale, care este atîta de drag în gurile tinerilor rumâni. În slabele-mi începuturi ce vă consfințesc am îndrăznit a scri o tragedie[1], *și avînd de model virtuțiile d-tale, am format pe Guliam, Adel și Motmorensi ; v-am împărțit calitățile într-înșii, și lui Guliam am dat pietatea și patriotismul, lui Adel generozitatea și lui Motmorensi curajul și statornicia.*

Primește dar, domnule, nu lingușirile ce se obicinuiesc a se da la cei mari din partea celor ce au trebuință de dînșii, ci recunoștința ce mă simț dator, acea recunoștință ce o însuflă oamenii cei mari, prin faptele lor, și credeți-mă că daca altcineva îmi însufla acest mare și înalt simtiment de recunoștință, atunci negreșit aceluia închinam scrierile mele, mîntuind modestia dumitale de niște laude ce totdauna strîmtorează pe aceia ce s-au învățat a-și afla mulțumirea și fericirea în faptele lor.

A domniei tale
plecată slugă,
CEZAR BOLIAC

[1] Se referă la *Matilda*.

CĂTRE TINERII RUMÂNI

Tineri rumâni,

Pînă să nu intrați în citire, mă socotesc dator a întîmpina cugetarea voastră cu oareșicare îndreptări despre greșalele ce veți întîlni în slabele-mi începuturi.

Daca neîngrijitele-mi încercări, atît de în grab scrise, nu vor putea ascunde neîndreptatele-mi greșale, de care negreșit trebuie să fie pline, nu fiți atît de aspri a le prejudeca fără a vă închipui greutățile ce trebuie să cerce un începător și piedicile ce trebuie să întîmpine la orice rînd.

Poate însă să-mi adaoge cineva : că cine m-a silit a mă da însumi înaintea unei critici atît de prevăzute ? Eu îi laud și îi cinstesc al lui cuvînt de sfială, dar se vede că este firească acea nerăbdare de a-și vedea cineva ostenelile tipărite, o patimă ca și toate celelalte, ce nu se poate domoli decît cu dobîndirea lucrului. Patima este pe urmă și sofistă : îți pune înainte felurimi de amiratori ; din toate părțile judecăți blînde și felurimi de mulțumiri închipuite. În sfîrșit, am îndrăznit, și iată o carte mai mult rumânească.

Am intitulat Meditații *scrierile mele, pentru că mi-a plăcut să gîndească oamenii că eu am fost absorbit în cugetările mele cînd am scris. Le-am făcut așa de scurte, căci nu-mi prea venea bine s-o țiu întins cînd luam condeiul în mînă, și m-am socotit că și cititorul o să-mi mulțumească că isprăvește mai curînd capul ce a început*

odată. Pe lîngă acestea, la sfîrşitul fieştecărui capitul, pînă începe altul, se obicinuieşte a se lăsa ceva hîrtie albă; cu aceasta, cartea mea pe de o parte va semăna voluminoasă şi pe de alta în multe rînduri mi-a venit i- gînd că hîrtia albă de multe ori preţuieşte mai mult decît cea scrisă.

Îmi pare rău că cam dau în satiră, şi niciodată n-am vrut să aleg această uricioasă ramură de scris. Providinţa, îngrijind de a nu înceta niciodată mirarea omenirei asupra fiilor romanilor, ne puse într-o climă mai dopotrivă cu aceea ce a produs duhurile cele mari ale strămoşilor noştri; şi [cu] cît mă bucur a vedea în toate zilele crescînd simtimentul de patriotism, întrecerea la învăţătură, producte literale şi întinderea luminilor, cu atita mă întristez cînd pe mulţi din cei de o vîrstă cu mine îi văz a-şi întrebuinţa duhul şi mijloacele întru a iuţi veninul satirei, într-o vreme cînd patria noastră are trebuinţă de alte scrieri. Boalele morale sînt foarte grele şi doctoriile trebuie să fie mai dulci, daca cele eroice sînt primejdioase.

Dar am ieşit din pricina mea, căci eu nu-mi propui în scrierile mele să tămăduiesc boale morale, nici să îndreptez lumea cu umărul. Mi-a plăcut să-mi fac nişte visuri dulci şi să mă rătăcesc într-o lume ideală. Am scris fără ţintă şi fără şir, şi n-am făcut decît să presăr nişte idei vage şi să le încălzesc cu un simtiment căruia singur nu ştiu ce nume să-i dau. Îndreptarea mea a fost către voi, tineri rumâni! Vîrsta mea, nici încercarea nu mă iartă a mă posomorî şi a vă da poveţi. Tot ce am a vă zice sînt acele ce mi le-am zis şi mie, şi nu fac decît să-mi destinz ideile ce neîncetat mi s-au înfăţişat în cugetările mele.

Epoha noastră este mult mai fericită decît a părinţilor noştri. Pe temeiurile aşezămînturilor celor nouă se înalţă cu înţelepciune zidirea cea mare a fericirei noastre şi a urmaşilor noştri! Avem un prinţ patriot[1]*, carele, pătruns de adevărul şi foloasele acestor mîntuitoare întocmiri, se sileşte ca să ne aducă un viitor vrednic de cugetările făcătorilor noştri de bine şi de cunoştinţile veacului nostru. Subt a lui îngrijire şcoalele păşăsc cu atîta înţelepciune şi sporire. Cei mai mari ai patriei noastre, însuflaţi de simtimentul ce a caracterizat totdauna pe bărbaţii cari au lucrat pentru fericirea noroadelor, se străduiesc a pune în lucrare şi a vecinici dispoziţiile constituţiei ce am dobîndit; jărtfesc la felurimi de întocmiri ce se aşază pentru binele şi mulţumirea obştească.*

Două soţietăţi s-au întocmit: una Agricolă şi alta Filarmonică, ale cărora isprăvi au început a se vedea peste nădejdea publicului. Cea dintîi, fundată de însuşi fratele preaînălţatului nostru domn, alcătuită de cei mai înrivnaţi şi cu cunoştinţe soţi, va rodnici brazda muncitorului şi va răsplăti sudorilor lui. În cea de a doilea, întemeiată pe bazurile cele mai patriotice, prin soţii săi cei mai hotărîţi a sluji pentru cinstea neamului, s-au aruncat nişte seminţe fericite, care aşa de curînd şi-au dat rodul pentru hrana duhului. Teatrul naţional mai s-a statornicit, publicul simţitor a început a cunoaşte folosul ce poate dobîndi din această şcoală de moral. Literatura rumânească a început a-şi lua zborul său. Nu sînt doi ani de zile şi repertoriul teatrului s-a îmbogăţit cu atîtea traducţii şi bucăţi originale, spre a cărora tipărire s-au şi pus fonduri îndestule şi s-au luat măsuri spre publicarea şi altora. Mădularele aceştii soţietăţi, aprinse de cea mai nobilă căldură, fac cele mai simţitoare jărtfe: dănii însemnătoare s-au văzut în atîta scurtă vreme. Numele Manu[1] *va fi scump pentru totdauna tinerimei ce se va folosi în şcoala filarmonică şi tutulor rumânilor ce vor dobîndi a lor petrecere şi învăţătură în teatrul ce se găteşte a se zidi.*

Fondatorii aceştii soţietăţi sînt cunoscuţi; pe cel mai de aproape îngrijitor şi ostenitor nu este de trebuinţă să vi-l spui. Numele lui este înscris în zidurile din Sf. Sava[2]*, în fieştece vorbă a limbei rumâneşti, care în mîinile lui s-a făcut atît de mlădioasă, în „Curierul rumânesc", care a fost ca un mergător înainte al Regulamentului organic; în tipografia sa, pe care a întemeiat-o cu ale sale însuşi osteneli şi din care totdauna o parte a consfinţit-o*

[1] Alexandru Dimitrie Ghica.

[1] Marele vornic Ion Manu.
[2] Se referă la Ion Heliade Rădulescu.

pentru faceri de bine; în teatrul acesta național, în care a deschis un deosebit drum literaturei rumânești; în inimile tinerimei și în gurile tutulor cari citesc scrierile lui. Nimeni din rumâni n-a cîntat patriotismul mai cu mare căldură și entuziasm, nimeni n-a suspinat dragostea cu mai multă tinerețe; nimeni nu s-a închinat cerului mai cu multă credință, și nimeni nu a blestemat și înfruntat iadul cu o mai mare minie. El a fost amiratorul și idolatru al virtutei și biciul cel mai grozav al vițiului, patriot și cosmopolit totdeodată, cetățeanul cel mai înrîvnat și supusul cel mai credincios. O, bărbat fericite! Căci nu poci uni pana ta cu rîvna și recunoștința mea, ca să poci a te lăuda pe cît ești vrednic! Dar, tineri, voi îl cunoașteți; viața lui vă poate fi de pildă la cei care întru neavere vă osteniți a vă folosi din facerile de bine ale învățăturei. Pana lui povățuiește de model pe tot care voiește a scri această limbă, ce a ajuns atît de frumoasă în mîinile lui. Acest duh, trimis într-adins spre a deschide drumul literaturei noastre, și credincios împlinitor al datoriei sale, pășaște cu statornicie și fără abatere către preursirea sa. Mîndru de a răspunde prejudecăților ce nu-l ating, departe de orice trufie, afară de aceea de a face binele fără răsplată, și-a format fericirea în faptele sale și în conștiința sa. Care nu l-ați văzut mergeți și veți cunoaște pacea și liniștea sufletului său pe în veci a lui zîmbitoare față.

Și voi, care n-aveți încă îndrăzneală a publica scrierile voastre, care doriți a afla un prieten povățuitor al penii voastre, mergeți la dînsul și-l veți afla gata a jărtfi ceasuri întregi, și plin de bucurie a vă cenzura cu blîndețe, a vă povățui pe drumul simțului celui bun, a vă curăți stilul, a vă împărtăși ideile sale cele sănătoase, a vă arăta metodul cel mai înlesnitor și a vă insufla dragostea virtutei și a bunei cuviinți. Mergeți la dînsul și în veci îl veți afla, ca să zic ca el:

Blînd, dulce, vesel, ș-aspru nu l-am văzut vrodată.

Vorbind pentru literatura noastră, cu toată vorba mi se înfățișază și autorul Primăverii Amorului, *acel geniu,*

ca să zic așa, creator al limbei rumânești, acea mlădiță acelii familii stăpînă a acestii limbi, și care în cele mai nenorocite epoce ale decadenții neamului nostru, în veci a avut falã de a se numi și a se arăta rumâni și a scri și a vorbi limba națională și a-i deschide un drum prin gramatica cea dintîi, vrednic monument al duhului de care în veci a fost insuflată și s-a moștenit din generație în generație; și acest teatru, care astăzi se privește cu atîta mulțumire și trufie de toată rumânimea, este un rod tot al semințelor celor dintîi ce s-au aruncat de acest bărbat prin traducția bucăților sale: Regulu, Ermiona, Britanicu, Ceasul de seară *și* Grădinarul cel orb.

Cînd mă gîndesc la cariera cea plăcută a literilor, acești doi bărbați îmi sînt necontenit înainte și pe aceștia vi-i aduc și vouă cîți vă înflăcărați de nobila arsură a scrie.

CEZAR BOLIAC

MEDITAȚIA I
ÎNȘĂLĂCIUNEA NĂDEJDII

Sfîntă Nădejde, fiica cerului! Tu ce ești venită a astîmpăra turbatele furii ale nenorocirii! Tu ce ne aperi de toate năpustirile deznădăjduirii, arătîndu-ne în veci viitorul plin de feriri!...

Tu, a cării priveghere daca un minut ar lipsi din lume, negreșit cerul ar rămînea fără slăvitori, pămîntul fără moștenitori, și toată ființa cuvîntătoare ar umplea numaidecît încăperile Tartarului. Tu te cobori din sînul cerului în inima nenorocitului scîrbit de nemulțumire, îl mîngîi și-i arăți ceririle lui, ca cum ar fi gata să le apuce mîine... Dar, vai! mîine al tău nu are sfîrșit; făgăduielile tale, presărate într-un spațiu nemărginit, întocmai ca zburătoarele fantome ale înșălătoarelor vise, fug numaidecît ce noi gîndim că le-am prins...

Ei bine, atîtea veacuri n-au putut a nimicnici puterea ta? A putut farmecul minciunilor tale cel amăgitor a înșăla și marile inimi ale acelor vestiți bărbați ce au spăimîntat pămîntul? O, cît trebuie să tremure cineva mai mult de tine decît de moarte! Moartea, dînd numai o lovitură, odihnește pe nenorocit. Tu îl faci să cerce înzecită acea lovitură la toată înșălarea, și cu toate acestea mîngîietoarea-ți gheară îl păstrează ca să-i mai dea și altele; și înecîndu-i simțirile în abisul minciunilor tale, slobozi a lui credălitate pînă la cele mai mari fericiri, numai ca să fie mai veninată durerea, cînd, ridicîndu-i dupe ochi vălul ce nu-l lasă a cunoaște adevărul, l-o vedea departe de dînsul.

O, oameni, ființe în veci supuse astei desfrînate puteri! voi ce vă gîndiți mai fericiți decît cele ce voi stăpîniți! voi vă îngîmfați socotindu-vă peste puterile ce-și bat joc de voi! Stați!... Veniți-vă-ți în simțiri! Vedeți că nu sînteți nimic mai-nalt decît o jucărie a aceștii cumplite zeități!... Ea vă arată comorile, făgăduindu-vă cu ele toate bunurile și chiar nemurirea, și voi, beți de rătăcirea cării sînteți sujet, alergați, jertfiți prieteni, părinți, fii, ca să cîștigați un product al globului ce a produs și pe voi; vă arată slava, și voi, amețiți, orbi, înfășurați în vălul ce nu vă lasă să vedeți sfîrșitul celor asemenea vouă, dedați înapoi ceea ce ați strîns pe pierderea aproapelui vostru ca s-o cîștigați, ș-apoi, tocmai cînd sînteți aproape a vă gîndi fericiți, iată, îngerul orînduit a nu lăsa să vă apropiați de aceea ce nu e dată vouă, vine, vă sugrumă, vă răpește de lîngă acelea dupe care ș-atunci cînd nu mai sînteți oftați...

Voi intrați în vecinica nesimțire, și pomenirea voastră abia se ține pe ruinele monumentelor ce vă rădică urmașii voștri, asupra cărora, lăsînd ca o moștenire lipicioasa orbire, să dedă în urmașii voștri, îi fac să se mire de voi, și rîvnind la ale voastre nesocotințe, să se silească și ei, cu asemenea cruzimi și vărsări de sîngiuri, a ardica ca voi, ș-așa ale voastre unite cu ale lor și cu ale urmașilor lor, să slujească numai spre a arăta viitoarelor veacuri ticăloșia voastră și împlinirea scoposului astei fatale zeități, care, năpustită asupră-vă, cu un bici de scorpii, v-a împilat să munciți voi pînă la cea după urmă răsuflare.

MEDITAȚIA II
CEASUL AL TREILEA DUPĂ MIEZUL NOPȚII

Lină tăcere, balsam vindicător al turburatelor suflete!... Tu, al căria plăcut nectar, favorit inimilor simțitoare, deșteaptă ținerea de minte, ne bucură repetîndu-ne mulțumirile ce în trecut am gustat, și arătîndu-ne viitorul ca un veac aurit, ne făgăduiește într-însul dobîndirea celor mai mari fericiri!...

. . . .

Toată suflarea tace! toată făptura visează în pace plăcerile ce au a le gusta mîine!... Nimic nu turbură somnul cel după urmă al norocitului, pe care ziua îl așteaptă ca să depuie în mîna-i muncitoare uneltile hranii!...

Abia cînd și cînd cîntarea cocoșului sau lătratul vreunui cîine vine să bată auzul nenorocitului părăsit de somn...

Dulce tăcere! Cine a știut a se folosi de tine și n-a găsit înzecită mulțămirea, ce fiii chinurilor cu atîtea osteneli o caută în baluri și ospețe de mare cuviință? Care, de nenorociri apăsat, alergînd la al tău liman, n-a aflat într-însul azilul cel mai adevărat?... Tu verși în tinerile inimi acea dulce melanholie, ce adoarme cumplitele furii ale nenorocirii; și făcînd să curgă în ele un mol tămăduitor, asemenea paciniculul pîrîiaș al grădinilor, odihnești simțirile obosite de cumplitele varietăți ale soartei, întocmai ca un milos stăpîn ce, descurîndu-și calul căzut de osteneală și de arsura zilii, îi desface toate chingile, îl bate pă spate c-o mîngîietoare mînă ș-îl sloboade în răcoarea inserării a paște troscotul cel răcoros al cîmpiilor...

O, cît este de plăcută întristarea ce tu aduci!... Omul, depărtat de tot zgomotul lumii, într-armat cu făgăduielile nădejdii, zboară pe aripile idolului său la scumpu-i objet; își închipuiește pozițiile în care s-ar fi aflînd, repetează vorbele ce i-a zis, răspunsurile ce a luat, face o plăcută critică slabului înțeles ce scoate din ele, numără căutăturile ce a cîștigat de la ea, oftările ei, vorbele ce se repeta în delirul cel dulce, le dă o coloră după voia lui, își face o idee de ceea ce gîndește acum; și încîntat în fermecul plăcerii, îngînat de un somn întrerumpt, așteaptă un vis care vine și-l aruncă în brațele ei.

MEDITAȚIA III
NEÎNCREDINȚAREA ÎN PRIETENI

Dulce prieteșug! Înger trimis din ceruri spre a uni pe oameni prin compătimire! Tu ce ne deosibești din sălbaticile fiare! Tu ce ne înmulțești fericirile făcînd să le

gustăm de atîtea ori de cîte ori le dobîndesc aceia cu care tu ne unești, și ne micșorezi durerile, făcînd să le împărțim cu dînșii ! Tu ești un alt soare duhovnicesc, ale cărui raze purtătoare de nădejde, încredințare și netemere de ființele împotrivitoare, încălzește sufletele acelora în care intră. Cine te-a cunoscut pe tine și n-a mărturisit că ești venit numai a reprezenta pe atotputernicul? Cine, găsind în acela ce el a vrut un sentiment însuflat de tine, n-a mărturisit că ești o icoană ce ne înfățișezi aievea fericirile ce religiile dau credincioșilor ? O, cît sînt de plăcute darurile tale !...

Tu la săvîrșirea unei mici jărtfe ce ceri de la noi ne dai neprețuite comori...

Tu zici : „Iubiți-vă ca să fiți fericiți, și fără zăbavă plătești cu prisos făgăduielile tale celor ce te-au ascultat... O ! Dar de ce făgăduielile tale cele sfinte, blînzi, nevinovate și neprimejdioase, să fie mai nesocotite decît ale îndrăcitului, aspru, vinovat și primejdios neprieteșug... El zice : „Vrăjmășiți-vă, ca să vă sfîșie o vecinică crudă nenorocire", și iată-l gata a plăti cu dobîndă făgăduielile sale. Dar tu ne unești cu cerul ; lanțurile tale țin un sfîrșit raport între inimile generoase și între îngeri... Tu ne aliezi în sfîrșit cu însuși Dumnezeu...

Noi fără porunca ta nu facem nimic bun și nimic iarăși rău cu voia ta.

Ei bine, dar pentru ce eu să nu mă împărtășesc din comorile tale ?... Ce fel ! pentru mine nu este nici o inimă care să păstreze în sînu-i o scînteie din tine ? Eu singur fui osîndit a trăi fără prieteni ? Ce fel ! Inima-mi tare, fieroasă, fără cuvînt nu se încrede la nimeni din cîți mă încongiură... Sînt ei oare toți nevrednici de credință, ca acela ce odată mă amăgi ?... Ei se arată triști, simțitori la durerile mele, ei născocesc felurimi de petreceri, mi-arată mii de nevinovate plăceri, ca să mă smulgă din absorbirea vinovatelor gînduri, ei se întristează văzînd că mă topesc în arșița delirului sfîșiitor ; jură că vor fi părtași la durerile mele, jură că cu primejdia lor îmi vor ajuta... Ei ! dar ei jură numai pînă atunci pînă n-or cunoaște covîrșirea patimilor mele. Poate fi oare între ei vreunul cu atîta tinerețe pentru mine care să priimească de bună

voie parte din durerile mele, să priimească în el un vierme fără somn și să-și dea inima pradă astui foc mistuitor ? Ei mă iubesc numai pînă atunci pînă cînd mă socotesc că doresc fericirea lor ; mă mai pot ei iubi oare cînd m-or cunoaște al lor rival ?... Negreșit că nu. Ei bine, să zic că prieteșugul înrădăcinat în inima lor îi va sili să jărtfească ș-acel dulce simtiment, ca să folosească pe un iubit părăsit de noroc, va putea gelozia mea a împărți cu dînșii un foc prin care simț, răsuflu și fără care n-aș putea trăi un minut ? Voi putea eu împrăștia un simtiment sfînt, ce mă însuflă, mi-arată bunul cel neprețuit și mă povățuiește la fericirea cea adevărată, în vreme cînd gelozia-mi aprinsă fierbe că nu are acea putere electrică a-l strînge după unde îl vede împrăștiat, ca să-l adune tot la sineși ?... Ce folos îmi poate da oricare, de-mi va afla focul ce mă mistuiește întocmai ca ceața cea groasă vălul pămîntului cel alb de zăpadă, și mă crește totdeodată cu dulcea ambrozie, ce zeitatea oarecînd își alese spre hrană ?

Mai mult negreșit nu voi cîștiga decît de la rivali o ură, ce totdauna este dată lor, de la indiferenți batjocora, de o molicioasă slăbiciune, și de la prieteni o milă fără putere a mă ajuta.

Nu, oricare din astea voi cîștiga, îmi va fi mai nesuferită decît însuși moartea ; nu, mai bine să mă sfîrșesc după cum m-am început, în chinuri, în spumegoasele valuri adăogate de vijălia nenorocirilor, decît să mă dau sujet criticii desfrînatei omeniri.

MEDITAȚIA IV
SINUCIDUL

Stăpîn preaputernic, creator nemărginit, tu, împărat al totului întreg !... Pentru ce ai înrădăcinat în inima mea astă veninoasă nemulțămire ? Pentru ce pe mine numai nădejdea nu mă poate înșăla ? Ce tulburări grozave !... ce simtimente necunoscute mă sfîșie de cum m-am po-

menit în lume! Cumplit stăpîn!... Ce neiertat păcat a putut face pruncia mea de le-ai năpustit dodată cu junia a mă sfîşia! Părinte preaslăvit! Aste grozave tulburări fură orînduite a mă priimi în lume? Ori a trebuit a se naşte dodată cu mine? Dumnezeu adevărat! Daca fără ele nu mă puteam naşte, dacă p-ăst amărît pămînt eu nu-mi puteam găsi fericirea, de ce m-ai înfiinţat? care aşa mare trebuinţă fu a mă naşte? ce te sili a-mi tulbura odihna ce gustam în sînul nesimţirii, pînă a nu te cunoaşte, şi a-mi da un trup, un suflet, ca să fie pradă pămînteştilor chinuri... Era trebuincios atomul meu la podoaba astui glob? Lipsa lutoasei mele îmbrăcăminte putea opri armonia universului?...

Ei fie! ţărînosul meu trup fu trebuincios a-ţi mobila nemărginitul palat; lipsa slabei mele înţelegeri putea să micşoreze înalta slavă ce ceri de la zidirea ta; cu un cuvînt, trebuia eu să fiu. Apoi neatîrnata-ţi voinţă mă făcu fără a mai îngriji de soarta mea? Neînţeleasa-ţi putere, numită provedinţă, să lenevi a mai îngriji de fericirea mea? Întîmplarea mă aruncă în voia ursitei, fără nici un fel de condiţie? Îţi lipseşte dar ţie cugetul ce jucăriile tale porunceşti să-l aibă, încît vrei a înfiinţa un norocit. Nimica, spre a-l lăsa în voia valurilor ticăloşiei? Este de crezut ca părinteasca-ţi îngrijire să facă rău unde nu poate face bine? Daca nu vreai, sau nu puteai a mă mulţămi, de ce, luîndu-mi moartea, mi-ai rădicat şi aceea ce în viaţă nu mi-o poţi da? Eu nu te-am rugat a-mi da fiinţă; pă mine nu m-ai întrebat la hotărîrea ce ai făcut pentru zămislirea mea; părerea mea, de ar fi fost întrebată, negreşit că n-ar fi priimit viaţă de o zi măcar; de mi-ar fi fost încărcată de toate coroanele lumii, negreşit că n-aş fi schimbat acea liniştită nesimţire, nici chiar cu scaunul tău, daca şi pă el ar fi trebuit să fiu viu!...

O, fatală fiinţă! Care sînt bunurile ce vrei să mă faci a crede că mi-ai dat? Tot ce mi-ai dat pentru slava ta mi-ai dat; simţiri mi-ai dat ca să mă mir de mărimea ta şi să cunosc ticăloşia mea; hrană, ca să poci tîrî o viaţă trîndavă şi monotonă, iar pentru scoposul tău. Ce mi-ai dat pentru fericirea mea? Soare? nu mă încălzeşte. Schimbarea timpurilor? nu mă mulţumesc. Împlinind toată voia ta, necunoscută nouă, ce o să-mi dai mai mult decît astea? Fiindu-ţi împotrivitor, ce-o să-mi iei mai mult decît ce mi-ai dat? vederi? auz? simţitate? Tot ce mi-ai lua, îmi dai; că recîştig o parte din odihna ce aveam mai înainte d-a fi, n-oi să mai poci simţi căldura soarelui? n-oi să mai văz schimbarea timpurilor? n-oi să mai auz armonia zburătoarelor? De astea toate nici acum nu mă bucur: pentru mine, ori negură, sau senin, or vară, sau iarnă, ori zgomote, sau armonie, sînt totuna.

Apoi să crez iarăşi că tu poţi a mă mulţumi şi nu vrei!... Nu ştiu; poate că şi tu spînzuri de acea soartă de care spînzură totul! poate că şi tu cerci ca şi noi nemulţumiri! poate că şi tu eşti supus vreunei puteri mai înalte decît tine, necunoscute mărginitei noastre pătrunderi! Ce să zic! Sau că glasurile noastre, umilite şi rezvoltate, nu pot ajunge pînă la înalta-ţi lăcuinţă!...

Apoi iarăşi, daca fiinţa-ţi umple totul, daca nemărginita-ţi întindere coprinde toate, daca tu eşti stăpîn al soartei, preaputernic, milostiv şi bun, ce te opreşte d-a asculta duioasele gemete ce natura întreagă scoate subt apăsarea nesuferitei nenorociri?... Ce te opreşte a precurma dureroasele ţipete ce să răzgomoală, răzbubuie în acest deşărt, din rărunchii suferitoarei omeniri?...

Vezi şiroaiele lacrămilor cum curg în templurile tale; vezi la picioarele miniştrilor altarelor tale îngenucheată omenirea, ca să-i roage a trimite la scaunul tău, prin cădelniţa lor, tămîia şi fierbintele lor rugăciuni; vezi pe aceşti cuvioşi, propoveduiţi ai tăi, aleşi prin monumenturile ce ne-ai lăsat, umiliţi la apăsata omenire, lăcrămînd înaintea tabernaclului tău, cerînd cu mîna pe semnile credinţei lor a trimite şi pe pămînt parte din fericirea, ce toată nesaţiul tău o păstrează numai pentru tine...

O, Dumnezeu slăvit, părinte şi stăpîn, ziditor preaputernic al totului întreg! Deschide poarta vecinicilor tării; ascultă glasul ce să rătăceşte, neputînd a străbate pînă la tine, trimite mîna-ţi prea darnică a mă scoate din labirentul chinurilor... Părinte preadrepte! Aridică-mă în azilul tău, trage-ţi înapoi raza ce ai depus în mine; smulge-mă din groaznica tortură a agoniei! Vino, cu o moarte prea grabnică odihneşte-mi tulburatul suflet; sparge-i printr-

însa întunerecul ce-l îneacă, vezi-l cum te caută deznădăjduit! Trage-l în scînteietoarele lumini ce îți strălucesc lăcașul! Întoarce-ți ochiul mărinimos asupra ființii mele! Umilește-te! Îmbrățișază o slabă neputincioasă creatură! Vezi-o spăimîntată, îngrozită în gheara ursitei! Vezi-mă în genunche, smuls, sfîșiat dedesubtul bolților tale!...

Tremur!... Părinte!... Of!... puteri nu mai am!... ziua să ivește iară, nevoile se deșteaptă, și cerul încă nu s-a deschis. O, cruzime! tiran nenduplecat!... Urechea-ți nesimțitoare nu se apleacă decît numai la concertele cîntăreților și organelor; tu nu-ți tulburi a ta trîndăvie ca să asculți țipete jalnice; nu, văităr, lacrămi, gemete, pe tine nu te umilesc, crude! Inima-ți tare nu se mișcă, nu să atinge de milă; tu nu repriimești întristarea ce odată ai depărtat de la tine.

„Răscoale-se zbieretele astor nimicite făpturi, rezvoalte-se țipetele viermilor mărginiți; stavila ce am pus puterilor e destul de departe de țăriile mele. În zgomote atmosfera lor, pînă pe rîndu-i fieșcare va întoarce împrumutata țărînă de unde a luat-o; în tarele mele bolți, nici mîna lor, nici glasul nu va putea răzbi în veci." Ah! De ce nu poci să răzbesc la tine! Cum aș ști să-mi răzbun! Aș scăpa cel puțin lumea nenăscută încă; aș usca izvorul efemerilor tale lucrări, ca un potop m-ai vedea stingînd focul, ce, plin de venin, ațîți pentru învierea nevinovatei nesimțiri! Ah! dar asta... Este o zadarnică cugetare; asprul despot a știut a se asigura. Suflete nenorocite! păstrează și afară din mine dreapta ură ce ca o moștenire îți las cu jurămînt. Depărtează-te de dînsul cît vei putea, fugi de îngrijirea lui; vezi-l pregătindu-ți îndoite fiare decît acestea care ți le sparg eu acum! Vezi-l pizmaș pă nemurirea ta, cum te așteaptă a-ți da o rolă mai grea, mai ostenitoare decît asta care ți-o precurm eu; vezi o altă formă ce-ți este gătită; vezi-l cu o mînă slobodă la împărțeala chinurilor, cum grămădește în ea necazurile și te așteaptă a te împovăra cu dînsa... Dar, necăjit suflet! fugi de dînsul... Fugi cît vei putea... Și unde poți fugi? În care azil poți scăpa de dînsul? În care ocean? În care gaură te poți apăra de sugrumătoarea-i gheară!

Of! sufletul meu nu-l voi putea scăpa!... Ah! stăpîn nestrămutat! Dă-i, de este în mîna ta, dă-i și lui moartea. Destul! Mulțumește-te cu chinurile ce sufer în mine. Destul! Oprește-te de a-i mai da un trup!... Dar către cine vorbesc! cine m-aude? O, rătăcire! Rugăciunile mele totdauna absurde nu se vor asculta în veci? Cine alt îmi poate da și mie, și sufletului meu odihna, decît eu? Eu însumi numai îmi poci da fericirea ce cer de la el; sufletul meu, de va putea, urmeze-mi; dar, eu numai; acum cînd mîna-mi sinucidă, grăbind fulgerul morții, îi va întoarce înapoi darul ce, fără să-i cer, mi-a dat... Țeava vulcanică ce nenorociții cei mai-nainte de mine a născocitără nu este în mîna mea? Plumbul, stăpînul morții, n-așteaptă mișcarea degetului meu? Ce mai aștept?

Adio, prieteni, muritori nenorociți! Urmați-mi; umpleți-vă-ți țevele; înflăcăreze-se grindina de plumb; aprinză-se silitra; turbeze Etna, verse-se Vezuvul. Ardeți... Dărîmați... Pustiiți pămîntul... Vă jur... Vă jur pe odihna morții: urmați-mi... Urmați...

MEDITAȚIA V
NĂLUCUL
SAU PESTE UN AN

An, ce-n tot minutul mi-arăți lungimea ta! treci, grăbește ale tale timpuri!... Sfîrșaște, du-te cu ale mele chinuri! Fugi, tîrăște cu tine a mea răstriște ș-al meu apăsător!...

Zi, ce peste un an mi-arăți nașterea mea! saltă, înalță-te din al anului șir. Și p-ale tale aripi, cu a doua-mi ursită, arîdică-mă din iad. Soarelui vestește că a cerului lumină, de azi semănată, este dator a-mi da; spune-i că cu moartea în zadar m-amerință în al lui zăbavnic curs. Viața-mi se renaște, cerul nu voiește a-mi rămînea dator, el a mea durere oprește ș-al meu instinct vestind, nădejdea îmi sădește d-al său prea mare dar. Iar daca natura întreagă, pizmașă p-al meu de zeu noroc, îmi va grăbi sfîrșitul pînă a nu-l gusta, atunci tu iarăși spune-i c-acel prea scump odor, pe piatră-mi consfințit, eu îl aș-

tept în cer. Adaogă-i c-atuncea cînd n-oi mai fi trăind, el tot să-mi mai vestească al ei prea dulce nume ; și p-ale sale raze purtînd al meu amor, să-i ducă, să-mi aducă în tot rondu-i cîte un sincer raport.

Și tu, cuget, ce ai puterea în tot omul muritor ! tu, ce spre mustrarea crimelor te-nfuriezi ! du-te, aleargă pînă ai vreme ; strigă, spune-i pînă trăiesc ; vestește-i a mea moarte, neputința d-a trăi, spune-i că ea poate a mă scăpa ; mai adaogă-i că știe, poate bine, dar nu vrea. Iar de vei vedea-o tristă l-ale tale imputări, tu atunci oprește-ți gura și mă lasă a muri.

Dar tu, mormînt, cînd, rece, al ei dar vei priimi, atunci tu în ea sădește un suvenir nestins : spune-i că ș-în moarte, subt tine adîncat, eu pentru ea ș-aci, în veci sînt neschimbat.

Și tu, puternică stea, cînd eu grabnic oi pieri, formează-i dintr-ale mele zile, de timpuriu pierdute, o mulțumită viață ; împrăștie-i într-însa acea fericire ce mie-mi hotărî. Dar însă în tot locul, în tot lucrul ce-o gîndi, adînc tu sapă al meu nume, în toată urma ce-o păși.

MEDITAȚIA VI
ÎNSERAREA

Bradul cel mîndru se încează în munții Carpați. Norii se joacă cu al lui mlădios creștet și zefirul înundează verdeața de la tulpina lui cea nestrămutată. Pleopul cel argintuit fîlfîie ale lui late frunze. Zgomotul vîlcelii face să se auză falnicile sale vărsări în conrăspunzătoarele văi și spumegînd se prăvălește din rîpă în rîpă pînă la trufașul rîu. Undele Prahovii coboară toată varietatea cerului în adînca prăpastie, și șerpuind, abia albesc subt o neagră stîncă ce le înghite necetat. Soarele, rușinat și rănit totdeodată de frumusețea interesantei, bălaiei lune, neputînd sta față dulceții acelia ce totdauna fuge de dînsul, s-ascunde dinainte-i, lăsîndu-i numai lumina ce-i este dator ; și măreața fecioară, împotrivindu-se negrului întunerec al nopții, cu un pas lin, pompos și plin de dulceață, se înalță din orientul său. Încă se văd sîngeraticii munți de aburi, înrubinați de murindul foc al soarelui, cînd Vinerea, repezită peste orizon în toată strălucirea ei, se înrivală cu dumnezeoaica cinstii. Neputincioasa noapte, răsipită, nedestoinică a se împotrivi biruitoarei ei, își ascunde învinsele-i umbre și subt cel mai mic copăcel.

O, înalte lucrări, secreturi grozave, ce, puse înaintea curiozității noastre, ne fermecă simțirile numaidecît ce îndrăznim să le judecăm...

Mare Dumnezeu ! de ce nu poci, lăsîndu-mi pămînteasca haină, împreună cu conurile, pă astă rece stîncă, ca un fulger meteor să zbor prin ăst hrănitor văzduh în lăcașul fericirii, și slujind împrejurul scaunului tău, să privesc d-acolo luptile vînturilor, armonia sferilor și tot ceea ce visez aici ?

Iată ceasul în care fiul morții sună al său plumbos sceptru și își întinde ocrotitoarea-i mantă peste asudatul muncitor. Asta este ceasul în care al meu suflet deștept, căutînd p-al său stăpîn, se ațintă într-o lume care ochilor nu este iertat a vedea. Acum eu, pînă a nu-mi da încă somnul, plata ostenelilor de ziua, viu singur în astă înălțime, ca să-mi fac religioasa închinăciune către al meu ș-al totului Dumnezeu pe ast răcoros creștet al globului, viu singur a-mi face datoria către stăpînul meu...

Misterioasă putere, ce vii a-mi deschide drumul, prin care sufletul meu zărește p-al său Creator ! Tu ce-mi spargi norul care mă desparte de dînsul ! Dă pînă în ale lui auzuri sincerile-mi mulțumiri de bunurile ce-mi dete pînă acum, și fierbintele rugăciuni a mi le da și pă viitor...

Părinte, tu, ce luminînd întunerecul nesimțirii, spărgînd adînca tăcere a haosului, formași ast pompos univers, numai pentru a cuvîntului fericire ! Tu, ce, depuind în focoasa-mi simțire raza duhovniceștii lumini, îmi arătași în tot lucru al meu simbol ! Priimește din a ta înaltă lăcuință recunoștința ce mica-ți ființă îți trimite de viața ce i-ai dat ! Priimește slaba strigare a tarei credințe ce îți înalță din astă singurătate cu apusul unui soare din care îi dăruiși ! Priimește respectul cu care șoptește numele tău !...

Iată ceasul în care, zburînd pe aripile credinței mele, ajung față în față a întîmpina nevăzuta, dar de față în ochii-mi putere ce mă face a trăi !...

Bun stăpîn, tu, ce pentru a mea fericire lucrași atîta ! ține a mea întregime, ce din rărunchi, pentru a sa nelipsă, mulțumiri, adînci recunoștințe îți trimite. Lucrul, simbolul ființii mele ! priimește din a ta înaltă lăcuință recunoștința ce mica-ți ființă rezemată pe astă piatră îți trimite din viața ce i-ai dat. Priimește slaba strigare a tarei credințe care îți trimite între apusul și răsăritul astor două îndreptătoare făclii ce-i dăruiși.

MEDITAȚIA VII
AMORUL

Cînd atotputernicul stăpîn, spărgînd tăcerea nimicului, unelti universul și ființele lui, despărți și o parte din nenvinsa-i putere și o trimise zicîndu-i : „Du-te, coprinde toate zidirile viețuitoare și neînsuflețite, întemeiază în ele unirea și fă-le a te cunoaște stăpîn". Ș-așa acest suflet al naturii, zburînd din înălțimea cerului, se întinse în tot coprinsul nemărginit ; depuse în toată făptura cîte o scînteie din flacăra torții sale și o sili a se închina lui. D-atunci acest semeț, fatal Dumnezeu, despicînd vremea, înaintează în capul anilor, poruncind veacurilor să-i împodobească triumful. Tot universul, de cînd răsuflă natura, i s-a supus ; nici un muritor nu s-a găsit atît de îndrăzneț ca să i se împotrivească ; legile lui sînt destul de primejdioase, sfîrșiturile împlinirii poruncilor lui destul de amari, însă acest împărat al sufletelor, acest dumnezeu al simțirilor știu a-și acoperi veninul său subt masca celii mai dulce plăceri, și momind credulitatea ticăloasei omeniri pînă la vîrsta cea după urmă, își scoate masca, îi ridică vălul, și o face pradă recelui mormînt.

. . . .

O, putere, ce-n tot lucrul sădiși mărimea ta ! Tu ce-n soare, în lună, în stea, în cuvînt, în necuvînt, tu ce-n văzduh, pămînt și apă vărsași al tău venin, tu nu ai vreun sfîrșit ? Toată zeitatea, și chiar dreptul creator, de multe ori și-n multe locuri fu necunoscut ; dar tu în toată vremea, în om, în dobitoc, în tot locul, în tot veacul apururea să triumfezi ? Zeu spurcat, ce-n a ta cursă lumea-ntreagă o tîrăști !... Cer nedrept, ce l-a lui cruzime atîta ne-ai supus, tu, ce atîtor rele, furii, simțitoare batere ne zidiși ! Vezi în turmele-ți un duh ce se scutură, se saltă dintr-ale voastre nedreptăți, ce s-ardică, se folosește d-al său puțin cuvînt, ce cunoaște, vede ș-aleargă la absoluta fericire ; se bucură, se mîndrește d-un azil ce își găsi ; se înalță, se duce, zboară și de voi își bate joc.

MEDITAȚIA VIII
O SEARĂ DE PRIMĂVARĂ LA COLINTINA

Suflați, o, dulci zefiri ! suflați aicea iarăși,
Suflați p-ăst verde cîmp, viat [1] acum de voi !
Suflați pe astă vale, ce variată-n flori
De roditori copaci, mă-mbălsămește-aci.
Suflați pe astă undă, ce lin se încrețește,
Suflați pe a ei pînză, ce-ncet se înfășoară,
Suflați p-o-nverzită coastă împarfumată,
Ce vecinic cununează acest limpede lac.
Suflați p-ăst verde șir de tei mirositori,
Suflați p-ăst neted cîmp, înrubinat l-apus,
Suflați pe ăst drum neted, suflați drept pe o cale
Ce merge colo-ntins l-acel palat frumos.
Aci p-ăst pavilion ce stă-ntre lac și tei,
Ca în lăcaș al vostru vedeți-mă-ți viind.

Eu viu, copaci, aici
Cu lira-mi l-aști zefiri,
Ca ajutat de dînșii

[1] *Via* — a da viață, a însufleți.

Să poci trimite-o odă
La cel ce vă sădi.[1]

Dar, zefiri ! La voi viu,
La voi și iată-mi coarda
Cum toată-n deșteptare
Numai pă el visînd
Și-adaogă puteri.

Adiați, dulci zefiri !
Veniți în astă seară
A fîlfîi dasupra
P-ast falnic monument.

Și cu al filomilei
Acel variat glas,
Cîntați o odă lină
L-acel mormînt preasfînt.

Cîntați a lui virtute,
Cîntați a lui dreptate,
Ce plină de mărime
În cer se însemnă.

Sculați cu al lui nume
Noroadele și lumea
Ce subt a lui umbrire
Fericele-au gustat.

Nu vă sfiiți vrodată
Ale-ăstui bărbat fapte,
Ce nu se sting cu moartea,
Prea falnic să cîntați.

[1] Aici și în continuare se referă la fostul domnitor Grigore Ghica, înmormîntat în 1835.

Iată-mă eu în rontu-mi
Îi dau acum tămîia
Ce-o văz mergînd d-a dreptul
Pe frunte-i a fuma.

Și el iată-l d-acolo
Cu brațele deschise
Ca să-mi primească vine
Ruga ce eu îi fac.

Prin el acum cu cerul
Vorbesc d-al lui ferice
Ce după el aicea
Cu-al nostru îl uni.

Auzi-l și d-acolo
Cum strașnic poruncește.
Trimite-aici dreptatea
Să se-ncuibeze-n noi.

Spuneți că al său scaun
Aci dasupra noastră
În centrul miezei-zilei
Vecinic și-a întărit.

Cîntați, ș-ecoa voastră
Zboare, meargă-a se uni
Cu armonia sfîntă
Ce umple-al lui auz.

Cîntați, la veacuri spuneți,
Spuneți că vecinici marturi,
Cît va trăi pămîntul,
În veci îl veți cînta.

C-odată aici un domn,
Vrăjmaș al nedreptății,
Via c-un veac de aur
În ăst norod tristat.

Și spuneți la tot omul
Ce soarta-l va-ndrepta
Aci în preajma voastră,
Să calce-acest pămînt,

Spuneți c-acel prea mare
Bărbat, rumân de sînge,
Ce-o lume-a fericit,
Acum aicea stă.

Subt astă rece piatră,
Aci p-al său pămînt,
Al Rumâniei reazăm
Se-așază adormit.

Dar îns-a lui virtute
Cea-n stele desinată
Și pă pămînt viindă
Slujaște de model.

A ei curată față
De aur, nepătată,
Brilează după dînsul
În veacuri a-l numi.

Ferice de acela,
Poet sau și istoric,
Ce c-un bărbat c-acesta
Putu a se-nsemna.

Și făr-a lua titluri
Ce neagră pată naște,
Ca îngeri drepți trecură
În veacuri a se-nseri.

Ferice și d-acela
Preanorocit norod,
Ce la cîrmaci c-acesta
Inima sa și-a dat.

Vază în el tiranii
Prea marea-le rușine
Și spre-a lua iertare
Aci cază-n genuchi.

Și dintre stele vază-l
Cum ochii-aici și-ațintă
Și conștiința blîndă
Cum stă la dreapta lui.

Cum în a lui viață
Pă vremea-acea de foc
Se străduia el singur
O lume-a mulțumi.

Și subt o lege blîndă
De dreaptă-oblăduire,
Tot înmuiat în dafini
În inimi guvernă.

D-auzi în capitală,
Numele lui răsună;
Auzi, în țara toată,
Pe urmă-i tot jelind.

Și zidurile astea
Ce-n ele lumini nasc
Vor spune-n multe veacuri
Că el le-a-ntemeiat.

În uliți, în spitaluri,
În inimi de săraci
C-un sfînt tipar ast nume
Va fi în veci săpat.

Strigări l-a sa țărînă simțirea-mi scoate-acum.
Iat-o e ațintată, vie, toată-nfocată,
Se saltă să deștepte, acum în miezul nopții,
Și prejmile s-aducă pă piatră-a se-nchina.

Sonet l-a sa virtute răsună coard-acum,
D-o înfocare sfîntă auze-o bubuind.
Spre-a-i învia țărîna, lira-mi toată în muncă
Strigă și iar răstrigă, chemînd numele lui.

. . . .
. . . .

În monumenturi zgomot s-aude detunînd...
Și-n apele dormînde, în șirul ast de tei...
O eco vie vine, sunînd numele lui...

Trăiască ! auzi ea zice. Trăiască ! în vînt iară,
Trăiască ! în cer s-aude. Trăiască ! iar în mal,
Trăiască ! tot răsună, în veci numele lui...

MEDITAȚIA IX
DESPĂRȚIREA

Lin, trăitor miros din bolta senină să răvarsă în pieptu-mi ce, ocnă de dureri, oftează dup-o urmă sfințită de aceea ce nu mai este aci ! Galbena lumină a lunei eclipsite varsă în mine trista-i umbră ce m-apasă. Aci în sînu-mi veșted vine să-mi aducă lumina-i ce n-o simț ! Tăcerea afundă acum vine să îndoiască al meu amor fraged ce în veci eu am hrănit ! Iat-aci păstorul, pe cîrja-i răzemat, doarme în turma-i dulce dincolo din rîu ; un car colo în vale pă verde dejugat, ocolit de focuri și de țărani culcați, stă strejuit numai d-un cîine deșteptat ce latră, răspunde celui din ochi deștept... Iată pavilonul ce ea își alesese. Iată malul colo ce ea încunună. Aci ochiul zilii de dînsa lăudat apuse în departe, dup-acel mal rîpos ; d-aci sfințirea-i ieri, de ea bine zisă, plecă să vestească Sirena ce văzu ; ieri deșteapta undă, ce acum departe a ajuns, trecu cu al ei nume pe grabnicul său rîu. Iată colo piatra pe care ea așăzată, tristă, toată în gînduri, prea dulce suspina. O, dulce răcoare, ce urma-i parfumă ! Sfînt, răcoros senin, ce eu nu poci gusta ! unde este aceea ce ieri te înbia ? Ce taci ? Spune, Noapte, ce face ea acum ?...

. . . .

Ei bine ! numele ei îl știu ! Eu nu voi un nume ce toate mi-l răspund, eu nu voi icoana-mi ce-n umbră-mi e în veci ; eu voi numai o știre de ceea ce ea acum în pace gîndește, cînd eu departe sînt...

Ah ! ea poate acuma, în brațele de soț, strînge pe acela ce nu a fost al ei, dar eu, neroditor, în lume rătăcit, ca prundul acesta ars de piatră, nisip, tîrăsc subt cer trupu-mi, ce, putred de dureri și în veci în chin oftînd, ca moaște a ajuns !...

Scump objet, ce în lume eu nu te poci avea ! Înger ce în mine cărarea ai aflat ! Floarea omenirii ș-a sexului

tău! Steaua lirii mele și viu-mi Dumnezeu! Eu nu mai poci în ascuns acum să te iubesc, nu mai poci în taină acum a te slăvi? Strig, o spui de față, că tu ești care în lume, tu ești ce în viață pe mine astăzi ții! Prieteșug, amor, religie, respect, virtutea întreagă în tine am cunoscut!!! Legile tale îmi plac! Fiarele-ți sînt scumpe! Pieptu-ți, bunătatea, și gura-ți e nectar! Ochii tăi ca pacea, verzi de tinerețe, aprind foc în pieptu-mi și setea d-a-i privi! Tu ești ce în lume cerul îmi arăți! Tu ce în tot locul eu văz necontenit. O, sfîntă ființă, ce raiul îmi vestești! Dulce zeitate ce sufletu-mi încînți! De ce nu poci cu tine în lume să fiu! Să văz a ta cătare, să sorb a ta suflare, să uit reaua-mi soartă, pe pieptul tău să mor!

MEDITAȚIA X
MOARTEA

Înger grabnic al tarelui cabinet! Sol urîcios al iesmosului lăcaș! Negru ministru al tribunalului răsplătitor! Repede fulger purtător de-ntunerec! Noptoasă, spăimîntătoare, nevăzută săgeată ce desființezi ființele! Unde duci tu viețele ce scoți din trupuri? Pe care pămînt transporți aceea ce nu știi purta? Cu ce mijloc poți tu duce cu tine acea lumină a cării față tu n-o poți vedea?...

Blestem groaznec, răsplătitor păcatului lui Adam! Pentru tine muncile neosteninde; ție făgăduielile-ți, cu tine odihna întunerecului. Fugi, sfiește-te de cel ce te urăște; depărtează-te de cel ce nu te cheamă; tremură de puternica lumină ce vezi în mine. Nu, nu este nici o vreme, nici un ceas în care să fii chemată. Odihna-ți nu o voi, fericirea-ți nu-mi trebuie. Fantomă spăimîntătoare! Groaznec hrăpitor de fericirea ce cerul dărui nesimțirii! Tîrăște-te, pustiile fie al tău lăcaș. Încetează odată

de a-ți învîrti înfricoșata coasă prin impopulatele vetre; vezi sfîșiată rămășița ce lași lîngă prada ta; auzi duioasele răcnete ce-ți urmează urlînd; auzi părinții, fiii, frații, prietenii nenorociților sugrumați de tine cum te blestemă; vezi că nu este nici o formă subt care să fii dorită; fie-n biruințe, fie-n nenorociri, în deznădejde, în răzbunare, în feriсiri, în averi, în neaveri, tot o icoană porți!...

Ei bine! asta e moartea. Apoi să poate ca dreptul creator să hotărască la tot omul a ei necesară față, fără să contribuiască la a lui fericire? Se poate vecinicul Tată, blîndul oblăduitor acela, să hotărască la toată ființa acest groaznec pahar, făr-a vedea un tot așa mare bun întrînsul? Nu, nu, Stăpîne, ce vecinica moarte ai omorît! Chibzuirilor tale celor sfinte nu este ființă care pă drept să le poată imputa. Nu, Părinte! ăst nestrămutat hotar între valoroasa, vremelnicească viață și între vecinica ta nemurire trebuia negreșit să fie. Nu, tu nicidecum nu vei primi a pune astă urîcioasă putere ca să înghiță pentru totdauna, în vecinică nesimțire, duhovniceasca acea lumină, ce singur, de buna-ți voie, dăruiești ființelor. Nu, ea nu are mai multă putere decît să facă o prefacere. Asta nu e moarte, este un paznic ce ne transpoartă în nemurire din curățitorul loc ce îl numim lume, în care sîntem veniți numai să ne spălăm de nesimțire, ca să putem trece în a ta vecinicie; asta nu e viață, este un puțin mai luminos loc decît nesimțirea, prin care, curățindu-se de întunerec, sufletele ce înviași să poată trece în vecinica nemurire ce li se hotărî, făr-a cerca acea greutate ce cearcă ochiul închisului subt pămînt la cea dintîi vedere a soarelui. Dar, oameni! acolo ne e locul cel hotărît de Dreptul, acolo, de față cu nevăzutul aici Părinte, vom cunoaște adevărul care atît de întunecat ni să povestește aici, subt felurimi de neadevărate descrieri! Dar, Doamne! taie-mi frica de ăst singur mijloc prin care poci dobîndi ce-mi făgăduiși! Fă simțirile mele a prețui ast bun, ast sfînt instrument ce așa lesne precurmă chinurile și varsă adevărata fericire!...

MEDITAȚIA XI
SCHIMBAREA SOARTII

Soarele dulce acum răsare
În pieptu-mi veșted ce-abia suspină ;
Luceafăr falnic acum pășaște
În drumul negru ce m-a crescut.

Aură lină acum se vede,
Negura piere în car-eram ;
Prin raza zilii via-mi simțire
Acum zărește drumul la cer.

Dureri ! necazuri ! din sînul vostru
Al meu ferice acum eu aflu,
Din voi eu traiul din cer lăsatul,
Din voi eu triștea-mi acum primesc !

Ah ! Facă cerul ca aste chinuri
Ce pîn-acum am suferit,
Ca niște visuri ce nu să-ntoarce,
Ca rîul grabnic piară-n trecut.

Cu ele rele ; cu ele patimi ;
Cu ele noaptea din car-ieșii ;
Viață dulce, viață lină,
Viață nouă acum să gust.

Chinuri, pedepse, acum departe
Le văz ca valuri ce se răscoală,
Se lupt, se saltă ca să înghiță
Pe dezbarcatul cînd e la port.

MEDITAȚIA XII
DECLARAȚIA

Verde pînză însmălțează răcoroasele dealuri. Trufaș, stejarul, ca un împărat al arburilor, fîlfîie amerințător. Luna, ca o insulă de flacări, izbește plină în albitele unde ce o împart înzgomotate. Stelele toate, nestrămutate, păzesc armonia ce li să hotărî...

Iată una pică ! Fi-va doară a mea ?...

Coboară-te, negru meteor ! strivește-ți nenorocitul !...

Dar ce ! un nor se înalță de-a dreapta-mi. Negru ca un munte de plumb, îneacă luna ! Înfulgerat de trăsnete, tună și răstună în bolțele d-aramă. Tună, și e-acele din iad organe, lung răzbubuie în munți. Eco le-nsoțește și, ca urlet de cutremur, răsurlă în pieptu-mi obosit !...

Cădea-va el pă mine ? Cază, că eu îl primesc ! Dar ce glas s-aude ?... Un cobitor mister mormăie în uriașa stîncă...

„Destul ! îmi zice, lasă vinovatele gînduri." Trebuie să-l ascult ? Nu ! nu, împelițat mister ! ăsta e norul ce mă ține în astă vină ! ăsta e, și trebuie să se sparg-odată! Dincolo de el e luna-mi, și eu trebuie să-l despic ! Mă duc ! Dar ce ! trăsnet dodată scapă din tartara negură, înnemerit izbește în cremenea stîncii, cu trosnet o sfăramă și iat-o în bucăți...

Pă mine ochea ast trăsnet !...

Fie ! cremenea vecină să sfărâmă, dar hotărîrea-mi, mai tare decît ea, rămîne nestrămutată ! Ca Marț înfuriat alerg să-mi omor răstriștea ! Astăzi, dar astăzi negreșit, precum o soartă de Tantal, astăzi, sau călcînd iadul ce mă-neacă gust cerul cel adevărat, sau ca acel obraznic Gigant găsesc vecinicul Tartar, — mă duc !...

Ei bine, iată am ajuns, iată ceasul, iată cerul, iată iadul, vai ! fiori din unghii pînă-n creștet mă petrec numaidecît ! Mai nesimțitor decît trăsnita stîncă, rămîi încremenit !...

Ceasul e aproape a trece, și eu, slab, fără putere... cer ajutor...

POEZII

COLECȚIUNE DE POEZII VECHI ȘI NOI

(1857)

LA MUZA MEA

Cîntă, o, Muză! Cîntă, o, Muza mea creștină!
Pe antihriști, pe impii [1], pe omul ce suspină
Îi cheam-a te-asculta.
Pe coardele-ți sonore vibreze Libertatea,
Și toată armonia să-ți fie Egalitatea,
Și mila fie-ți legea, și Pacea ținta ta.

Prostituate muze le du la pietate;
Lucește între ele și dă-le demnitate,
Delirul de profet.
Societatea geme, — și păsul omenimei,
Durerea de confrate, întîmpinul cruzimei
E misia prescrisă Creștinului-Poet.

Aci să stai, o, Muză! d-aci te aripează,
D-aci să dai semnalul; ș-adună,-mpreunează
Erantele [2] schintei!
O faclă fă din ele, o faclă de lumină;
Înalță preste lume acea lumină lină,
Recheamă-n datorie modernii Prometei.

---

[1] *impius* (lat.) — fără religie.
[2] *errant* (fr.) — rătăcitor.

În dezunirea noastră, intoană, Muză, glasu-ţi !
Întinde armonia pe unde trece pasu-ţi,
Şi fă a asculta
Şi sclavul şi despotul, şi slabul şi cel tare,
Motivul înfrăţirei în toat-a ta cîntare,
Anunţiind pre Domnul ce vine-n urma ta.

Bogatului, ce strînge cu multă lăcomie
Semănături, cireade ce-neac-a sa cîmpie,
Grînare pămînteşti,
Îi spune că tot spicul, cu care miluieşte
Pe un sărac ce plînge, rodeşte, se-nsuteşte
În cîmpuri empiree, în holdele cereşti.

Săracilor zi iară : Pe ast pămînt voi treceţi ;
Vă poartă grija Domnul, şi cît aci petreceţi
Voi credeţi şi răbdaţi.
Nu pizmuiţi bogatul ce seamănă şi strînge
Rîzînd de munca voastră, rîzînd de cel ce plînge ;
Iertaţi-l voi pre dînsul şi-l binecuvîntaţi.

Cu înăcrirea urei nu vă-ndoiţi mîhnirea :
Şi la durerea voastră n-adăogaţi căirea
Ce vine după rău.
Uniţi-vă în Domnul, sfinţiţi-vă cu mila ;
Săracul în iubire îşi uşurează sila, —
Ea-i răcoreşte mintea şi -ndură corpul său.

Unirea-mbărbătează, Unirea mîntuieşte,
Şi mila, şi amorul, popoarele-nfrăţeşte, —
Vă ajutaţi ! Iertaţi !
Iertaţi şi pe bogatul orbit de lăcomie,
Iertaţi şi pe tiranul turbat d-a sa mînie,
Vegheaţi, pîndiţi minutul şi nu vă spăimîntaţi.

Combate, Muză sacră, combate egoismul
Care viclean s-ascunde şi ia patriotismul,
Ia nume de creştin
Să poată s-amăgească. Te du fără sfială
La cei ce stau pe tronuri, le spune că se-nşală ;
Căci unul este Domnul, şi fraţi cîţi i se-nchin.

Fii mîndră în tot timpul şi cîntă în tot locul.
Pe unde auzi plîngeri şi crunt este norocul,
Te-opreşte consolînd ;
Şi orice chin, durere, şi orice apăsare
Împacă şi alină cu sacra ta cîntare ;
Depune tu speranţa în omul suspinînd.

Ameninţă, inspiră pe cei ce ne fac lege ;
Întîmpină cu trăsnet o mînă sacrilege
Frăţiei omeneşti.
Şi poezia toată, gîndirile-nzeite,
Pe care Provedinţa neîncetat trimite,
Misionari de pace, misionari cereşti,

Adună împregiuru-ţi ; alţaţi [1] un împreună [2],
Un imn la Mîntuire, ca o vestire bună
Că vine Dumnezeu.
A doua Lui venire d-aproape ne soseşte :
Profeţi ! prelude harpa ; căci iată-l se iveşte
Şi Răul se ascunde la glasul Lui cel greu.

Bucureşti, 1847, noiembrie 15

---

[1] *alţa* — a înălţa.
[2] acord armonic (după fr. *ensemble*).

PARTEA ÎNTÎIA
DE LA 1835—1843

CARNAVALUL

I

Începe carnavalul! și-n salele bogate
Se cerc artiști și muzici plăceri mai noi s-arate,
În nouă veselii!
O! ce de griji acuma la nouă toalete!
Ce visuri dulci, frumoase în junele cochete!
Ce mii de bucurii!

Fetița tot visează la flori, l-a ei ghirlantă,
La gaza cea subțire, la rochia-i elegantă
Și la ai ei cercei;
Gîndește la răspunsuri, la grații, la cuvinte;
Își rîde în oglindă deloc[1] ce-și pune-n minte
Ceva ce-i place ei.

Corsetul aci-și pune; își cearcă iar rochița,
Pandlica care-o prinde, — săracă copilița!
Viața-i e romanț!
O! cît a să mai joace! Ce bine a să-i vie
Și păr și rochi, pandlice, buchet de iasomie
La sol în contradanț!

[1] *deloc* — îndată.

Mulțime de machine prin case de neveste!
Fămei și croitorii abia le prinzi de veste
Cînd vin, cînd se strecor!
Părinții schimbă cifre în foile de zestre;
Galanții-n neastîmpăr citesc pe sub ferestre
Biletturi dulci d-amor.

O! cîte case nouă și cîte case sparte!
Ce visuri își mai face bătrîni și juni în parte
În lungul carnaval!
Tot fierbe-n capitală! și lumea își propune
Un lanț de fericire, un șir de lucruri bune
De la întîiul bal!

Voi, cîți vă rîde soarta! gîndiți că-n aste zile
Stau sub pămînturi, ocne, prin temniți și exile
Atîți nevinovați,
Pe care pizma, ura și neagra calomnie
I-au părăsit cruzimei, și oarba tiranie
Îi ia necercetați!

II

Cînd armăsarii voștri, cu coama lor pletoasă,
Alerg și scapăr iute p-o gheață-alunecoasă,
Ca fulger, ca năluc;
Și lîngă drumul vostru, — o! tremură în cale
Un biet bătrîn ca iarna, cu piept, picioare goale,
Flămînd și fără suc;

S-oprește,-și ia căciula, spre voi mîna întinde,
Și trista lui cătare în rugă se aprinde
Văzînd că nu-l vedeți;
Și tremurîndu-i barba, spre ceruri mormăiește;
Cînd sania din urmă de ziduri îl strivește;
Voi treceți și rîdeți!

Nebunilor ce sunteți! vă pare că e glumă
Un cap strivit de ziduri, un om ce se consumă
De foame și de frig!
Vă pare că e glumă cînd cruntă disperarea
Și țintă către ceruri; — vă rîdeți voi de starea
Victimelor ce strig:

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

III

Cînd o căldură dulce, samururi, catifele,
Sub draperii bogate de stofe, de dantele,
V-adoarme p-un divan;
Cînd mii lumini ascunse în lampe colorate
Resfrîng și vă-nmulțește-n oglinzile-ardicate
De jos pînă-n tavan;

Ș-o copiliță dulce, rîzîndă, grațioasă,
În reverențe intră ușoară și frumoasă
Ca și un îngeraș, —
Și după ea un june măreț, voios și tare,
Cu fața vie, plină, cu fruntea-ntinsă, mare,
Și șed p-un scăunaș;

Cînd vă vedeți într-înșii pre voi miniatură, —
Și gest, organ, accente, oricare a lor trăsură
E-a voastră, — îi iubiți!
Își vede muma soțul, și tata iar soția;
Și știți c-aveți mijloace, vă iartă avuția
Să-i faceți fericiți;

Oare gîndiți atuncea că poate-n altă casă
Au doi bătrîni o fată, tot astfel de frumoasă,
Dar e trăită rău;
Și plîng, căci mîine poate copila o s-apuce
O cale... n-au de hrană; și viața este dulce,
C-așa va Dumnezeu.

IV

Cînd cina vă așteaptă în sala de mîncare,
Și-n giurul vostru vase cu flori mirositoare
Vă-mbată de miros;
Cînd ochii vi se pierde pe mese încărcate
D-argint, de porțelane, cristale tot-săpate,
C-un viu foc luminos;

Și cînd pe masa voastră cea plină de legume
Ce globu-ntreg produce, d-esențe și de spume,
De vinuri spumegînd,
Vedeți îndestularea ce cară, grămădește,
Ș-un șir de servi în preajmă ce-alerg, vă ocolește
Punînd și ardicînd;

Atunci, atunci gîndit-ați că lîngă casa voastră
Este-o căsuță veche și spartă, mică, proastă;
Și crivățu luînd
Hîrtia din ferestre, un viscol o petrece,
Bagă în ea zăpada; e frig într-însa, rece,
Căci toată e în vînt!

Gîndit-ați vre o dată c-aci-n astă cocioabă,
O văduvă săracă, bolnavă, goală, slabă,
Cu șase copilași,
Stau în ocol pre vatra abia cu un tăciune!
L-e frig, l-e somn, l-e foame și pic de slăbiciune,
O, mult sunt drăgălași!

Cînd unul dintre dînșii ardic-o mînușiță
Scuț[1], roșie ca racu, și zice: „Măiculiță,
Te scoal', nu mai dormi!
N-e frig și ne e foame; te scoal'! fă focu mare!
Dă-mi pîine! Pune masa!“ Și ea,-n delir, tresare!
Nu poate a-i mai minți.

Se scoală,-și smulge părul și iese pe zăpadă,
Și vede casa voastră în veci tot în paradă,
În veci în veselii:
Ferestrile-ndoite ce crapă de lumină
Și vesela-vă umbră rîzindă, dulce, lină,
Săltînd în bucurii...

Curînd! Dați în genuche! Uitați! O! piară slava!
Blăstemele s-azvîrlă, precum s-azvîrlă lava
Ce-o varsă un vulcan!
O! Tremurați! căci glasu-i în ceruri e puternic!
Mai greu decît sentința cu care un nemernic
Strivește un sărman!

1840

ERMITUL

Ce geniu te împinse, om trist, nenorocit,
S-ajungi în astă stîncă unde cocoș nu cîntă,
Și cînele nu latră, și iarna își împlîntă
Eterna-i locuință, și vara n-a răzbit?

Fugeai tu oari de lume, sau d-un dușman al tău?
Fugeai de tine însuți, fugeai de nedreptate,
Cătai să afli pacea și sînta libertate
Pe unde încă omul n-a-mpins veninul său?

[1] *scuț* — sloi de gheață.

Cu șoimii și cu vulturi ai vrut a locui ?
Cu vîntul care geme, cu fiara ce mugește,
Cu fagi de cînd pămîntul, granit ce nu rodește,
Ți s-a părut mai lesne că poți a viețui ?

Mîhnit ai fost, bătrîne, aci cînd te-ai oprit !
Sălbateca natură și stînca scorboroasă,
Și peșterea ce urlă, și rîpa cea noptoasă
Au dat ecou mai blînd la sufletu-ți rănit,

Decît acele fețe de tot fără amor,
Decît acele inimi răcite în păcate,
Și sufletele-acelea, de patimi fericate,
Ce nu le-ating nimica, nimic nu le mai dor.

În peșterea-ți cea rece pămîntul s-a-ncheiat,
De doi bușteni e ușa de care e închisă,
Și patu-ți, așternutul, e un frunzar de tisă
Mai verde decît vara de car-ești depărtat.

O biblie ș-o cruce e-avutu-ți simbolic :
E Legea și credința. Din bolta cea negrită
Și verde d-umezeală, în vreme cumpănită,
Lovește-o picătură p-un lesped granitic.

E poate din izvorul ce trase Moisi ;
E poate picătura ce-n boală-ți te adapă ;
Te-adapă cînd e vifor și nu-ți poți căta apă ;
Cînd cotropesc troienii și nu mai poți ieși.

E chiar un cronometru secund-a despărți ;
Și cade, trist, ca lacrimi din pleopele sclaviei,
Ca orele fatale din mîna veciniciei
Ce omul le privește, dar nu le poate-opri.

D-aci tu poți mai lesne s-asculți pe Domnul tău.
Și acvila, ce-aţintă lumina cea cerească,
Va vîrfuri ce-ating cerul, va munți să locuiască ;
Cîmpia-i prea departe de Creatorul său,

Și omu-al cărui cuget trăiește numa-n cer,
Ce fuge de mulțime, cînd încă o iubește,
Și oamenii cu cerul a îi uni voiește,
Își cată un Sinae la sîntu-i minister.

Și Crist se roagă-n munte la Tatăl-Creator.
Profetul află-n munte ce trebui să vestească,
Ce trebuie să crează și ce să nimicească ;
Mîntuitorul lumii s-arată în Tabor.

Eu mă unesc cu tine : îmi place să privesc
Aceste vîrfuri albe, mai nalte decît norii,
Pe care schinteiază cîte odată sorii,
Ce din cîmpie-afundă deloc nu se zăresc !

Îmi place s-ascult rîul mugind într-un abis ;
Îmi place-a privi brazii în formi de piramide,
Moliftul și cu tisa, ce malurile-nchide,
Ca tari cetăți în aer, spre cer numai deschis !

Îmi place s-ascult vîntul tunînd din mal în mal,
Îmi place să văz capra sărind din piatră-n piatră,
Îmi place s-aprinz zeada [1] pe o întinsă vatră
Și cerbul p-o sprînceană să-l văz fără rival.

Să stau la obîrșia gîrliții de cristal,
Mai rece decît gheața, și-n unda-i cea măruntă,
Să văz suind un păstrov și lostrița căruntă,
Mai iuți decît săgeata, pe piatra de metal.

[1] *zadă* — arbore rășinos.

S-ascult la paseri triste ce noaptea se deştept ;
S-ascult tempeste [1] negre departe-ntărîtate,
Şi prăvălind copacii, torente-nfuriate,
Şi văile să urle de un potop ce-aştept.

Şi trăsnete în cremeni izbind neîncetat
Să imple tot eterul de aburi de pucioasă,
Să surpe în prăpăstii o stîncă scorboroasă,
Să zbiere pe ea ursul de groază spăimîntat.

Şi liniştit în mine, cînd preajma văz turbînd ;
Mai liniştit, mai pacinic decît într-o cetate,
În care mii de condici şi clase separate
Îmi spun că este pace, cînd tot eu văz gemînd.

Îmi place să-mi las gîndul să zboare neoprit,
Ca acvila măreaţă cînd stă o vijelie,
Ce-şi ia-n eter avîntul, cătînd cu bucurie
În strălucitul soare din cerul limpezit.

Îmi place să-mi las gîndul să zboare nencetat,
Să zboare peste lume, s-absoarbă-n veci în sine
O faptă rea sau bună, s-o tragă toată-n mine,
Ca soarele bînd roua ce noaptea a vărsat.

Îmi place s-afund gîndu-n al timpului noian,
Al vremilor trecute, al celor ce-or să vie,
Şi-n ele să renască ca într-o mare vie,
Cum spun că renasc vulturi în ape din Iordan.

Eu aş dori cu tine aci să vieţuiesc,
Să-mpărtăşesc cu tine şi gîndul şi vorbirea, —
Ast dar cu care cerul dotează omenirea,
Şi care anticriştii pe buze ni-l zdrobesc.

[1] *tempestă* — furtună.

Dar nu te văz, bătrîne ! Tu poate c-ai pierit
Sub gheara vrunei fiare, cătînd cu ea-mpreună
Vro rădăcină moale, vro coaj-oricum mai bună
Ca să-ţi rechemi puterea ce te-a fi părăsit.

Sau poate c-a fost timpul să vezi pe Dumnezeu
În faţă, căci eu aflu ca iarna că albiseşi,
Şi tremurai ca frunza, la schit cînd te iviseşi,
Ca să-ţi mai ceri tămiie ; — ca moartea-erai de greu.

Oricum, ermit ferice, de încă eşti p-aci,
Eu strig şi-ţi doresc pace ; iar d-ai ajuns cu bine
În corul cel de îngeri, mă trage şi pe mine,
Mă trage, căci e timpul a nu mă mai munci.

*LA C****

Cu dulcea-ţi poezie, ca tine de frumoasă,
Sărut acum hîrtia pe care-a odihnit
O mînă pînditoare de rim-armonioasă,
Şi care dă speranţa în sufletu-mi mîhnit.

Ferice de acela ce poate să te vază,
Cînd rîzi şi cînd eşti tristă, deşteaptă şi cînd dormi,
Asupra lui s-aştepte acea cerească rază
Ce scapă pîntre pleopă-ţi, cînd gata eşti s-adormi !

Ferice de acela ce poate să te-auză
Scoţînd un glas de înger, ce pînă-n cer îl sui,
Şi-n via ta simţire, ce faţa-ţi va s-ascunză,
Să poată înţelege că scapi numele lui !

Ferice de acela ce poate să respire
Etern același aer pe care tu îl scoți,
Ș-etern tot la picioare-ți, să poată să-ți inspire
Acea compătimire ce tu depui în toți!

Ferice de acela ce va putea vrodată
S-aprinză a ta vervă a ne mai da un rînd
De dulce poezie, d-o rim-așa bogată,
D-idei așa sublime p-același stil curgînd?

*SONET LA ****

Eu nu poci, surioară, să fac portretul tău:
Zburdalnică-așezată, tăcută vorbitoare,
Cochetă virtuoasă, modestă mușcătoare,
Orice trăsuri ți-oi face, eu văz că iese rău.

P-un serios profesor îl faci a fi țingău;
P-un libertin de frunte, ce patimi nu-l mai doare,
Un simplu al tău zîmbet e-n stare să-l omoare;
Orice-nțelept te vede, s-a dus curajul său.

Dacă schimbări la față aș ști că se cuvine
Să crez în timpul nostru, — privindu-te pe tine,
Aș mai croi un basmu l-al Vinerii fecior.

Atunci, cu-ncredințare, știu c-aș brodi-o bine:
E tînără, — încîntă, — schimbarea e în sine, —
Ce alt să fie, aș zice, decît, decît Amor!

ERAM RĂPIT ATUNCEA

I

Eram răpit atuncea cînd te-am văzut a plînge,
Și cerul, pietatea, priveam cum se resfrînge
　　În lacrimile tale.
Ferice, am zis, e bardul, cînd sunete găsește
A combina acorduri ce-n inimi prelungește
　　Preludurile sale!

Căci, crede, viitorul și trîmbița veciii,
Ce-mbată încă-n viață pe fiii armoniii,
　　Eu rece le privesc.
Dar a simți gîndirea-mi p-o frunte de fecioară
Că trece cu-orice notă, că harpa-mi o-nfioară
　　E tot care doresc.

Oh! Să-mi privesc ideea în ea cum se resfrînge,
Că spiritu-i o simte, cum inima-i se strînge
　　O lacrimă a stoarce;
Cum buza ei se mișcă vrînd a-neca suspinul,
Cum lacrima în ochii-i întunecă seninul,
　　Spre cer cînd îl întoarce;

Și a simți că simte, și a vedea că vede
Icoana dureroasă ce bardul întrevede
　　Cînd este inspirat;
Să simț în extaz gîndu-i, s-o simț că contîmplează
Nuanța cea mai mică cînd coarda mea turbează,
　　Hulind vre un păcat;

Să văz înflorind roza pe crinii fecioriei,
Ca cerul cînd s-aprinde de focul vecinicieі
　　Ce-apune în departe;

Tuleiele pe față-i simțirea cum învie :
Precum p-un lac zefirii înfiorați adie
Și-n mii de unzi împarte ;

Să știu că al meu nume, bătut de răutate,
Trăiește-n suvenirea-i ca în eternitate,
Ca-ntr-un azil ceresc ;
Să știu că a mea harpă în inimă-i răsună,
Dorința-mi și suspinul se urcă împreună,
Ca-n sînul îngeresc ;

Și-n lacrimă-i durerea-mi încet să se privească,
Ca-ntr-o fîntînă salcii și bolta cea cerească ;
Ca într-o mare norii ;
Ca dînsa în oglindă ; ca lebăda în apă ;
Ca-n unda unei gîrle un mal care se sapă ;
Ca-n ochii ei amorii ; —

Atunci, atunci eu aflu și Cer și Vecinicie ;
Atunci mă fură vise pe dulce armonie ;
Atunci sunt încîntat ;
Atuncea al meu suflet se-nalță în tăcere ;
Atuncea a mea coardă din nou mai ia putere ;
Atunci sunt strămutat !...

II

Dar te-am văzut a plînge și-n altă întîmplare,
Dar am văzut că fața-ți își face silă mare
Să poată a zîmbi, —
Ca zori în zile rele de tomni întunecoase ;
Ca raza unui soare prin ploi vijelioase
Ce stau a ne izbi.

Și am privit pe chipu-ți ascunsa ta durere
Și mă miram d-atîta tărie și putere,
D-atîtea înfruntări :

Precum privesc botanici o plantă care crește
Cu mii insecte-ntr-însa, și nu se ofilește,
Stă mîndră-n apăsări.

Am admirat natura în oricare-ți mișcare :
Deschis am privit cerul în oricare-ți cătare,
În tot suspinul tău.
Mă adînceam în gînduri : De ce oari bunătatea
E pradă răutății ! De ce oari pietatea
E pradă celui rău !

De ce oari frumusețea e pradă lașității !
De ce oară dreptatea e pradă nedreptății !
Cine-mi va da cuvînt ?
De ce iubirea focu-i tot în dureri resfrînge !
De ce simțirea geme ! De ce un înger plînge
Aicea pe pămînt !...

Ș-am așteptat pe gînduri, doar mi s-a da cuvîntul :
Urla în vas vaporul ! Sufla în pînze vîntul,
Și Dunărea curgea !...
Așa se fierbe omul în gînduri pieritoare ;
Așa ne-a purta soarta pe vremea trecătoare
Cît lumea va ținea !

LA CEA ÎNTÎI CORABIE ROMÂNEASCĂ

(MARIȚA)

Corabie frumoasă ! Te du, te du, grăbește !
Pe țărmuri depărtate aleargă, prevestește
Că lesne-așa nu moare un neam ce a trăit ;
Că tirania poate un om să prăpădească,
Dar viața unei nații nu poate să sleiască :
Pînă-n sfîrșit dreptatea etern a biruit.

Cînd vei ajunge bine în porturi depărtate,
Și alte neamuri mîndre, crescute-n libertate,
Vor vrea să te întrebe de numele ce porți,
Atunci tu pavilionu-ți să-l lași să fîlfîiască,
Să spui că al tău nume e lesne să-l ghicească :
E scris în istorie p-ale mărirei porți.

Iar vrînd să te întrebe de au vro-ncredințare,
Și daca în pămîntu-ți nu cere vro strîmtorare, —
Tu spune-le că neamu-ți nu știe vicleșug,
Că-i este prunc comerciul, nu-s reguli așezate :
Dar este drept și pacinic, și fără răutate,
Măcar că n-avu condici, măcar că fu sub jug.

Robitul cînd își sparge obezile odată
Și peste-ale-nchisorii țării se mai arată,
Atunci mai ager este, atunci e mulțumit,
Atunci îi place cerul, dorința lui s-aprinde ;
Ș-atunci, cu anevoie în curse se mai prinde :
Experiența-nvață pe cel ce-a suferit.

Le spune că pămîntu-ți e țară generoasă,
Săracă-n meșteșuguri, dar clima-i e văroasă,
Produce mii de bunuri ce pot a-i mulțumi ;
Că linuri scoate bune, mătăsuri minunate :
Bogate are holde de feluri de bucate,
Și n-or să se căiască în ea cînd vor veni.

Păduri că are-ntinse cu multă lemnărie ;
Că munții ei încuie o mare bogăție,
Dar rar sunt care știe comorile din ei ;
O pescărie mare, și vinuri de minune ;
Cirezi și turme grase, căci are dulci pășune ;
Și faguri de zăpadă, in, cînepă și piei.

Adaogă la astea că țara-ți nu hrănește
Nici fiare veninoase, nici plantă ce-otrăvește, —

Și ei, expuși naturii, nimic n-or pătimi.
Pădurile ei, spune, n-au umbră-omorîtoare ;
Livezile-n ghizdee, n-au ierbi otrăvitoare ;
Urs-alb, hienă, tigru, viperi n-or întîlni.

Stejarul, ulmul, pleopul și bradul în veci verde,
Corn, frasinul, aninul ce vîrfu-n nori își pierde, —
Ei singuri fac cunune pe trîmbele de munți.
Mistrețul, căprioara și mii de cerbi și ciute
În rîuri de cristaluri se plec ca să se uite
La păstrovi ce se joacă cu lostrițe cărunți.

Că sunt, le spune, liberi la orice vînătoare ;
Că boalele năprasnici nu pot să mai omoare,
Și hrana vieții-oricine prea lesne va găsi ;
Că foametea aicea abia se povestește ;
Că frica de războaie părinți nu îngrozește,
Și rănile-i cumplite, ei nu le vor simți.

. . . .
. . . .

Corabie frumoasă ! Te du, te du, grăbește !
Pe țărmuri depărtate aleargă, prevestește
Că lesne-așa nu moare un neam ce a trăit !
Că tirania poate un om să prăpădească,
Dar viața unei nații nu poate să sleiască :
Pînă-n sfîrșit, dreptatea etern a biruit.

IDEALUL ȘI POZITIVUL

Cînd primăvara vine pe cer și pe cîmpie,
Cînd aerul se împle de dulce armonie,

Cînd cringul și gîrlița șoptesc într-un deșert,
Poetul atunci iese pe coasta ce răsună
Și inima-i, ca harpă, sloboade-un împreună
La marele concert.

Cotește rîndurica, se-nalță-n viersuri nouă,
Alunecă pe iarba ce scînteie de rouă
Și ageră se-ntoarce, se pierde leșinînd.
Se gudur porumbeii, se-mbucă turturica,
Aleargă mielușeaua, zîmbește floricica,
Sticleți și filomile se sparg pe crăci cîntînd.

Acestea văd poeții cînd soarele răsare ;
Cînd soarele de prier cu dulcea sa vîlvoare
Îl cheamă să-l salute pe creasta unei văi ;
P-atunci, pe cînd bogatul s-adoarmă abia poate, —
Și-n somn, numai zăstîmpuri !— Ce visuri speriate
De griji și oameni răi !

Cînd soarele-n domenuri de raze luminate
Se-ntoarce ca eroul din lupte depărtate
Și-mprăștie căldură și viață și amor,
Cînd brazde muncitorul, în trîmbe înnegrite,
Întinde în departe pe maluri înșmălțite,
Precum artiști dau umbre la peisajul lor ;

Cînd ies pe bătăture, pe prispele lipite,
Grămezi, grămezi copiii cu plete aurite,
Cu grase piciorușe, cu ochii scînteind ;
Și mumele lor tineri, cu furcile în brîuri,
Privesc la pînze-ntinse pe margine de rîuri
Spuind și povestind ;

Cînd soarele apune pe văi și pe colnice ;
Cînd satul tot se împle de vaci și de junice ;
Cînd sare vițelușii și ugerul e plin ;
Cînd rumene copile, flăcăii numai zale
Își rîd cu dinți de lapte, se trag de mîini din cale,
Își spun cîte o glumă, își iau un măr din sin ; —

Atunci, atunci poetul natura contemplează,
Se miră și se-ncîntă, și crede, adorează
Cu pruncul și cu firea pe Tatăl Creator.
Bogatul îns-atuncea pogoanele măsoară,
Tot numără clăcașii ce-l văd și se-nfioară,
Gîndind la dijma lor.

De este vrun lac pacinic, de este vro pădure
Bătrînă ca pămîntul, ce n-a văzut secure ;
De este vro livede de flori și de miros,
În care saltă iepuri și presuri ciripește,
Și prepelița paște, cîrsteiul șerpuiește
Ș-insecte purpurate plec spicul undoios, —

Poetul le privește cu-o sfîntă bucurie,
În orișice nuanță citește-o poezie,
Se lasă p-o visare, explică un mister. —
În vreme ce bogatul, străin l-astă plăcere,
Se uită cu ochi rece și calculă-n tăcere
În inima-i de fier :

Cît dă, în ierne grele, ast lac ce-a să sleiască,
Pădurea ce-a să taie, livezi ce-a să cosească,
Și camăta ce-aduce cu sumele pe ani ?
Sărac este bogatul cînd astfel calculează !
Bogat este poetul cînd firea adorează !
Sărac este bogatul cu sacii lui de bani !

II

De e cîte-o frumoasă ce scînteie privirea-i,
Ce-ncîntă frumusețea-i, ce fermecă zîmbirea-i
Ș-al căror sîn se saltă d-o flacără d-amor ;
D-al căror organ dulce poetul se-nfioară,
Bogatul le privește, se uită, le măsoară,
Și spune, dintr-o vorbă, cît face-amorul lor.

De e un bun prieten ce-n dulcea sa iubire
Își uită interesul l-a altui fericire ;
Sau țară unde omul lumina a văzut ;
Sau sclav ce duce viața sub bici, sub tiranie ;
Sau gîrbov care zace în lungă agonie ;
Vădane ce pierd bunul ș-un reazim ce-au avut, —

Poetul l-astea toate pătruns de grea mișcare,
În palpit crud sloboade o lungă suspinare
Și cerul cu-al său suflet șoptesc un sfînt mister,
Căci țara lui pe dînsul la suflet îl atinge ;
Căci lacrămi de sclavie cuțite-n el împinge ;
Căci gîrbov, orb, fămeie din gîndul său nu pier.

Bogatul însă spune și țara lui cît face,
Și sclavul cîți bani taie. — Lui gîrbov, orb, nu-i place :
Cînd astfel cred bogații, sunt însuși chiar satani.
Eu plîng bogatul care în bani tot prețuiește !
Ferice e poetul ce plînge și iubește !
Nemernic e bogatul cu sacii lui de bani !

III

De este templu-n care trufaș-arhitectură
Se urcă pe coloane d-adîncă săpătură,
Se-ntinde pe sub bolte ce timpul a lustrat,
Și unde-nscrie ruga antica-i maiestate ;
Și plînsul și tămîia, adînca pietate
Locașul și-a-nsemnat ;

Aicea unde-artiștii, peneluri înzeite,
Cobor Dumnezeirea pe lemne vechi sfințite
Și dau icoanei graiul din placa lor ieșind ;
Aici unde se-nalță măreața poezie
Din mii de guri vergine pe dulce melodie
Ș-eco o poartă iară pe marmuri reci șoptind,

Poetul se strămută ! îi rîde serafimii,
Străluce zeitatea, amerinț herovimii

Și capul său s-aprinde d-un foc dumnezeiesc ! —
Bogații își pun ochii pe candeli aurite,
P-o cruce numai pietre, icoane-mpodobite,
Ș-un preț le hotărăsc.

Cînd sună în teatruri orchestre zgomotate,
Și-n loji, ovale șiruri, prin lustruri luminate,
Se-mplînt pe albe sînuri zambile, amarant,
Cînd tremură în spasmuri arcușul pe vioară ;
Cînd flaotul sloboade suspinuri ce-nfioară ;
Cînd trîmbița vibrează ; fanfarele ne salt ;

Cînd răpide semnalul oprește armonia,
Perdeaua se ardică și vine istoria,
Și veacuri mai uitate le-ntoarce înapoi ;
Cînd scena unei crime, virtuți încet ne fură,
Ne-amestecă cu-Edipii, cu Bruții ce conjură
Și ei renasc în noi, —

Ah ! Arta pe poetul ca farmec îl învinge !
Cu Bruții el turbează, cu Iocasta plînge,
Și inima-i se imple de rane, de balsami ; —
Bogatul, însă, prețul intrării socotește.
Bogat este poetul cînd arta îl uimește !
Sărac este bogatul cu sacii lui de bani !

LA D. IOAN VĂCĂRESCU

Etern tot delăsată să stea citera ta !
Zefirii primăverei, a dragostei zîmbire,
Cîntarea filomilei, a viselor uimire
Nu va mai imita ?

Sfîrșitu-s-a amorul, sau danțul s-a desprins ?
Pierit-au oari păstorii, a răgușit oari cucul,
În dealuri, în dumbrave nu circulează sucul,
Sau focul tău s-a stins ?

S-au veştejit oari timpii, răstimpii a-ncetat ?
Nu mai suspină frunza, sau nu mai geme rîul ?
Nu plînge rîndurica, nu murmură pîrîul ?
Ce ! firea s-a surpat ?

Ce ! Acvila Daciei va sta fără Tirteu ?
Ce ! Teocrit adoarme ? Durerea nu-l mai doare ?
Plăcerea nu-i mai place ? Schinteia cîntătoare
S-a-ntors la Dumnezeu ?

Ce ! Ai luat cu totul simţirile lumeşti ?
Apusul, răsăritul, natura nu-ţi zîmbeşte ?
Cereasca armonie Apolon nu-ţi şopteşte
Cînd stai de te gîndeşti ?

Ca harpă-eoliană, dai drumul a zbura
Cîte-un acord în aer ; şi cînd întreb de unde,
De unde vine-ast sunet ? — Deloc mîna-ţi s-ascunde,
Mă las-a mă mira...

Însă în darn s-ascunde, e sunet ce-nţeleg,
E de citeră veche, — dă sunete curate ;
Nu e citeră nouă cu tonuri îngînate
Ce nu poci să le-aleg.

E Muza chiar aceea ce a creat p-a mea,
Pe care-am ascultat-o-n a mea copilărie ;
Ce i-am rostit cîntarea în toată-a mea junie,
Căci prea mult îmi plăcea.

Îi recunosc preludul care d-atîtea ori
M-a legănat pe vise, mi-a alinat durerea,
Mi-a reîntors epoce sfinţite de plăcerea
În braţele d-amori ;

Îi recunosc acordul ca prin instinct firesc :
Precum cunoaşte-albina o floare priincioasă ;
Precum cunosc cocorii o climă călduroasă
În care vieţuiesc ;

Precum cunoaşte cerbul izvorul d-unde bea ;
Precum cunoaşte orbul o rază ce-ncălzeşte ;
Precum cunoaşte pruncul pe muma ce îl creşte
Cînd îi e dor de ea ;

Precum o turmă simte un fluier de păstor,
Precum păstorul simte un bucium sus pe munte ;
Precum, dormind iubitul, ghiceşte p-a sa frunte
Un sărutat d-amor.

CUGETARE

„Nous naissons, nous vivons, bergère,
Nous mourons sans savoir comment ;
Chacun est parti du néant :
Où va-t-il ?... Dieu le sait, ma chère." [1]

VOLTAIRE

Prieteni ! priviţi zidul acela chinezesc,
Şi templii, elefanţii, colosuri egiptene,
Pagode suterane, pagode indiene,
Ce se mai lupt cu timpul ca neamul omenesc,

[1] „Ne naştem, trăim, păstoriţo,
Murim fără a şti cum ;
Fiecare vine din haos :
Încotro merge ?... Dumnezeu ştie, draga mea."

Și spuneți, unde-i omul ce-odată le-a zidit ?
Priviți Memfis, Efesul, priviți Babilonia,
Cetățile gigantici din Indii și Asia,
Cui vreți a le ști vîrsta din stilul ce-a pierit !

Priviți Sidonul, Tirul ce pe profeți au dat ;
Gîndiți l-a lor putere, pe lumea cunoscută ; —
Cătați-le-ți ruina ! A ! este prefăcută
'N acele elemente din care s-a creat !

Oari unde e mulțimea ce-atuncea le mărea ?
Și unde l-e comerțul ? Unde le e oștirea ?
Unde le este legea ? Ce s-a făcut mărirea,
Știința, avuția ce-atunci le înflorea ?

Mirați-vă-ți acuma de cărămida lor !
Împleți-vă-ți muzeul de săpături, inscripții !
Cătați chei d-alfabeturi ! Croiți-vă-ți descripții !
Rîdeți d-a lor credință, de epopeea lor !

Trei mii de ani vor trece și alți pitici turbați
Vor popula deșerturi acuma neumblate.
Ca mîine Paris, Londră pe pietrele surpate,
'Și vor spune epopeea la altfel de-nvățați.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Ca mîine-n aste templuri, palaturi și cetăți,
Locaș al veseliei, al pompei, al trufiei,
Săracul unde-ațintă p-ăl beat de bucurie
Și unde desfrînarea se-mbată-n nedreptăți,

Castori or să s-adune ; maimuțele, jucînd,
Or să se strîmbe-n cioburi din lustrurile sparte ;
Și bufnița, ciovlica, țipînd p-un colț departe,
Vor trage prin palaturi haitic de lupi urlînd...

SPERANȚA ÎN ZIUA DE MÎINE

Mîine și iar mîine ; și de mîine, mîine ;
Astăzi e durerea, mîine fericirea :
Astfel crede-acela care n-are pîine,
Astfel și bogatul : Toată omenirea
Crede și așteaptă *mîine*-ntr-ajutor !

Dar ast *mîine* oară cînd se isprăvește ?
O, ce rătăcire ! *Mîine* e vecia.
Astăzi este viața, cît omul trăiește :
Astăzi e-ntristarea ; *Mîine*, veselia :
Viața este vrajbă ; Moartea e amor.

ALAIUL UNUI CERȘETOR

„The proper study of mankind is man."[1]

POPE

Popor, faceți loc ! trece-un călător !
Un sfeșnic înainte ș-un preot după dînsul ;
De săraci se duce un trist cosciug de lemn.
Înfășurat în trențe, un corp este într-însul,
Lacrime sau doliu tristarea nu însemn. —
Cei mari, vă plecați ! trece-un cerșetor !

[1] „Omenirii îi este proprie studierea omului."

Bogaților, loc ! trece-un călător !
Acel cerșetor care chiar ieri nu avea pîine,
Clopotul răsună, că a ajuns la port :
I-a încetat durerea și grija pentru mîine ;
Regii-s dopotrivă cu cerșetorul mort.
Stați, țari și cezari ! trece-un cerșetor !

Loc ! loc, suverani ! trece-un călător !
Țărîna-i se depune în urna veciniciei,
Unde concheranții [1] p-a lor o au depus,
Și viermii putrejunei dau pînteci lăcomiei —
Sufletele toate se văd acolo sus.
Îndărăt, bogați ! trece-un cerșetor !

Stăpînilor, loc ! trece-un călător !
Vă trageți, plecați capul, gătiți-v-a răspunde :
Creatoru-ascultă pe cerșetorul mort.
Din cîte-a tras aicea nimica nu ascunde ; —
Greu or să răspundă acei ce griji nu port !
Tiranilor, loc ! trece-un cerșetor !

PE UN ALBUM

LA M.G.

Cînd lași bălaia-ți pleopă spre ceruri să se urce
Și păru-ți să undeze p-al grațiilor far ;
Cînd geana-ți încrețită o lași să se încurce
'N albuiele acelea tuleie de canar ;

Cînd mîna ta cea albă o lași să rătăcească
În dusă absorbire prin bucla sa de fir ;
Cînd gînduri fără țintă himeri lași să gonească,
Și-n giuru-ți zbor ușure amorii pe zefir ;

[1] *concherant* — cuceritor.

Cînd amaranții-n față-ți melancolia-i stinge ;
Privirea cînd îți lepezi p-o lume de dureri ;
Cînd cerul tot azuru-i în ochii tăi resfrînge ;
Cînd fruntea-ți e încinsă d-a Vinerii puteri, —

Ah ! spune, bălai înger, atunci la ce gîndești ?
La balul ce-a să vie ? La nouă biruințe ?
La vrun costum de renă [1] ? La vrunul de caprițe ?
Sau simți tu ceva tainic și nu te domirești ?

Ah ! spune-mi, frumos înger ! Tu nu știi cît îmi place
Să aflu care geniu ghicește-a gîdela
Acea ascunsă coardă ce poate a desface
Atîtea nouă grații pe dulce fața ta !

1840

LA ***

Cît sunt gelos, ***, cînd știu că azi ești pusă
Să-ți lași surîsul dulce la cîți te felicit !
La cîte vederi astăzi ei fi tu oari expusă,
Și cîți, l-a ta ocheadă, se crede fericit !

Acele roze fragezi ce lași ca să se vază
Pe fața ta ca crinul, la oricare-al tău pas,
Acele bucle negre, ce-adesea lași să cază
Pe sînu-ți de zăpadă, cînd scoți frumosu-ți glas ;

Cînd geana ta cea lungă o lași să se unească
Cu cea de corb sprînceană, la care Mihail
S-adaoge s-ar teme chiar linia-i cerească,
Și să-și prefacă-ar face Madona Rafail ;

[1] *reine* (fr.) — crăiasă, regină.

Acea cătare dulce, ce vecinic schinteiază
În ochii tăi cei negri, în care-mpărățesc
Doi sori ce n-au eclipsuri și care înviază
Chiar inimi împietrite sub ei cînd se găsesc;

Modesta ta mișcare, accentele-ți ce-ncîntă
Pe oricare ființă de orice caracter,
Și toată frumusețea-ți ce-n inimi se împlîntă,
Cînd știu că est-expusă la un întreg parter, —

S-alerg îmi vine-ndată, să nu gîndesc la lume,
Să zbor din aste maluri, s-ajung în cercul tău,
Să strîng pe buze-mi mîna-ți urînd la al tău nume,
Să iau p-ascuns un zîmbet și sărutatul tău.

FATA DE BOIER ȘI FATA DE ȚIGAN

„Comme elle est belle au soir ! aux rayons de la lune
Peignant sur son col blanc sa chevelure brune ;
Sous la tresse d'ébène on dirait, à la voir,
Une jeune guerrière avec un casque noir !"[1]

ALFRED DE MUSSET

I

Vedeți colo p-o piatră, în dos-unui oltar[2],
O fată-ngenucheată cu mîini prea rugătoare,
Cu fruntea către ceruri, cu fiarele-n picioare,
Tremurîndu-i buza și plîngînd amar.

[1] „Cît e ea de frumoasă seara ! pieptănîndu-și sub razele lunii
Părul negru revărsat pe gîtul alb ;
Sub cosița de abanos, ai zice, văzînd-o,
Că e o tînără războinică cu un coif negru pe cap !"
[2] *oltar* — altar.

Vedeți cît e de slabă și cît e de frumoasă !
Ce galbenă albeață, și talia ei trasă
Poți s-o coprinzi în mîini !
Vedeți cea buclă neagră pe sîn cum îi undează !
Vedeți ce geană creață și cum se-mpreunează
Cu-a ei sprincene lini !

Vedeți ce ochi vii, negri, și focul ce-au în ei !
Vedeți ce gură mică și ce trăsuri plăcute,
Ce veștede s-arată ! Pare c-ar fi trecute ;
Cine-ar putea spune care e vîrsta ei ?

Vedeți cum stă din geană-i o lacrimă să pice !
Auzi !... abia s-aude cuvintele ce zice ;
Oh ! stați s-o ascultăm !
„De ce nu asculți, Doamne, și la a mea durere ?
De ce nouă, țiganii, nu dai tu mîngîiere
Cînd ție ne rugăm ?

Nu suntem și noi oameni ca ceilalți ce-ai făcut ?
Nu suntem și noi oare făptura mîinii tale ?
De ce ne zice, crudul, ființe ale sale,
Spune că noi suntem lucruri de vîndut !

Ce-oi fi greșit eu, Doamne, de sunt acum în fiare ?
Căci am iubit o dată, au drept să mă omoare ?
Dar ei de ce iubesc ?
De nu-mi este iertată iubirea, — ce mi-ai dat-o ?
De vatămă simțirea-mi, — de ce nu mi-ai luat-o ?
Ce-i lași de mă muncesc ?

Cînd ăști stăpîni la care ai vrut a ne-arunca
Intră-n lăcașu-ți, Doamne, ca ție să se-nchine,
Le-aduci tu oare-aminte că asta nu e bine ?
Chinul ce ne face, nu e voia ta ?

Ce ! pentru noi, țiganii, tu n-ai făcut nimica ?
În loc s-avem speranța, noi n-avem decît frica ?
　　În loc a ne iubi,
Ne osîndești, stăpîne, ca să trăim în ură ?
Așa ți-e voia, Doamne ? E dreapt-astă măsură
　　La alții a robi ?

Și cum am putea, Doamne, noi legea-ți să ținem ?
Iubirea și speranța, și milă, rugi, credința,
Ne sunt oprite toate ! Ne iei și chiar voința !
Poți da îndatorire cînd drepturi nu avem ?"

Ofta și vărsa lacrimi, săraca biată fată !
Grăbea să meargă iute cînd o chema s-o bată,
　　Dar n-avea nici un spor ;
Căci fiarele-i sunt scurte, nu putea să alerge !
Oh, ascultați, sărmana ! O ceartă ! cere verge !
　　O bat de o omor.

II

Fetițe norocite ce soarta vă zîmbește
De cînd erați în leagăn ; pre care vă iubește
　　Aceia ce iubiți !
Rugați părinții voștri, rugați-i să nu bată,
Să nu muncească astfel pre sărăcuța fată
　　De tați nenorociți !

Ea e de vîrsta voastră, — ca voi de frumușică, —
I-e drag și ei pe lume ! Și nimului nu strică
　　Cînd va a întîlni
P-acela ce-o iubește ! Ea nu știe să-i scrie,
Să-i însemneze ora pe cînd poate să vie, —
　　Îl va cînd va veni.

Căci nici el nu e liber cînd a voi s-o vază ;
Cu mare grijă vine, cu frică și cu pază ;
　　E rob ș-are stăpîn.

De n-a ieși la dînsul atuncea cînd o vede,
El tare se mînie, și nicidecum n-o crede
　　C-are stăpîn păgîn.

Ea nu are saloane, ea nu are mijloace,
Teatruri, să s-arate aceluia ce-o place,
　　Concerturi și plimbări.
Să iasă pînă-n poartă i-e toată fericirea ;
Să n-o vază stăpînii i-e toată norocirea,
　　Cînd ia îmbrățișări.

III

Voi, cînd sunteți acasă, ieșiți într-un balcon,
Ș-alene, fără grijă, cocheta ne-ngrijire
Vă-ngroapă p-un fotoliu în dulcea-vă răpire,
　　Învîrtind pe deget un aurit lornion ;

Simțiți anima voastră din ce în ce a bate
La zgomot-unei droșce, unui galop departe
　　Ce-auzu-vă-l ghicesc.
Pe nesimțite, mîndre, priviți pe om și calul
Ce spumegă și țipă să stea în loc rivalul
　　Cu calu-i englezesc.

Atunci, punînd lornionul, spre ei îl ațintați,
Băgați de seamă bine să nu fiți înșelate
L-alegerea ce face o inimă ce bate,
　　Spune trebuința să vă-nduplecați.

Întocmai ca monarhul cînd merge-n bătălie
Și-și vede căpitanii, ce stau cu bucurie
　　Comanda a primi,
Și se gîndește bine să nu se amăgească
Cu-alegerea ce face, ș-apoi să se căiască
　　Cînd timp nu va mai fi.

O! cîtă mulțumire aveți cînd vă priviți
Încongiurate-n cercuri de juni pe care-aprindeți!
Ce vie bucurie, pe taină cînd le prindeți
Ocheada sau suspinul — și îi vedeți uimiți!

Cînd la clavir vă puneți rugate de mulțimea
Ce încîntați c-un zîmbet; cînd toată tinerimea
Stă mut-a asculta;
Cînd degitele voastre, lungi, albe, subțirele,
Aleargă pe octave dînd forțe tari și grele,
Și-ncep a detuna;

Cînd cearcănul sub buza de un mărgean în foc
Mărgăritaru-și lasă pe sînu-vă să curgă;
Cînd pieptul vostru saltă cu glasul ce se urcă;
Ochii-azvîrl schinteie ce prin lustruri joc.

Cînd îndrăznețul ager, ce ochii vă-ntîlnește,
Își lasă semicercul și vine, se lipește
La spate, așteptînd
Cînd să întoarcă foaia, — atunci se adîncează
Prin sînu-vă ocheada-i, — atunci, el înviază, —
Voi vă pierdeți cîntînd.

Dar însă osebire e mare între voi
Și-ntre țiganca voastră; — ea stă și se pitește
Cînd va voi să vază pe cel ce o dorește; —
Se văd, și ei îndată s-ascund amîndoi.

Ei nu au vreme multă ca să se tot gîndească:
L-e jale și l-e milă ca să se tot privească,
Și-ascund chinul, se-nșel.
E plină de vii rane, e slabă, trențeroasă,
Și moare de rușine, cu toate că-i frumoasă
Ș-iubită mult de el.

Se strîng în brațe numai oftînd, plîngînd amar,
Unind a lor suspinuri, unind ale lor flacări,
Plîngînd a lor junie, sorbind ale lor lacrimi,
Blestemînd robia fără de hotar.

Și cît le e de scurtă chiar astă mulțumire!
Ce scump este plătită! Amară chinuire,
Sărmanii, îi aștept!
Ce trist e-al lor adio! se despărțesc cu groază;
Nu știu ce-o să se-ntîmple, de pot să se mai vază;
Căci nu au nici un drept.

IV

Priviți la țigăncușa ce-acum întîi iubește!
Grăbiți a-i lua partea cînd crudul o muncește, —
Scăpați-o din bătăi!
Ea s-o ruga la ceruri viața să vă-ndulcească,
Să vă iubească lumea, și ca să vă păzească
Să n-aveți bărbați răi!

Gîndiți cîte o dată, cînd intr-astă copilă
În camerile voastre, pe taină sau de milă,
Pe alte slugi rugînd,
Și vede-atîtea lucruri la care se uimește;
La ce pot să servească ea nici că bănuiește;
Le-admiră-n ea tăcînd.

Cînd vine înaintea unei psyché[1] a voastre
Și-și vede goliciunea în niște trențe proaste,
Ce-abia se țin de ea,
Începe de-și ia seama; se uită, se privește,
Și nu vede motivul ce o deosibește
D-acela ce-o bătea.

---

[1] *psyché* (fr.) — oglindă mare, mobilă, în care se poate vedea cineva din cap pînă-n picioare.

Privește bine chipu-i : ochi,frunte, mînă, gură,
Picior, piept, brațe, mijloc și oricare trăsură
Făcută-a da plăceri ;
Dar însă toate astea într-o complită stare :
Zdrobite rău de bice și roase-adînc de fiare,
Pîrlite de dureri !

Și își închipuiește cît i-ar veni de bine
În lucia mătase, în blondurile[1] fine
Și într-o catifea...
Da-n visul ăsta dulce, un crud slugoi, obraznic,
O îmbrîncește-afară. — Oh ! ce blestem greu, groaznic
Se revoltează-n ea !

Cînd se combină-n minte-i a ei cumplită stare
Și fericirea voastră ; cînd va ca să compare
Ast trai ce v-osibesc ;
Cînd nu se domirește, ca ce să fie oară
De se muncește astfel, ce vină o omoară,
De ce o chinuiesc, —

Oh ! Vorba care trece prin limba minței sale
Înfiorează cerul ! Ar strămuta în jale
Și însuși pe Satan !
Popoarele acelea ce-au suferit robie
S-au șters din foaia vieții : a cerului mînie
Zdrobește pe tiran.

V

Feriți-vă, fetițe, ca doar de-ți scăpa voi
De grelele blesteme astor nenorocite
Ființe asuprite ș-atît de chinuite,
Împrotiv-acelui ce trăiește-n noi !

[1] *blondă* — dantelă de mătase.

Vai de legiuitorul ce le nimicnicește !
Vai de nenorocitul care le chinuiește
Cu dreptul de stăpîn !
Cristos Mîntuitorul, cum spune-a noastră lege,
Cînd va veni al doilea, oari cum își va alege
Creștinul din păgîn ?

El, drage, poruncește ca noi să fim toți frați ;
El a adus iubire, blîndețe, caritate,
Credința-n răsplătire și dulce libertate,
Care le-o hrăpește acești nerușinați !

Fiara apucă prada și-ndat-o și sfîșie ;
Creștinul, cînd ia robul, măsoar-a lui mînie :
'L omoară-ncet, încet.
Adună instrumenturi găsite în turbare,
I le aplică rece, dar nu va să-l omoare :
Va a-l privi schelet !

Gîndiți la copilița ce răii chinuiesc,
Ce n-a gustat, sărmana, plăcerile vieții ; —
Se trece în robie, și floarea tinereții
Sub bicele de scorpii aști cruzi ce veștejesc !

Gîndiți la ea, săraca ! Gîndiți că este smulsă
Din brațul unei mume, spre-a fi etern expusă
S-o bată cine-o vrea !
Prin curtea-vă de grajduri, în pulbere, să zacă
Fără părinți sau rude. — Flămîndă, n-o îmbracă,
Nu l-e milă de ea.

Ea nu are speranță a se căsători ;
Să aibă soț odată, să fie și ea mumă ! —
Nu, fetițe, nu rîdeți ; nu vi să pară glumă
Soarta-i ce n-o iartă pînă va muri !

Ș-atunci cînd interesul va s-o căsătorească,
Ea știe că durerea-i mai mult înc-o să crească ;
Atuncea va simți
Ș-a soțului robie, ș-a fiilor ce-or naște :
O ! cît plînge țiganca cînd vede că pășaște
Copilul ce hrăni !

Pe ea o fac să creadă că este de alt soi ;
Să nu spere nimica, nimic pe astă lume ;
Etern să se roșească de ea, de al său nume ;
Bînd a sale lacrimi, goală în gunoi.

De-i este frig sau foame, ei o încarc de fiare,
Îi dau fărimi de pîne călcate în picioare
D-al slugilor rîndaș ! —
Oh, Doamne ! Fă stăpînii, fă-i, fă-i să se gîndească
Că ei sunt frați cu robii ! și c-or să se unească
În sîntul tău locaș !

ADEVĂRUL

„Ami, ne creusez pas trop l'abîme
de vos pensées, la spirale est profonde
et l'on revien pâle du voyage." [1]

VICTOR HUGO

I

Și m-am gîndit adesea : Ce este adevărul ?

Îl știe oari acela ce-aleargă în războaie
Ca tigrul fără sațiu, ce-noată în șiroaie
De sînge omenesc ?

[1] „Prietene, nu săpa prea mult prăpastia gîndurilor tale, drumul întortocheat este adînc și te întorci pălit din călătorie."

Îl știe oari acela ce-aleargă în departe
Să strîngă avuția care comerțu-mparte
În cîți negustorese ?

Îl știe muncitorul ce-noată în sudoare ?
Îl știe ipocritul ce-adoarme-n nelucrare,
În fundul unui schit ?
Îl știe curtezanul ce linge ca un cîine
Piciorul unui gîde s-apuce-un pic de pîine,
O vorbă : Favorit ?

Îl știe pamfletistul ce-n veci nimic nu-i place,
Ce-a putrezit în temniți, ce-n veci în fiare zace,
Ce n-are-n veci pămînt ?
Îl știe filozoful ce-n noapte, zi gîndește,
Ce-ațintă o idee pe care o gonește
Și pînă în mormînt ?

Îl știe cel ce zboară pe-aripile puterii ?
Îl știe-l de adoarme în brațele plăcerii,
În fund-unui palat ?
Îl știe oari martirul în sacra sa credință ?
Îl știe oari un sceptic la chiar a sa ființă ?
Un tînăr amorat ?

Oh ! Adevărul este un caos fără seamă
În care-orice gîndire, și cea mai fără teamă
Ce crede că-l străbate, se-ntunecă în nor.
Un caos de-ntunerec în care s-adîncează
Popoarele de gînduri, precum se-nvălmășează
Insectele în aer și păsări care zbor.

Oari acvila aceea ce zboară către soare
Și toate celelalte popoare zburătoare
Le lasă-n urma sa,

Pătrunde ea tăria cu agera-i pornire ?
Te-oprește, trufaș geniu ! Oprește-a ta trudire,
        Oprește rîvna ta !

Căci crede : Adevărul, gîndirea omenească,
S-alerge mii de secoli nu poate să-l găsească,
Nu poate să-l ajungă, el piere nălucind.
Cînd ochiul minții noastre fantoma-i chipuiește
Și-n fundul astui caos la ea se năpustește,
E-n buzele-adîncimei, stă-n față rătăcind.

UN SUVENIR

Nu, nu se uită lesne, cînd, din copilărie,
        Cineva iubește precum te-am iubit eu ;
Și blestem pe aceia care, prin viclenie,
        Mi-au amărît viața și tot amorul meu.

Mînia mea din urmă, mîndria-mi cea silită,
        Cînd ai ști acuma cu ce preț le plătesc,
Și cît, sub fața-mi rece, mi-e inima zdrobită,
        Tu te-ai mira poate că poci să mai trăiesc.

Aș geme la picioare-ți, mi-aș arăta căirea !
        Dar, ca să fiu vrednic în veci d-amorul tău,
Înec durerea-n mine, măcar că-mi văz pieirea
        În rana ascunsă ce-o roade-un vierme rău.

Și arburile,-ntocmai, ce focul mistuiește
        Și îi suge sucul cu-ncetul și p-ascuns, —
Cînd rădăcina-i arsă, cînd frunza-i gălbinește,
        Cînd cenușa-i zboară, cînd focul l-a pătruns, —

Mai stă tot mîndru încă și capul nu își pleacă :
        Stă cu brațe-ntinse zefirii înfruntînd ;
Privește însă vîntul ce-acuma o să treacă,
        Ș-o s-auzi un trosnet și focu-i viforînd.

O CĂLĂTORIE

I

Era frumoasă seara-n acea călătorie !
Ce gînduri dulci visează, ce plan de veselie
        Își face-un călător,
Cînd întîmplarea-l duce ca să călătorească
Cu chiar acea ființă ce-ncepe să iubească
        Și va-i jura amor !

Mult timp acum trecuse de cînd nu mai iubisem :
Eram la toate rece și harpa-mi părăsisem ;
        Uram orice-ntîlneam ;
Dar cerul ne păstrează cîte-o ființă nouă,
Cu care ne întoarce cînd o arată nouă
        Sub forma ce iubeam.

Așa trimite roua ce udă, răcorește
O floare veștejită de-arșița ce-o pîrlește,
        Ș-o-ntoarce înapoi.
Dar, pentru toată fapta-i se ține, se păstrează
Pe taină cîte-o rouă, prin care renviază
        Și plantele și noi.

El totdauna are o aură-ncropită
Cu care să-ncălzească natura amorțită
        De crudul Achilon ;

Prin stele el dă faruri acelui ce plutește
Pe valuri furioase, ș-atunci cînd rătăcește,
I-ardică pavilion.

II

Aura ce-mi da viață era o răsuflare
Numai parfum și balsam : gîndeam că printr-o floare
Răsuflă un zefir.
Ochii ei îmi erau fari ; sînul ei, pavilionul ;
Eu o priveam pe dînsa ca un diadoh tronul :
Trăiam într-un delir !

O să mă cerc a spune ce fel de frumusețe
Avea astă fecioară ; dar unde găsesc fețe !...
Cătați în lord Byron,
La ovreiești armonii : acolo se găsește
Portret-unei evreice ; prea mult se potrivește
Fecioara de Sion

Cu tînăra-mi vergină. Nici Eufrat, nici Iordanul,
Nici soarele cel ager ce-a-mpodobit Libanul
Nu crez să fi produs
Mai vii ochi și mai negri. Platanul nu păstrează
Pieliță mai curată ; Coranul nu visează
Huria ce-a propus.

Nici cu un păr mai negru, nici cu organ mai dulce ;
O zînă mai plăcută la fii ce-or să se culce, —
În somn, — nu le poftim.
Cine-a produs-o, nu știu ; hurie sau perie,
Știu că gîndesc la dînsa, și simț o bucurie :
Eu îi zic heruvim.

III

Noi începusem drumul și mergeam spre apus.
Se-nchise răsăritul, și numa cîte-o rază,
Slabă și tremurîndă, se întorcea să vază
O urmă ce lăsase soarele ce s-a dus.

Munți de rubin, unde monarhul s-ascunsese
Ca să privească luna, în preajmă-le-ntinsese
Doi întinși oceani
De purpură și flacări, unde plutea mulțimea
Ostroavelor de aur. În urmă-albea desimea
De aburi în troiani.

Luna,-n convoi de stele, se înălța p-un cer
Albastru, sfiicioasă, ca un monarh fecioară
Cînd priimește sceptrul ce îi încredințară ;
Astfel venea Diana să ia un emisfer.

Gonea încet din urmă umbrele rătăcite
Care-și căta azilul pe sub văi zugrăvite
Cu felurimi de flori,
Unde juca zefirii. Mirosea universul.
Privighetoarea nopții-și dregea subt frunză viersul.
Plăcerea da fiori,

Cînd pasările zilei p-a nopții deșteptau ;
Cînd se-ntrecea poștașii în fuga cea mai mare ;
Cînd munții și colnicii fugeau în urmă tare
Și cînd strigări în coruri pădurea spăimîntau,

Zîna-mi fugea-nainte, eu fugeam dupe dînsa ;
Izbea d-a dreptu-n mine răsufletul dintr-însa.
De ce-ntîi să mă mir !
Ea-și întorcea adesea capul să mă privească :
Părea că este-o nimfă, o nimfă cîmpenească,
Gonită de-un satir !

AUTOPSIE

„...joyeuse d'une main ravie
Elle allait moissonnant les roses de la vie,
Beauté, plaisir, jeunesse, amour !"[1]

V. HUGO

Vezi tu aşti ochi, amice, afunzi şi fără viaţă
Pe care puse moartea sigilul său de gheaţă
Şi-nchise pleopa lor ? —
Acum cîteva zile se luminau d-o rază,
D-o rază ce da viaţă în cîţi putea să-i vază
Şi cred că este-Amor.

Vedeţi această gură pîrlită şi stricată,
Zdrobită-n agonie, în tortură-ncleştată,
Încît n-o poţi privi ? —
Accentu-i era-n stare un om să fericească,
Şi p-un murind, o vorbă-i, să-l facă să trăiască,
Să-l facă a iubi.

Ast sîn, în care îmblă înfiorat cuţitul,
Era eden deunăzi. Ar fi lăsat iubitul
Şi tron şi globu-ntreg
Pe-o sferă de pe dînsul, pe-o sferă de zăpadă
Cu un mărgean în centru. — Medici ! p-a voastră pradă
Cuţitele se-ntrec !

Voi rîdeţi rupînd pieptul ce-acuma nu mai bate !
Dar ştiţi sub aste sfere şi coaste sfîşiate
Ce sfînt amor fierbea ?
Ce palpite, zăstîmpuri, plăcere, bucurie,
Ce vise răpitoare, ce dulce armonie,
Ce raiuri se crea !

[1] „...voioasă, cu o mînă încîntată,
Ea trecea culegînd trandafirii vieţii,
Frumuseţe, plăcere, tinereţe, dragoste !"

Ştiţi voi ce cerc de tineri, frumoşi ca nişte îngeri,
Se-nfiorau în gînduri, se înecau în plîngeri
Privind la un buchet
Ce răsărea pe pieptu-i, privind o modestie
Ce tremura pe sînu-i, privind o simetrie
Pe bustu-i cel parfet ?

Ştiţi voi ca ce răpire, ştiţi voi oari încîntarea,
Ştiţi voi ca ce transporturi simţea, sorbind suflarea
Acestui silf uşor,
Un june ducînd valţul ce braţele încurcă ?
Văzut-o-aţi vreodată fugind într-o mazurcă,
Galop, danţ zburător ?

Oh ! nu striviţi zambila atunci cînd înfloreşte ;
Nu cereţi, nu daţi moartea fămeii ce iubeşte,
Fămeii de iubit !
Nu rupeţi trandafirul pe cînd se colorează !
Nu smulgeţi micşuneaua grădini cînd parfumează,
Un crin cînd e-nflorit !

II

Frumoasă ca viaţa acelui ce iubeşte,
Frumoasă ca speranţa acelui ce trăieşte
În raiul viitor ;
Frumoasă ca şi visul pe care-l dă plăcerea ;
Frumoasă ca suspinul ce scapă din tăcerea
Răpirii în amor,

O magică putere avea a sale graţii ;
Mişcările-i, cătarea erau electrizaţii
Şi-n oameni cei mai grei.
În ochii-i, era soarta ; pe buze-i, fericirea ;
Şi viaţa, zeitatea, edenul, nemurirea
Era-n suflarea ei.

ȚIGANUL VÎNDUT

I

„Vai ! ieri aveam soție, aveam și tată, mumă,
Aveam un copilaș ! —
Viața-mi părea lesne, robia-mi părea glumă
Privind al meu sălaș !

Cînd triști veneam pe noapte din munca cea în silă
În care ne-osîndeam
Și dam o roată vetrii, — oh ! ne priveam cu milă,
Dar tot ne mîngîiam ;

Măcar că de la muncă veneam obosiți foarte
De foame și bătăi ;
Măcar c-adesea-oară rugam a noastră moarte
Ca să scăpăm de răi.

Cînd este-ntre-ai săi omul își află mîngîierea
D-ar fi oricît mîhnit !
Dar cînd străin e omul, atunci e grea durerea
Și focul îndoit !...

II

O ! oameni fără lege ! Stăpîni fără-ndurare
Cu inimă de fier !
Cînd smulgeți unei mume un singur fiu ce are,
Gîndiți atunci la cer ?

Gîndiți oari la durerea ce cearc-acea săracă ?
L-acele reci sudori
În care desperarea și lacrima îi seacă,
L-acele cruzi fiori

Ce se deștept într-însa cînd își aduce-aminte
Că nu mai are fiu,
Că nu o să-l mai vadă ! — îi piere dinainte ! —
Îl dă-n mormînt de viu ?

O ! cînd ne dați botezul ziceți că suntem rude ;
Ziceți că suntem frați !...
De Domnul nu vă temeți ? Nu știți că el v-aude ?
Gîndiți că-l înșelați ?

Cînd vă jucați cu oameni întocmai ca cu vite, —
Și ce zic ! — mult mai reu !...
Căci voi cătați de vite ; sunt mult mai îngrijite ;
Iar noi, munciți mereu !...

Un cal în grajdul vostru ce îngrijire n-are ?
P-un cal cîți robi n-ați da !
Țiganul rob, sărmanul, ar fi el oare-n stare
C-un cal a măsura ?

III

M-or fi plîngînd părinții !... De mumă-mea mi-e teamă
C-o fi murit jelind !
Cînd îi întreabă fiu-meu : «Unde e tata, mamă ?»
Of ! cum l-or fi mințind !

Cînd să-l mai văd o dată, parcă mi-ar fi mai bine,
Parc-aș putea să mor !...
Nevasta mea, săraca ! o fi plîngînd de mine,
O fi murind de dor !

Acela ce ne vinde nu vinde și gîndirea ;
Măcar că s-a tocmit
Pe *sufletele* noastre ; măcar că omenirea
Nimic a socotit !

Și-a rîs el d-astea toate ! și-a rîs el de durere
Pentru puțin venit !...
Să-i fi luat lui fiii, părinții și muiere, —
Oari cum ar fi trăit ?

O ! cît ar fi mai bine să fim ca dobitoace,
Să nu simțim deloc
A noastră chinuire ! Să nu știm ce ne face
Pe cînd în cărți ne joc !

IV

Ce-o fi luat pe mine ?... A fi-n mai bună stare !
Of ! ranele mă dor
Și lanțul rău mă strînge ! M-au strîns, cumpliții, tare...
Cum aș voi să mor !...

Vedea-va fața-ți, Doamne, stăpînul ce mă vinde ?
Copiii i-or trăi ?
Pe neamul său păcatul oari nu se va întinde
Cînd el nu va mai fi ?

Oare-mi păstrezi acolo ceea ce-aci-mi lipsește ?
Voi fi eu răsplătit
De muncile și chinuri, la care m-osîndește
Acest nelegiuit ?

Bagi tu de seamă, Doamne, la astă omenire,
Cum merge treaba-aci ?
Știai ce am a trage cînd îmi dedeși simțire
Și ce fel voi trăi ?

Cînd îmi dedeși viață, cînd îmi dedeși soție,
Cînd tată m-ai făcut,
Știai ce-mi scrie soarta ? — Născut că-s în robie,
Și c-o să fiu vîndut ?"

V

Așa vorbea-ntr-o noapte, flămînd, închis în casă,
Țiganul cumpărat.
Privea gemînd la lună ; dar nu putea să iasă,
Căci strîns era legat.

A doua zi, stăpînul mai că se întristase
Aflînd c-a păgubit
Patrusprezece galbeni ; — atîta cumpărase
Țiganul ce-a murit.

TRĂDĂTORUL

1

Vedeți colo în umbră un om cu păr zburlit ?
Căutătura rece, cu fața spăriată,
Ce-n giurul lui se uită, pare c-ar zice : iată,
Acum or să mă prinză ! Eu sunt afurisit ?

De umbra lui i-e frică ; dar, tot nu se căiește.
Vedeți cum mișcă buza pe gura lui cea largă ?
Acuma la vreo crimă, sau la vînzări gîndește —
Și nu vînzări trecute, la altele aleargă.

Ca pacoste s-arată : e iadul întrupat.
Se infectează locul pe-acolo p-unde trece ;
Pe urmă-i nu rodește ; suflarea lui e rece :
Se uscă, se stîrpează orice a sărutat.

Căci a mușcat adesea din a vînzării pîine ;
Căci inima-i e locul ce naște calomnia ;
Căci noaptea se gîndește la crima pentru mîine ;
Căci faptele-i și chipul arăt neomenia.

II

Intră în vizuină-ți ! Ascunde-te de tine !
Te pierde în deșerturi cu iesmele spurcate !
Te-afundă-n umezeală, strigoiul unde vine
Cu umbre serbezite, cu gnome[1] necurate,
Să cînte-al lor sabat !

Fugi cu arginții-n mînă și pe obrazi cu palme !
Ascunde-te de soare, ascunde-te de lume,
Confund-a ta bîrfire-n a iadurilor larme,
Cu-al lui Satan alături înscrie ș-al tău nume ;
Căci locul ți-e lăsat.

Mergi, umbra lașității, la locul de mustrare !
Mergi, jidov rătăcite, fără pămînt și lege !
Ce mai îngîni cuvinte ? — vezi, nu e apărare :
Îți este-nscris păcatul ; oricine te-nțelege, —
Mergi fără ajutor,

Fără amici și rude și fără locuință !
Grăbește-a-ți roade banul în mîna încleștată !
Mergi, mergi în defăimare, în lepră, umilință !
Mergi, mergi, gonit de cuget, pe calea semănată
De spin neroditor !

Mergi, mergi pribeag și bolnav ! Cînd ochii vei deschide,
Să nu vezi decît iesme, și lilieci, și gnome,
Și umbre fără corpuri ; și cînd îi vei închide,
Să vezi a tale fapte, să vezi crîșnind fantome
De oameni ce-ai vîndut !

Etern s-auzi în giuru-ți pas rar că te gonește !
S-auzi murmuind rîuri și să te frigi de sete !
Mergi, mergi pînă-n tartaruri ! Acolo te priimește
Al tău prieten Iuda, sugînd un om pe spete,
Cum Dante l-a văzut.

---

[1] *gnom* — duh.

LEPĂDATUL

Ce ! asta-ți e morala și asta-i a ta lege,
Să blestemi pe acela ce zici c-ai ajutat ?
Prin facerea de bine, doctrina-ți va să lege
Etern într-o sclavie pe cel ce-a apucat ?

Virtute este asta ? E facere de bine
Să chemi un om din cale, zicînd că-l folosești,
Ș-apoi să-i ceri viața, să n-aibă trai de tine,
Etern în toată lumea s-ai drept să-l ocărăști ?

Și daca tu, de sine-ți, împins d-a ta credință,
Plătești o datorie cînd știi că ești dator,
Oari poți tu pentru asta, în bună conștiință,
Să tragi în judecată pe cei ce-și uit p-a lor ?

Virtutea este-o taină ce rar se dezvălește ;
E chiar instinct ce naște cu omul virtuos ;
Îndeamn-a face bine, răsplată nu priimește
S-acel ce-și spune fapta etern e vițios.

Nemernic ! Mai nemernic decît acel ce simte
Un preț, o răsplătire în conștiința sa,
Ți-alergi bătrîna limbă, și care etern minte,
Ca fierea strînsă-n tine, în alții a vărsa.

Pierdut nu este-acela ce încă este-n sine,
Nici este slug-acela ce-ncepe cum tu zici ;
Acela este slugă, ce minte ca și tine,
Ce cugetul și-l vinde și linge cum tu lingi.

Ori care e păcatul ce-ți face-acum mustrare ?
Zi, care este culpa ce-acuma te-a turbat ?
E cugetul tău însuși ce-ațîț-a ta turbare ;
E chiar Cristos acela de care-ești lepădat.

Din cîți cu-a tale lacrimi ce ai etern gătite,
Păgîne, spune unu pe care-ai cunoscut,
Care-a crezut, sperjure, viclenile-ți cuvinte ;
Și care, pînă-n urmă, n-a fost și el vîndut ?

Vînzările adună-ți, o, Iudă lepădate !
Se văd, pe frunte-ți, iată, aci s-au înfierat
În sarbădele pete de fulgere-mplîntate.
Rabdă, de poți, oglinda ce-ți strigă : *Șelerat !*

Asta e bunu-ți nume : vînzător ! Tu îl știai
De cînd cu negrii idoli, cu care ai tratat
Vînzarea țării, Iudo ! a țării ce tu n-ai ;
Dar lumea te cunoaște, și d-aia ai turbat.

Strigoi ce după moarte sugrumi p-ăi de iubeai !
Daca era pierzare în locul ce îmbeli,
De ce mugeai în somnu-ți și te încolăceai
Strigînd : aci e raiu ! Voiai să ne înșeli ?

Tartuf ! Viclean călugăr ! Ce-ngîni evanghelismul ?
Nu ; nu ți-e timpul ăsta ; te du d-unde-ai venit ;
Pe buza-ți infernală, ce spurci cristianismul ?
Te-afundă-n întunerec, de unde ai ieșit !

Apostat ! Spune-odată, ce ți-ai făcut credința ?
De ce te-ascunzi de lume ? Ce ! boala-ți n-are leac ?
Căci ai trădat misterul ; căci ți-ai mîncat credința,
Te-ai prefăcut, atee, din *șoarec liliac.*

Te du, profită încă, mai speculă ș-acuma,
Prilej mai iată ș-altul ca să apuci un os,
Deschide-ți ochii însă ; din el exală ciuma,
Și d-o mînca și puii-ți, să duc la iad prinos.

O, cît oi să rîz iară aflînd de pe la lume
C-acel cui lingi piciorul, te lupți într-al său nume,
Furiș te simte-n somnu-i că, tremurînd de frică,
Răpezi și-n gîtu-i noaptea o gheară de pisică !

Cu mult este mai nobil un dobitoc sălbatic,
Ce naște în pădure cu-al răului instinct,
Decît un om nemernic ce-n adunare pacinic
Tîrîndu-se tot mușcă, ca cel mai prost insect.

Un om fără iubire, ce nu știe ce crede,
Ce astăzi să închină l-acel ce ieri huli,
De viață nu e vrednic ; dar nici acel ce-l pierde,
Onoare așa mare nu poate dobîndi.

Un vierme e în tine, sperjur d-a treia oară !
Îți roade-acum rărunchii c-ai vrut să-ți faci comoară,
Vinzînd pe vinovații ce știi că n-au putere
Ca să-ți răspunză, gîdeo, l-a ta nelegiuire.

Acei ce vezi în somnu-ți că vin să te sugrume,
Sunt draci, ai tăi tovarăși, ce zbier, îți fac sermon [1],
Voind să-ți ia suflarea într-al Satanii nume,
Și daca n-o pot face e cauza, demon,

C-a ta spurcată gură a dat o sărutare
Acelor bărbați vrednici, ce-acum te-au oropsit ;
Și sufletu-ți să iasă, în neagra sa turbare,
Pă gură-ți nu cutează, căci este-afurisit.

Iar soarele ce vine de draci ca să te scape,
Este Cristos, sărmane, cultul cel sfînt, ceresc :
Lăsați-l pre el, zice, *de ce-l siliți să crape ;*
Nu știe ce-i se face ! Și dracii se-ngrozesc.

---

[1] *sermon* (fr.) — dojană.

ODĂ LA BAIA LUI ERCULE

(MEHADIA)

Izvor de viață nouă și demn d-orice cîntare,
De unde-ți vine cursul cu astă fierbîntare,
Lichidul gumvital?
Pucioasă, fier ce-mprimă în marmură calaiul,
Prelins din Etna este, sau Ecla-ți ține traiul,
Ce ocne de metal?

Prin unda-ți cea fierbinte, re-ntorci tu oari din viață?
Re-ntorci puteri din moarte? A bătrîneții gheață
Vii tu a re-ncălzi?
Ești ramură din focul ce totul cîrmuiește?
De unde-ți iei puterea? Ce soare te-ncălzește?
Ce mînă te porni?

Pe frigul lui Aheron, de care tot se teme,
Aduni scîntei din viața ce moartea fără vreme
Și tineri neboliți
O ias trecînd la iaduri? Ești poarta-eternității
La care vine omul să lege firul vieții
Cu vieți din cei pieriți?

Nici Baia, nici Abano, ce unda-i șerpuiește
În șoptă-armonioasă și pacinic prăvălește
Timavul liniștit,
Nu au a ta putere. Nici chiar acea fîntînă
Ce-n Rinul lin își varsă prea lăudată vînă,
Unde Corol s-a mărit.

Cînd unda ta cea caldă, în colcăiri spumate,
La obîrșie-ți fierbe cristaluri colorate
Și-ntinde curcubeu,

Întocmai ca-ntr-acela ce curmă vijelia,
Bolnavu-n el privește speranța, bucuria
Și chiar pe Dumnezeu.

Puternice părinte! în orișice schimbare
Pe globul ăsta-i face, păstreaz-a ei izvoare
A nu și le slei!
Curgi, curgi fîntînă lină cît va ținea tăria!
L-a viața-ne cea scurtă, mai dă din vecinicia
Ce ceru-ți dărui!

Bătrînului cel gîrbov, ce-n cale șovăiește,
Mai dă-i din nou viață și sîngele-ncălzește,
Și fă-l a mai trăi!
Fecioarei ofilite ce patima o stinge,
Mai dă-i vioiciunea, și fă cîți te-or atinge
Puteri a dobîndi!

DEȘERTUL MI-E O LUME

Deșertul mi-e o lume, cu chipul tău de față,
Și lumea mi-e deșertă cînd vei să nu trăiesc.
În tine mi-am speranța, în tine am viață,
Și fără tine toate sunt negre, le urăsc;
Dar mi-ești etern de față, ș-etern sunt fericit.

De sunt în adunare și saltă veselia,
Cînd dantul se răpede pe pasuri de zefir,
Cînd nimfe trec, aleargă, aleargă bucuria,
De ești ori nu cu mine, te-aduce-al meu delir
Și ești etern în minte-mi, ș-etern sunt fericit.

Ș-atuncea, ca un geniu, ca vie zeitate,
Cu păru-ți cel de aur în unde resfirat,
Într-o mulțime rece, faci pieptul meu a bate;
Prin ceruri zbor atuncea, și raiul am aflat,
Și mi-ești etern de față, ș-etern sunt fericit.

RUGĂCIUNEA

Θεέ! ύμνεῖ τηυ δοξαυ δου ή υύξ χαί ή ήμέρα.
Ἀσύμφωυοι τόδοι λαοὶ σε προδχονοῦν συμφόνως

Π. Σοῦτξος

I

Trece noaptea. Un luceafăr s-a ivit spre orient.
Stelele își pierd lumina și luna va să apuie.
Ca o femeie din somnu-i ce mijaște un moment,
Răsăritul își revarsă, peste aburi ce se suie,
Niște plete aurite.
Nu mai poate rîndurica
Cîntînd. Toată păsărica
Se spală-n rouă oprite
Sub frunza unde-a dormit.
Tuciul solemnel răsună, ne cheamă a ne-nchina.
Toată ființa se roagă, simțirea sa se renaște:
Muma își privește pruncul, oaia mielul care paște;
Pasu-ncepe-a fi simțit,
Fiara hrană a-și căta.

II

Dar, stăpîne: în tot lucrul este-nscrisă mîna ta.
Sau în umbră, sau în soare, sau pe stîncă, sau pe unde,
Sau pe iarbă, pe zăpadă, — pe tine-oi întîmpina.
În senin, în vijelie, în insecta ce s-ascunde,

În elefantul gigantic,
Într-un mielușel, hienă,
În găoace, în balenă,
Chiar în ateul cel groaznic,
Te explic și te onor.
Pînă mă-i trage, stăpîne, într-un alt domen al tău,
Pînă-mi vei lăsa gîndirea, pînă cînd mi-i lăsa graiul,
Pînă cînd, subt astă formă sunt, trăiesc și-mi găsesc raiul,
Pe eternul îl ador, —
Mă cunosc că sunt al său.

III

Ast soare ce mă-ncălzește; aerul cel trăitor;
Apa care mă adapă; pămîntul care mă poartă;
Aste timpuri ce se schimbă, fiecare roditor;
Astă mare fără margini; astă noapte înstelată;
Vederea ce mi le-arată,
Auzul ce mi le spune,
Voința-mi ce le supune, —
Oari, ce ființă spurcată
Vrodat-a tăgăduit?
Cum poate omul să fie, să trăiască, făr-a ști
Că este, trăiește, simte? Și daca este, trăiește,
Cine l-a făcut? Ce-l ține? Unde? Cine îl hrănește?
Prin ce? Cum s-a zămislit? —
Scepticul s-ar ameți!...

IV

Nu e nici un om, stăpîne, ce n-a avut dumnezeu.
Nu pot să te înțeleagă, pentru asta n-ai un nume.
Înțelepții toți te cată: Brahma, Odin, Prometeu;
Dar ne este scurtă mintea, nu poate pătrunde-n lume.
Te-au aflat însă, te crede;
Dar nu te pot înțelege,
Căci e-adîncă a ta lege!
Moisi, și el te vede:
Dar nu spune ce fel ești.

Zoroastru, Minos, Solon, Socrat și cu Ciceron,
Se mir și ei cu plugarul ce simte tainile tale,
Vede nencetat efectul în toate muncile sale,
Se gîndesc, — unde trăiești ?
Dar s-opresc toți cu Newton.

V

Stoicii cei tari și mîndri, Pitagori cum ș-ăi de-n jur ;
Democrit care își rîde, Eraclid care ne plînge ;
Din Platon ce ne mîngîie, pînă-n crudul Epicur ;
Luther și Calvin, Saint-Simon ; Mahomet ce cere sînge,
Cînd p-ascuns și cînd de față,
Cînd numind, cînd fără nume,
Cum că astă mare lume
Are un stăpîn ne-nvață,
Care trebuie-a-l slăvi.
Și baza voinței tale fiecare a simțit :
„Omul, omului să facă aceea care dorește
Să-i facă și lui iar omul". Nimini nu tăgăduiește
Cum că, stăpîne, ai voit
Omul a fi fericit.

VI

Unul, un miel fără pată depune la templul tău ;
Altul, colo îți înjunghie ecatomba[1] cea bogată ;
Altul, vezi că-ți sacrifică soția, sîngele său ;
Ș-un cațic taie, mănîncă prada lui cea necurată
În fața statuiei tale.
Știu că rătăcesc, părinte ;
Dar, vai ! ce alte cuvinte
Îl fac crud cu ale sale,
Daca nu iubirea ta ?

[1] *ecatombă* — jertfă.

Trudele care martirii de cînd lumea au răbdat ;
Acele-otodafe[1] groaznici, care ți-aprindea creștinii,
Războaiele sîngeroase între creștini cu păgînii,
N-au fost în onoarea ta ?
Stric ei, daca au stricat ?

VII

De cînd tu liberași viața ; de cînd ai făcut pe om,
De cînd, ca să te cunoască, i-ai spus marea trebuință,
De cînd, ca să te găsească, el sfăram-orice atom ;
De cînd mintea-i se trudește ca să afle-a ta voință
Într-o pasăre ce zboară,
Într-un fenomen departe,
Într-un fum ce se împarte,
Chiar în victima ce-omoară,
D-atunci, oare-ai măsurat,
Stăpîne, din aste neamuri, care mai mult te-a mărit !
Dar ți-au dat schidoale forme ! dar te micșora-n țermonii;
Cultul lor era onoare, zbieretele lor, armonii !
Credea că te-a-ndatorat
C-o cruzime de-ngrozit.

VIII

Tu vei primi dopotrivă și p-ăl rău ca și p-ăl bun ;
Tu ai lăsat în om însuși pe om cin' să pedepsească,
Cine să-i facă mustrare și cine să-l răsplătească.
Tu primești pe toți în sînu-ți, căci ție toți se supun !
Ast stăpîn ce-ai pus în mine
Fără clipă priveghează :
E-aci blînd, aci turbează ;
Cînd mă depărtez de tine,
Mă întoarce înapoi.

[1] *autodafe* — ardere pe rug.

Și cînd sunt fără păcate, cînd de rele sunt plătit,
El atuncea mă liberă și sînul tău mă primește.
De tot ce-am făcut aicea, unde voia-ți m-osîndește,
La ora mea de apoi,
Sunt curat cum am venit.

IX

Eu nu te-am crezut, părinte, cu slăbiciuni omenești.
Nici pe lemne, nici de piatră, nici în mantelă albastră,
Nici pe acvilă călare, nici pe nori că te-odinești, —
Slabe simboluri ce naște mintea mărginit-a noastră !
Le-am desprețuit pe toate,
N-am hotărît lăcuința-ți,
N-am crezut că știu voința-ți,
N-am crezut că daruri poate
Pe tine a-nduplaca.
Și ce daruri avem, Doamne, care să putem să-ți dăm ?
Tămîie ? sînge sau aur ? Orice-avem e de la tine.
Iartă, Doamne, pe aceia care se privesc pe sine,
Și voiesc a-ți aplica
Slăbiciuni ce noi purtăm !

X

Iartă pe toți dopotrivă : și pe cel ce te va om,
Și pe cel ce te va șarpe, și pe cel ce te va soare ;
Pe cel ce te mărginește într-un fel sau un atom ;
Pe cel care, ca să-ți placă, se pornește să omoare
Pe cel ce cu bani în mînă
Vine să te mituiască !
Pe cei ce va să zidească
Un templu unde te mînă,
Ș-a-ți da pravili ei cutez !
Pe cei ce-au a tale daruri și-ți mai cer ș-alt ajutor,
Iartă pe cel ce se roagă să-i ajuți cînd face crime ;
Pe ateul ce te-mbală, blestemă a ta asprime !
O ! ast blestem este : crez
În eternul Creator !

XI

Cînd durerea ne gătește fericiri nouă-a gusta ;
Cînd lenea nu ne dă hrana, sau cînd sub tirani ne pasă ;
Cînd cugetul ne trudește ; cînd pizma ne-a revolta :
Vrînd ca să scăpăm de toate cîte aci ne apasă,
Atunci alergăm la tine :
Unii rog, alții blesteamă —
Te gonesc, alții te cheamă ;
Căci nu știu cum e mai bine,
Și le trebuie-ajutor !
Cînd cugetul se mînie, unde putem alerga ?
Atunci, zăpăciți, stăpîne, te căutăm și dăm năvală ;
Te chemăm ca să dai pacea-n ast demon ce se răscoală :
Cînd n-am crede-un Creator,
Atunci nu l-am blestema.

XII

Iartă, Doamne, dopotrivă pe tot neamul omenesc !
Pe tiranii ce turbează cînd încep ca să bea sînge,
Care, orbi-n a lor turbare, sug p-acei ce se smeresc
Și zburlez ca niște fiare cînd privesc pe cel ce plînge.
Iart-un preot ce te vinde ;
P-ăi de-și uită datoria ;
P-ăi de-ncurajez sclavia ;
Pe cel care se întinde
Să ia hrana-ălui sărac.
Pe cel ce nedreptățește ca și p-ăl nedreptățit,
Iartă p-ăl de-ncurajază crimile cele spurcate ;
Pe cel ce se veselește de un rău ce altul pate ;
Pe cel care, dupe plac,
Dă dreptatea la-ăl greșit.

XIII

Iartă pe cel ce în umbră a-nfipt fier omorîtor ;
Pe cel care, orb de glorii, chiar pe frații săi strivește ;
Pe cel ce își smulge însuși viața care ți-e dator ;
Pe cel ce cumpără, vinde omul care îi robește ;

Pe cel care se supune ;
Pe cel care lingușaște ;
Pe cel care se tîrăște,
Ca pe cel cu fapte bune,
Ca pe cel folositor.
Pe spionul ce-și dă frații la gîzi ce l-a cumpărat :
Pe cei ce-și blestem copiii ; pe cei ce-și îmbal părinții ;
Pe cei care, beți de pofte, își rod viața lor cu dinții ;
Lașii ce-au calomniat,
Și mîrșavul trădător !

SCHITUL

Acum e miezul nopții, și tuciul, deșteptat,
Lovește și răsună din nalta-i locuință,
Ca glasul ce pornește o oaste-n biruință,
Și-n munți, din stîncă-n stîncă, eco l-a repetat.

Și preajmile-n departe pare-ar spăimînta ;
Pare-a sosit și ora d-a doua înviere ;
Parcă se-nalță tronul la care ni se cere
Și cugetul și fapta răsplată a-și căta.

Ca suflete întocmai cînd strigă Mihail ;
Ca umbre căror moartea locașul le arată ;
Ca oaste ce se cearcă de este-n veci tot gata ;
Ca emigrați ce află că-i chem de prin exil, —

Pe sute de potece bătute nencetat
De greii sandali negri ce-n nopți fără de stele,
În zile fără soare, pe lapovițe grele,
Pe vijelii, pe vifori, deloc n-au pregetat, —

Se mișc prin întuneric părinții singuriți,
Mai negri decît noaptea, mai vechi decît stejarii,
Cu pletele ca blana pe care-mbracă țarii,
De privigheri și posturi neîncetat slăbiți.

Și cînd lucește-un fulger pe cîțiva gîrbovi, orbi,
Al căror sînge-nghează în vinele slăbite,
Se văd jucînd pe raze acele barbe-albite,
Ca fulgii unei ierne pe penele de corbi.

Orbiți de bătrînețe, slăbiți d-al rugii jug,
Se leagăn în toiege, căci mai le-au trecut seara ; —
Sunt grei ca și pămîntul, și galbeni ca și ceara
Ce luminează groapa de morți fără coșciug.

Se mișc încet spre centrul în care e-nălțat
Un templu-a cărui cruce de nori se ruginește,
Precum se roade piatra-i de plînsul ce pistește [1]
Din fruntea încrețită a celui genucheat.

Nimic nu îi conduce spre templul înnegrit,
Nimic, decît o lampă ce parcă licurează
În fundul monăstirii, precum ne luminează
O rază de speranță cînd sufletu-i mîhnit.

„Frați, vom muri !“ șoptește pămîntu-n preajma lor ;
„Vom muri !“ răspund pacinic, în loc de salutare ;
„Vom muri !“ se îngînă și mai în depărtare,
Și moartea se urează ca un ceresc favor.

Sprînceana lor ascunde o pleopă ce-a secat
Privind icoana morții în hîrca cea uscată,
Ca salcii plîngătoare o piatră înghețată,
Sub care focul, viața, speranța a-ncetat.

---

[1] *pisti* — a se prelinge, a picura.

Dar îns-a lor speranță e vie ca Cristos ;
E verde ca tulpina a cării crăci pîrlite
Se-ncarcă-n miezul iernii de scuturile-albite,
Cînd mana-eternității viață-i dă din jos.

Așa se hrănesc și ei de mana cea din cer ;
Așa credința vine p-ascuns de îi nutrește,
Pe cînd asprimea rugii și postul îi slăbește
În lunga lor veghere pe un toiag de fier.

Și tînărul acela ce-ntreagă viața sa
În ast locaș petrece în trudă, pocăință,
Ce a crescut în rugă, în posturi, umilință,
Și n-a avut prilejul de rele-a se-mbăta, —

Ca și bătrînul care în crime-i obosit,
S-adun să-și ia răsplata ; căci nu e osebire :
Mîntuitorul lumii, în marea sa iubire,
Primește p-ăl din urmă ca p-ăl întîi-venit.

S-adun ca să se roage de Tatăl Creator
A ușura țărîna la ginte răposate,
La mii de generații de lume nevisate,
Cu care-ngroașă globul sărmanul muritor.

O ! generații care strate, strate se întind
Pe stratele-nvechite, ca undele de valuri
Ce se adun din vîrfuri, se prăvălesc din maluri,
Se-ntind pe oceanuri, vechi valuri cotropind.

O ! pentru generații ce trec neîncetat
Pe ast ținut de doliu, cum trec și niște turme
De oi fără putere etern p-aceleași urme
Ce turmele trecute, trecînd, au însemnat.

Acum sunt toți în strane ca în mormîntul lor.
Ochiu-n pămînt ațintă trufia pieritoare
Și mintea-le se-nalță la viața viitoare,
Unde și-au pus comoara prin rugă și amor.

Moisi, Isaia, Daniil se deștept ;
Ai lui Iehova preoți ce-au profetat în lume
Ce-a fost și ce-a să fie, — al mîntuirii nume, —
Le strig ca din morminte la cîți vrun bine-aștept.

Asculți tu oare, Doamne, de unde locuiești,
Cum s-urcă cu tămîia un : *Doamne miluiește ?*
P-ăști gîrbovi care-ți strigă un : *acum slobozește,*
Îi ții să vază lumea cum ai s-o mîntuiești ?

Trei mii de ani mai bine, stăpîne, au trecut,
De cînd aceste imnuri, în tristă armonie,
Înalță omenirea, s-aline-a ta mînie,
S-o mîntuiești de Răul ce voia-ți a făcut !

Ai hotărît tu, Doamne, sfîrșit la ura ta ?
Vrun Hanaan ne-așteaptă sau a Sodomii soartă ?
Mai e vre o cercare l-a fericirii poartă ?
Mai sunt cutremuri, groaze pînă te-i arăta ?

O ! mintea mea se pierde cu cît o duc mai sus !
Se pierde-n mii de gînduri, ca urma-n labirinte,
Ca ruga și ca plînsul vărsate pe morminte ;
Se pierde ca tămîia pe vînturi de apus !

Se pierde, s-adîncează într-un deșert noptos ;
Se pierde să străbată voința-ți, vecinicia,
Ca acvila ce-aleargă să măsure tăria,
Ș-orbită în lumină, se prăvălește-n jos.

CUGETARE

Etern aceleași patimi pe ast pămînt hulit !
Etern aceeași luptă, etern aceleași trude !
Și omul vine vesel la jugul unde-aude
Gemînd împovoratul, sub sarcină-i zdrobit.

Ca și milionarul așa ș-un cerșător
Se plîng de-a lor viață, d-a lor nemulțumire ;
Ca și un sclav ce geme în fiare, asuprire,
Așa și concheranii se plîng de soarta lor.

Și unde este bunul d-aici de pe pămînt ?
Unde-l cătați, prieteni ? în lupte sîngeroase ?
Saraiuri desfătate ? în biruinți pompoase ?
În inventări mărețe, p-al fantaziii vînt ?

Cătați de moștenire *otelul d'invalizi ?*
Panteon, piramidă, d-un Sardanapal soartă ?
Oricare v-a fi ținta, a fericirii poartă
E dincolo de viață, — ș-acolo vă gîndiți.

Egalitate, pace și oricîte dorim ;
Frăție, libertate și toate-aste cuvinte
Fără-nțeles, deșarte, cu care omu-și minte
Dorințile și patimi, — acolo le găsim !

Socrat ce aflǎ raiul, Columb și Galileu,
Cesar și Bunăparte avur-amară viață,
Ca cel care cerșaște și viforul îngheață,
Ca sclavul care geme, uitat de Dumnezeu !

Egalitate-aicea e numai în dureri ;
Pe cea adevărată mormîntul o vestește,
Unind pe animale cu om ș-orce trăiește,
Și confundînd săracul cu putredul d-averi.

Ce s-a făcut virtutea lui Lafayette de ieri ?
A lui Rothschild avere ? a lui Rousseau gîndire ? —
Cătați-le țărîna ! — aflați vro osebire ? —
Oari pe Traiani cunoașteți din Neroni sau Tiberi ?

Dar au lăsat un nume ! — și ce le pasă lor !
Mai simt ei oari acuma a noastre comparații ?
Mai simt ei vro plăcere l-atîtea venerații ?
De onorăm ast nume, sau e îngrozitor ?

EPISTOLĂ

LA D.K.A.K.

Μήν ἐλεὺθεραις ἰδέαις,
ταῖς ὡραίαις τό καρασί
τό κρασί καί ταῖς ὡραίαις
ψάλλε λύρα μου χρυσῖ!

Π, Σοῦτξος [1]

Ei, prietene, ia spune-mi din voiaj ce ne-ai adus,
Au, în țară-ți tot același te-ai întors precum te-ai dus ?
Ai adus vro *mantelică,* vro lornietă, vrun lornion ?
Învățat-ai să-ți faci haine dup-al Franții frumos ton ?
Franțuzește învățat-ai cîrlionți să-ți învîrtești
Și, *a l'imbesil,* crăvata mai cu *gras* [2] să potrivești ?
Învățat-ai acea sticlă într-un ochi a o ținea,
A ochia frumos pe dame și-n caleașcă a ședea ?
Învățat-ai de se cade de odată a intra

[1] „Nu liberele idei,
Frumoasele, vinul,
Vinul și frumoasele
Cîntă tu, lira mea de aur."
P. Sutzos

[2] *grâce* (fr.) — grație.

În salonul unde-i *cercul*, sau de trebuie-a căta
Alte uşi mai indirecte, ş-aci, făr-a te simţi
Adunarea, cu încetul, să te vază a zîmbi?
Învăţat-ai de se cade sau de nu a saluta
La intrare, la ieşire, — pălăria a-ţi fura?
Ştii, intrînd la vre o damă, cînd mănuşi va fi purtînd,
Cum să ceri ca o pisică, şi abia din ochi rugînd,
Mînuşiţa să-şi golească şi apoi a-nainta
C-o strînsoare lin simţită frumos a i-o săruta?
Dar cînd vei vorbi cu dînsa, învăţat-ai cum să stai,
Cum să joci prin geană ochii şi ca ce miros să ai? —
Pieptul trebui scos afară, dosul dat mai înapoi,
Piciorul drept înainte şi p-ăl stîng să-l încovoi,
Pălăria-n mîna stîngă, mîna dreaptă-ntr-un buton; —
Astea ,crez, vor exersate pîn-a nu intra-n salon.
Ai băgat şi tu de seamă, cînd cu dama vei mînca,
Cum s-o-ndopi pe tot minutul, *asieta* [1] a-i schimba,
Cum să-i torni şi vin şi apă spre a nu se osteni,
Şi cu toată-mbucătura, s-o-ntrebi cum se mulţumi?
Cea de *gintilom* deviză ştii acum a combina
Şi pe viziera voastră cîte creste a săpa?
Ştii ce însemnează: nouă, şeapte, şase, cinci şi trei?
Ştii cînd trebuie piezişe şi cînd dreapte să le-nchei?
Dar coroana de dasupra, cînd va fi de prinţ, cîţi colţi
O să aibă? Dar de ducă, de baroni, de conţi, viconţi?
Cu un cuvînt, spune-mi: *tonul*, *heraldic*-ai învăţat
În această lungă cale pe pămînt civilizat?

Aş! dar eşti tu om d-aceia? — Mie-mi pare că te-auz
Făcînd pasuri mari pîn casă, cînd pe gînduri, cînd confuz,
Să-mi spui c-are Englitera maşini, prăvili ş-ast venit;
Canaluri, drumuri curate şi comerciul înflorit.
O să-mi spui c-au instituturi, şcoli şi făbrici, n-au cenzuri,
Şi că toţi muncesc p-acolo, nu se plimbă în trăsuri;
O să-mi spui cum că în Franţa iată ce s-a mai ivit,
Şi că-n Camera d-acolo iată ce s-a mai vorbit.
Cum că sunt ţăranii noştri asupriţi şi nenvăţaţi
Şi că nici că au să fie ocrotiţi sau apăraţi.

---

[1] *assiette* (fr.) — farfurie.

Că subt aşti arendaşi jidovi şi sub otcîrmuitori
Gem, precum gemeau şi servii subt toiege de tretori.
Şi o să te-aprinzi cu-ncetul, să te-ntinzi la ast cuvînt,
Să rosteşti deşarte vorbe, să azvîrli cuvinte-n vînt;
C-ar fi adică mijloace şi ei viaţa a-şi vedea,
Neamul boieresc să scază, privilegiul a cădea;
S-avem legi şi şcoli ca lumea, şi teatru, şi tipar,
Să-nceteze ş-astă boală de paharnic, de pitar.
Voi sunteţi de vrajbă oameni, toţi sunteţi din Cîmpineni;
Voi aţi merita, grămadă, s-o porniţi la *Mărgineni*.
Astea-s vorbe de un nobil? Ai tu sînge boieresc?
Tu, pare c-ai fi opincă: eşti din neamu rumânesc!
Auzi că să aibă drepturi un mojic, un *opincar*,
Rumânoiul de la ţară, muncitorul, — un plugar!
Mîine-i zice că se cade şi în Cameră să-l bagi,
Şi să şează cu boierii cînd vorbesc despre iobagi!

Tu, d-ai fi precum se cade, *ca cocon şi ca boier*,
Era să aibi stare astăzi şi poate şi minister.
Fuşi comandir în oştire; întîi avuşi escadron
Şi pă urmă, după asta, comandaşi batalion.
Şi întîi, şi mai la urmă, tu îmblai tot cu cuvînt
Să înveţi pă soldat *slujba*: nici o coastă nu i-ai frînt,
Nu i-ai dezlipit ureche, n-ai scos ochi, de păr n-ai tras,
Nici măcar cu *bobîrnace* nu l-ai ciocănit în nas.
Un ostaş ,cînd va să bată, nu dă douăzeci şi cinci;
Strigă: Toţi undr-ofiţerii! daţi pînă veţi da pă brînci,
Soldatului mîncă-i hrana, leafa, nu-i da nici mondir;
Dă-i de muncă, dă-i bătaie, de eşti zdravăn comandir,
Numai munca şi bătaia ţine-n frîu pă un soldat;
Cît îl ţii flămînd şi-n muncă, nu te temi de revoltat!
Fuşi ispravnic la Brăila, la un port cel mai frumos;
Favorat şi plătit bine, cu speranţe spre folos;
Dar, ş-aci tot îndărătnic: Tu vreai a administra
După cum rezonul cere, după conştiinţa ta.
Dă la dracu conştiinţa şi te-apucă de cîştig!
Lasă-te de propagantă, lasă-te de cei ce strig.
Ce-aveai tu, daca ţăranul, d-arendaş năpăstuit,
L-a-nşelat neguţătorul şi ciocoiu l-a căznit;
Că nu mai are opincă, n-o să aibă ce mînca, —

Vino-ți, omule,-n simțire ! Asta nu e treaba ta.
Nu-i aicea stăpînire ? Nu sînt prăvili ? nu e domn ?
Nu e țara o *grădină* ? Eu mă mir cum tu n-ai somn ;
Culcă-te și dormi în pace subt acești frumoși tufani,
Lasă-ți pung-asta deschisă ; căci acuma plouă bani,
Cum ploua cîrnați odată ; starea-ți faci din lucru mic ;
Astăzi e tot meșteșugul : să știi să nu faci nimic.
Ce-aveai tu s-oprești potvada, să nu lași pe negustori
Să mănînce săptămîna proștilor de muncitori,
Să strici vechile-obiceiuri, să pui a da îndoit
Cîți au jefuit opinca ? —Ești un om nesocotit.

Voi sînteți vrăjmași ai țării ș-ai neamului boieresc ;
Vreți să mojiciți nobletea *cinstită* pă cal domnesc.
Voi v-ați pus să stricați lumea și să spuneți la țăran
Că e și el om în lume, dopotrivă cu un ban ;
Voi și barbe vechi, lăsate prin timpi, epoci... dar, să tac ;
Căci aveți naturi ciudate ; cele bune nu vă plac.
Ce-atîta nemulțumire ! Ce huliți ! Ce tot strigați !
N-ați avut *chivernisează* ? Nu sînteți înaintați ?
Care alți ,atît de tineri, ca voi au înaintat ?
Ce voiți să fiți ? Ia spuneți. — Nemulțumitor ! ingrat !
Vreți să fiți tot cu cordonuri ? Domni voiți să fiți aleși ? —
Dar, să mai vorbim grecește ca să nu fim înțeleși :
Ti ! k'esi thelis na ghinis ofendis ? o, ho ! o, ho !
Alos tha ghini afendis, alos. To ksero ego. *
Dar, destul vorbii în pilde ; să-i lăsăm la Dumnezeu ;
O să schimb acuma tonul : ăsta nu e felu meu.

Tu erai profet odată : îmi spuneai c-ăști montaniari, [1]
Cînd li se va scoate masca, o să văz că sunt mușari [2].

* Aceste vorbe sunt zise de consolul Minciaki care prezida la facerea Regulamentului organic (n.a.). În traducere : „Ce ! și tu vrei să devii domn ? Afară, afară ! Altul va deveni domn, altul. O știu eu."

[1] *montagnard* (fr.) — muntean, denumire dată grupei membrilor Convențiunii care manifestau o poziție radicală.

[2] *mouchard* (fr.) — spion.

Ce ciudată combinare ! Se șopti că-n minister
O să fie o schimbare, și că pînă la vister
O să se împartă ranguri, și, iată-i, plecați în jos,
Toți se leapăd de opincă ca alți **Petre de Cristos.**
Mi-a pierit orice speranță, stricați suntem foarte rău ;
Nu-i Obștească Adunare de cînd nu e unchiul tău.

Publica părere încă pîn-acum nu s-a format ;
Pilde nu sunt, tipar nu e, obiceiul e stricat, —
Ce speranță de-ndreptare putem oară aștepta ?
Să privim la ruinare ? Trebuie-a ne deștepta.
Să găsim și noi vro armă ; sau, cel puțin, un azil.
Ce ne îngrozim atîta d-o gonire, d-un exil ?
Ce e astă amuțire ? Pînă cînd să lăudăm
Tot ceea ce nu ne place ? Pînă cînd să ne-nșelăm ?
Cel puțin, o faptă bună, să-ncetăm a defăima,
Să-ncetăm a-ntreba p-alții ce e bine-a lăuda,
Să-nvățăm a fi ai noștri, să-nvățăm a ne gîndi ; —
O să pierdem, o să pierdem, pînă cînd vom izbîndi.
Să pășim și noi cu lumea ; avem timpul ajutor.
Să știm, cel puțin, a zice : ăsta-i bun judecător,
Ăsta este bun ministru, ăsta-i bun de deputat,
Ăsta poate fi profesor, ș-ăstălalt un avocat.
Pînă cînd, tot din grămadă, o să tragem la noroc ?
Pînă cînd, ca în băjenii, să n-aflăm al nostru loc ?
Pînă cînd ce a fost tata să fiu și eu, neapărat ?
Daca tata fu de treabă, și eu sunt un om stricat, —
Daca tata, din protivă, fu om rău și ticălos,
Și eu am capacitate, poci fi Țării de folos ;
Numai pentru astă vină, că el n-a înaintat,
Trebuie ca eu din locu-mi să fiu astăzi depărtat ?
Sau, daca al meu părinte, printr-un chip particular,
A putut să-nainteze subt un domn de la Fanar,
Oară, eu, care atuncea încă nu eram născut,
Am a lui îndemînare ? Pentru toate sunt făcut ?
Ce sunt aste ranguri multe care nu se mai sfîrșesc :
Conțipist, pitar ș-atîtea care mai nu le brodesc ;

Văz că ies cîte o mie pă tot anu-n sărbători,
Şi, de n-ei avea vre unu, nu poţi nici să te însori.
E o boală lipicioasă ce s-a-ntins între români,
Mai rău şi decît holera : face oamenii păgîni.
Să despoaie ziua-n uliţi, părinţii omor pe fii,
Ca să moştenească banii, — taxa unei serdării :
Un serdar, măcar la groapă, decît viaţă fără rang !
Să-i şopteşti că-l faci paharnic şi îşi pune muma-n ştreang.

Care oară e onoarea celor ce se poroclesc ?
Nu mai ştii nici cum îi cheamă ; nu ştii cum să iscălesc.
Aci-i zic pitar, paharnic, — mîine, agă sau clucer ;
Ieri ştiai că-i zic postelnic şi acum îi zic vister.
Nu mai spui d-al nostru *Apolon* ce striga : „Sunt în zadar !

Slăbiciuni sunt aste ranguri !" şi acuma e *pitar*.
Nu-ţi vorbesc d-atîţi profesori ce virtutea tîlcuiesc,
Şi apoi declar, din suflet, fără rang că nu slujesc.
Ce mă pune în mirare este numai un bărbat
Care-l ştiu că este tare, nu e nicidecum stricat,
Care-avu şi cutezarea a trimite înapoi
Rangul ce îi oferiră, făr-a-l cere e-alţi ciocoi,
Ce declară simtimente şi virtuţi de un Caton
Şi s-arată ,întru toate, democrat d-ai lui Platon, —
Se-mbătă şi el dodată de ast otrăvit nectar
Al tiranilor ? Ce dracu ! — văz că şi el [e] *serdar*.
Ce sunt aste lungi cordonuri ? Aste cruci plîntate-n piept ?

Toţi sunt oară de vînzare ? — n-aş voi să fiu nedrept —
Ei de sine *îşi pun cruce*, sau de alţii-s la mezat ?
Sau, spre a li se şti preţul, de stăpîni s-au înfierat ?
Pentru că văz osebire ; nu sunt toate tot un fel :
Una mică, alta mare, ş-altele nici într-un fel, —
Cu coroni, încolţorate. — Aş dori acum să ştiu,
Aştia ce atît le poartă, ce-nsemnează *crucea* ştiu ?
Ştiu ei pentru ce o poartă ? ştiu ei cît o pîngăresc ?
Ştiu ce mare este crucea şi cum o nimicnicesc ?

Ştiu că cel ce poartă crucea e apostol, mucenic,
Cavaler al Libertăţii ? — Mai staţi, oameni de nimic !
Odată, era şi crucea simbol sfînt, simbol frumos ;
Dar acuma, cine-o poartă, este Iuda lui Cristos.
Cine ia acuma crucea ? Cel ce ştie sugruma ;
Sau acel ce-n cîmpul vrajbii mai mulţi oameni va trăda.
Dar acei ce primesc semne de pe la mai mulţi tirani,
Care, pentru şi-n protivă sunt la cei dîntîi tîlhari,
Astora ce-am zice oară ? — De vînzare, sau vînduţi ?
Şi, la care dintre dînşii ? Unuia, sau la mai mulţi ?

Cată orice stat să aibă un mijloc a răsplăti
Şi, din contra, iar să aibă altele a pedepsi ;
Însă trebuie gîndire spre a nu se profana
Nici pedeapsa, nici răsplata ; trebuie a combina
Ca şi una şi ceilaltă să poată contribui
Oarecum ca să mai dreagă pe acel ce le-a primi.
Orice premiu de răsplată e căzut, e profanat
Cînd s-a dat acelor oameni care nu l-a meritat.
Idealul într-un premiu în veci preţurile-a dat :
Dafinii sunt buruiane cînd nu ştii cin' i-a purtat.
Se cuvine şi pedeapsa tot aşa a cumpăni,
Ca să fie cît şi vina ; trebuie a gîndi
Ca pedeapsa să servească oarăcum a corija,
A mai îndrepta morala, nu a o mai degrada.
În aceste argumente două neamuri izbutesc :
America pedepseşte şi inglizii răsplătesc.
Însă nici un stat c-al nostru n-a ştiut a se gîndi
Cum să-şi strice el poporul. — Oară nu ne vom trezi !
Cel ce a furat găina e tot astfel pedepsit
Ca şi cel ce tîlhăreşte toată viaţa nelipsit.
Cei ce-au jupuit poporul sunt tot astfel răsplătiţi
Ca şi cei ce-au servit ţării ş-au ştiut a fi iubiţi.

Sau, mai bine, chiar din contra, cei onești sunt exilați,
Și tîlharii-n capul țării onorați și lăudați.

Cînd ating această coardă, să mă crezi, mă revoltez ;
Și cînd văz c-așa-o să meargă, simț că mă înfiorez.
Înțeleg c-ar fi mai bine să fiu ceva mai sceptic,
Să mă îndoiesc de toate și să nu mai văz nimic.
Un : *știu și eu !* sau : *ce-mi pasă !* să fie tot ce răspunz
La oricare întrebare, pentru orișice abuz,
Să mă-nchiz în vre o casă, și, pe gînduri rătăcind,
Să stau c-un poet în mînă, cînd dormind și cînd citind :
Pe-o hîrtie poleită fapte mari să născocesc,
Să scriu imnuri, dedicații la cei ce ne stăpînesc.
Să fac o apologie, să scriu un panigiric
Acestor pitici gigantici și l-alți oameni de nimic.
Dar ce faci cînd ai un dimon care vine a-ți striga
Că prin rău se scoate răul, că nu trebuie-a arăta
Vițiul nici în părinte, c-ai nevoie să gonești
De aproape criminalul, ești silit ca să izbești
Pă tîlhar d-a drept în față ; cum că, pentru un boier
Nu e altă îndreptare decît un Robespierre ?

Viu să mă deschiz la tine ; — poate că e un blestem ! —
O Idee ce mă roade, și, aceea ce mă tem,
Este frica cum că-n viață-mi n-o să văz a-și răzbuna
Aste trupe dezarmate ! N-o să văz a se-nchina
Capetele pîngărite la opinci de muncitor ;
N-o să văz săteanul nostru a-și fi el legiuitor !

Credința mea îmi spune că ast timp ne va veni ;
Dar, pînă atuncea, oară, voi putea și eu trăi ?
Nu cumva va fi tîrzie ca Mesia * ce-așteptăm ?
Nu cumva ne minte răul, ca să facă să-l răbdăm ? —
Fie, căci pînă atuncea misia mi-o împlinesc :
Pînă cînd n-oi lua fierul, pana mea nu-mi părăsesc.

* Vezi Ioan Evanghelistul 14—15 (n.a.).

REFLECȚIE

I

O, cîte trebuințe chiar omul și le face,
Pizmaș pe sine însuși, se las-a se tîrî
De patimi și de pofte ; își vinde a sa pace
Ș-alcargă el de sine sub jug a se vîrî.

În veci fără simțire, trăiesc ca dobitoace,
Stăpîni își cată singuri, le zic că sunt păstori ;
Ca vita fără voie la glasul lor se-ntoarce,
Și gem, se-mpovărează subt asprii protectori.

Găsesc de fericire subt jug ca să trăiască :
Genunchii lor se-nmoaie și capu l-e plecat,
Și oricare povară sunt gata să primească ;
Se-ntrec, sărut piciorul ce simț că i-a călcat.

Se bucur și sunt veseli cînd capăt vreo poruncă ;
Și mîndri de onoarea că sunt deosebiți,
Alerg, cu mare falǎ, și-n valuri se aruncă ;
Își uit-a lor ființă la cîte-s porunciți.

La slujbe rușinoase se-ntrec să le-mplinească,
Și faptele cu falǎ ca merite își spun,
Și tremur ca stăpînul să nu își necăjească
Și liberîndu-l, p-altu s-aleagă mai de bun.

Ce dulce e viața acelui ce trăiește
Stăpîn pe sine însuși și nu e-al nimului,
Se bucură de toate și toate îi priește ;
Natura, universul, întregi sunt ale lui.

Iar tristă este starea acelui ce se vede
Legat, că nu mai poate de sine-a dispoza ;
Mașină fără suflet, nici știe, nici prevede
De-i dreaptă acea lege ce vin a-i impoza.

Și daca vre o dată simțirea-i se dezgheață,
Îi cere socoteală de cîte a făcut ;
Sau va și el odată să schimbe astă viață,
Un glas din iad răsună, ii strigă : ești vîndut !

Departe toate astea ! în turme ei trăiască,
Cu pielea și cu viața tiranii a-și hrăni ;
Eu crez în Libertate, și ea mă cîrmuiască,
Nu-mi trebuie protector în lanț a m-ocroti.

Departe astă viață de omul cel ce simte,
Rămîie pentru-acela născut automat,
Ce n-are-inteligință, nici poate da cuvinte
Spre ce veni în lume, spre ce fu întrupat.

Ce e acea onoare ce tremur a o pierde
La micele caprițe a unui îngîmfat,
Stăpîn ce îi sugrumă și nencetat îi crede
Născuți pentru serviciu la cîte a visat ?

Ce este acel aur din care-și fac podoaba
Spre fala unui mîndru despot ce le-a luat
Și sufletul și mintea, și le-a depus otrava
Ce-omoară-inteligința ce cerul le-a lăsat ?

Acel ce-n sărăcie nu poate să trăiască,
El sclav a fost să fie și sclav etern va fi !
Servească dar, de-i place atît să s-umilească,
Tîrască-se pe praguri, căci sclav el va muri.

II

Îmi place viața lină, speranța înainte ;
Și-n locuri singuratece, în sine-mi mulțumit,
Să nu port acea grijă ce duc cei fără minte ;
Să dorm îmi place pacinic, de cuget netrudit.

Și pură, tot vergină rămîie a mea pană ;
Să nu mă facă-n viață-mi de mine-a mă roși.
Corupția departe ; tentații de Satană
Să nu găsească-n mine cărare a veni.

Eu las societatea și grijile ce-omoară
Pe toți nesocotiții ce-un bine-și nălucesc,
Ce-ațint vre o himeră și-n ea se dezonoară,
Ce-o duc în agonie și-ntr-însa se sfîrșesc.

Deștept cu aurora, să stau la o fîntînă
Și roua dimineței pe fruntea mea căzînd,
Să-mi cînte rîndurica și fluierul din stînă,
Să văz cum naște ziua și turmele păscînd.

Să văz pe muncitorul cum țelina despică,
Și-n brazda lui adîncă să-l văz a semăna
Speranța unei toamne ; sudoarea lui ce pică,
Să-l văz privind-o vesel, cînd brazda-i va uda.

La pacinica murmură de-un rîs ce șerpuiește
Prin văile verzite cu unda-i de clistar,
S-adorm în murgul serii, cînd mierla fîlfîiește
Prin frunzele stufoase a unui vechi stejar.

S-ascult privighetoarea pe cînd se dezmierdează
P-o cracă înverzită în noaptea fără nor,
Acolo unde lațuri și pușcă nu cutează
Să tulbure-al ei cîntec, să-i dea vre un fior.

Veniți, iubite muze ; etern să fiți cu mine ;
Să nu gîndiți vreodată că eu vă voi trăda
La cîte vă degradă acei ce nu-s în sine
Și vînd pudoarea voastră, tiranii a cînta.

Veniți, frumoase zîne ! Cu voi eu toată viața
O Patrie ș-Amorul în pace voi cînta ;
Cu voi eu împreună doresc să gust dulceața
Ce-o gust aceia numai ce știu a vă visa.

ȘI CE-AR FI POEZIA

Σέ κυττάξω, κἰάναβαίνει
ἀπό ἔ ρωτ ἀναμμένη
Ως τά χείλη μ ἡ ψυχή

Π. Σοῦτζος[1]

I

Și ce-ar fi poezia
Cînd n-ar fi frumusețea ?
Ce-ar fi ș-un muritor
Cînd n-ar simți amor ;
Ce-ar fi și veselia
Cînd n-ar fi tinerețea ;
Ce-ar fi niște comori
La cei din închisori ;
Ce-ar fi mărețul soare
La cel ce vederi n-are
Sau geme-n chinuiri ;
Ce-ar fi o slobozire, [2]

[1] „Te privesc, și urcă,
de dragoste aprinsă,
pînă la buzele mele, inima."
P. Sutzos

[2] Am respectat versiunea princeps din 1843. În ultima ediție : „moștenire".

Ce-ar fi o fericire,
Ce-ar fi a ta iubire
La cel fără simțiri.

II

Albastra ta privire
E-atît d-atingătoare,
Ca și un cer senin
Ce scoate un suspin
Din cel ce-n absorbire,
Își uită ce îl doare.
Spre cei ce-i arunca
Dulcea cătare-a ta, —
Abstracție-n simțire, —
Își pierd a lor gîndire :
În tine toți trăiesc.
Răcoarea cea de sine
Ce-n preajmă-ți simți că vine,
Ast vînt ce tragi în tine,
E suflet omenesc.

O LACRIMĂ

I

Inima ce pătimește
        D-un suvenir nempăcat ;
Inima a cării rană
S-a închis vremelnicește ;
Inima ce încă-i hrană
Viermelui ce-o otrăvește,
        Prin lacrima ce-a vărsat
        Simte că s-a ușurat.

Cînd va inima să spuie
        Cît de mult s-a întristat

Și că-n tot prăpăstii vede, —
Atunci cînd, ca să supuie
Pe acela ce n-o crede,
Vro altă speranță nu e,
        Prin lacrima ce-a vărsat
        Simte că l-a-nduplecat.

Atunci cînd inima bate
        Pe un piept înflăcărat
Și se-mbată de plăcere ;
Cînd iubitul va s-arate
Amorul ce altu-i cere
Și gurile sunt legate,
        Prin lacrima ce-a vărsat
        Parcă s-a îndestulat.

II

O, vezi lacrima-mi și crede
        Că eu nu te-am înșelat !
Inima n-are-altă limbă
Pentru-acela ce n-o vede.
Atunci cînd a ta se schimbă,
A mea toată se prevede,
        Spune tot ce a răbdat
        Prin lacrima ce-a vărsat.

Era înțeleasă-odată
        Astă limbă ce-ai uitat ;
Ținea loc de jurăminte
Cînd da gura încleștată
Suspin în loc de cuvinte ;
O, privirea-ți flăcărată
        De cîte ori m-a-ncîntat
        Lacrima ce ai vărsat !

Aste suflete, odată,
Pe buză-ți s-au sărutat ;
Și, din inima-ți fecioară,
Curgea lacrima curată,

Care încă mă-nfioară
Cînd în minte-mi se arată ;
        De crezi că te-am înșelat
        Vezi lacrima ce-am vărsat.

Pentru orice îndoială
    Vezi lacrima ce-a picat :
E c-atuncea de fierbinte !
Numai lacrima nu-nșală,
Numai lacrima nu minte !
Pentru orice bănuială
        Inima-mi ți-a arătat
        Lacrima ce a vărsat.

Omu-o varsă-n bucurie,
        Ca și cînd e întristat.
Numai o simțire-o stoarce
Din inimi în agonie ;
Arde însă, cînd se-ntoarce
În dureri o bucurie :
        Cearcă-aceasta ce-am vărsat
        Și vezi de te-am înșelat.

EPISTOLĂ

LA COLONELUL I. CÎMPINEANU *

„Tu règnes cependant ! Tu règnes sur toute âme,
Dont ce siècle glacé n'a pas éteint la flamme." [1]

VICTOR HUGO

. . . .

Destul ! omul a sa soartă trebuie a-și întîlni :
Cînd va vrea s-o ocolească mai turbată-l va izbi. —

---

* Cenzura a desfigurat mult această epistolă cînd s-a tipărit pentru întîia oară. Părțile cele scoase nu s-au mai putut găsi (n. a.).

[1] „Tu stăpînești totuși ! Tu stăpînești orice suflet,
Căruia acest veac înghețat nu i-a stins flacăra."

Num-acela este mare care știe a răbda,
Care știe cu mîndrie un răstimp a înfrunta :
Nu e nici o vijelie după care-un curcubeu
Să nu vie să vestească că trăiește Dumnezeu !
Astfel cerul hotărăște și trimite-n veci martiri,
Să se-arate în popoare care gem în chinuiri,
Să vestească mîntuirea, să zdrobească tron de fier ;
Ei sunt pradă tiraniei ; dar sunt toți plătiți în cer ! —
Cînd toiagul tiraniei cade peste un erou,
Fama-i este avocatul și protector Dumnezeu.
Deși cade-n întreprinderi cel ce face-ntîiul pas,
Adevărul, Istoria în uitare nu îl las. —
Volontirul ce s-azvîrlă înainte el în foc,
Deși cade făr-a prinde biruinț-aci pe loc,
Însă gloria-i trăiește, el e-n veci învingător,
Îl onor etern urmașii ca-nainte mergător.
Dar se folosesc urmașii de ast rod al mîinii lor ;
Ei au toată fericirea ; gloria, acei ce mor.
Al lor nume, fără moarte, trăiesc chiar între vrăjmași,
Amicii-l rostesc cu fală și dușmanii sunt pizmași.
Toată cumpăna dreptății se ardică-n viitor ;
Cîntărește-a noastre fapte fără de prigonitor.
Istoria-i nemurire, și într-însa cin' s-a scri,
De pedeapsă sau răsplată nu se poate mîntui.
Ca și Tiții, și Tiberii tot d-o mînă sunt plătiți ;
Unii glorii au eterne ; alții sunt de toți huliți. —
Dar tu prea te-ai lăsat moale, prea îți rizi de gîzii tăi ;
Ei desprețul tău nu-l simte ; cît îi lași, se fac mai răi.
Și chiar Crist va să se scape, cînd se vede-ntre păgîni :
Trebuie ca să te aperi cînd ești presurat de cîini.
Provedința, chiar ea însăși, nu te poate ajuta,
Daca n-ei mai da din mînă cînd noianul te-a-neca :
„Dintr-o inimă, curajul, zice marele Voltaire,
Face, sau un erou mare, sau un mare criminel".
Cît de neagră-o faptă mare are puntul ei frumos,
Numai mediocritatea este lucru urîcios. —
Din osîndă la răsplată e adesea chiar un pas :
Cugetul e rea pedeapsă în aceia ce se las

Dintr-un drum ce poate duce la o țintă ce-a avut ;
Cît e calea mai spinoasă, atît prețul e avut.
Știu că Cromwellii se schimbă, — se-nșel bieții pămînteni,
Dar, tot timpul, știm prea bine, a produs și Cîmpineni.

. . . .

. . . .

Cînd să știi ce bine-mi pare că ești astăzi exilat
Ca prizonier al curții și-n Rusia defăimat,
Ca să poci fără rușine și de faț-a arăta
Pînă unde-a ta virtute mă silește-a te stima,
Tu, cu toată amicia, crez că te-ai fi îndoit,
Și ai crede cum că-n taină în veci răul ți-am voit ;
Dar am martor conștiința și mă jur pe țara mea,
Că, de aș dori o soartă, este numai soarta ta.
P-un exil atît de nobil ș-astfel de nenorociri,
Chiar tiranilor l-e pizmă, afundați în ferіciri.
Daca cugetul cu tine este blînd, este-mpăcat,
Daca conștiința-ți spune că tu rău nu ai urmat,
Las' s-alerge calomnia ! — tu ești vesel, liniștit ;
Cînd în pace ești cu tine, pururea ești fericit.
Calomnia n-are arme, eco nu poate găsi,
Se întoarce,-și varsă fierea acolo d-unde ieși, —
Cînd viața ce pîrăște este limpede c-a ta,
Cînd într-însa fapte bune le găsești făr-a căta.

Însă ținta-mi acum nu e ca să-ți fac panigiric,
Nici să-ți fac apologia, eu mă simț cît sunt de mic.
Aș voi să aflu numai acum ești mai sănătos ?
Ast voiaj, la sănătate, datu-ți-a vre un folos ?
Acel înger de femeie care tu ți l-ai găsit
În nenorociri, cu tine, este și el mulțumit ?
Costandin seamănă tat-său ? Poate-n temniți a trăi ?
Sabia ce i-ai adus-o poate a o mînui ?
Să-l înveți cît poți răbdarea ; secolul ce l-a produs,
Vre un leagăn de mătase n-aș crede să-i fi adus.
L-ale tale interesuri, poate a te supăra
Dac-ai tăi sinceri prietini în exil te vor urma ?

Spune-mi : Vrei să aibi cu tine vre un om ce te-a iubit ?
Vrei să viu și eu acolo ? — hotărăște-mi deslușit

La această întrebare voi să aflu ce gîndești :
Și, nerăspunzînd, voi crede că tu nu mă mai iubești.

VARA

I

Frumoasă este vara !
E cerul cu lumină
Și pomii cu verdeață ;
Natura este plină ;
Roșatică e seara,
Gălbuie dimineața.

Cîmpii prea colorate
Exal miros din flori,
Și viersuri variate
În cerul fără nori,
Ca dintr-o harpă mare
S-aud în depărtare
Și-n inimi dau fiori.

Îmi place astă dată,
April cînd înflorește
Și pomii și cîmpia,
Pădurea cea uscată
Să văz cum înverzește,
Cum naște bucuria.

Să văz cum se destinde
Azurul cel ceresc ;

Să văz cum se aprinde
Cu focul pămîntesc,
Cu munca și cu sporul,
Speranța și amorul
În toți cîți viețuiesc.

Îmi plac și gîndăceii
Cu-aripe mititele,
Cu felurimi de fețe,
Îmi plac și flutureii
De smalt pe floricele,
Cînd zbor cu aripi crețe.

Îmi place rîndurica
La cuib s-o văz zidind,
Îmi place păsărica
S-o văz pe pui hrănind,
Îmi plac și brotăceii, —
Se-mbuc și porumbeii
Iubind și gungunind.

Îmi place-atunci grădina
Și florile-ngrijite ; —
Să văz crescînd zambila ;
Să văz roind stupina
Pe coaste însmăltite ;
Să văz rîzind copila ;

Să văz șezînd la soare
Copilul mic și blînd ;
Să văz că nu mai moare
Un orfelin flămînd.
Să văz îndestularea ;
Să văz îmbielșugarea
Pe cer și pe pămînt.

Atunci cel ce iubeşte,
Sau a iubit vreodată,
S-absoarbe în tăcere,
De vise se răpeşte,
De vise ce-i arată
Trecuta lui plăcere

În unda care fuge,
În crîngul cel întins,
În mielul care suge,
În focul cel aprins,
În umbra ce se-mparte,
În dealul cel departe,
În danțul ce s-a prins.

Atunci, el parcă vede
Ieşind din crini, lalele,
O nimfă ce visează ;
Atunci, pare c-ar crede
Că vede-n viorele
Cătări ce-l ațintează.

Zefirii cînd prin frunze
Adie-n brebenei,
El simte p-a lui buze
Trecînd suflarea ei.
O simte-ntr-o cîntare
De cuc, privighetoare,
O simte-n fluturei.

Se-nsoar-atuncea firea ;
Sărbează universul
Ateii şi păgînii !
Fetițe-nvăț iubirea,
Poetul află viersul,
Întineresc bătrînii.

În om e fantazia,
Amoru-n trandafir ;
În ochi e bucuria,
Plăcerea în zefir ;
Plăcerea în gîndire,
Plăcerea în unire ;
Natura e-n delir.

II

O ! mult îmi place vara
Cu verzi păduri stufoase,
Cu pomii plini de roade,
Cu grînele, secara
În holde mari, frumoase,
Cu spicul care cade !

Cu noaptea înstelată,
Cu cerul cel senin,
Cu luna cea curată,
Cu aerul cel lin,
Cu pasări cîntătoare,
Cu fluturi peste floare,
Cu stupi cu fagul plin.

O ! vara, călătorul,
Să umble-i este lesne
Şi-n munte şi-n cîmpie ;
Căci rece e izvorul,
Căci rar se află-n bezne,
Căci tot e veselie :

Căci roua scînteiază
Cînd ziua s-a ivi ;
Căci raza-l luminează,
Şi cînd o osteni,

O umbră se destinde,
În brațe-i îl coprinde,
În somn a-l odini !

Atunci, mulțimi de glasuri,
De pasări certătoare
Îl fur încet pe vise ;
Atunci el simte pasuri
De nimfe jucătoare
Cu sînuri tot deschise.

O ! Vara, orfelinul
Părinții și-a aflat !
O ! Vara piere chinul ;
Săracul e bogat ;
Viața e frumoasă ;
Natura e pompoasă ;
Coliba e palat !

CELE TREBUINCIOASE

Un Talent va și știință ;
Concheranul, conștiință ;
Diputatul, semeție ;
Ministrul, ipocrizie,
Și un prinț mărinimie.
Judele va iscusință ;
Preotul va umilință,
Și ostașul va credință.

O fetiță, modestie ;
Tînăra, cochetărie,
Ș-amorezul va mîndrie.

Galantului trebuie stare,
Bărbatului, inimă mare,
Și nevestii, viclenie.
Amorului, împiedicare ;
Moralului, puțină sare ;
Temătorilor, plimbare ; —
Iar cornaților, răbdare,
Ș-orășencii,-nobilare.

Astea toate, în credință,
Sunt de mare trebuință.

LA Z.F.

Tot ce noaptea lină,
Cînd zefir suspină,
Parcă-nchipuiește
Celui ce plutește
Pe unda albind,
Văz pe a ta față
Unde fără ceață,
Umbra și seninul,
Ebenul și crinul
Deodată se-ntind.

Dar, între fei [1], Peric [2],
Ce cați din Orient ?
Vestești tu pe Huric
Aci în Occident ?

[1] *fee* — zînă.
[2] *Peri* — zînă binefăcătoare la orientali.

Cînd a ta zîmbire
Vine din iubire,
Amarant, grenadă,
Fața-ți de zăpadă
Pare c-a-nflorit.
Ca corb ce-o să zboare
Peste o ninsoare,
Bucla-ți cade-alene
Pe-a lebădei pene,
Pe-al tău sîn iubit.

Dar, între fei, Perie,
Ce cați din Orient?
Vestești tu pe Hurie
Aci în Occident?

Cînd a ta privire,
În vreo absorbire,
Plimbă, rătăcește
Ochiul ce privește
Lumea de profani,
Prin a ta sprînceană,
Creață, lungă geană,
Înger blînd din ceruri,
Înger de misteruri
Plînge pe orfani.

Dar, între fei, Perie,
Ce cați din Orient?
Vestești tu pe Hurie
Aci în Occident?

Timbrul tău încîntă,
Ochiul tău împlîntă
Viață, bucurie,

Dulce armonie
În cei ce-l privesc.
Raza din cătare-ți,
Viul din mișcare-ți,
Neagra-ți șevelură [1],
Dau a lor căldură
Ca un foc ceresc.

Dar, între fei, Perie,
Ce cați din Orient?
Vestești tu pe Hurie
Aci în Occident?

RECHEMAREA

O, iartă-mi îndrăzneala, sublima mea ființă!
De chem iubitu-ți nume p-ast loc ce-ai părăsit,
E singura-ndulcire la cruda-mi suferință;
E balsam ce alină un piept prea obosit.

În toată întristarea-mi, de n-aș avea icoana
Ce lași tu după tine-n ast suflet dureros,
Ce altă mîngîiere mi-ar ușura povara
Ce-atît de greu m-apasă pe globul cel spinos?

Viața mi-e întreagă în astă suvenire
Ce vine ca speranța s-oprească-al meu suspin;
Vederea umbrei tale mi-e dată moștenire,
Și nu rostesc alt nume cînd cerului mă-nchin.

[1] *chevelure* (fr.) — păr.

Să văz cu nepăsare aceste sfinte locuri,
În care fui odată atît de fericit!
Să nu mai simț fioare, gîndind l-acele jocuri,
Ce-n brațele naturii cu ea am săvîrșit!

Să viu pe aste maluri, să văd astă dumbravă,
Să calc aste colnice fără a-mi repeta
Plăcerile d-atuncea, ș-a uitării-otravă
În inimă-mi s-o facă a nu mai palpita?

Aceste sacre-nscripții ce timpul adîncează
În coaja noduroasă copacilor ce cresc,
Ce ore de viață, d-amor înfățișează,
Să fiu strein de ele? Să nu mai le citesc?

Să nu mai țiu cu minte acele nopți de vară,
Pe cînd, cu ea-mpreună, ast lac îl ocoleam;
Cînd, făr-a prinde veste, gîndind că-i de cu seară,
Vedeam că iese ziua și nu ne mai trezeam?

Să uit, cînd rătăcită, cu frica-n căutătură-i,
Din brațele-unei mume, în brațe-mi s-arunca?
Cînd sînul ei pă pieptu-mi și gura mea în gură-i
Uita și datoria și chiar ființa sa?

Să nu adun în patu-mi, și plin de nerăbdare
Să iau aceste rînduri cu lacrămi a uda?
Ființa-mi cea mai scumpă să cază în uitare?
Să nu am mîngîierea măcar a o cînta?

Nu, spirt al vieții mele; num-astă suvenire
Îmi poate-ndulci viața din care tu scăpași.
Mai fie dar cu mine și pînă la unire,
Cînd, lepădînd povara-mi, voi fi-n al tău lăcaș.

Acolo, împreună, scăpați din astă-urgie,
Vom fi etern în pace; d-acolo ne-om ruga
Eternului părinte să nu se mai mînie,
Să nu mai hotărască în lume a ne-arunca.

ȚII TU MINTE OARĂ

I

Ții tu minte oară,
La băi, astă-vară,
Cînd pe rîpi tăcute,
Pe vîrfuri de munte,
Noi ne întîlneam?

II

Ții tu minte oară,
Pentru-ntîia oară,
Cînd la tulpiniță,
Jos lîngă gîrliță,
Noi ne sărutam?

III

Ții tu minte oară,
Cînd ieșeam pe seară,
Ne-ascundeam de lume
Ș-adunam alune
Într-un aluniș?

IV

Ții tu minte oară,
Acea căprioară,

Ce dasupra noastră
Cobora pe coastă
        Cînd noi stam pitiș ?

V

Ții tu minte oară,
Bura cea ușoară,
Cînd pe subt umbrare,
Fugeam, fuga mare,
        Tot într-o manta ?

VI

Ții tu minte oară,
Noaptea de la moară ;
Grămadă-n droșchiță,
Cînd eu pe chichiță
        Țineam mîna ta ?

VII

Ții tu minte oară,
La zapciu pe scară,
Cînd toți cărți în casă
Jucau lîngă masă,
        Cum ne-mbrățișam ?

VIII

Ții tu minte oară,
În acea cășcioară,
Abia după boală,
Culcat p-a ta poală,
        'n ochi cum ne citeam ?

IX

Ții tu minte oară,
Acea dumbrăvioară,
Devale la gîrlă,
Cînd, privind la tîrlă,
        Stam l-acel izvor ?

X

Ții tu minte oară,
Toți cînd ne cătară,
Și noi în trăsură,
Strînși și gură-n gură,
        Ne juram amor ?

S-A DUS ! EU ORICE-OI FACE

S-a dus ! și orice-oi face
Sunt toate în zadar ;
Dar cugetul mi-e-n pace,
Căci tu-mi dai ast pahar.

Tu mergi la bogăție
Și uiți că te-am amat ;
Cînd eu, pe avuție
Nu te-aș fi schimbat.

Mai bine lîngă tine
Pe praguri aș robi,
Decît, cu alta-n mine,
Pe tron a-mpărăți.

Cînd viața-mi se precurmă,
Cînd gata sunt să mor,
Credința mea din urmă
Ești tu ș-al meu amor.

UN VIS ÎN CARPAȚI

I

Noaptea este neagră, și p-ast colț de munte,
Frigul cel de toamnă lasă p-a mea frunte
        Bruma sa cea rece.
Tot tace împrejuru-mi, și ochiul nu pătrunde
Astă ceață deasă, ce în văi afunde
        Lumea va să-nece.

Umezile bolte fulgerul despică.
Tunetul detună, pe maluri se ardică
        Fără precurmare.
Crivățu-n pădure departe mugește
Și cremenea stîncii ce-un șoim lăcuiește
        Varsă gîrlă mare.

II

În astă umezeală, un somn de grele vise
Aripa sa întinse pe pleoapele-mi închise
        Și sufletu-mi zări un ce de-nfiorat :
Într-un palat de flacări, o sală-i luminată
De mii făclii și lampe, în stofă îmbrăcată,
        Ș-un om într-însa sta pios îngenucheat.

Pă scarbăda lui față a lampelor lucire
Lăsa să se-ntrevază adînca lui mîhnire,
        Cînd mîinile spre cer își ardica rugînd.

M-apropiu cu încetul să-i aflu tînguirea ;
Doream să-i aflu starea, să-i știu nenorocirea,
Și iată ce-auzii din gura lui ieșind :

III

„Doamne ! l-a ta provedință
Cu toată a mea credință,
        Eu viu a mă ruga.
Și daca a mea dorință
Va fi și a ta voință,
        Grăbește-a asculta !

Ajută-mi deocamdată să-mi fac întîi un nume :
Să poată să mă crează și bun și rău în lume,
        Căci a lor credință voi ști-ntrebuința.
Voi prigoni tiranii cu totul să se stingă ;
Cruzimea tiraniii pe nimeni să n-atingă,
        Tot nedreptățitul la mine-a alerga.

Apoi, după aceastea, i-oi face să-nțeleagă
Mulțimea că e oarbă și trebuie s-aleagă
        Cine s-o conducă, — și-n față voi sta eu.
Oh ! dă-le lor credință și mie dă-mi putere ;
Dă între dînșii ura și mie prevedere
        Ca să-i fac să vază în mine, Dumnezeu.

Atîta cer, Stăpîne, și celelalte toate
Le-oi face-așa de bine, cît crez că nu se poate
        Să nu vii din ceruri cu mine-a lăcui.
Voi stinge suvenirea a oricărui nemernic
Ce-avu puterea toată și nu știu fi vrednic
        D-absolutul bine ce tu lăsași aci.

Tiberii, Caligulii, Neronii și Cristierii,
Și-atîția slabi de înger ce vrur-a da puterii
        Aripa întreagă și nu știură cum,

Îi voi șterge cu o faptă-n a lumii suvenire ;
Voi face și demonii de mine să se mire ;
Cap să mă numească în iaduri de acum.

Voi face tot supusul la mine să se-nchine
Și orice apăsare să zică că e bine :
Eu să fiu stăpînul și toți să-mi fie robi.
La orișice caprice să-i văz, cu bucurie,
C-alerg să le-mplinească ; nimic ei să nu știe ;
La a mea poruncă, să moară toți ca orbi.

Pă orice îndrăzneață ființă gînditoare,
Voi pune-n temnițí negre să nu mai vază soare ;
Subt pămînt să geamă ; ș-acolo va pieri.
Cu preotu-mpreună, să-mi rîz de omenire ;
Prin lege să-i iau mintea, prin sceptru-a sa simțire :
Corp, simțire, minte voi ști a le strivi.

Și daca nesupușii vor ardica o frunte
Să-mi ceară socoteală, sau legea-mi să înfrunte,
Voi ști să-i pui cu bine prin însăși frații lor.
Le-oi ști eu stinge neamul cu însăși a lor mînă,
Și liniștind iar pacea, peste a lor țărînă
Voi ardica templuri la bunu-mi Creator.

Iar după ce voi face întreagă-le pierirea,
Să pui să se omoare, să piară omenirea
Și să las un Noe să poată povesti
La alte generații, c-a stat un prinț în lume,
Ce cu a sa putere și-a dobîndit un nume
Demn de toată stima, cît globu-l va trăi.

Și-n zilele-mi din urmă, spre jalea cea obștească,
Voi face din tot locul tot cerul să roșească
De cetăți aprinse în flacări de rubin.

Ș-atunci, prin munți de corpuri, un ocean de sînge,
Împurpurînd tot globul, în aburi va resfrînge
Numele-ți, prea sfinte, în linii de senin."

Într-o grozavă spaimă, deloc sunt în picioare,
Și-n ochii-mi sta aievea icoana-ngrozitoare ;
O sudoare rece întreg m-a petrecut.
Mi-arunc în ceruri ochii și nu-mi vine-a mai crede
Că ochiul nemuririi, prin neguri, mai prevede
Unde merge lumea și ce plan s-a făcut.

LA MAIOR ION VOINESCU II

οὐΧ αγαθοὐ πολνγχοιρανιη εἰς χοίρανος ἔδτω[1]

Astfel tot striga-n Atena casta cea de eupatrizi
Ce o cam zdrobise Solon ; care însă-n eumolpizi
Învăța mereu cu popii tainele a amăgi,
Ș-aștepta monarhul tare, toți pe el a năvăli :
Să-i dea lui puterea toată, și intrîndu-i în favor,
Să-l întoarcă cum le place și să și-o împarță lor.
De aci, apoi, și-n Roma astă castă s-a ivit ;
Ș-a avut ș-aci epoce ; ș-aci iar a izbutit.
Căci romanii tari și aspri, de ăști greci se lingușau,
Ș-orice vițiu, orice crimă de la dînșii învățau.
Astfel au lucrat pre taină la corumpții propagînd,
Vărsînd fierea dezunirii, crime negre-ncurajînd.
Iată imperiul se-mparte și ăști nobili *paraziți*
Se formară două cete, foarte bine chibzuiți.
Pre monarhi înconjurară și-și făcură lumea lor.
După ce le ajutară ca să-i vază precum vor,
Se-mpărțiră iar prin lume : unii mai fierbînd la sfinți,
Alții-n rasa vicleniei născocind la sfinți părinți,
Ucigînd filozofia, manuscrisele arzînd,
Sau falsificînd în ele cîte nu le era-n gînd.

[1] „Nu este bine ca un monarh să stăpînească mulțimea."

Cel ce nu va să muncească este-n veci născocitor,
Spiritu-i, în viclenie, totdauna-i creator.
Cîte rele n-aduseră aste caste-n orice loc !
Cîte rătăciri ! ce groază ! ce pieiri ! ce munci ! ce foc !
Religia pîngăriră, politica au smintit, —
Aste două mari principii care omul a găsit
Sufletul ca să-și mîngîie, și viața înlesnind,
Să-și petreacă traiul dulce. Însă aști ciocoi ieșind,
Aste două mari științe le făcură instrument
Lumea ca să o subjuge. Filozoful sau poet
Nu putură să-i dărame ; căci, sau prinții ocolea,
Sau le-mbrățișa altarul ce p-ascuns cîrciumărea.
În sfîrșit, veni tiparul ; — ei pun mîna, îl hrăpesc
Și încep a-ntinde răul în tot neamul omenesc.
S-au opus înaintării, rațiunea au ucis ;
Ne-au acoperit trecutul smintind orice manuscris.
Dar tiparul, cu încetul, își ia dignitatea sa
Și se face armă tare în poporul ce-apăsa.
Începu să-i biciuiască de prin curți și monastiri
Ș-au pierit cu mare grabă numa-n cîteva izbiri.
Numai slabă rămășiță pe lîngă *Devlet* iviți,
Se țineau de meserie : cînd ei gîzi, cînd osîndiți.
Cîteva grecești provinții abia îi putea ținea ;
Țara noastră ortodoxă și avută îi trăgea,
Tot aci le țintea ochiu și aci erau plătiți,
Cînd în crimele d-acolo ajungeau nesuferiți.
Și încetul cu încetul îi vedem a-nainta,
Pre boieri, pre domni, episcopi, căpitani a dezarma.
Eupatrizii din vechime se zic astăzi *evgheniști*,
Și, pe vechile principii, *ortodocși* și *monarhiști*.
Îți prescriu cîteva versuri ca să poci a-ți arăta
Cum se satira-ntre dînșii și în ce chip se certa
Pe frumoasa țara noastră. Știi ca cîini ce mîrîiesc
Cînd văd alți cîini că apucă oasele ce ei ochesc :

Εὑρίσκετ' ἕνας ἄρχοντας Λουκᾶς ὀνομασμένος,
'Απ' οὐρανοκοτάβατο εἰς τὸ φανάρι γένος
πλούσιος ἔχει ἁρμαθιαις γερατς ὁμολογίαις
Εἰς ἐγγριταις, ακίνδυναις, μεγάλαις ἐπαρχίαις...
Αὐτός ἀφ οὗ συνάθροισε τοὺς θησαυροὺς του Κροίστου
Σ' τῶν φαναριώτων τὸ περοῦ, στὸν Δούναβιν ὀπίσου,
'Οπίσ' ἀπὸ τὸν Δοὺναβιν ἐκετ ` που τὸ χρυσάφι
χλωμιάζει τῶν ἡδονικῶν τήν ὄψιν σὰν τὸ θειάφι,
εγύρισε παμπλούσιος εἰς τὸ φανάρι πλέον,
κεις την τρυφηνσαν Λουκουλλος τῶν παλαιῶν Ρομαίων.
πουρνὸ ἄλλα φορέματα τό βράδυ φορουσ' ἄλλα
εἶχε καλπακια απηρα, γαλιστερα, μεγαλα
Καὶ ς τοῦ Τομαζου παντοτε πηγαινοντας τον κηπου
τὸν δοῦλον εἶχ' ὀπίσω του μ'ἕνα δεμάτυ πίπων[1].

Vrei să vezi deșărtăciunea care-n noi s-a încuibat
Unde-și are origina ? — Iată cine ne-a stricat :

ποτὲ τόσον δέν ἔτυχε τὸ αἷμαμου ν'αναύψη
Μήτ' ὅταν στόν επιγραφὴν ὁ Φώτης μ' ηχε γραπζη
Τό σοβαρή πανευτοχῶς ἀντίς τὸ εὐδαιμόνως,
Μήτ' ὅταν ἐμνημόνευσεν ὁ πρώην Ελασσῶνος
Ε μήνα τὸν ποστέλνικον κατοπ' ἀπ' τὸν Γεωργάκη,
Εμένα τέτοιον ἄρχοντα κατόπ' απ' ἀρχοντάκη. "[2]

---

[1] „Se află în Fanar un arhonta numit Luca, de neam coborîtor din cer. Bogat, are maldăre de acțiuni în ținuturi mari și vestite, puse la adăpost. După ce a adunat comorile lui Cresus, în fanariotul Pera, dincolo de Dunăre, acolo unde aurul îngălbenește obrazul hedoniștilor ca sulful, s-a întors în sfîrșit, putred de bogat, la Fanar și la voluptate, ca Lucullus al străvechilor romani. Purta haine felurite dimineața și seara. Avea căciuli nenumărate, lucitoare, mari și, plimbîndu-se mereu prin grădina lui Tomazos, era urmat de servitor cu un braț de ciubuce."

[2] „Niciodată nu s-a întîmplat să mi se înfierbînte într-atîta sîngele — nici chiar atunci cînd Fotie mi-a adresat în scris înjositorul cuvînt «sărac de tot», în loc de «prea fericit», și nici chiar atunci cînd fostul stăpîn al Elasanei m-a pomenit, pe mine postelnicul, după Gheorgachi ; pe mine, boier mare, după un boiernaș."

Turcu-i privea cu răceală pînă cînd se-mbogățea :
Firman ! Le lua averea și pre ei îi curățea.
Cariera lor fu asta, dar pe noi ne-au vătămat ;
Nu zic pentru jafuri, piedici, drepturi care ne-au trădat ;
Ne-au stricat și caracterul și au format între noi
Casta rea, spurcata castă care o numim : *ciocoi*.
Te miri și te întrebi, poate, ce e vorba și ce cer,
Ce-are a face cu ciocoiul acel vers al lui Omer ?
Asta îmi era răspunsul la inchizatori cînd vream
Să cer tribunal sau pràvili, sau atunci cînd le numeam :
Procedură, judecată. — Noi avem stăpînitor !
Cum o vrea stăpînitorul ! — Dați-mi un judecător
Să știu, care-mi este vina ? — Un stăpînitor avem !
Cum o vrea stăpînitorul ! — Dar ce-am făcut ? Să vedem.
— Cum o vrea stăpînitorul ! Ast răspuns tot poftorit [1]
Făcu să-mi aduc aminte versul care ai citit.
Șapte luni fui la-nchisoare cum alții n-au mai cercat ;
Un prizonier în Tunis, într-o stîncă de pirat,
Crez c-o viață mai cumplită nu ar fi putut cerca ;
Mi-e și jale, mi-e și scîrbă amăruntc-a-ți arăta ;
Cărți, cerneală și hîrtie nu puteam ca să zăresc,
Îmi era oprit cu totu și să scriu și să citesc.
Nu puteam să văd pre nimeni, nici pre chiar paznicul meu ;
Numai sentinela mută care m-ațintа mereu
Într-o umedă cămară, strîmtă cît să mă-nvîrtesc :
Asta e arestul nostru ce corecție-l numesc.
Infernalele torture cît colo s-executa :
Țipete, răcniri grozave, ce nenorociții da,
Fură singurele voce ce-n ast timp am ascultat.
Miră-te, că mă mir și eu : am trăit și am răbdat.

Cincizeci poate de tacriruri [2] mi-au luat, neapărat.
Ceea ce am scris în ele, să mă crezi c-am și uitat.
Unele erau frumoase, căci vedeam că nu plăcea
Comisarilor. Ce mîndre scălămbări unul făcea ;
Să-ntindichea, clătea capul cu un rînjet de schelet,
Să spetea, zbîrcea din buze ca pisica de oțet.

[1] *poftori* — a repeta.
[2] *tacrir* — interogatoriu.

Cu toate-astea, închisoarea are și ea ceva bun :
E un înger ce mîngîie cînd fiarele-ncep de sun.
Strămutările-nchisorii se pot bine compara
Cu acelea ce ne spune că deșerturile da
În profeții din vechime. Zile trei cît au trecut,
Spiritul găsește cerul ; omul tot s-a prefăcut
Într-o altfel de ființă, în ceva mai ideal :
Trupul său parcă nu simte greutatea de-animal,
Parcă spiritul l-ardică acolo unde e dus,
Și, și spiritul și omul pare c-ar trăi de sus.

O, cît se înșel tiranii ! Ei gîndesc c-au izbutit
Să omoare-inteligința cînd la zbiri au poruncit
Să oprească prăzii lucrul, sau lectura sau de scris ;
Și ce trebuie de lucru cînd tot cerul i-e deschis ?
Cît se amăgesc cumpliții : căci se tem, căci se sfiesc
Să rămînă cu ei înșuși ; pentru că ei se-ngrozesc
Cînd rămîn cu al lor cuget, se gîndesc c-unu-i martir
A s-aducă închisoarea vreo furie sau delir ! —
Amăgire ! neștiință ! — P-ăl de vreți să pedepsiți
Osîndiți-l să vă vază, num-atuncea izbutiți.
Cunoști, cred, destul de bine aste ore de visări
Cînd în aromire omul uită asprele cercări
Și realitatea toată o dărîmă ca de mal,
Și pe aripi d-altă lume, plană într-un ideal,
Și fantasmele aievea ce de față ne strămut,
Scene tinere, frumoase, ce în viață am avut,
Scumpele ființe-acelea cari odată ne-a-ncîntat,
Vin pe rînd, ne-aduc aminte cîte-un zîmbet, un oftat.
Cîte-o lacrimă curată din izvorul călduros,
Dintr-o inimă fierbinte în delirul amoros,
În plăceri încîntătoare și uitare în amor.

Ori din cîte daruri Domnul dete unui muritor,
Suvenirea e mai dulce. O ! de cîte ori gustăm
Fiecare din plăcerea ce în viață-ne cercăm !
Pînă și nenorocirea, orele cele amari,
Lacrime, necazuri, grije și dureri cele mai tari,

Suvenirea le-ndulcește în domenu-i, cînd le-a prins,
Și e mai ferice omul, mintea-i cînd le-a reatins.
Tu cunoști acele visuri ce se cerc a ne răpi
P-aripe legănătoare, și-și fac silă a zîmbi
Patimilor ce ne roade, slăbiciunilor ce-avem.
Dar cînd ne uităm cu totul, cînd în ceruri ne credem,
Atunci răul se deșteaptă, vede cum că l-am uitat,
Și-și înfige cruda-i gheară și mai ager, mai turbat.
Tocmai cînd zburam pe vise, gîzii mei cînd îmi uitam,
Cîte-o javră slută-n ușă-mi mă făcea de trăsăream :
Întîlneam cătări de mîță a vre unui zbir pitic,
Sau vedeam pășind spre mine vrun mușard paralitic.
Să mă crezi că num-atuncea, eu, scîrbit, am blestemat
Pe fenicianu-acela cui în creieri a intrat
Să invente niște semne, ca prin ele să putem
Opri sunetul vorbirii și ideea ce avem.

Cea mizerie sublimă înaintea mea trecea
Și aievea a ei scene una-una îmi venea :
Aci Torquato Tasso brațu-n fiare încordînd,
Spumega închis în temniți a lor bolte ațintînd :
„Non avendo candella per scrivere i suoi versi !“ [1]
Milton iar, fără vedere, îl priveam cînd a vîndut
Pentru zece livre-sterling ast colos : *Raiul pierdut ;*
Ș-un librar cruntat în gînduri, îl vedeam cînd număra
Foile nemuritoare, spre a nu se înșela.
Camoëns, gol în spitaluri, vedeam bolnav că zăcea,
Primind mila de la orbul ce pentru poet cerșea ;
Ș-acest nobil rob dar tînăr, lîngă patul său lipit,
Sta ca cînele ce geme lîng-al său stăpîn iubit.
Și Cervantes iar, în lipsă, stînd p-un pat de lemn mai gol,
Întinzînd o mînă slabă către-un rece espaniol ;
Și Lesage, cu plete albe și de fiice însoțit,
De mihnire și de boală nencetat tot chinuit,
Se tîra ca să-și găsească o colibă a-l umbri,
Pîine ca să dea soției, căpătîi cînd a muri.
Chiar Corneille, la care toate scenele se-nchin,
Era-n lipsă de fiertură, după cum ne-a spus Racine.

[1] „Neavînd lumînare pentru a-și scrie versurile.“

Dryden gîrbov, alb de vîrstă, în neajungere murind,
Îl vedeam în disperare-i cerul, stelele privind,
Rătăcind pe-astrologie să se poată mîngîia
De a lumii nedreptate, ce-așa rău îl prețuia.
De-aci iară, în Irlanda, întîlneam pe-acel Spencer
Singur, fără lăcuință, spărgînd ceața-acelui cer, —
Rosalinda-n veci pe buze-i, capul lui de fee plin, —
Vai ! și nici un pic de pîine ! Vondel, cărui se închin
Olandezii, mort de foame : treisprece poeți în cor
Vedeam că-l duceau la groapă. — Oricîți și-au luat un zbor,
Cei mai mari, ilustri oameni, rar e cînd s-a întîmplat
Cîte unul ce în viață-i fu de soartă apărat.
Vedeam dintr-un pod de casă pe Samuel-Royer, tras,
Mort de frig și nemîncare. Poetul lui *Hudibras*,
Butler, mort în sărăcie. Floyer-Sidenham și Rushworth,
Încărcați, tîrîți în fiare. Malfilâtre, și el mort
De foame. Rousseau, acela, îl vedeam a s-omorî
În ideea c-o s-ajungă a cerși, a se tîrî.
Gilbert înghițind o cheie, neavînd pistol, cuțit,
Moare-n podul unei case flămînd, bolnav, părăsit
Din cauza sărăciei ; moare fără a gusta
A vieții mulțămire, și pe care o cînta
Fără ca să o cunoască. Îl auzeam recitind :
„Au banquet de la vie, infortuné convive,
J'apparus un jour et je meurs ;
Je meurs, et sur la tombe où lentement j'arrive,
Nul ne viendra verser des pleurs“. [1]
Și murea pe buză-i glasul, ochii se stingeau țintind.
Chatterton, cînd bea otrava, îl vedeam cum își rumpea,
Ardea scrierile sale și-n cîrceie reci crișnea,

[1] „La ospățul vieții, nefericit conviv,
M-am arătat o singură zi și mor ;
Mor, și pe mormîntul la care-ajung cu-ncetul,
Nimeni nu va veni să verse lacrimi.“

Corpul său ca să se vînză, spre a se putea plăti
Trei ghinee, plata casei unde Bel abia-l primi.
Pare că-mi era de față :
„He was violent and impetous to a strange degree“ [1]
în minutul cînd Belfort,
Ca favor, îi zise slugă al celui întîi fecior.
Vedeam mîna sîngeroasă crudului Robespierre
Arătînd spre eșafodul ce primea pe Chénier,
Și poetul blînd și dulce — sau al doilea Theocrit —
Strînge fruntea sa și strigă, simțind ora c-a venit :
„Mourir ! et pourtant j'avais quelque chose là !...“ [2]
Pentru asta mori, sărmane, pentru „că aveai ceva !“
Ar fi fost cu mult mai bine să rămîie unde-era
Cea schinteie de lumină ce mă face să blestem
Scrisul, care ne vădește la tirani ca ce suntem.
Rigas, ast Tirteu modern, al Greciei bard, profet,
Să sfîrșaște-n agonie... Melancolicul poet
Gaullois, pe care Hugo, spre rușine-i ne-a vestit,
Autorul *Întristării* ș-al *Comediei-Lumești*,
Se sfîrșaște fără martor. Pellico, prin închisori,
Dă Italici suflarea-i, cînd ea zace-n sărbători.

Și în care parte-a lumii va găsi azilul lui
Ast ilot etern al lumii ce nu e al nimului ?
Parie-n societate, kauker în particular,
Se tortură de trei goane ce n-au nicidecum hotar !
Tiranii se tem de dînsul și în frică-le-l strivesc,
Filozoful îl mepriză [3], speculanții îl urăsc.
De la Omer ,simbol vecinic al ursitei de poet,
Pînă-n zilele de astăzi, — acest secol, ast schelet
Gol și negru al icoanei unui simț material, —
Un poet, vrăjmaș puterii, cum o zice și Pascal,
Avu-n veci rivali vrăjmașii adevărului. Gonit
În tot locul de putere, fu-n tot locul biruit.

---

[1] „Era violent și impulsiv într-un chip ciudat."
[2] „Să mor ! și totuși mai aveam ceva de spus !..."
[3] *mépriser* (fr.) — a disprețui.

Și d-om arunca privirea peste timpi de la-nceput,
Vom vedea un lanț de chinuri printre care au trecut
Aști martiri, de cînd e lumea. Temnițe și sugrumări,
Goana, lanțul au fost plata l-ale lor cerești cîntări.
Precum lebăda cea tristă veselă e num-atunci
Cînd viața asta lasă, ca cum ar scăpa de munci,
Astfel și poetul geme : viața lui e de dureri ;
Lumea-i este lui exilul, cerul este-a sale-averi.
Oamenii-l gonesc în viață ; după moarte, i se-nchin, —
După moarte e-a lui viață, — cît trăiește e-ntr-un chin.
Preursit martir de ceruri adevărul a cînta,
A urma în sfinte misii ș-interesu-i a uita,
El e-un simbol cu viață al credinței creștinești,
Lasă bunurile lumii ca să ia plăceri cerești ;
Parcă dincolo de lume ar fi viața ce-a lăsat ;
Pare-ast loc e o osîndă pentru vre un vechi păcat.

O, Platon ! pricep prea bine pe poet de ce-ai gonit
Din republica aceea care ți-ai închipuit !
Cred prea bine că poetul e un spirit, e un vis
Rătăcit din vre o sferă, sau și intradins trimis
Să imite Creatoru-i. Făr-a da vre un alt spor,
Se hrănește din pătulul care-și umple un popor.
Cînd îi va pieri modelul, n-are-atunci ce copia ;
Cînd ambarul i s-o-nchide, nu mai are ce mînca.
El s-aseamănă prea bine paserilor care vin
Ca să ne dezmierde numai printr-un viers, care se-nchin
Celui care le trimite : ele-și cînt în vocea lor,
Se nutresc în vreo livede ș-a lucra deloc nu vor ;
Nu vor, pentru că nu știe : ele fac ce-au învățat,
Ceea ce le-a-nvățat Domnul cînd aicea le-a-ndreptat.
Tu nu faci privighetoarea ca să cînte cum vei tu,
Nici o bufniță să-și lase vocea-n care începu.
Oare barza care vine pe-a ta casă a cuiba,
Nu-ți plătește destul, Platon, preajma-ți cînd va curăța
De juvini ? Ș-a da exemplu de viață la ai tăi ? —
Barza-ți ciocănește șerpii, și poetul pe cei răi.
Cînd o rîndurică vine să-și zidească cuibul său
Pe sub strașini sau în preajma largului palat al tău,

Nu-ți plătește și ea oară cînd la geam îți va veni
Să leșine cîntînd ziua, dimineața a-ți vesti ?

Fiece poet aicea are misiunea sa ;
Fiecare și-o-mplinește ; încetați a disputa !
Tasso de Montaigne se rumpe și tu sfîșii pe Omer ;
Pascal toată poezia, și Saint-Just pre Chénier. —
Filozofi ! gîndiți mai bine ! și chiar voi sunteți poeți ;
Vă numiți precum vă place, însă nu știți ce sunteți.
Lumea este poezie, ca și *Politia* ta ;
Osebirea-i că poetul se exprimă-n limba sa,
Într-o limbă de magie care îngeri o vorbesc ;
Oamenii de ea se-ncîntă, fiarele se îmblînzesc ;
Limba-n care toți profeții au vorbit cu Dumnezeu ;
Limba care da eroii prin organul lui Tirteu ;
Care reformează cerul, care lumi a reformat,
Care-a liberat popoare, ceruri mii a populat.

Dară, mai de cînd e lumea, un poet nu fu plătit ;
Însă, ori în ce epocă a fost mult mai mulțumit
De pe cît vedem acuma : înainte mergător
Artelor celor frumoase și de cult născocitor,
Pe cînd lumea era jună, pe cînd anima domnea,
El, ce-n ideal i-e viața, întîlnea orice dorea ;
Dar cînd inim-amorțește și cînd capul face tot,
Cînd principiu-i interesul, a trăi poeți nu pot.

D-om vrea să luăm vechimea, cînd materia domnea,
Cînd simțualismul singur chiar virtuții poruncea ;
Cînd virtutea se da lesne unui bun luptaci vîrtos,
Unei frumuseți văzute ș-unui corp mai mlădios,
Cînd Io sau cînd elenii, armii, nații pustiind,
Da în Elisei eroii pe care-i vedea murind ;
Cînd eroii chema zeii, ca să bea din cupa lor,
Zeii coborau din ceruri ca să dea al lor favor
Răpitorilor de fiice și de case spărgători ;
Cînd un Marț, o Vineri, Bachus erau mari cîrmuitori,
Și Amfion, Anacreon cărnurile cînd cîntau ;

Aspasia, Cleopatra, pe bărbați cînd încîntau,
Sardanapali, Luculi, Neroni, atîți regi, atîți cezari,
Însemnar-acele epoce de plăceri fără hotar ; —
În acel amestec mare de plăceri în pipăiri,
În acel contrast gigantic de virtuți și rătăciri,
În varietate-aceea, un poet întîmpina
Un Olimp ca să-l inspire, un ilot a-l întrista,
O cunună să-l înalțe, sculptor a-l eterniza,
O Frine ca să-l învie ș-o Lucreță a stima,
Olimpice să-l asculte și un stad a mai scurta,
Discoboli să întărească ș-un atlet a-ncuraja,
Circul fumegînd de sînge, șirul tigrilor turbați,
Ș-un Cezar, turbînd de poftă, privind robii sfîșiați.

Și în secolii de mijloc, timpi morali și sufletești,
Astă epocă întinsă de virtuți moralicești,
Cînd blîndețea, caritatea, — aste fiice-a lui Cristos, —
Clădeau numai pe Speranță, acest cult așa frumos ;
Cînd un Atanase vine, un Ioan, un Augustin,
Idealizînd virtutea într-un nume de *Creștin ;*
Cînd cu crucea se armează Europa-n Saint-Bernard
Și valuri pornesc de oaste sub Philippe și sub Richard ;
Cînd Saint-Louis e pe scenă ; cînd Guesclinii se iveau ;
Cînd truverii, trubadurii armiile cîrmuiau ;
Cînd cavalerismul strigă în Roland și în Bayard ;
Armele lucesc și sună pe un maur sau lombard ;
Cînd materia-și dă spiritul prin strivirea lui Pascal
Și martirul triumfează, Cristos nu are rival ;
Pe cînd simțul amorțise, cînd comandă Bossuet,
Cînd se reformează Cerul, — în fața unui poet
Vin icoanele grămadă și se simte inspirat.
Acum Dante, Milton, Tasso nu e lucru de mirat ;
Atalia și Estera, și Tancred și Polyecte,
Vin, răsar, se nasc de sine ca să fie subiect.

În epoca noastră însă, începută de Voltaire,
Spiritualismul cade, se îngîn-orice mister ;
O crepusculă ! dar care ? — Tălmăciți-o după plac ;
Intrebați pe sectatorii ai lui Smith, Condillac ;

Căci acuma este vorba ca să fii folositor,
Să-nlesnești nedomirirea, și-n cîștig născocitor.

O, poet ! Vino ! Ia-ți harpa ! Vino a te inspira
De machina care-o face șoarecii a se mișca !
Pune-mi algebra în versuri ! Cîntă-mi un manufactor
Ce ieși falit aseară ! Spune-mi ce-a rămas dator !
Lasă circ ș-anahoreții, turnuri, lupte și asprimi.
Lasă tot entuziasmul din barbarele vechimi ;
Las-onoarea și credința ! Vino ici a-mi calcula :
Acția-mi în care parte e mai bine a băga ?
Lasă pe tiran s-alerge și pe rob a suferi ;
Lasă văduva să geamă ș-orfelinul a muri ;
Lasă să se lupte-n aer Jupiter și cu Titan ;
Lasă sfinții să se roage la Cristos sau la Satan. —
Vino ici de-mi spune mie, cum aș face să cîștig
Două sute la o sută, fără frică să mă frig.
Spune-mi ce societate poate a-mi asigura
Un venit pe toată viața — și cît am a număra ?

O ! vîrstă bătrîn-a lumii ! Secol rece, amorțit !
Anticrist, fără-ndoială, e de mult aci venit !
Pe cînd magi, brahmini, cabirii, consfințiții demagogi
Invitau ș-oprea poporul luminații astrologi ;
Cînd profeții față-n față sfătuia cu Iehova ;
Cînd și văile și munții l-al lor semn se despica
Și plecau pe nori cu corpul înzeiții pelerini, —
În epocile acelea d-antici faraoni divini,
Un pontif își lăsa sceptrul ca să cînte psalmii săi,
Să-și confese-a sale crime, să blesteme pe cei răi.
Cînd încununați cu dafini Pindarii se preîmbla
Prin Olimpicele lupte, ode, imnuri a cînta ;
Și Filipii, Hieronii se dau jos din tronul lor
Să se lupte cu atleții din poporul privitor ;
Cînd în Panteon artiștii faptele lor expunea,
Zeuxis învia lemne prin elenii ce vorbea ;

Cînd Fidias zeitatea într-un Joe cobora,
Praxitel împlînta grații într-o piatră ce săpa,
Un poet se-ncălzea lesne admirînd un Partenon,
Admirînd vre o coloană-nălțată de Hersifron,
Un întins amfiteatru, sau ospățul strălucit,
Sărbătorile vestite, sacrificiul de-ngrozit,
Acel lux atît de mare de femei, de sclavi, de zei,
Adunările armate ce-i încununa pe ei.

În seculi de mijloc iară, seculii cei creștinești,
Seculii de meditare ș-ai virtuților cerești,
Cînd Cristos desființează mărimea de pe pămînt,
Poeții, în loc de muză, priimesc spiritul sînt,
Las plăcerea simțuală ; sunt de îngeri privitori ;
Își las lira și iau harpa, — sunt în cer locuitori.
Eliseii și Parnasul se prefac în Paradis ;
Olimpul se pustiază, cerul tot rămîne vis,
Unde rătăcesc poeții. — O ! ce mult a favorat
Poezia creștinismul ! altă epocă n-a dat
Orizont atît de mare spiritului poeticesc,
Decît, cînd a aflat omul că e cetățean ceresc,
Că ast loc e de cercare ; nu e mare, nu e mic
Înaintea-Eternității, că viața e-n cer ; nimic
Din ce-avem aicea nu putem lua cu noi,
Cum că numai Caritatea va-ndulci viața d-apoi.

Cu cît geograful nostru poate fi mai învățat
De acela al vechimii ; cu cît a înaintat
Între noi astronomia, cu atît și Dant și Tass,
D-om privi mai de aproape, putem zice cum e-au tras
Mult mai nalt și poezia decît Omer și Virgil,
Cum Racine decît Sofoclu, Corneille de Eshil,
S-atîți alți ce n-au protivnici nici într-un alt period ;
Shakespeare de Euripidis și Milton de Esiod.
Dar ce-ar fi putut să facă d-ar fi fost creștin Omer ;
Ce-ar fi fost un Rai în mînă-i, cînd s-ar fi văzut în cer ;

Ce-ar fi fost Ierusalimul, armia de cruciaţi
Ce se varsă-n alte clime, pe jos, prin cruce armaţi ;
Oceanele de lume, ce deşert un continent,
Beţi d-un sînt entuziasm, aprinşi toţi d-un simtiment,
Trec pe mări, pe munţi, nisipuri, ca şi pe cîmpii cu flori,
Uit şi foame şi odihnă şi se las, ca nişte nori
P-un pămînt de altă lege, — ast sujet e gigantesc ;
Ce-ar fi fost, tratat de Omer, cîţi or spune se greşesc.
Acum însă cînd războiul e de interes silit
Şi cînd orice-ostaş într-însul este-un salahor plătit ;
Cînd orice entuziasmuri aţintează tot la *bani* ;
Cînd orice mister în lume nu mai are-ai săi profani ;
Cînd *bani* sunt toată plăcerea ; *bani* credinţa ; *bani* amor ;
Cînd patriotismu-i *bani ;* cînd pe *bani* neamuri s-omor ;
Cînd muzele îşi pierd cerul ; cînd Apolo s-a surpat ;
Cînd nu se sfinţesc poeţii şi profeţii a-ncetat ;
Cînd poetul sau pictorul, arhitectul sau sculptor
E silit a-şi tocmi ziua ca cel mai prost muncitor ;
Cînd pictorul între îngeri a-ncetat a se numi, —
În timpii cei răi de astăzi anevoie a găsi
Un Omer sau un Apolon ; un Tasso sau un Bramand,
Un Dante sau un Tibardi ; un Milton sau un Dorland.

Tristă soartă-a poeziei, ce Gilbert a preludat
Pe cînd începea epoca-n care Voltaire ne-a băgat :
Malheureux qui se voue aux nymphes du Parnasse,
S'il ne possède pour richesse
Qu'un grand coeur et son Apollon ! [1]

Prea lungii astă scrisoare. Vrînd să-ţi spun ce am păţit
Din cauza ciocoimii ; vrînd să-ţi spun că-s surghiunit
În Camtceatka Rumâniei, într-o hordă d-otentoţi,
Într-o capişte druidă unde cer să vezi nu poţi,
Ş-unde Teutates s-aude prin copaci bătrîni zbierînd,
Primind ritul cel de groază de la erimiţi turbînd,

[1] „Nefericit acela ce se încredinţează nimfelor Parnasului,
Dacă nu are altă avuţie
Decît o inimă mare şi pe al său Apolon !"

Unde oameni pitagorici zac pe tabernaculi beţi,
Unde şoimul şi vulturul se scald vara în nemeţi,
M-apucai să-ţi fac pomelnic de poeţi ce-au răposat
Şi să-ţi spun atîtea lucruri ce-n pustie am visat. —
Vezi ! mă scapă de satirici ; căci Alexandrescu, crez,
Mi-o scorni ca lui Apolon : *că-nchiz ochii şi visez.*

Dar, de vrei să-ţi spun ş-aievea aci-n exil ce gîndesc,
Gîndesc la epoc-aceea care n-o s-o mai găsesc :
La amicia cea francă cînd erai neînsurat,
La acele lungi libaţii din frumosul celibat,
În care entuziasmul mai pe toţi ne ilectra
Şi urările-aveau farmec în acei ce le-asculta.

DE LA 1843—1847

MUNCITORUL

„Cînd mă născui în lume, murise al meu tată ;
Căci mult el se luptase cu iasma încruntată
Ce-i zice Sărăcia !
El locuia cu dînsa din frageda-i junie ;
Și s-a luptat, sărmanul, cu multă bărbăție ;
Dar, vai ! l-a-nvins pustia !

Bătrîn de june încă, iertatul meu părinte
Cătă la cer și zise : Oh ! Fie-ți milă, sfinte,
De bietul muncitor !
Atunci veni la dînsul trimisul ce desface
Și-i zise : Ia-ți iertarea ; ești liber ; du-te-n pace
La bunu-ți Creator !

Și biata maică-atuncea, în lacrimi și sudoare,
Cu mine-nsărcinată, privea la el cum moare.
Apoi groapa-i săpă...
Fără nimic de hrană rămase-n văduvie,
Și nu putea să lupte cu iasma Sărăcie,
Ce și mai rău turbă...

Puțin după aceasta, în ziua sorocită,
Prin munci m-aduse-n lume, flămîndă, părăsită,
Săraca măiculiță !

Plîngea pe două paie pe care mă născuse ;
Căci n-avea fașe, mica ; acum întîi făcuse ;
N-avea nici cîrpuliță !

Apoi vărsa ca lacrimi cu mult și mai amare,
Văzînd că-i seacă pieptul, că n-are de mîncare,
Văzînd că n-ajungea
Căldura răsuflării ș-a sînului de mumă
Să ție, să-ncălzească un șubred prunc de spumă,
Un prunc ce tot plîngea.

Amorul mamei însă hrănește și-ncălzește,
Și biata măiculiță, cu doru-i, izbutește
Din viață-i să-mi dea viață.
Lucrînd și zi și noapte, și vara pe greu soare,
Și fără foc pe iarnă cînd firea toată moare,
Cînd toată firea-ngheață,

Ea n-avea altă grijă decît să mă ferească
De tot ce doare-n viață, să poată să mă crească,
Să poată a-mi zîmbi.
Creșteam și-mi mergea bine sub dulcea-i îngrijire,
Rîdea cînd ziceam : mamă ! la-ntîia mea vorbire,
Văzîndu-m-a păși. —

Cum a putut, săraca, m-a dat apoi la carte.
O ! cîtă bucurie avea cînd, de departe,
Vedea că viu acasă
Cu cămășuța albă, cu căciulița neagră,
Cu cartea-n subțioară !... avea ea lumea-ntreagă
Cînd mă vedea la masă.

Apoi mai trecu timpul și mă făcui mai mare.
O ! cîtă bucurie și cît lucram de tare
Ca să produc ceva !

Gîndeam adesea-n sine-mi : eu sunt voinic acum :
Și, o, ce fericire ! oi să-mi hrănesc cu muma !...
Ea nu va mai lucra !

Dar viața-i se scursese în vreme prea puțină...
Acel care privește din cer p-ăl de suspină,
Chemă pe a mea maică.
Zîmbind, p-a mele brațe s-opri a ei suflare,
Și, dîndu-mi, prin cătare-i, o bună cuvîntare,
Se duse l-al meu taică.

Cînd am băgat-o-n groapa de brațul meu săpată
Ș-am dat pe ea pămîntul... oh, Maică Preacurată !
Tu știi cît am jelit !...
Acum, în lume singur, trăiam fără simțire,
Nutrindu-mă cu lacrimi, cu trista suvenire
A maicei ce-am iubit.

Prin negura vieții zării eu o lumină :
În drumu-mi singuratic, o fiică orfelină
Trimise Provedința.
O ! Roua primăverii, ninsoarea afînată
Nu poate fi ca dînsa, ca dînsa de curată !...
Mi-am pus în ea credința.

Dup-o țintire, ochii în jos ni se lăsară
Și sufletele noastre deloc se-mbrățișară ;
D-atuncea ne-am unit.
Nu, cerul niciodată, în sînta-i veselie,
Nu are strămutare, mai mare bucurie
De ceea ce-am simțit !

Eu îi ziceam adesea, sorbind a ei suflare :
Vezi lumea asta, dragă ? — oricît e ea de mare,
De noi este străină ;

Pe nimeni nu îl doare, și nimănui nu-i pasă
De ne-o fi rău sau bine... Vin, vin, să facem casă,
Sărman și orfelină.

Stingheară turturică prin crînguri rătăcită!
Îți voi clădi eu cuibul în care-i fi ferită
De frig și vijelii.
Voi alerga eu, dragă, ca să-ți aduc de hrană,
Îți voi aduce toate; îți voi aduce mană, —
Vom fi în veselii.

Și-mi răspundea copila: Și eu, cu sîrguință,
În lipsa ta, voi face ce-o sta-n a mea putință,
Ce trebuința cere.
Și cînd te vei întoarce, ți-oi da îmbrățișare,
Voi fi cu îngrijire, ți-oi face demîncare,
Voi fi l-a ta plăcere.

Munceam eu cît și patru, și făr-a face gură:
Și cînd veneam din muncă, găseam în bătătură
Pe îngerașul meu!
Oh! ce plăcere, Doamne! cînd într-o zi mi-arată
Că am plecat pe drumul de a mă face tată!
Mărite Dumnezeu!

Eu mă topeam cu ziua de multa nerăbdare.
Gîndeam ca ce dulcețuri să-i dau eu demîncare,
Ce poate să poftească.
Dar ea, mai înțeleaptă, venea pe lîngă mine
Și îmi zicea să strîngem pentru acel ce vine, —
Spunea cum a să-l crească.

Era aproape ora ce-atîta așteptasem,
Cînd o schimbare-n țară, ce noi nu o visasem,
Începe-a se vesti:

S-adaogă iobaciul! s-adaogă la clacă,
S-adaogă cît Omul nu poate să mai facă,
Nu poate dăini:

«Noi n-avem decît brațul; dar brațu este-al nostru!
Noi nu putem să-l spargem în veci în lucrul vostru,
Să mai scădeți ceva!...»
Strigară muncitorii din satele vecine!
Dar iată o oștire a stăpînirii vine
Și-ncepe a lega!...

O! cum ai să mai tremuri, dreptate omenească,
Cînd va veni odată Dreptatea cea cerească,
Puternica Dreptate! —
Este un vis d-acilea pe care nu-l țiu minte;
Știu că m-au dus la ocnă și nu mi-au dat cuvinte...
Ce crudă răutate

Și ce înverșunare! — Peste puține zile
Zării draga-mi soție că se-nălța prin grile. —
Țipă cînd mă văzu!
Ea mai veni odată, veni și altă dată;
Da-i tremura genunchii, era însărcinată...
Săraca! o bătu...

D-atunci n-am mai văzut-o!... Părinte, dulce taică!
Soție mult iubită! O, scumpă a mea maică!
Fiu încă fără nume!
Ce! voi, voi sunteți colo, sus colo-n a lumină?
Voi sunteți cea grămadă cu faț-atît de lină?
Voi sunteți p-aia lume?

Nu mă lăsați, o, drage! nu, nu fugiți de mine!
Sə sparg a' mele lanțuri; v-ajung... ajung la bine,
L-al nostru Creator!...

O clipă, și nu-mi pasă deloc de a lor silă !
Oh !... iat-o vine ! ! vine ! ! — O Doamne ! fie-ți milă
De bietul muncitor !"

O DIMINEAȚĂ PE CARAIMAN

Și iacă-mă pe vîrfuri ararea străbătute,
Și unde achilonii locașul lor își pun.
Dar nici o vegetare ! A iernelor trecute
Ninsorile, prin rîpe, grămezi, grămezi s-adun.

Nici mușchiul nu se ține pe cremenea lucioasă
Ce-o zvîntă vijelia în drumul său trecînd.
O ! nici un semn de viață ! nimica nu trăiește,
Decît p-un colț un vultur lumina ațintind.

Și corbi, afund în vale, de carnivore doruri
Împunși, se-ntrec și plană, — vrun hoit și-au însemnat,
Sau paseri d-alte paseri mai tari ucise-n zboruri,
Sau fiare ce-alte fiare mai tari au sfîșiat.

Pe a căruntă stîncă ș-adesea porfirie,
Se sparg, se primblă norii, troienii mișcători,
Și raza dimineței, d-un soare ce-a să vie,
Aduce salutarea la vîrfuri peste nori.

Departe, pe o creastă de culme lung întinsă,
Se-nșiră, fără număr, molifți ieșiți din nor,
Și-n pompă militară, c-o frunte neînvinsă,
Îmi trec pe dinainte cu uniforma lor.

În văile afunde, a nopții locuință,
Coboară-n șiruri brazii spre rîul zgomotos
Ce spumegă, se luptă în repedea-i silință
Și cade, se sfărâmă p-adînc prăpăstios.

Pe poalele de munte, colnice înverzite
Pe care-mbrățișează pîraie șerpuind,
Albesc mulțimi de turme ici-colo risipite,
Și buciume din stîne s-aud pe vînt venind.

Și erghelii, cireade, păduri, livezi, corneturi
Pe coaste, prin vîlcele, cînd jos și cînd mai nalt,
Ca frunze, umbrulițe pe niște largi bucheturi,
Și drumuri, potecuțe, — cordele-n cîmp de smalt.

Cîmpia e adîncă, și sate semănate,
Orașe ici și colo pe rîuri se întind,
Și muncitori și holde pe brazdele arate
Abia le prinde ochiul pe peisagiu umbrind.

Departe, mult departe, Danubul lat albește,
Și dincolo de dînsul stă Emul încruntat ;
Cu el pare Carpatul din cînd în cînd vorbește ;
De Tisa parcă-i spune, de Nistru depărtat.

Intinsă panoramă ce-ncet, încet se pierde,
În care se înmoaie, se sting și se-nfrățesc
Colorile d-a rîndul, din cel mai închis verde
Pînă-n rozoșii aburi ce razele-auresc.

În urmă-mi catedrale de talii uriașe
Ce din tărîmuri fierte potopul a zidit,
Se-ntrec și își înalță cărunte și golașe
Mulțimi de turnuri gotici în cerul azurit.

Aeriane stavili ce taie Firmamentul,
Pe care bat în frunte furtunele trecînd ;
Domenuri largi de iarnă pe care Orientul
Îmbracă în tunice de purpuri luminînd.

Sub strate de zăpadă ce timpul înnoiește,
O strată se întinde de colți adînci shistoși,
Coloanele ce timpul smerit le ocolește,
Din care ies gigantici butingii monstruoși.

Ca monstruri legioane ce se tîrăsc, se-nvită
În aer să răsufle de unde sunt striviți,
Și-n forme mari, schidoale ce arta nu imită,
Se-nșir pe sub prăpăstii cînd negri, cînd plăviți.

Palaturi milioane din vîrstele titane,
Pîrlite, ruinate, stau negre încruntînd,
Rămasuri tari, semețe, antideluviane,
Ce-și rîd de timp, de secoli, vecia străbătînd.

P-aicea uriașii ai Daciei cei crude
Săgeata otrăvită zvîrlea din mal în mal,
P-aicea umbla umbra lui Zamolx ce s-aude,
P-aici încura calul viteazul Decebal.

Dar unde e poetul ce poate da o seamă
De toată majestatea clădirii în eter ?
Cine-ar putea să spuie această panoramă ?
Prin vorbe cine poate s-arate-acest mister ?

Eshil le-ar zice iaduri, adîncuri sfărîmate,
În care el privește pe Jupiter trăsnind
Giganți și Ecatonhiri, Titani care îl bate,
Zvîrlind în ceruri munții și p-Adis greu rănind.

Pe Leauta noroasă ce ochiul n-o pătrunde,
Lungit, ca un alt munte, ar da pe Prometeu ;
Pe crivăț ne-ar aduce și gemete afunde,
Și zgomotul ce face vulturul din Orteu.

În largi domeni de brumă ce soarele-aurește,
Un Osian ne-ar spune c-eroi aci conjur ;
În tronuri de porfiruri, o fiică că iubește
Un june erou mîndru cu ochii de azur.

Dar însă acum nu e nici bardul Tesaliei,
Ce vede zbîrlind munții acel imens Titan,
Ce-aude umblînd Scila pe vîntul Siceliei ;
Nici al Scoției bardul, bătrînul Osian ;

Profeți de ai Iudeii ce pot să compareze
Troienii de calcair, granitii ascuțiți
Cu capete aprinse mergînd să adoreze,
Cu trîmbe înzeite de preoți și leviți.

Căci nu ai vrut, Stăpîne, la dreapta-ți împărțire
S-atingi și a mea frunte cu sînta mîna ta ;
Tu nu ai vrut în pieptu-mi să sufli înzeire,
Tu n-ai vrut să-ți fiu preot, la lume-a te-arăta.

Însă-ai plantat în mine credința, contîmplarea,
Tăcuta admirare a drepților de sus ;
Ai pus în mine-Amorul, Speranța, Adorarea,
Ș-ai încuiat Eternul în slabul tău supus.

O, cît de mult slăbește cu spusul o credință !
Cît e de trist și veșted amorul cel trezit,
Și cît de mult își pierde obiectul de dorință
Cînd omul ce-l adoară d-aproape l-a privit !

D-aş fi putut a spune întreaga mea simţire,
D-aş arăta vederii orice aş contîmpla,
Cînd mă cobor în sine-mi, în ore de mîhnire,
Ca ce fel de senzaţii aş mai putea afla ?

De nu poci fi poetul ce lumea cununează,
Vrun alt erald pe urmă-mi va spune ce-am simţit ;
Acum, o, al meu suflet ! iubeşte, contîmplează ; —
Tot asta este viaţa ş-aceea de elit !

O ! cînd s-ajung odată la cîmpii de lumină,
La ast hotar al vieţei, al vieţei de cuvînt !...
Mă simt, mă simt un suflet ce vine, se înclină
Pe rozele şi lacrimi ce cad p-al meu mormînt.

Îl simţ cum plan-ast suflet să ia o sărutare,
O sărutare dulce pe buze ce-a iubit ;
Ş-apoi îl simţ, se-nalţă p-o sîntă aripare,
Se-nalţă spre viaţa acea fără sfîrşit,

Unde în rîul vieţei, l-a vieţei obîrşie
Se oglindesc aceia ce-n lume s-or iubi ;
Unde pe cei ce sufer i-aşteaptă bucurie,
Unde iubirea toată va merge-a se-ntîlni.

Ca o dumbravă noaptea de lună mîngîiată
Şi ca zîmbindul soare aproape de sfinţit,
Răpit pe fantazie spre viaţa cea visată,
Te-aştept, te-aştept cu pacinic, te-aştept, al meu sfîrşit !

Căci patimile vieţei sunt lanţuri grele,-arzînde,
Din care numai moartea dezleagă-al lor supus,
Ş-a lor speranţe-s fragezi, cununi de flori rîzînde
Zdrobite, desfrunzate la orice vînt d-apus.

Se schimbă decorarea. —Cortine aburoase
Se-ntind, se trag, ş-un munte ascund cu al lui cer ;
Îl lasă-apoi p-acela, se pierd şi, neguroase,
Se-ntorc şi se-ndesează ca munţi în vag eter.

Se leagănă, s-opreşte, se lasă, se destinde ;
Vederea se închide şi totul e blocat :
Nu vezi ceea ce pipăi, şi fulgerul s-aprinde,
Alunecă, şi cerul apare despicat.

Şi zgomotul pe urmă-i cutremură-n tărie ;
Eco îl prelungeşte departe revibrînd,
L-amestică, confundă... e noapte de magie ?
E vre un cor de demoni sabatul lor serbînd ?...

E caos universul, şi ceaţa umezeşte ;
Mici părticele umezi dau răsuflarea greu ;
Dar negura cu-ncetul se trage, se răreşte,
Şi raza, într-o clipă, arcează curcubeu.

Pe vîrfuri e lumină şi razele curate ;
Dar norii greu se scutur pe văile adînci ;
Mai trec vro cinci minute, şi rîuri turburate,
Şiroaie rupînd fagii, i-azvîrlă peste stînci !...

Şi cît e de mic Omul cînd s-află pe un munte !
Ce slabă-i e fiinţa în urlet d-element !
Se vede cum se pierde la norul ce-a să-ncrunte ;
D-o linie greşeală, şi piere-ntr-un moment...

Din astă nimicie în care el se crede,
Pierdut în elemente, un punct microscopic,
Suflare de insectă ce nici chiar el se vede,
O particulă-a brumei pe val oceanic,

Se simte totdodată că nu mai e nemernic ;
E mare cît și lumea, nu-ncape-n firmament ;
Dă mîna cu principul al Totului puternic ;
E univers gîndirea-i ; amoru-i, element.

În el e și registrul epocelor trecute,
În el e și putința natur-a scormoli ;
L-ascultă elemente, se-njug, sunt prefăcute
La semnul mînii sale, la ce va chibzui.

El are facultate Tăria a străbate,
A măsura eterul, a-l strînge, compacta,
A descompune corpuri, și globuri depărtate
S-ațintе, ș-a lor lege s-aplice la a sa.

Ființă mult schidoală ! insectă gînditoare !
Piticule gigantic ! furnică creator !
O rază-ți numai poate cu-ntregul să măsoare
Și tu întreg, — nimica !... un vierme tîrîtor.

De ce oare Puterea acea nemărginită,
Puterea creatoare, a Totului princip,
Zdrobită-n mici scînteie p-atomuri risipită,
Se-nchină și ea soartei slăvită-n acest chip ?

Și cum ea poate toate pînă a nu se-mparte,
Ș-odată împărțită, puterile-i se stric ?
De ce e nimicită, d-al său întreg departe,
Ș-atunci își ia puterea cînd intră în nimic ?

Fatalitate ! — Basta ! — Blestem îți e dorința !
Așteaptă, trufaș vierme, cînd viermii te-or mînca ;
Așteaptă-ți neființa, de vrei să-ți știi ființa!
Sau, intră în nimica de vei să fii ceva ! —

Pegasu-ți nu e-n stare acolo a străbate,
Ia-ți cal apocaliptic, ș-atunci vei izbuti :
El singur știe drumul ce nu se mai abate ;
Ș-atunci vei afla taina, — nimic cînd nu vei ști.

. . . .

. . . .

Eu las pe ast calcair cu formă omenească,
P-ast uriaș ce-nfruntă răstimpii pămîntești,
Martur eternității în bolta cea cerească,
O literă străină științei omenești !

Acel ce va străbate pe astă înălțime
Unde un geniu vine, vedenie de vis,
Și smulge muritorul pe aripi de lucime, —
Pătrunză el arcanul, — citească ce n-am scris.

THE SPLEEN

De mult se stinse ziua ! Răresc și se-ndesează
Troienii grei de aburi ! De mult p-albastrul cer
Răsar și apun stele, ș-asupră-mi ațipează
Al nopții trist și searbăd, întunecos mister.

Ce lungă-mi fuse noaptea și tristă priveghерea !
Ce gînduri mă frămîntă ! Viperi ce-a-nfuriat
Se zvîrcolă și rumpe în toată-le puterea
Ast vas ce le coprinde, și-ntreg m-au veninat.

Mi-alunecă prin creieri, precum prin vijelie
Alunecă, lucește un fulger trecător,
Și, șerpuind, izbește o cremene pustie,
Așa și ele-n pieptu-mi izbesc cu un fior.

Plutește, plană luna pe lumea adormită,
Ca barcă de lumină în ocean senin ;
Și-n brațe de fantasme simțirea amorțită
Sloboade la plăcere un amoros suspin.

Dar eu, ca sentinelă-n perpetua durere,
Ațint, încrunt vederea p-al Timpului compas,
Ce-ncet, încet pășaște și trece în tăcere
Pe smaltul fără margini ce număr-al său pas.

De ce de mine somnul nu va să se lipească ?
De ce cînd tot coprinde, eu singur sunt deștept ?
De unde aste groaze ce stau să năvălească ?
Ce crime se revoaltă ? Ce crime mă aștept ?

Nimic din toată lumea în ast minut nu-mi place !
Mustrare e de cuget !... Dar iară, ce-am făcut
E doară vro pedeapsă la fapte ce voi face ?
Să mustră viitorul ca și un timp trecut ?...

Ca o ruină vie ce ar simți mugirea
A mării furiate, a cerului turbat,
În lutu-mi ce se surpă se turbură gîndirea
Și inima-mi vestește răstimp înfricoșat.

Simț globul că se mișcă și cerul se clătește...
Torentele-i de flacări asupră-mi vor cădea ?...
E jadul înainte-mi ; e mort orice trăiește :
Sunt cobe eu a lumei ? sau lumea cobea mea ?...

CUGETARE I

Un păr alb ! Iată semnul că iarna mă ajunge.
Așa și bruma cade pe verdele ce fuge,
Așa albește anul cînd este spre sfîrșit.
Tot astfel, trecînd vara, pe crivăț se ivește
Al iernii fulg de brumă ce fluturînd s-oprește
P-un arbor fără frunze, — el iarna îi vestește
Și-ndată, după dînsul, troieni l-au învălit.

Devreme încă-n mine simț focul cum se stinge ;
Viața-mi curge iute, spre moarte-n grab' mă-mpinge,
Un an întreg mi-e ziua, un chin e-n mine-afund !
Și sîngele-mi în vine îngheață de durere,
Precum îngheață unda l-a vîntului putere,
Cînd zeul ce-ncălzește e-n alte emisfere
Și razele-i slăbite deloc n-o mai pătrund.

Cînd firea o să moară, întîi îngălbinește :
Copaciu-și lasă frunza, cătina veștejește
Și pasărea văroasă își cată alte climi.
Pe lutu-mi gălbineala o văz cum se lățește,
Puterea mea mă lasă, din zi în zi slăbește,
Simțirea îmi adoarme, iluzia s-oprește,
Și chiar speranța-mi fuge să-și cate alte lumi.

Așa și moartea toate cu-ncetul putrezește,
Așa sub coasa vremii ființa-ngălbinește,
Așa un corp se pierde cînd altul s-a format ;
Și econoama mînă, prin care se dă viață,
Prin legea nemuririi, din zi în zi ne-nvață
Nimic că nu se pierde prin ast-a iernii gheață, —
Un lut ce stă d-a bate deloc a și-nviat.

Din magazia firei, l-a soarelui caprițîi,
Machina fără margini își ia, fără condiții,
Materia și-o toarnă pe forma care vrea.

Contractul este unul ş-etern ea e datoare
Să mişte fără preget, să-nvie tot ce moare, —
Nimic să nu se piarză şi totul în sudoare,
Materia să fiarbă cu viaţa ce-are-n ea.

Prin lanţul cel de forme prin care se uneşte
Metalul către plantă şi planta se rudeşte
D-aci în animale treptat pînă la om,
Puterea cea vitală din toartă-n toartă-aleargă,
Măsoar-a lor organe pe timpul ce-or să meargă,
Se-mparte-n toate focul, şi-n centru-apoi, întreagă,
Se-ntoarce, preveghează spre orişice atom.

În locul unei forme ce timpul o slăbeşte,
Se toarnă altă formă, şi-n ea se învîrteşte
Viaţa hotărîtă la toarta ce ţinu.
Inteligenţa şi ea în viaţă locuieşte :
Împinsă de ea însăşi atomu-şi cîrmuieşte,
Şi-ntreaga armonie nimica n-o opreşte,
Se ţine ea de sine sub legea ce-şi făcu.

Aşa, dar singur omul, fiinţă gînditoare
Ce are voie-n sine, ce are mai mult soare,
Mai nobil decît toate, e mult nedreptăţit ; —
Căci toată creatura printr-un instinct trăieşte,
Cu el se naşte-n sine, cu el îmbătrîneşte ;
Dar Omul, d-a sa voie, doreşte, se munceşte
Şi meritul său este că e etern trudit.

Fatal izvor de lupte ! Ce oare-mi foloseşte
Şi chiar inteligenţa cînd sfera-mi mă opreşte
Să-mi prinz a mea himeră ş-un bun ce am dorit ?
Ce-mi trebuie şi astă voinţă absolută
Cînd ea la alt nu-mi servă decît să-mi fac o luptă
Cu însumi eu în sine-mi ? şi rîvna mea căzută
Să o privesc cu fală, să strig : m-am *biruit*.

CUGETARE II

Un tigru pe alt tigru deloc nu pizmuieşte,
Şi leul alte fiare a stăpîni voieşte ;
Dar Om, mai crud tu încă, omori pe fraţii tăi ! —
Puterea minţii tale te-a dus către trufie ;
Iubirea ta de sine a rupt orice frăţie ; —
Corupţia fu gata fatalu-ţi tron să ţie
Şi toate-ţi ajutară să-ţi rîzi tu chiar d-ai tăi !

Îmbrăcămintea-ţi, hrana şi toat-a ta mişcare,
Tot pasu-ţi, tot capriţul, o simpl-a ta plimbare
Omoară mii fiinţe, şi nici că te gîndeşti.
Un monstru în natură, numeşti precum îţi place
Şi fapte, ş-elemente ; ş-apoi conspiri, în pace,
Pierzarea rasei tale, pierzarea-n dobitoace ; —
Cult, lege, însăşi pacea cu moartea însoţeşti.

O ! daca se mai ţine fiinţă-n omenire
Ce preţuieşte firea ş-a Domnului mărire, —
A Omului icoană abia mai stă-n poet :
D-a sclavului durere el singur se atinge ;
A sceptrului trufie prin el se mai învinge ;
Pe Om la libertate el numai îl împinge ;
El singur e-advocatul a orice drept călcat. —

Nu credeţi că poeţii trăiesc în lumea voastră ;
Nu credeţi c-aste vorbe ce-nsemn gîndirea noastră,
Arăt cu demnitate ce simt în fundul lor :
Anima lor e harpă cu mii de coarde-ntinse,
Plăpînde, simţitoare, de orice clip-atinse,
Ş-a căror sfinte-acorduri, ca-n bronz în voi învinse,
S-amestecă-n orchestra de lîngă Creator.

Fiinţă nenţeleasă ! Pentru dureri străine
Tu gemi şi plîngi mai tare decît şi pentru tine,
Cînd ei, spre răsplătire, te blestem, te gonesc. —

Tot astfel e gonită și paserea miloasă
Ce vine să jelească în noaptea-ntunecoasă
Cu cel ce e-n durere, și-n plîngerea-i duioasă,
În loc să-i dea scăpare, o bat și n-o primesc.

Și eu am plîns ca dînsa ruina-n omenire ;
Și eu am fost ca dînsa, în loc de mulțămire,
Urît în multe rînduri de cei ce am iubit.
În primăvara vîrstei văz părul că-mi albește,
Și făr-a trăi încă viața-mi se sfîrșește ;
Îngheț în miezul verii și steaua-mi s-eclipsește,
Și făr-a putea prinde nimic din ce-am dorit.

Întocmai ca și pomul ce fructu-abia își leagă
Și piatra-n mai îi bate și fruct, și frunza-ntreagă,
Și-i lasă numai trunchiul mănat și ofilit,
Mă văz în primăvară-mi izbit și eu de soartă, —
De soarta nempăcată ce-n scurta-mi viață moartă
Închise tot în fața-mi a fericirii poartă,
Ș-etern a mea speranță din buză-mi a răpit !...

EPISTOLA

LA ALEXANDRU SUTZU

Cerul, care-n veci trimite cîte-un geniu ca al tău,
Ca să cînte cîmp de glorii, să ilustr-eroul său,
Să trepase[1]-n nemurire pe acei ce se jertfesc,
Să deștepte-n libertate nații ce se chinuiesc,
Ție, mai cu osebire, a voit a-ți dărui
Și epocă și materii ca să poți a te mări.
Să-ți surîză aurora ce surîse lui Omer,
Să vezi marea înainte-ți, să trăiești subt acel cer,
Să calci urmele acelor semizei olimpiani,
Să privești, să pipăi locul celor mai antici Titani ;
Toată piatra, tot colnicul unde-i duce pasul tău

[1] *trépasser* (fr.) — a răposa.

Să-ți arate urmă, nume, un erou sau chipul său ;
Să te razimi d-o coloană d-unde știi că s-au vărsat
Cele unde de lumină ce pe Om au deșteptat ;
Să vezi încă rămășița artelor ce-a cunoscut
Acum și treizeci de secoli neamu-n care te-ai născut,
Și să treci prin cea strîmtoare sacră prin acei bărbați,
Boceari și Leonida unde stau îmbrățișați ;
Și în zborul minții tale, să-ți faci trîmbe de eroi
Ce-n tot timpul de primejdii se născură între voi ;
Să vezi încă fustanele, să vezi pala lui Tombaz,
Miauli, Caraiscul, Turcomanului viteaz ;
Să vezi încă în viață pe acei nemuritori
Plini de rane și izbînde, țărei lor apărători :
Canari, Giavela, Griva și p-acel Nikitara
Care mi-a mîncat tiranii și pe carnea lor jura ;
Pe Ahili să-i vezi oriunde, în tot omul să-i găsești ;
Aspasie ,Penelope în femeia ce-ntîlnești ; —
Egoismul la o parte : trăind tu în neamul tău,
Puteai oare să te aperi d-a fi poet sau erou ?
Cîntă, Sutze ; ai materii în pămîntul unde ești ;
Fă să treacă-n *Panoramă-ți* toate cîte întîlnești,
Fă să îmble *Călătoru-ți,* fă-l a nu se amăgi
De priimiri lingușitoare care pot a-l înnegri.
Du-l în lume fără mască, nedreptatea arătînd,
Negrului să zică negru, fățăria înfruntînd.
De-nchisori și de exiluri fă-l a nu se spăimînta ;
Zeul care îl inspiră ș-aci-l poate apăra :
Nimic n-are el d-amestec între holde de profani ;
El e-mblema Libertății, razim, angel la orfani. —

. . . .

Limba-ți e universală !![1]
Dar tu nu-ți cunoști norocul, văz că nu ești mulțumit,
Cînd poți, chiar murind în temniți, să zici : mor, îns-am vorbit !
A vorbi, mă crede, Sutze, că e tot ce eu doresc ;
Inimi calde și auzuri în tot locul să găsesc...
Mă-ntrebai dac-a ta carte e citită-n ?

[1] Aici, ca și mai jos, sînt tăieturi ale cenzurii, pe care autorul a ținut să le marcheze.

Cînd românii-ntregi, de obşte, mai toţi o ştia de rost.
Să nu crezi, iubite Sutze, ce-ţi băsnesc cîţiva ingraţi
Surzi la vocea omenirii, ce priimiţi aci ca fraţi,
În pămîntul cesta liber, au voit a defăima
Însuşi ospitalitatea-i, chiar virtutea ce-ar avea.
Tu eşti însă dintr-aceia ce vii a ne arăta
Că unirea numai poate de tirani a ne scăpa;
Sună lira ta departe! a ei coarde sunt de foc;
Unde-or merge-a lor acorduri străbat inimi şi-şi fac loc.
Cîntă fără pregetare! glasul tău e răsplătit;
Toată lumea simţitoare cununi vecinici ţi-a-mpletit.
În Parnas te-aşteaptă muza-ţi, te-aştept Riga şi Byron,
Lîngă Pindar îţi e jeţul, eşti numit în Panteon...

. . . .

. . . .

Amîndouă aste naţii, acum două mii de ani,
Au fost oarecum unite spre a nu răbda tirani.
De la voi strămoşii noştri exemplele-atunci lua,

. . . .

În veci aste două neamuri paralele au ţinut;
Voi aţi mers mai înainte, însă nu ne-aţi întrecut.
În atîtea catastrofe care-asupră-ne-au plouat,
Noi, a noastră amicie, în veci nu ne-o am stricat:
Aste ţări, azil al vostru, ştii prea bine c-a-nlesnit
Şi cu braţul, şi cu mintea l-acel plan ce v-aţi croit!

ÎNCĂ O SALUTARE

„C'est que l'amour est comme un arbre: il pousse de lui-même, jette profondément ses racines dans tout notre être, et continue souvent de verdoyer sur un coeur en ruines." [1]

Încă o salutare, şi fie cea din urmă!
Încă o salutare, ş-apoi, apoi precurmă,
Precurm-ast întîlnit,

[1] „Căci dragostea este ca un copac: creşte de la sine, îşi înfige rădăcinile adînc în întreaga noastră fiinţă şi adesea continuă să înverzească pe o inimă în ruină."

Fantasmă ce mă-ncongiuri, fantasmă mult iubită,
În care-a mea viaţă în veci fu absorbită,
În care am trăit!

Eşti tu astă fantasmă! te simţ! te salutează
Ast suflet, al tău frate! — Vezi tu? mă-nfiorează
O cătătur-a ta!...
Frumoasă ca în ziua d-întîia întîlnire;
Frumoasă ca speranţa ce-ntîia mea iubire
În faţa ta căta, —

Te văz pe rînd, cînd tristă, ridentă, cînd glumindă,
Te văz în aromire; te văz apoi dormindă;
Te văz oricum voiesc!
Puterea a te-aduce îmi dete mie-Amorul
Ca să-mi nutrească mintea, ca să-mi aline dorul;
Căci, crede: te iubesc!

Şi ce îmi pasă dacă vederea-ţi mi-e oprită!
Oh! astă frumuseţe de care-eşti ocolită,
Trăsurile cereşti,
Sunt slabă-nchipuire a inimei din tine! —
Şi ce? Fantasma asta ce-etern a fost cu mine, —
În ea tu nu trăieşti?

Nu este al tău suflet ce-acum mă ocoleşte?
Nu este al tău suflet pe care-al meu iubeşte?
Tu nu mă vezi deloc?
Şi ce amestec este între amor şi luturi?
Amorul este spirit şi în cereşti ţinuturi,
Un spirit are loc.

Cînd luna este plină și-n unde se descrie,
Cînd zefirii prin frunze alin, alin adie,
Cînd ziorile zăresc;
Cînd soarele se-nalță, cînd soarele apune,
Cînd pasărea de vară durerea sa își spune,
Cînd pomii înfloresc

Și cîmpii se-nsmăltează, cînd fructul lor se coace,
Cînd vine secerișul, cînd mustu-n lin se stoarce,
Cînd pomii gălbeniți
Își leapădă podoaba ce vîntul risipește,
Cînd pasărea de vară durerea sa își spune,
Cînd fulgul de ninsoare pămîntul învelește,
Troienii-s grămădiți;

Pe cînd natura-e vie, pe cînd natura-e moartă,
A ta, a ta fantasmă, a ta fantasmă poartă
Tot lucru-n ochiul meu.
Pe tine văz în somnu-mi, pe tine-n deșteptare,
Pe tine în tot gîndul, în orice cugetare,
Cînd chem pe Dumnezeu.

Tu! tu îmi ești natura! tu-mi ești divinitatea!
Și daca-mi place viața, de voi eternitatea,
E numai fapta ta!...
Mai iartă-mă o dată să-ți spui a mea căință!
Dă drumul unei lacrimi la cruda-mi suferință,
Căci poate mă-i ierta.

O! lacrăma înmoaie oricare îndurerare!
Dă-i drumul, și în somnu-ți, în toat-a ta visare,
Ei să mă vezi plîngînd.
Dă! dă audiință l-ast suflet ce-l zdrobește
Căirea și mustrarea! îl iartă și-l priimește
În fața ta rugînd! —

Și cine știe daca o astfel de-ntîlnire
Nu poate să aducă ș-o altfel de unire,
Un altfel de iertat!
Căci sufletul, o, angel, are în el ideea
Care concepe fapta; ideea fu schinteia
Ce Totul a creat...

Ce cugete mă fură, ce cer mi se deschide!
Visarea mă răpește! un paradis surîde
Și angeli mă coprind!...
Sunt oare în ajunul acelui ceresc Bine?
Să mai auz eu glasu-ți, să mai trăiesc în tine,
Să te mai văz zîmbind!

Tu știi, tu știi prea bine de plînge, se bocește
O frunte-atît de lată? tu știi de s-umilește
Un caracter c-al meu; —
Dar însă înainte-ți am fost lichidă ceară
Din care-a ta ochcadă a scos ce-a vrut să ceară; —
Căci tu fuși al meu zeu.

Adînc fu împlîntată în mine-a ta putere!
Din ziua-n care chipu-ți ținti a mea vedere,
Eu fui făptura ta.
Mi-era întinsă fruntea, acum e încrețită;
Și palida mea față, și tîmpla mea albită
Ți-o poate arăta.

Tu nu mai vei să afli de-mi este rău sau bine!
O singură greșală a șters cu totu-n tine
O viață de amor.
Lovirea ce ți-am dat-o, o crez că doare tare:
E greu un braț de frate! Dă ran-afundă, mare
Un frate-ucigător!

Dar însă o căire atîta de amară,
Dar însă-a conștiinții-mi cumplită, grea povară
Destul te-a răzbunat.

D-ai ști tu ce durere d-atuncea mă muncește,
Ce iad îmi este viața, ce gînd mă tot gonește,
De mult m-ai fi iertat.

Căci tu ești tip, o, angel! ești tipul de femeie;
Și o femeie iartă, căci are-n ea schinteie
D-a drept din Dumnezeu;
Din Dumnezeu ce iartă pe cel ce se căiește;
Din Dumnezeu ce știe martirul ce-l iubește
Și dorul său cel greu.

Dar daca a mea vină a fost atît de mare,
Încît cu săvîrșire te-a dus în îndurare,
Cu totul te-a-mpietrit;
De vezi că nu sunt lacrămi să-ți poată da simțire;
De vezi că nu te-nmoaie deloc a mea căire
Și cît am suferit;

De nu e sacrificiu ce-n ajutor să-mi vie;
De nu e încercare ce poate să învie
Compătimirea ta;
Daca ast nume nu-l vei mai mult la auzire-ți;
Și daca el nu are mai mult în suvenire-ți
Un drum a mai intra, —

Atunci, priimește, scumpo, să treacă lîngă tine
Tămîia ce s-exală din cel ce-ți va tot bine,
Ce-n veci te-a adorat!
Priimește-mi adorarea ca o tămîie sîntă!
Ascultă împăcată ast suflet ce te cîntă
De cînd te-a contîmplat!

Cînd, către moaște sacre, în templul Provedinței,
De pe altar se-nalță profumele Credinței,
Credem că s-au priimit;
Mă lasă în părerea că ruga mea din urmă
Ajunge pîn' la tine, căci viața mea se curmă,
E-aproape de sfîrșit.

Iar dac-adînc în tine tot încă mai trăiește
O tînără schinteie, de simți că se-mblînzește
Auzu-ți la dureri, —
Atunci, atunci, o, angel, măcar și de departe,
Trimite-mi raza vieții-mi! — Atunci, ah! fă-mi o parte
Din vechele-mi averi!

ȘI CE-AR FI OARE OMUL etc.

Și ce-ar fi oare Omul cînd n-ar simți Amor?
— Ce-ar fi și lumea asta de soare nencălzită;
Ce-ar fi făptura-ntreagă de oameni neprivită; —
O noapte fără stele, sau cerul într-un nor;

Deșerturi nisipoase ce-ngroap-al nostru pas;
Copac ce n-are frunză; cîmpie fără floare;
Livede fără fluturi și flori fără odoare;
Păduri ce nu răsună d-al paserilor glas;

Femeie fără lacrimi, o mumă fără dor;
O primăvară tristă de tot fără verdeață;
Natura amorțită, natura fără viață;
Asemene-ar fi Omul cînd n-ar simți Amor!

IMPROMPTU

Pe albumul D.C.K.

Acel ce lîngă tine vrodată a trăit,
Acela numai poate mai drept să-nchipuiască
Și fețele de angeli și viața cea cerească,
Și însuși Creatorul de cine-i ocolit.

Ideea num-aceea că-n ceruri locuiesc
Tot astfel de fiinţe precum te văz pe tine,
Şi că în ceruri merge acel ce face bine,
Eu văz că mă sileşte virtutea să iubesc.

IMPROMPTU

Pe albumul D.C.I.

Precum, la o numire, o umbră trecătoare
În ochiul fantaziei s-arată, licurează,
Şi gîndul de pe dînsa alcargă un minut,
Eu crez că aste rînduri, ce scriu în strămutare,
Rostite d-al tău timbru, ce morţii înviază,
Or să mă cheme-n minte-ţi, de unde-oi fi pierdut.
Căci, crede, că poetul, cînd sufletu-i dictează,
Imagina îşi lasă pe faţa ce-a-nnegrit :
Lectorul cînd o vede, atunci ea înviază
Şi vine, ca fantasmă, deloc ce l-a numit.

LA D. P. POIENARU

(Cîntată de pensionarii Colegiului St. Sava)

Înaintea ta priveşte,
Bunule învăţător,
Pîrga care o rodeşte
Spiritu-ţi combinător.

Este fapta minţii tale
Generaţia ce vezi ;
Cresc într-ale ei anale
Dafinii ce meritezi.

La a ei recunoştinţă
Tu zîmbeşte un minut :
E tribut l-a ta silinţă,
E răsplată la trecut.

Istoria se întinde
Al tău nume a priimi,
Ş-aureola ce-l coprinde
Peste secoli va luci.

LA ***

De unde vii, sirenă, aproape d-aste locuri ?
Eşti fiică tu a mării ? din spumă te-ai născut ?
Eşti fee ? nereidă ? cereştile-oare focuri,
Eterul sau pămîntul pe tine te-au crescut ?

Aproape d-aste ţărmuri, a Dunării îmflare
Te-aduse din vrun munte ? te-a tras din ocean ?
Ţi-e misia să fermeci ? prin dulcea ta cîntare
Tu vii să revolţi inimi ? lucrezi tu pe vrun plan ?

În ast palat de aur, pe vîrful astui munte,
Priimeşti din cer relaţii ? zefirii te servesc ?
Tu vii, cum văz, cu vara, Satan cînd cade-n lupte,
Din ceruri heruvimii pe demoni cînd gonesc.

Eşti Flora ? eşti Pomona ? sau Ceres ? tu n-ai nume ?
Eu viu pîn' la altaru-ţi s-aduc vre un prinos ;
Eu voi să aflu bine de cînd eşti tu în lume ;
Vei imnuri ? vei vrun templu ? sau toate-ţi sunt prisos.

Stăpînă-n aste prejme, tu vii să laşi tradiţii !
Să faci locuitorii a povesti la foc
Că este-o zeitate, — şi alte superstiţii, —
Ce cîntă, umblă noaptea, s-arată-n acest loc !

„Pe cal, — ei or să zică, — o vezi undînd vro vale ;
La cîmp iar se arată să-ndemne-un muncitor ;
De multe ori, pe seară, o vezi că-ţi iese-n cale,
Te-ntreabă d-a ta stare, de eşti vrun călător.

Din ochi-i sar schinteie şi nu poţi s-o vezi bine ;
Ea are haine altfel, iar nu ca la oraş ;
De dînsa cînd te-apropii tu n-ai minţile-n tine ;
De spumă-i este gîtul şi mîinile de caş !

Ea are multe semne cu care se arată,
Şi-n faţă-i rar românul să poată a căta ;
Femeie naltă este, de mînă duce-o fată,
Ş-o vezi mai mult sub coastă la umbră a cînta.

Atuncea stă şi vîntul, să bată nu mai poate ; —
Ca cremenea stau toate şi eşti silit să taci ;
Nici pasere s-aude, şi glasul ce ea scoate
Îţi dă fiori prin oase şi nu ştii ce mai faci !..."

Ei bine ! astea toate eu ştiu c-or să se facă,
Şi multe generaţii, acel ce-a fi mişcat
De patimi sau restrişte, în visu-i a să-i placă
Să afle de la tine ce soartă l-a călcat.

Fetiţa a să roage să-i dai în vis pe mire ;
Plugari or să te cheme spre brazde-a le căta ;
Bătrîna, în descîntec, la lucruri peste fire,
Pe tine-a să te strige minuni a arăta ;

Dar mie, ce-ndoiala mi-a fost singura moarte,
Şi cărui adevărul îi place-atît de mult, —
Îmi place-a ta natură să aflu, s-explic foarte,
Ş-apoi să crez în tine, să mor în al tău cult !...

ZDROBITĂ GEME INIMA-N MINE etc.

Zdrobită geme inima-n mine ;
În flacări, chinuri arz nencetat ;
Viaţa-mi toată o am în tine,
Dar tu de mine te-ai depărtat.

Eşti tu o fee ? eşti zeitate ?
Sau, ca iubirea, vii a-ncălzi
Un suflet rece ce nu mai bate,
În noaptea urii din zi în zi ?

De eşti aproape, pieptu-mi palpită ;
De eşti de faţă, eu mă uimesc ;
La glasu-ţi mintea îmi e răpită ;
Dar mi-eşti străină şi mă-ngrozesc...

Deştept, în somnu-mi chipu-ţi e-n mine ;
Mă uit la lume, şi, ca străin,
Reviu în sine-mi, trăiesc în tine,
Le las pe toate, de tine plin.

Fiinţa-mi toată ţie-ţi urmează,
Căci eu sunt umbră corpului tău ;
A ta, ca spirit, mă înviază,
Căci tu eşti suflet corpului meu.

LA ***

Pe un album

Pentru că vrei, copilă, să mă înscriu aci,
Îți spui că ești frumoasă fără cochetărie,
Că îți ascunzi simțirea cu multă modestie,
Și că îți faci amicii fără a îngriji.

Știu bine, pîn-acuma, vergina-ți auzire
Nu este veninată de nici o lingușire;
Dar eu, tributar vecinic al nevinovăției,
Admirator, prieten blîndeții, modestiei,
Întinz hîrtia asta în loc de tabernacol
Ș-ador căutătura-ți în care, ca-n oracol,
Explic, văz fericirea a celui ce-a veni
Cu tine-a se uni.

STANȚE

I

De cîte ori în brațe te văz cu al tău fiu, —
D-aș ști că parabola-mi o iartă cuviința,
Sau daca adevărul nu vatămă credința, —
Puterea-ți mă silește un eretic să fiu.

Cînd stai cu toată mila spre pruncu-ți a căta,
Îmi pare pe Madona c-o văz d-al doilea-n lume;
Și-ți spui, în conștiință, că nu-ți poci da alt nume,
Decît că ești aceea ce Gabriel cînta.

Iar daca a mea dogmă va fi o rătăcire,
Artistul e de vină, c-a lui dumnezeire
Ca tine de frumoasă a vrut imagina.

Eu simț de datorie și de creștinătate,
Eu simț că dau exemplu de-adîncă pietate,
A mă-nchina la tine și a te adora.

II

Onoarea cea adîncă ce-nspiră-a ta persoană
Mai are înc-o taină ce-nspiră și amor:
De cîte ori m-apropiu, sau văz a ta icoană,
Din unghii pînă-n creștet mă trece un fior.

Amorul mă îndeamnă durerea mea a-ți spune,
Respectul mă oprește și-mi zice ca să tac;
Puternici dopotrivă, nici unul se supune,
Se lupt etern în mine și nu știu ce să fac.

Putința stă la tine, o, angele de pace!
Să intri între dînșii, s-ajuți pe cel ce-ți place,
Să curmi această luptă ce-atîta m-a slăbit.

Îți spui că unul însă e crunt cu mintea-n sine;
Iar altul este tînăr, frumos, leit ca tine;
Acuma dar alege-ți, căci el a biruit.

III

Întocmai ca o rouă ce-n nasturi dimineața
Se lasă pe un mugur ce-acum a înverzit,
Văz lacrăma ce cade din pleopa-ți ce-mi dă viața,
Ș-o sîntă lege-Amorul în ea a zugrăvit.

Cînd ochii tăi de flacări, frumoși ca primăvara,
Azvîrl a lor schinteie d-un verde de smarant,
Pe buza ta cea vie și veselă ca vara,
Etern în floare-i este un mîndru amarant.

De ce o plăsmuire nu va să mă supuie !
De ce a mea speranță nu poate să se suie
La dulcea amăgire că poate m-ei iubi !

Cînd te recheamă mintea-mi, eu simț o strămutare
Ce-mi dă dureri cumplite ; dar crez c-o vindecare,
În loc să-mi facă bine, mormîntu-mi ar grăbi.

IV

Ce este fericirea ? Care să fie raiul ?
Care să fie pomul oprit la muritori,
Daca nu este sînu-ți care oprește graiul
Și face ca rebelii să-ți fie-adoratori ?

Ce floare e aceea ce-Amorul protectează,
De nu sunt trandafirii ce-n față-ți infloresc
Și care, pe-ndrăznețul ce a-i privi cutează,
Împung atît de ager deloc ce-i întîlnesc ?

Ce oară e săgeata ce fabula ne spune,
De nu e cea schinteie ce ochiul tău depune
Cu astă firbințeală în sîngele din mine ?

Ce este fermecarea ? Ce poate fi răpirea ?
Oari încîntarea ce e ? De nu e chiar uimirea
Ce simț că-ncet mă fură cînd m-aflu lîngă tine ?

PE MALUL DUNĂRII

E limpede eterul și seara-naintează,
Cînd eu, setos de pace, viu singur să privesc
La cîte muritorii nici pot, nici nu cutează
S-explice sau să-mpute, ci numai le iubesc.

P-un colț ce mai rămîne dintr-o cetate-ntreagă,
Și unde cîrjaliul[1] tabanul[2] și-ascuțea,
Aci, creștinul unde, modest, în haină neagră,
Să iasă-i era frică, cînd turcul se iuțea,

Eu viu fără sfială în murg de înserare,
Îmi plimb a mele gînduri, ș-alene răsturnat,
Ațint pompoasa fire ș-a cerului serbare,
Cînd bolta-i cea senină cu torți a luminat.

Prin munții cei plumbateci, ce-un soare care-apune
Păstrează aurita-i lucire de rubin,
S-arată zeea Cipris, prinoasele-și s-adune,
Și-n grațiile sale pășaște în senin.

D-a dreapta-mi sentinela în postu-i preveghează
Și zidul ia d-a lungul cu pasu-i măsurat ;
Din cînd în cînd sloboade un glas ce-naintează
La cel de mai la vale, ce-eco a repetat.

Pe lucia-i baghionetă văz luna se resfrînge
Și-n Dunărea întinsă o văz a se-ncreți ;
Pe insule verzite văz umbrele-a se strînge,
Și malul d-altă lege îl văz a se lăți.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

[1] *cîrjaliu* — tîlhar turc.
[2] *taban* — oțelul paloșului.

LA D-LA ***

Nu gîndi că-mi place să te necăjesc ;
Astfel mi-este firea : eu tot ce gîndesc
Spui fără sfială, ș-atunci mai vîrtos
Cînd un angel vesel ș-atît de frumos,
Cu aști ochi de pace ș-organ cîntător,
Vine să m-aleagă de sfătuitor...
Nu sunt de părerea a lui Juvenal ;
Nu hulesc imenul[1] ; nu, acest scandal
Fie p-a lui seamă, fie p-acolo
Unde-or fi acuma el și Boileau.
Tu-nțelegi prea bine pentru ce îți zic
Că nu-s de părerea astui satiric :
Pentru căci da vina numai pe femei
Ș-arătă bărbații că sunt buni tot ei.
Așadar acuma, despre-acest mister,
Iată că-mi iau tonul care-și ia Voltaire :
Știu că este dulce p-un om ce iubești,
Să-l iubești de față, să nu te sfiești
Să-i surîzi în public, să iei brațul său,
Lumea, toți să știe că-i reazămul tău ;
S-aveți tot un nume, și oamenii săi
Să-ți servească ție, să știi că-s ai tăi.
În oricare lucru vei întîmpina,
Orice bagatelă vezi în casa ta,
Tot să-nfățișeze pe un soț iubit,
Tot să îți recheme un minut dorit.
Ideea ce-ți vine, planul ce-ți croiești,
Să-l pui în lucrare cu cel ce iubești ;
Niciodată ceartă să fie-ntre voi,
Mulțumirea unui să fie la doi.
Apoi copilașii să-nceap-a veni
Și cu fiecare un nod a v-uni.
Cîtă mulțumire ai să aibi atunci
Cînd, privind la sînu-ți p-ăl d-întîi din prunci,

[1] *hymen* (lat.) — căsătorie.

Vei afla trăsură de-a tatălui său
Și-n miniatură pe iubitul tău !
Dulce-ți va fi ziua cînd el va păși,
I-a ieși un dinte, sau cînd va rosti
Numele de Tată ! — Astfel d-imineu
E plăcut și nouă și lui Dumnezeu.
Cu tocmeală însă, prin contract silit,
Să-ți dai toată viața, nume și venit,
Să ieși dintr-o casă în care-ai născut,
Să lași părinți, rude și orice-ai avut
Ca să fii o servă unui crunt bărbat,
Unui gelos jidov ce ți-ai cumpărat ;
La oricare zîmbet să-l vezi tot rînjind ;
În orice plăcere să-l vezi socotind ;
Să-ți stea în protivă la orice dorești ;
Să-i simți bănuiala la orice vorbești ;
Să te vezi silită a îl asculta
Si să-l simți tot gata a se disputa, —
De mă-ntrebi pe mine, eu îți spun curat
Că sunt în protiva astui măritat.
P-o demoazelă eu o fericesc
Mult mai mult în casa celor ce-o iubesc,
Plină de sfială, c-un supus umor,
Ocupată numai de un gînd ușor :
A-și iubi părinții ce-o vor adora,
Decît, măritată, s-o văz a căta
Cum să plac-acelui ce n-o va iubi,
Cum să-i afle gîndul și a-l mulțumi ;
Și el, tot de gheață, abia un pupat
Să-i dea ca o plată, căci l-a-ndatorat. —
Astă fericire eu nu ți-o doresc ;
N-o voi nici acelor pe care urăsc.
De-ntrebi cum îmi pare ? — Auz că-i avut,
Este om de viață, prea bine făcut,
Mustăți priponite, cu imperial,
Se îmbracă bine, stă frumos pe cal ;
În oricare timpuri îl văz elegant ;
Auz multe dame că e prea galant...
Mi-a vorbit o dată și mi-a povestit
Cum are în casă, cît are venit ;

Cum că are-n grajdiu-i șase armăsari
Și pune p-o carte cincizeci d-icosari[1];
Că e-n slujbă bună, este favorit,
Ș-al lui merit este bine prețuit.
Mi-a spus cum că poate citi de tipar
Și cum că așteaptă și un *iftihar*.
Altceva de are nu mi-a tăinuit,
Căci numai o dată cu dînsu-am vorbit.

LA UN COPIL

Un copil, odată, mic ca domnia-ta,
Ce-și iubea părinții și îi asculta,
Cînd îi zise tat'său să meargă la școală,
El plecă, îndată, dar cu mîna goală.
„Unde-ți este cartea? Ce te nebunești?
Dascalu-o să-ntrebe: pe ce-i să citești?..."
Băiețelul, leneș, se tot scărpina,
Se-nvîrtea prin casă, nu-șt' ce tot căta.
Dar în sfîrșit pleacă cu inima rea, —
Plîngea, sărăcuțul; — cartea-i părea grea!

Mergînd el alene, cu capu-ntr-o parte,
Căscînd pe sus gura, îi cade-a sa carte;
Un cioban o vede și-ndat-o și ia.
El îi zice: „Ia-o, să mă scap de ea!
Nu voi să-nvăț carte; voi să fiu cioban,
Orice-ar fi mai lesne, măcar și țigan!..."
„Dar de ce, copile? ce vorbești așa?
Îi zice ciobanul, dîndu-i cartea sa.
Căci nu știu eu carte! ce bine ar fi!
Acum aș fi altfel! altor n-aș servi!...
Silește, copile, carte a-nvăța,
Căci, cînd vei fi mare, tu te-i bucura.

[1] *icosar* — veche monedă de argint.

Om, cal, chiar furnica, cîte ființi sunt,
Toate fac o treabă aici pe pămînt;
Cine stă din lucru numaidecît piere;
Viermii fac mătase; albinele, miere;
Cîinii păzesc turme; oile ne-mbracă;
Omul dar se cade și mai mult să facă;
Și, făr-a ști carte, omu-i dobitoc;
Toate-naintează și el stă pe loc. —
Pe țigani, văzut-ai, cum altu-i muncește?
Pe țărani, săracii, cum îi biciuiește?
Știi cauza ce e, de au astă parte?
Căci sunt orbi, sărmanii, și căci nu știu carte!..."
Ce făcu copilul, ce se socoti,
Strînse cartea bine, la școală porni;
Nu mai fuse leneș, dascalu-l iubea,
Și-ntr-un an de zile — scria și citea.

PLÎNGEA SENTINELA COMANDIRUL SĂU *

I

„Era voinic, tînăr, căpitanul meu!
Era blînd și dulce cu noi cu soldații:
Daca trecea slujba, trăia ca cu frații...
L-am băgat în groapă, — ierte-l Dumnezeu! —
El era tot vesel, — trist nu l-am văzut...
Era viu și ager, era nalt și tare,
I-era dragă slujba cît un lucru mare:
Cu el, în rușine, noi nu am căzut!..."

Plîngea sentinela comandirul său;
Eu plîngeam cu dînsul pe amicul meu!

* La moartea căpitanului Dumitrescu (n.a.).

II

„Noi eram afară la post, la Dudești ;
Dar, trimiși din parte-i spun cum că ne cheamă...
Ne gătirăm iute, le-am dat postu-n seamă,
Intrarăm cu grabă toți în București, —
Ne silim, ne ștergem ca să-i dăm raport, —
Veseli, ca să-i placem, intrarăm în casă...
Îl citea un preot ; — era-ntins p-o masă, —
Să trăiești ! strigarăm ; dar, el era mort ! !..."

Plîngea sentinela comandirul său ;
Eu plîngeam cu dînsul pe amicul meu !

III

„Sta să ne vorbească, dar, cu ochii-nchiși !
Era-n toată forma, cu sabia-ncinsă ;
Așteptam comanda din gura-i închisă !...
Rumenii în fața-i acum era stinși...
Duserăm la groapă comandirul meu !...
Ce voinic pierdurăm ! cum ni-l luă sîntul !...
Ce curînd se duse ! ce mîncă pămîntul !...
Fără el, acuma, parcă-mi pare greu ! !"

Plîngea sentinela comandirul său ;
Eu plîngeam cu dînsul pe amicul meu !

IV

„Cum îl plîngea mă-sa ! și el nu simțea...
Plîngea comandirii ! plîngea și soldații !...
Și noi, toată roata, îl plîngeam ca frații ;
Căci îl iubeam tare, — și el ne iubea ! —
Îl săruta lumea ; dar eu n-am putut ;
Căci eram la postu-mi, — n-avui astă parte !

Suspinam fierbinte ; priveam de departe ! —
Așa ne e slujba !... Mijloc n-am avut ! !..."

Plîngea sentinela comandirul său ;
Eu plîngeam cu dînsul pe amicul meu !

1841, februarie 10

COCHETA BĂTRÎNĂ LA OGLINDĂ

Tu văzuși, văzuși, oglindă,
Frumusețea-mi răsărind,
Și cu-ncetul eclipsindă,
O vezi iarăși apuind.

În zadar colori silite,
Frumuseți de-mprumutat ;
În zadar sunt îngrijite
Niște flori ce s-au uscat.

Plîngi, oglindă, plîngi cu mine !
Nu găsim ce mai cătăm !
Cînd mă văz acum în tine
Amîndouă ne-ntristăm.

Acea buclă aurie,
Ce cu grații resfiram,
O vezi tristă, argintie,
N-o-ngrijesc cum o-ngrijam !

Acea frunte îngerească,
Care-atîți o adora,
A-nceput să se-nerețească ;
Nu mai este ce era.

Acea pieliță ca crinul,
Acei ochi ce schinteia,
Cele buze ca rubinul,
Cea dintură ce sticlea,

Ca nălucul se trecură :
Sunt ca flori ce-au veștejit !
N-au lăsat nici o trăsură,
Moartea parcă le-a pălit.

Plîngi, oglindă, plîngi cu mine !
Nu găsim ce mai cătăm !
Cînd mă văz acum în tine,
Amîndouă ne-ntristăm.

Prin povața ta, odată,
Iscusința mea făcea
Mii de inimi ca să bată,
Mii de capete-ntorcea.

S-a dus timpul fericirii,
Cînd în fața ta săltam
Să-mi cerc armele zîmbirii :
O ! ce lume subjugam !

Dimineața cînd, zglobie,
Încă-n patu-mi te priveam,
Ce ascunsă bucurie !
În ce fermec mă răpeam !

O ! ce dar e tinerețea !
Și noi cum o nengrijim !
Ce frumoasă-e frumusețea,
Dar, puțin ne folosim !

Să mai vie înc-o dată,
Cu cercarea care am ;
Să mă văz iar adorată...
Ș-atunci... viața, Doamne, ia-mi !

Inima-mi ș-acuma cere,
Ș-acum încă aș iubi...
Mă gîndesc... o ! ce plăcere
În amor a birui !

Dar sunt armele zdrobite
De ast timp afurisit,
De ast timp ce ne trimite
Brazdele de îngrozit ;

De ast timp care pălește
Orice-n drumuri va călca,
Ș-urmele ce tipărește
Nu-i putinț-a se spăla !

Toți aceia care-odată
Îmi da lacrăme d-amor,
Abia mila lor mi-arată ;
Îmi surîd drept un favor.

M-ocolesc ; îi văz departe ;
Se anunț de confidanți ;
A lor glume sunt deșarte :
Sunt amici, nu sunt amanți !

În deșert sunt mușcătoare ;
În deșert sarcasmul meu ;
Căci acum nu dă fioare
Aeru-mi picant sau greu !

Plîngi, oglindă, plîngi cu mine!
Nu găsim ce mai cătăm!
Cînd mă văz acum în tine,
Amîndouă ne-ntristăm.

SUSANA

I

Înaltă și măreață, Susana-naintează
Urmată d-a ei sclave, cînd luna argintează
        Pe chedri, sicomori.
Cînta rugînd pre Domnul, cu sclavele-mpreună,
Pe Ioachim să-l ție, să-i fie calea bună,
        Căci vine cu comori.

Sub alba ei mantelă, pe un tunic de lînă
Albastru ca seninul, s-arat-o albă mînă
        Într-un bogat colan
Din care se atîrnă și două pozunare
Lucrate numa-n aur. Mărgăritar prea mare
        Formează-un greu ghiordan [1]

Plin d-amuleți simbolici ce-opresc, înfrunt deochiul;
Și lungi cercei de pietre, ce nu-i ațintă ochiul,
        Dau flacări prin voal.
De sub cămașa lungă și puțintel sumeasă,
Ar fi pîndit profanul secunda cînd să iasă,
        Strîns mult într-un sandal,

Greu, plin de catareme în chip de semilună,
Pășind cu gravitate, piciorul care sună
        De zale-ncongiurat;

[1] *ghiordan* — salbă.

De zale tot de aur, de cătărămi lucrate
În onix și rubinuri, de funde mari, lăsate
        P-o pulpă de-ncîntat.

În preajma ei, în cale, zbor spirite de pace;
Mărgăritarul curge cu vocea ce întoarce
        Canticul cel frumos.
Zefirii joc pe sînu-i o viță rătăcită,
Și luna își răsfrînge o rază aurită
        Pe stema de mados.

Ochiu-i cel viu și negru în ceruri s-ațintează;
Și fața-i plină, albă, s-aprinde, o-nviază
        Un sacru spirit de foc.
Ea cere în canticu-i pe soț să i-l aducă,
Să i-l aducă-n grabă, sau că pe ea s-o ducă
        Cu dînsul la un loc.

II

Pe o terață-naltă, treptată și întinsă,
Ce răcorește noaptea în astă climă-aprinsă,
        Mii vase de un stat
Lucrate d-alabastru, de marmură, aramă,
Prin plante felurite, bazinuri fără seamă
        A muntelui lucrat,

Scotea în reliefuri a lui Baal izbînde,
Minunele lui Iosif, a neamului osînde,
        Sau grele vînători,
Sau întîmplări prin care frumoasa și smerita
Babiloneanca fiie, în templul zis Milita,
        Se dă la călători.

Sub șase stîlpi granitici ș-un roșu văl de lînă
Pe el cu animale cusute tot de mînă,
        Măreț era drapat

Un pat de abanosuri, ascuns în bumbac moale,
Ș-un jeț de dinți de fildeș, cu draperii pe poale,
Ș-o baie de agat.

S-exală chiparosul ; curmalul și finicul
Se-ntinde în alee ; colo undează spicul,
Susamii ce suspin ;
Și mai departe, pacinic, Efratul, plin de vase,
Se varsă printre grîne înalte și frumoase
Din valea fără spin.

D-a dreapta se înalță un turn trufaș, gigantic,
Zidit de toat-Asia după un plan fantastic,
De Iehova damnat ;
Ș-alăturea cu dînsul a lui Nembrod clădire,
Semeață ca și turnul, își dă a ei privire
În raiul suspendat.

D-a stînga stau palaturi de haldeeni zidite,
Întinse și mărețe, cu naftă tencuite
De Nabopalazar.
Încă se țin în contra acelui Isaia ;
Mai stau ca să privească p-ăl de-a supus Asia
Că-și pune un hotar.

III

„Ardică vălul ăsta ! îmi place luna plină !
Zefirii dulci s-adie suflarea lor cea lină ;
Să văz un cer senin !
Cîntarea mea să meargă d-a dreptul către Domnul !
Eu voi să-l rog fierbinte ca să-mi trimiță somnul,
Eu voi să mă închin ;

Căci noaptea cea trecută, — o ! iesme-ngrozitoare,
Și spirite maline [1], și vise-omorîtoare
În preajmă-mi au zburat.
O ! Ioachim se vede că pătimește-n cale !
Era mîhnit și searbăd... Venise-ntr-ale sale
Și nu m-a sărutat !...

Doi demoni din tartaruri părea că-mi stau la ușă,
Poporul strîngea pietre, taica-și punea cenușă ;
Și eu mă tot smulgeam...
Pe mine vrea s-omoare : zicea că-s vinovată ;
Dar înger de foc iute din ceruri se arată,
Cînd eu mă sfîșiam ;

Străbate ca un fulger ; se-ntoarce prin mulțime ;
Și intră, trece, piere. — Iubite Ioachime !
O ! noi plîngeam mereu !...
Cînd iată-un june tînăr se-nalță dintre lume,
Vorbește... Toți întreabă : — cum este al său nume ?
Trimis este de zeu ?...

Căci spiritul se puse pe fruntea sa cea lată ;
Vorbea ș-oprea poporul ! ș-o lacrămă curată
Din ochi i-a schinteiat...
Era bălai și dulce, — mișcările-i, cătare :
Părea c-ar fi fost David ! ca el vorbea de tare !
Profetul, — m-a scăpat !..."

IV

Așa vorbea Susana, aproape d-a sa baie,
Plîngea ș-era frumoasă !... În ochi avea văpaie,
În apă se uita,
Cînd sclavele din preajmă-i voalu-i ardicase
Și una dintre ele de ea s-apropiase
Și-ncet o dezbrăca.

[1] *maligne* (fr.) — rău.

Îi scoaseră podoaba, tunica-i deschiară,
De brîu se descinsese ; sovonu [1]-i desprinseră,
Păru-i căzu pe sîn :
Un păr suptire, negru, îi ajungea la glezne,
Se despărțea în două și se zărea prea lesne
Un piept rotund și plin.

Alene gînditoare, culcată pe covoru-i,
Lăsa în mîna sclavei a desculța picioru-i
D-onix, mărgăritar.
O pulpă de zăpadă, ieșită și rotundă,
Ș-un mic călcîi rozatic sub o gropiț-afundă
Da tortură-n Sefar ;

Căci el ș-al său complice, pitiți aci-n grădină,
Turbînd de poftă multă, se roagă, se închină,
Chem ceru-ntr-agiutor...
Era schidoli bătrînii : prunelele [2] turbate
Zvîrlea schintei de poftă, și palpite-nfocate
Fierbea în pieptul lor.

Prelung, cu barba rară, cu fruntea încrețită,
Cu ochii roși în hîrca pleșuvă și albită,
Sefar, în sicomori,
Își întindea grumazii, țiind în urmă tare
Pe gîrbovul complice, zgîit, în nerăbdare,
În spasmuri și sudori.

V

Cînd fuse dezbrăcată, înaintă spre baie,
Fricoasă, tremurîndă ; — bătrînii stau să saie,
Împunși de pofta lor.
„Acum vă duceți toate, lăsați-mă în pace ;
Voi singură, la ceruri, cîntările-mi a face,
Ca imn la Creator...

[1] *sovon* — văl.
[2] *prunelle* (fr.) — lumina ochiului.

Mirobolăm s-aprindeți subt patu-mi de culcare,
S-aprindeți smirnă multă în casa cea mai mare,
Ș-atunci cînd voi striga,
Vedeți să fiți p-aproape și s-alergați îndată.
Cu mirt și c-un burete să vie vre o fată
Pe corp a mă spăla."

VI

Susana era-n baia senină, aromată ;
Luna juca pe unda cea creață, colorată
Cu apă din Eufrat.
Sînu-i împunge apa și părul său plutește ;
O mînă pare-ascunde edenul ce domnește
Pe bustu-i minunat.

Ea se privea în apă pe gînduri, dar voioasă ;
Uitase să se-nchine, — căci prea era frumoasă...
Se bucura de ea.
Se gîdela de apă... Bătrînii în turbare
S-azvîrl uimiți la dînsa ; ea țipă și tresare !...
Cu ochii-i sprijinea...

„Frumoasă ești, Susano !" Strigară în uimire
Înverșunați bătrînii. Ieșim, ieșim din fire !
Dă ! dă un sărutat,
O, fiica lui Halsia !... nici iadul n-a să știe !..."
Susana, în ideea de crimă, preacurvie,
Da țipăt desperat.

„Să nu vorbești, Susano, căci altfel ești pierdută !
În noi poporul crede, și tu vei sta ca mută
Cînd noi te-om osîndi !"
„Spuneți-mi care vină ?... fugiți să ies din baie !..."
Sărmana nu-nțelege ce va a lor văpaie,
Nu poate a-i opri...

„O !Lasă-te, Susano ! Te-om face fericită !
Ţi s-a-nchina poporul !“ Săraca, zăpăcită,
Cu ochii speriaţi,
Se zvîrcolea în apă ; strîngea-ntre braţe sînul ;
Se da afund ; — dar apa-e curată ca seninul...
Bătrînii înfocaţi !...

VII

„Ca p-ăi d-au zidit turnul, Doamne, îi zăpăceşte !
Ca pe-a lui Lot soţie, Doamne, mă împietreşte !...
Cum voi putea scăpa ?...“
„Susana-i vinovată ! — strigar-atunci bătrînii —
Ţinea pe braţ un june ! A, vino, Ioachime,
Căci ea îl săruta !

Să vie tot poporul ! — Vedeţi ce pîngărire !...
Vedeţi !... o ! ce ruşine şi ce nelegiuire !
Ce lucru neiertat !
Vin' ! unde eşti, Halsie ? Vin' ! Vezi-ţi bătrîneţea !...
A lui Ioachim, sărmanul, vai ! vezi-i tinereţea !
O ! ce grozav păcat !

Vedeţi colo portiţa ce a deschis spurcatul !
Vai ! n-am putut să-l prindem ; nu am privit păcatul ;
Căci el curînd s-a tras !...“
Aci pictorul meşter brodească pe Susana !
Aci să zugrăvească, de poate, pe sărmana
În îndoit extaz !...

SONET

LA ANUL 1839

Din zi în zi mai tristă, sărmană Românie ;
De două veacuri jalea îţi creşte nencetat !
Traian se miră, plînge, priveşte-a ta cîmpie
Ce-o ştie cîmp, odată de Acvil-apărat.

O ! Tristă-i suvenirea la cei în agonie !
Amar e cînd te doare, să vezi că-eşti împilat,
Să-neci a tale lacrămi ; să vii, cu bucurie,
A săruta şi mîna ce ştii că te-a trădat !

Pe cine aştepţi oare s-aline-a ta durere ?
Pe-acela ce te suge ? te calcă în picere ?
Pe cei carii te-ar vinde de mii de ori p-un tron ?

Te amăgeşti !... Dar află şi crede în tăcere :
Oricare slăbiciune în chinuri ia putere...
În fiare creşte iute vîrtutea lui Samson !

SILA

Era o iarnă aspră ş-o noapte ce-ngrozeşte,
Şi crivăţul, cu viscol, mugea precum mugeşte
Un taur ce-e rănit.
Intr-un cătun de laturi a unui sat mai mare,
O rază îngînată da slabă luminare
Subt un troian albit.

Troianul era casă, căscioară locuită,
Ce-i astupa nemeţii intrarea umilită, —
Bordei de muncitor ;
Şi raza îngînată venea dintr-o lumină
D-o flacără-n cenuşă ce vălvăia în tină
Pe un uscat cotor.

Cu furcile în brîne, cu feţele voioase,
Întind cît pot cu fusul din caiere stufoase
Două femei cîntînd.
Bătrînă este una, ca iarna de albită,
Iar alta este jună, bălaie şi iubită
De cîţi o văd rîzînd.

P-un pat de paie numai un biet bătrîn boleşte.
Femeile, cu rîndul, cînd el se dezveleşte,
Se duc de-l învelesc.
Şi rîd cînd văd că fierbe în oală o găină
Ce-au căpătat pe lucru de la a lor vecină;
Căci tortu[1]-i omenesc.

Oftă bătrîna însă şi zise către fiică:
„Cînd am luat pe tat'tău, pe cînd erai tu mică,
Eram mai fericiţi;
Aveam căsuţa noastră, aveam coprinsuri bune,
Aveam frumoase holde şi turme la păşune,
Aveam argaţi plătiţi,

Şi vite-n bătătură, şi plugul lîngă casă,
Ş-un călător, oricare, afla ceva pe masă
Cînd s-abătea la noi.
Era fruntaş bătrînul, ca el puţini cu stare,
Abia-nvîrtea prin curte cu carul său cel mare, —
Un car cu şase boi.

Pe orice puneam mîna ieşea în toate bine.
Tu semănai cu tat'tău şi frate-tău cu mine..."
Aicea a-ncetat.
Ş-un ochi de disperare ţinti pe o icoană
A sîntei Născătoare, zicînd: „În orice goană
A soartei te-am chemat!"

„Tata spunea odată c-aveam şi noi moşie;
De ce-aţi vîndut-o, mamă? Că-e rău în obăcie:
Munceşti pentru străin."
Ş-o lacrimă din pleoapă-i luci precum luceşte
Pe geana Aurorei o rouă ce pisteşte
Dintr-un azur senin.

[1] *tort* (fr.) — rău, neajuns.

„Noi n-am vîndut-o, mamă; vecinii ne-au luat-o."
„Şi cum! aşa cu sila?" — „Ba tot ne-au tot scurtat-o
Cu cărţi de judecăţi,
Pîn-au luat-o toată..." — „Ce viscol e afară,
Unde-o fi nenea, mamă?" — „Aleşii îl luară
Ş-acum ca ş-alte dăţi."

Pe masă, lîngă tat-său, fetiţa-n nerăbdare
Întinse o maramă şi-i puse demîncare
Fiertura de la foc.
„O! să-mi trăieşti, fetiţo, că foamea mă doboară!"
„Şi-ţi am şi vin, tăicuţă; şi-ţi am şi pîinişoară,
Uite-o colea, o coc."

„Să am de tine parte, fetiţă cu durere!
Atît îmi mai rămase din toată-a mea avere
La bătrîneţea mea;
Căci frate-tău, se vede că mi-l tot mînă satul:
Săracii duc povara, iar rodu-l ia bogatul
În lumea asta rea!"

În ora asta dulce cînd veselă-i copila
C-a bucurat pe tat'său, fiica Sstanii, *Sila*,
La uşa ei grinţa[1].
Doi dorobanţi ce calea părea că rătăciră,
Zărind lumina noaptea, să stea aci veniră,
Că doar va senina.

Împing şi intră-n casă cu iarna în spinare:
„Aci avem de toate, şi cald, şi demîncare,
Şi-n cupă vinişor.
Mai faceţi foc pe vatră şi daţi-ne-ţi şi patul.
Mai dă-te jos, bătrîne, sau culcă-te d-a latul,
Că dau de vă omor."

[1] *grincer* (fr.) — a zgîria, a scrîşni.

Oftă adînc bătrînul, căci *Sila* e cumplită !
Lăsă bătrîna furca : era obicinuită
Cu astfel de nevoi.
Iar biata copiliță, în marea ei durere,
Rosti plîngînd : „Jupîne, n-avem nici o putere ;
N-avem nici car, nici boi."

Și suspinînd din suflet, ștergînd cu zevelcuța
Șiroaiele de lacrimi, se dete sărăcuța
Pe șubredul bătrîn,
Și îi șopti acestea : „Îți fac eu demîncare
Numaidecît, tăicuță. Jupîne, aibi răbdare,
Că doar n-ei fi păgîn.

Mîncarea-i pentru tata, căci vezi-l cum bolește,
E an acu-n păresimi de cînd se chinuiește ;
Să nu-l dați jos din pat.
Și mama e bătrînă și n-avem nici găteajă,
Pe nenea de trei zile de cînd l-au dat de streajă...
Aleșii l-au luat."

Dar dorobanții țepeni tot sparg și tot înjură,
Și zvîntă și a pîine și vinul și fiertură,
Că-s oameni stăpînești.
El nu mai stă la vorbă cînd are biciu-n mînă ;
Cînd leapădă opinca și calul își înfrînă,
Cu el să nu glumești !

Se-mbrobodea copila ș-o îneca suspine.
Era să-noate-n viscol să meargă la vecine
Să cear-un oușor,
O mînă de făină, să fac-o pîinișoară.
Sta dinafara ușii să vad-o pîrtioară,
Să vadă vrun focșor,

Cînd un argat din curte, din curtea boierească,
O prinde și o-ntinde s-o ducă să muncească,
Căci știe a lucra ;
Și e la curte clacă, și s-a făcut de veste
La cîți au fost p-acasă, la fete și neveste,
Să meargă-a ajuta.

Căci este nuntă mare, e nuntă boierească
Duminica ce vine, și trebui să gătească
Miresei așternut.
Și rugile și lacrimi zadarnice îi fură ;
Argatul nu glumește, o bate ș-o înjură,
Sau cere de băut.

Dar nu avea fetița decît o zeghie veche
Și vre o trei parale cercel la o ureche,
Care voi a-i da.
Și nu vru să priimească cumplitul fără milă.
Bătînd-o, suduind-o, o tot brîncea în silă
La lîn-a scărmăna.

Trei zile biata fată nimica nu aflase
De tată-său cel bolnav pe care îl lăsase
Flămînd și chinuit.
Și cînd scăpă, micuța, veni în nerăbdare...
Nemeții cotropise și casă și intrare.
Abia a-nemerit.

Luptîndu-se cu iarna, să intre izbutise,
Dar tată-său, ca gheața, de mult înțepenise
Și mumă-sa murea :
Pe frate-său îl dase aleșii la oștire,
Și singură, orfana, plîngea în zăpăcire
Și părul își smulgea.

Sufla în pieptul mă-sei ca doar' s-o încălzească ;
Îi căuta cojocul... dar unde să-l găsească,
Căci e la arendaş
Dodată cu căldarea luat zălog în silă
P-o oarbă datorie. — O, Doamne ! fie-ţi milă
De rob şi de clăcaş !

1840, ianuarie 4

PEDEAPSA CU MOARTE

I

Gemea poporu-n curtea palatului Dreptăţii. —
Era o zi de august şi gura răutăţii
Scrîşnea, se schidolea
Voind să fete moartea. Sclipea-ntre dinţi mînia,
Plîngea, rînjea schidoală, dar nu ieşea, pustia,
Căci legea o oprea.

O sală larg întinsă şi-n roşu îmbrăcată
Îşi resfrîngea coloarea prin raza sîngerată,
Coloarea de tartar,
Pe searbedele feţe, bătrîne şi zbîrcite,
Plecate către piepturi, cu frunţile-ncreţite
Ţintind un act barbar.

P-un jeţ ascuns sta unul ce a-nsemnat păcatul
Pe-a inimii icoană : buhav, c-un ochi, spurcatul,
Rînjea rînjit uscat.
Cu cap de cucuvaie, cu gheare mituite,
Cu ochiul tras în sticle, în sticle îndoite,
Chiora pe vinovat.

Dup-amuţirea lungă citiră, mai citiră,
Îşi mai cătară-n barbă, gîndiră, mai şoptiră, —
Se scoal-ăl însemnat
Şi-ncepe să vorbească : „Boieri ! Eu zic să moară,
Să moară vinovatul ; căci moartea înfioară
Şi trebui pilde-n stat.

Gîndiţi c-avem şi suflet ! să facem răzbunare :
O cere omorîtul ; o cere-n gura mare ;
O cere din mormînt.
Pedeapsa o dă legea ca să se corecteze
Acel ce face crima, — ca să se îndrepteze. —
Eu nu vorbesc în vînt. —

Eu nu sum de părerea acelui Becaria ;
Eu ştiu ce se cuvine ; nu-mi place flecăria
Lui domnul Monteschiu,
Lamartine, Hugo, şaizeci dintr-o societate :
De-mi scapă-omorîtorul, eu voi, după dreptate,
Să-l osîndesc în fiu."

II

Pălit de o durere adîncă, nempăcată,
Pe care-o dă speranţa cînd este înşelată,
Greşită-ntr-al său plan,
Se dobora pe fiare, flămînd, în baionete,
Cu mădulări rănite, cu coatele-ntre spete,
Un biet uitat ţigan !

Se clătina de boală, de crudă disperare.
Cînd hotărîrea morţii citiră-n adunare,
Suflarea-i se curmă.
Copii, soţie, mumă deloc i se iviră.
Se-mpletici să cază ; da-n spăngi îl sprijiniră
Şi iar se întremă.

III

Gîndiți voi la durere? gîndiți voi vre odată
Că și țiganul ăsta e soț, e și el tată,
Va fi iubind ceva?
Se află și într-însul dorința-naintării; —
Căci firea nu a dat-o-n veci numai puterii; —
E-n om, natura sa.

Cum vreți voi ca țiganul, ce-n hulă se tîrește,
Cînd vede libertatea a fiilor ce-o naște,
A neamului său tot,
A lui și a soției; cînd știe c-o să fie
D-aci-nainte liber, asupra-i nu-i sclavie,
Stăpînii nu mai pot;

Va fi stăpîn pe timpu-i, va rîde cu natura,
S-o bucura de munca-i și va simți căldura
Ce Domnul a sădit
În sînul de familii, în vorba asta: tată!
Să fie surd la toate? natura lui stricată,
Gîndiți că s-a răcit?

E crudă, crudă legea ce-apasă și strivește
Gîndirea zeității, mister ce cîrmuiește
Materie și spirit și face de suntem!
Amor și Libertate sunt legea Provedinței;
Sunt osia naturii; și cin' le ia ființei, —
Urgie! anatem!

Statistica de crime nu poate să v-arate —
Pe cînd bîntuia răul pe om, societate,
Opincă și boier,
În zile de tortură, de țepe, sugrumare?
Și cînd era mai bine: în vremile barbare,
Sau azi cînd nu s-omoară, cînd n-avem nici hengher?

Gîndiți la instituții, la școli, înnobilare,
La înlesnirea vieții, l-a țării destulare,
Ș-atuncea s-a stîrpit
Și crima și hoția. E vițiul în pravili;
D-aci se naște răul. Curmați aceste stăvili
Ce revoltează omul și cel mai liniștit.

Ș-apoi țiganul ăsta e lucru, e avere,
Proprietatea voastră; el nu e în cădere
Să judece ca omul; nu poate a gîndi;
E vită brută: n-are nici drept, nici datorie;
Incult ca dobitocul ce paște în pustie;
Și pravilile voastre nu pot a-l osîndi.

Cînd face vita moarte o osîndiți să moară? —
El a privit ciocoiul cum bate și doboară,
Lăsînd pe zile morții țiganii ce-i robește, —
Și nu se face vorbă. I-au dat de băut bine,
I-au dat o armă-n mînă, cînd nu era în sine,
I-au zis: omoară-ți gîdea și cu te ocrotesc.

Tu mîine vei fi liber cu copilașii-n pace;
Îți dau de cheltuială, îți dau orice-ți va place,
Te-oi face negustor,
Te-oi face om pe lume; iar altfel, — vai de tine! —
Acuma dar alege-ți, ca ce-ai voi mai bine:
S-omori sau să te-omor?

Voi osîndiți țiganul ce, beat d-a lui dorință,
A săvîrșit o crimă. Gîndiți, în conștiință,
Cine este mai mișel:
Țiganul ce omoară, omoară a da viață
Și lui și seminției, — sau voi carii de gheață,
Călcînd și instituții, îl omorîți pe el?

Voi osîndiți o crimă făcută în beție,
În disperații crude, în patimi, în mînie,
Cînd omul e nebun ;
Ș-apoi, cu sînge rece, în bine, fericire,
Nempinși deloc de patimi, strigați c-o glăsuire
Că morții își răzbun ?

Strigați : să moară omul ! să moară-n agonie !
Vă duceți la biserici ? — Nu-i asta barbarie,
Să fiți neiertători ? —
Cîrmuitori ai țării și ai societății,
Exemple-ai răzbunării și ai moralității ?
Chiar voi omorîtori ?

Și unde se sfîrșește această răzbunare
După principul vostru ? gîndiți voi o-mpăcare
În fiii ce trăiesc ?
Voi singuri dați exemplu și-i invitați la ură,
Deschideți rană nouă prin nouă lovitură,
Dați sînge de privesc.

Cînd ziceți vorba : moarte ! simțiți oari cum vibrează
În mumă, fii, prieteni ce plîng și sîngerează ; —
Vedeți-i stînd la porți
Cu gurile în aer, cu ochii fără viață,
Cu brațele spre ceruri ; îi trec sudori de gheață ; –
Vedeți ? ei sunt mai morți !

Voiești să dai exemplu ș-omori un om ce plînge !
Voiți să-mblînziți tigrii și îi hrăniți cu sînge !
Voiți a-i corecta —
Și îndemnați la crime ! — O ! cu brutalitatea
Nu se civilizează deloc societatea ;
Căci crima naște crimă și crima n-o-nceta.

Atîtea milioane ce dați pe la poliții,
La temnițí și la paznici, la dorobanți, miliții,
L-atîtea născociri,

Nu pot ca să vă scape de astă barbarie ?
Nu pot să ție omul nebun, sau în mînie,
De relele-i porniri ?

IV

Mulțimea s-adunase ca-n zi de sărbătoare.
Era o zi senină ; era mărețul soare
Ajuns în culmea sa.
Juca pe cîmp copiii, mulțimea făcea glume ;
Sileau și dregătorii țiganul să sugrume ; —
Dar gîde nu era.

Puțin, și dorobanții un alt țigan găsiră,
L-aduseră în bice, și-n bice îl siliră
Să-nvețe-a sugruma.
Cînd se-nălță țiganul să scape de robie,
Răcneau și fii și rude, răcnea a lui soție
Și soțul își chema.

Căzu de trei ori robul din ștreangul infamiei ;
Văzu de trei ori moartea în munca agoniei :
Zbiera fără puteri.
Mugea-necat în sînge, cu ochii scoși afară ;
Se zvîrcolea ca șarpe și se zburlea ca fiară
Martirul în dureri.

Poporul, plin de scîrbă, în groaza lui cea mare,
Era uimit de spaimă și fără răsuflare
Fugea necontenit.
Priveliștea aceasta el nu o mai văzuse
Încă de cînd cu turcii. De mult nu se produse
Revista de-ngrozit.

V

Buzăul șoptea nopții, spunea d-o grozăvie,
Plîngea pe unde luna, și cîinii pe cîmpie
Urlau neîncetat.

A doua zi, în aer, pe liniște, răcoare,
Sta, vînăt ca porumba, cu ochii albi în soare,
Țiganul spînzurat.

OCNA

Încongiurat de paznici, cu fiarele-n picioare,
Cu mîinile-n cătușe, de gît cu lanțul greu,
Un om frumos la față, în spasmuri, în fioare,
Aci cruntînd la paznici, aci zîmbind la soare,
Căzu la gura ocnei chemînd pe Dumnezeu.

Și o durere-ascunsă, durere sufletească,
Mustrarea, disperarea juca pe fața sa.
Își mai mărea în silă durerea cea trupească
Voind să mai aline, voind să liniștească
A sufletului rană ce nu se vindeca.

Se afunda în gînduri, sărea strigînd : „Maria !
Maria nu e moartă !..." Țintea un păzitor...
Se veselea pe clipă, uita atunci urgia,
Se azvîrlea spre dînsul, și-n ochii-i bucuria
Rîdea cum rîde raza cînd scapă printre nor.

Ce bun ai fost tu, Doamne, cînd ai sădit iubirea !
Ce crud ai fost tu, Doamne, cînd moarte ai rostit !
Sau a plăcerii numai să fi avut simțirea,
Sau de dureri trecute să pierdem suvenirea,
Sau omul să nu știe deloc cînd a greșit !

O, voi ce-aveți puterea să osîndiți o vină !
Gîndiți că l-astă vină al lumii Creator
Nu a prescris osînda ? — Cînd sufletul suspină
Sub lovituri de cuget, a voastre munci alină
Durerea din năuntru — sunt balsam, sunt favor.

Din ghizdurile ocnei, pe funia sărată,
Pe funia ce duce pe oameni în tartar,
Legară osînditul în manta-i cea marcată
Și-l slobozîră-n gura cea neagră, fiorată,
Spre moartea inventată în timpul cel barbar.

Se învîrtește roata și scripetele zboară
În văitări sinistre, avînt fiorător, —
Ca cucuvaia nopții ce fîlfîie ușoară
Și țipă peste capul acelui ce-a să moară,
Se vaietă pre capu-i cu glas îngrozitor.

Pe gîtul lung al ocnei s-exală infectate
Durerea, agonia, suspinuri și fiori.
Și oaspele s-afundă pe căi întunecate,
În rîsetele-acelor făpturi denaturate
Ce s-au deprins la crime a fi executori.

Se mărginește gîtul și caosul se-ntinde,
Și oameni ca insecte, ca licurici lucesc
Cu focuri în spinare, cu fețele murinde,
Pe bolovani în trîmbe, pe stîncile sclipinde,
Pe munții cei de sare pe care se muncesc.

Se leagănă călușul și liliacul zboară,
Alunică ca umbră prin norii cei sărați
Prin care osînditul, ce spaima îl doboară,
Se lasă în zăstimpuri, se strînge, se-nfioară
Încovoiat pre coardă cu perii ardicați !

Are să meargă încă, căci fundul e departe !
Și cer și ziua lumii se văd albind ca stea
Ce palidă și fixă în negure deșarte
Albește cîteodată, ca steaua ce-și împarte
Și-ascunde-n cer schinteia cînd soare e sub ea.

Locuitorii nopții cu fețele pălite
Își lasă bolovanii și vin de-l încongiur ;
Cu luminări în creștet, cu barbele zburlite,
Păroși pe brațe, piepturi, cu haine zdrențuite,
Buhavi de umezeală, dau roată împregiur,

Clipind la luminare și mestecînd tutunul.
Cu glasuri îngroșate urlară răgușit
Blestem și anateme, căci le furară bunul,
Căci le hrăpiră ziua, căci nu putea nici unul
Să vază la lumină pe cel ce-a mai venit.

Apoi tîrîră-n noapte și pe căluș legară
Un mort ce se umflase, un trup de vinovat.
„Te du, bădiță,-i zise, în lume este vară,
E soare, e lumină." Cîțiva îl sărutară
Și începu să țipe machina fiorat.

Optzeci erau la număr făpturile uitate,
Pe care omenirea la iad a osîndit ;
Optzeci pe care legea, creștina caritate,
Regenerarea țărei și stricta echitate
A smuls de vii din lume și-n ocnă a pornit.

Optzeci mai rămăsese ; optzeci era-n picioare.
Ceilalți gemeau în lacuri și fără ajutor.
Chema la dînșii moartea, scorbutul să-i doboare,
Căci reumatismul junghie, căci agonia doare,
Căci sunt aci pe viață, moartea e viața lor.

„Vai mie ! — striga-n limbă-i, bătîndu-se în sare
Și mai gonind năduful, un orb israelit —
Vai mie ! dați-mi apă, că-mi este sete tare !"
Și un creștin d-alături ce-și da a sa suflare
Îi spuse, dîndu-i mîna, că apa s-a sfîrșit.

Se adunară-n noapte confrații în durere
Și smulseră cu grijă din cuiburile lor
Cîte vreo două paie, ca singura avere
Ce ei posed în ocnă, și-n larga încăpere
Adăogară cuibul d-un nou locuitor.

Era bălai și june martirul ce venise
Și trase simpatia acelor ce-l zări.
„Cum seamănă c-un frate ce am acasă ! — zise
Un flăcăiandru ager ce umezeal-albise, —
Să fim noi frați de cruce cît ne-om mai chinui !

Dar spune-ne, măi vere, ce vină așa mare
Făcut-ai tu în lume ? Nu tăinui nimic,
C-aci e obiceiul să spuie fiecare
Păcatele-i din lume ; și mie cum îmi pare
Tu nu ești hoț de codru ; ai vrun păcat mai mic."

Înfricoșata cale ce junele făcuse
Îi dase iar simțirea, și-n suvenirea lui
Părea că se strecoară procesul ce trecuse,
Durerea, fericirea și cîte petrecuse :
„Eu n-am hrăpit, măi frate, averea nimului.

Am fost crescut acasă în larg, în destulare ;
Părinții mei cu cinste trăiau în satul lor.
Eram flăcău în horă, fruntaș cu stare mare,
Cu cal de călărie și alții de-nhămare ;
Moștean, la părinți unul, trăiam un trai ușor.

Părinții biet, sărmanii, voiau să mă însoare ;
Îmi tot spuneau de fete, dar nu-mi găseam pe plac
Mă tot plimbam prin sate, mergeam la șezătoare,
Cînd văz odată o fată, ce-n ochii ei, ca-n soare,
Să cat nu fu putință. O văz aci și tac. .

Mă tot codeam prin casă, spuneam la fete glume;
Mă dam pe lîngă dînsa, dar nu-i puteam vorbi.
Roșea de-i prindeam ochii, sau mă striga pe nume
Fetițile zburdalnici! Ca ea frumoasă-n lume
Și mîndră și gingașă gîndesc că n-a mai fi.

Cît vru să ias-afară fetița rumeoară,
Eu sai ș-o iau în brațe și parcă fu a mea.
O strîng și ea-mi răspunde. O iau la subțioară
Și fug, căci era mică, ca peana de ușoară;
Bătea sub țîță-i pieptul și gura îi ardea.

Ajung cu ea acasă ș-o bag la alde tata;
Aci o văzui bine și tare îmi plăcu.
Eu mi-am găsit nevastă. Vă place vouă fata?
Trimiteți la moș popa, că nunta este gata;
Să nu-ntrebați ce are și cine o făcu.

Mă sărutară-ndată părinții în urare
Și eu și cu Maria puparăm mîna lor.
D-aci apoi plecarăm, făcurăm nuntă mare
Și strînserăm o plasă să vie-n desfătare;
Căci mîndră l-era nora și june-al lor fecior.

Vreo două luni trecusem cu ea în căsnicie;
Cînd pe o lună plină ce peste noi plutea,
Ne desfătam sub cergă ascunși pe deal în vie
Și ne glumeam atîta, cu-atîta veselie,
Încît și luna pare cu drag că ne privea.

Dar somnul cîteodată aduce grele vise!
Într-însul necuratul își joacă coada sa!
Se vede că norase și nimeni nu simțise;
Căci ploaia nu-ncepuse, dar trăsnetul izbise
Un nuc bătrîn în preajmă, și cîinele lătra.

Mie-mi păru deodată Maria spăriată
Că strigă, și la dînsa se dă un lup turbat.
Apuc în zăpăcire securea rezemată
De căpătîiul nostru, izbesc pe biata fată
Care dormea în pace. O dată a țipat!..."

Aci s-opri voinicul și perii-i se zburliră,
Și cearcăne de sînge rotiră ochii săi,
Și dinții îi scrîșniră, și mușchii tresăriră,
Și spume de balaur pe gura lui ieșiră,
Și nările-i deschise zvîrlea în toți văpăi.

Telega, 1843, septembrie 6

LA PRINȚESA C. TRUBETZCOI

Castelul se gătește, prințesă generoasă,
Sărbarea-ți nominală în salve-a saluta,
Și bardul ce se-nspiră la fața-ți grațioasă,
Întonă a sa harpă și cere-a preluda.

Dă-i voie, castelană, vasalii să-ți adune,
Și coardele-i sonoare, ce nu și le-a-ntinat,
Cu ei aci să imne și-n preajmă să răsune
Recunoștința mare ce-n ei ți-ai meritat.

Orfanii vezi-i grupe, căci cer ca la o mumă,
Și gîrbovii mai colo pe care ocrotești,
Cu văduve, săracii ce relele consumă,
Aduc în hor tributul și rog ca să-l priimești.

Iubită-n capitală și-n cercuri adorată,
Prin spirit și știință în toate știi domni!
Clăcașii ți se-nchină cu inimă curată
Și bardul priveghează cununi a-ți împleti.

Căci e o norocire eroul și femeia
Cînd află pe poetul veghind în giurul lor
A ilustra o faptă, a le opri ideea,
A o para cu dafini să meargă-n viitor.

Veniți, clăcași! dați roată l-a salvelor vîlvoare!
Strigați cît strigă harpa-mi: ura la ast pahar!
Trăiască Cleopatra, a României floare,
Trăiască, adorată de voi și de Cezar!

Băicoi, 1844, septembrie

PRUNCUL

Rîndunea frumoasă,
Pasăre văroasă,
Zboară, îndrăznește,
La noi te oprește, —
Bine ai venit!
Bună păsărică,
Ești tu rîndurică
Care ne vestește
Și ne pregătește
Vre un timp dorit?

Tu, ca mielușeaua,
Vii cu vioreaua
Să ne-aduci iubirea,
Să ne-aduci zîmbirea
Dulcelui zefir.
Simbol de rodire,
Simbol de unire,
Amor, bucurie
Venirea-ți să fie
La cîți te admir!

Sub alba cortină
Unde-o mînă lină
Leagănu-ți umbrește,
Gurița-ți zîmbește
În somn liniștit;
Gungunește, plînge,
Suge și se strînge
Cînd visul se schimbă,
Cînd visul te plimbă,
Pe pom înflorit.

Astfel trandafirul
Ce-l crește zefirul
Încet bobocește,
Frunza-l învălește
Pînă va flora;
Astfel, prin ghizdeie,
Un pui cu tuleie —
Muma îl nutrește,
Noaptea-l încălzește
Pînă va zbura.

Gura ta de miere
Nu cunoaște fiere;
Buza-ți ca rubinul
N-a ajuns veninul
Ce noi bem turbați.
De suspini vreodată,
Inima-ți curată
Fața-ți veselește,
Și buza-ți zîmbește
Cu ochi lăcrimați.

Tu n-ai griji nici frică,
Gura-ți mititică,
Mîna-ți ca nălucă,
Parcă tot apucă
Orice poți să vezi.

De dureri străine,
De e rău sau bine,
Răi de varsă sînge,
Sclavul daca plînge,
Tu nici știi, nici crezi.

Cît prefer eu plînsu-ți
Ce-ntrerupe rîsu-ți
Decît veselia,
Decît bucuria
Care cercăm noi !
Ochii tăi de lapte
Nu văd rele fapte ;
Îți sugi degițelul
Ca și mielușelul
Iarbă, spicuri noi.

Simți tu oari veghierea,
Simți tu mîngîierea
L-a ta legănare,
La a ta mișcare,
Cînd sugi buza ta ?
Simți cîți te-nconjoară,
Simți cîți te adoară,
Simți tu cîte fețe
Stau să te răsfețe
Cînd te-i deștepta ?

Te deștepți, ș-un tată
Mume-tei te-arată,
Brațele-ți întinde,
Te saltă, te prinde
P-un sîn palpitînd.
Mumă-ta-n plăcere
Te cheamă, te cere,
Ardoarea-i te strînge
Și-n plăcere-i plînge
Privindu-te blînd.

Ea la cer privește
Și îi mulțumește ;
La tine se uită
Și cu totul uită
C-a cercat dureri.
Cîtă mulțumire
Dup-o chinuire !
Tu faci armonia,
Tu faci bucuria
Ș-ale lor averi.

Cît de mult îmi place
Să văz să se joace
Mîna-ți rumeoară,
Ca aureoară,
Pe sînu-i de crin !
Cît e de frumoasă
Lacrim-amoroasă
Din ochii focoși
Verzi și schinteioși
Pe sînu-i cel plin !

Aprilie 7, 1839

CUGETARE

„— e raiul pămîntesc
În inimele care neîncetat iubesc."

L'ABBE DE LAMENNAIS

De ne-ar fi fost deschisă a soartei noastre carte
Mi-aș fi văzut într-însa prescrisă a mea parte ;
Dorințele-mi atuncea aș fi știut supune,
Ș-a amăgirii mele grozav-amărăciune
Deloc n-aș fi cercat.

Amor și amicie, ferice-nchipuit, —
Străin în lumea noastră, — eu n-aș fi mai gonit,
Nici n-aș fi așteptat !

De ce te sfarmi atîta, ființă trecătoare ?
De ce gonești nălucuri, himere pieritoare ?
Dorințe neatinse, speranțe nemplinite,
Din crepuscul în noapte, visări necontenite ?
Aceasta-ți este viața de care te mîndrești !...
Am blestemat cu lacrimi, și în a mea mîhnire
Un glas străin mă-ntreabă : „De ce mă tot hulești ?
Nu simți tu fericirea ? În tine n-ai iubire ?...
Iubește ! asta-i viața ce-o ziceți voi cerească ;
Amorul și speranța e viața îngerească ;
Iubiți și sunteți angeli — e raiul pămîntesc
În inimele care neîncetat iubesc !"

D-atunci eu simț căldura în sînu-mi palpitînd,
Speranța văz d-atuncea neîncetat rîzînd.

1842, septemvrie

VIAȚA-MI SE STRECOARĂ etc.

Viața-mi se strecoară, ca rîul se grăbește
S-ajungă la izvorul de unde a plecat,
De june încă vested, nimic nu mă oprește
Ca să ating eu moartea ce tu mi-ai însemnat.

Mormîntu-mi este-aproape, îmi grință, mă coprinde,
Pe calea morții însă eu stau, mă mai opresc,
Mă uit la vreo scăpare, dar noaptea se destinde
Și norii desperanții în față mă izbesc.

O ! taina mea cea mare în veci tu nu vei ști-o ;
Greșala-ți fără știre eu nu te las să plîngi ;
Și grabnica mea moarte tu nu vei auzi-o
Decît ca o nuvelă de care nu te-atingi.

Iar daca a mea umbră la tine se abate
Să-ți spuie că mormîntu-mi suspină d-al tău dor,
Te du atunci pe pasu-i țărina-mi să-ți arate
Ș-atunci, călcînd pe dînsa, precurmă al meu dor !

Cu salcia ce-a plînge să lași atunci să cază
O lacrămă la crucea ce ție-am consfințit !
Cu candela-mi cea tristă străbate a ei rază
Prin negura eternă ce voi fi rătăcit.

Pe piatră-mi lasă-ți ochii, citește al meu nume,
Gîndește-n care vîrstă mă despărțesc de lume
Și scrie cu-a ta mînă p-ast lesped de granit :
Aci am pus p-acela ce-atîta m-a iubit !

1837, martie

AI VREA, PRECUM SE VEDE, SĂ-ȚI MAI ADUCI AMINTE

Ai vrea, precum se vede, să-ți mai aduci aminte
D-acea miniatură a sexului frumos,
D-a ei vioiciune, spirituasele-i cuvinte,
D-ocheada cea focoasă din ochiu-i amoros ;

De ochii ei cei negri ce-ar sparge o-ntristare
A lumii toată în doliu, d-acel surîs ceresc
Ce veselește lumea ca ziua de sărbare,
De gestele-i vioaie și timbrul îngeresc ;

De buclel-ebenine, lucioase și flotînde
Pe sînul d-alabastru, ca aripe de corbi
Ce fîlfîie pe bruma ninsorilor căzînde
Cu toată răsuflarea-i ce tu în drag absorbi ? —

Pleca cînd am văzut-o, și tremuram de frică ;
Căci inima-mi sta gata cu dînsa a zbura.
Purta pe piept o cruce, o cruce mitițică,
Pe care și evreii părea c-ar săruta.

1840, mai 26

PE PIATRA MORMÎNTALĂ

A D-EI

C. FILIPESCU, n. BALȘ

Oricît vei fi de grabnic, oprește, călător :
A însuflat respectul cu duhul, cu știința ;
Cu facerea de bine a tras recunoștința,
Căci ușa-i fu deschisă la cîți cer ajutor.

O DIMINEAȚĂ PE MALUL LACULUI

Frumoasă dimineață ! Suflarea toată tace !
Abia privighetoarea, c-un glas răsunător,
Să turbure cutează o solemnelă pace,
Cînd somnu-i așa dulce la omul muncitor.

Gălbuia auroră de purpură urmată
Albește înverzita dumbravă de anin,
Și stele licurinde abia se mai arată
Prin umbrele ce noaptea păstrează în senin.

În lacul dinainte-mi, un cer se adîncează
Și lasă pe oglindă-i abia a mai luci
Făcliile murinde sub pînza ce albează
Al nopții întunerec ce-ncepe a fugi.

D-a dreapta-mi stau Carpații ascunși afund în ceață,
Din aburi cu încetul încep a se ivi ;
Zăpada lor cea veche, ce vara n-o dezgheață,
Își suie-n cer troienii, sau stă a-i prăvăli !

Iar Prahova devale în mii de gîrli se-mparte,
Și-ntinsă argintează ast prunt al ei pietros ;
În văile-i afunde s-aude îndeparte
O eco îngînată pe malul cel rîpos.

Frumoase ! sfinte locuri ! de ce și astă dată
N-aveți tot acel farmec !... Pe cine oari jeliți ?
A timpilor viață nu vine c-altădată
Să-nvie-a voastre plante ? De ce vă veștejiți ?

De ce suspină vîntul ? Dumbrava ce oftează ?
De ce mugește rîul și locul s-a negrit ?
De ce oricare preajmă subt nori se-mpovărează ?
De ce ast doliu mare natura a-nvălit ?

O ! unde este timpul cînd, plin de tinerețe,
În brațele fecioarei, fecioarei ce iubeam,
Sorbeam al vostru balsam ș-a voastră frumusețe
Răpea a mea simțire pe sînul ce-adoram.

E-al șaptelea an ăsta de cînd, în aste locuri,
Gustam o fericire ce nu voi mai cerca ;
Dar vîrsta și simțirea, ș-acele tineri focuri
Ce pier, se sting cu timpul, — încep a mă lăsa.

Un lucru de nimica, o mică nălucire
Priveam de lucru mare, de toate mă-ncîntam ;
Acum sunt trist și rece, și nu am mulțumire
Nici chiar la fericirea ce-atunci nu cunoșteam.

În viața lui o dată oricine și iubește,
Și simte de iubire, și poate a iubi ; —
Simțirea înainte se trece,-mbătrînește,
Și corpul după dînsa începe-a s-ofili.

Obiectul ce atuncea putea să le-ndulcească
Acuma e departe, — s-a-ntors d-unde-a venit !
Așa e fericirea : ea vine să gonească
Odihna num-a noastră, și-ndată-a și pierit.

Frumoasă ca un angel ce cerul ne arată,
Era abia în vîrstă s-aștepte-un măritat,
Și cine a văzut-o a trebuit îndată
Să-i dea acea cunună ce-atît a meritat.

Ca prim-acea zăpadă ce cade afînată
Pe locuri neîmblate l-al soarelui ivit,
Era oricare parte-i plăpîndă și curată,
Și sînu-i d-alabastru în veci era-nvălit.

Nici cerul cel mai dulce în noaptea cea senină, —
Cînd norii dorm departe cu vînturile-n ei
Și bolta-i luminată de luna cea mai plină, —
Nu are-un alabastru ca cel din ochii ei.

D-apuc acum mătasea, deloc nu mă-nfioară,
Nici este pipăitu-i atît de voluptos
C-acele fire netezi din bucla-i cea ușoară
Ce rătăcea pe sînu-i divin și grațios.

De-nsinuia căutarea-i, cînd vrea ca să-mi zîmbească,
Subt rumena ei buză de foi de trandafir,
Mărgăritar nu poate, gîndesc, să se găsească
A fi atît de luciu și neted într-un șir.

Deloc nu ne înșeală acel care ne spune
Că fața ne arată ce-avem în noi ascuns ;
Natura nu ne minte ; aceea ce depune
În inima oricărui, pe fată-i stă expus.

Așa de simțitoare la o nenorocire,
Că d-ar fi fost în mînă-i, durere-ar fi lipsit.
Ea nu ura pe nimeni ; întreaga-i fericire
Era să poată face pe altul norocit.

Prin geana ei cea lungă o îngerească milă
Părea că să coboară pe oameni a jeli ;
La tot nenorocitul, vedeai că-și face-o silă
S-ascunz-a ei durere, pe alți a nu mîhni.

Nenorociri străine vedeam că o omoară,
Pe frunte-i sta durerea a oricărui străin ; —
De n-aș fi cunoscut-o de crimă că-i fecioară,
Aș fi gîndit c-un cuget revolt-al ei venin.

A ! fugi, ființă dragă ! Departe d-astă lume !
Aci nu era locu-ți, tu-n drum ai rătăcit ;
Aci sunt toate altfel,nimic n-are-al său nume ; —
Virtutea este-o crimă, natura a pierit.

De ce și eu cu tine, în tînăra junie,
Cînd toate-mi părea bune, cînd toat-era amor,
De ce n-a fost atuncea să scap din viclenie,
Să las amara-mi viață, cu tine-n sferi să zbor ?

De ce Dumnezeu oară a dat în om putința
Să ție suvenirea de cele ce-au trecut ?
De ce să nu se piarză dodată cu ființa
Și toată suvenirea acelor ce-am pierdut ?

Orice viețuitoare iubește primăvara ;
Al meu amor e vecinic și iarna nu l-a stins ;
Se naște dimineața, îl indoiește seara,
Și-n veci e făr'de moarte, în veci este aprins.

1836

DORMI ÎN RĂCOARE

I

Dormi în răcoare,
P-amantul tău !
Dormi, dormi, visează
P-ăl de veghează
Ca să adoare
Idolul său.

Dormi, dormi,frumoasă,
Eu te iubesc.
Dormi, dormi, divină,
Luna e plină
Și amoroasă,
Eu te privesc.

II

Scoală, iubită,
Nu mai dormi !
Lasă-ți suflarea,

Lasă-ți cătarea
Întremijită
A mă privi.

Scoală, frumoasă !
Dă-mi un zîmbit.
Scoală, iubită !
Luna-i pălită ;
Steaua focoasă
A răsărit.

Pe mal vîlvoare
Se prelungesc.
Apa-e senină ;
Zefir suspină
Prin stuf fioare,
Luntrea zăresc.

Raza aprinsă
Pe lac cădea,
Ș-a mea blondină
O mînă lină
Ținea întinsă
În mîna mea.

AH ! LAS' SĂ-MI CURG-AST AER

Ah ! las'să-mi curg-ast aer ce dă a ta suflare ;
Ca apa cea sfințită el poate curăți
Din sufletu-mi și minte, cumplita apăsare,
Și relele dasupră-mi el poate împărți !

Ah ! lasă-mă ca umbra să umblu după tine !
Și coarda-mi fiorată o lasă a cînta
Pe pasurile tale ! — Tu fă-ți un joc din mine ;
Dar las-a mele imnuri la tine a-ndrepta !

Tu calcă-mă-n picioare-ți, strivește-mă ca ceara
Ce curge, își ia forma oricare îi vei da ;
Dar lasă-mă să sufer ! Și visurile-mi seara
Spre tine și în tine le las-a s-ațința.

O ! daca p-astă frunte, profana ta coroană
N-ar înnegri în ochii-mi aceste calități
Prin care zeitatea întreaga ei icoană
A transformat în tine ca mie s-o arăți,

Atunci, fără rușine, aș face să răsune
Pămîntul l-al tău nume și chiar acel tartar ;
Și lira-mi la picioare-ți, la locul tău te-ar pune,
Și pieptu-mi ți-ar fi templu, și inima-mi altar !

Eu gem ! și în deliru-mi, te chem, Eleonoră ! —
Ca Tass de fiare-n temniți eu voi să mă încarc ! —
Și-n veci tu pentru mine să fii o altă Loră,
Și-n veci eu pentru tine să fiu un alt Petrarc.

Ca el, fără speranță, să plîng pe a ta urmă,
Și-n tine eu fanatic să nu mai am alt zeu !
Voința-ți fie-mi lege ; și viața-mi o precurmă
Cînd vei și cînd îți place, căci tu-mi ești Dumnezeu.

BUTADA

Nici ceara ta cea neagră, nici mușcătoru-ți dinte,
Nici lacrimi mincinoase, nici toate-aste cuvinte
Nu m-au înduplecat.
Ți-am spus că pentru tine eu mort sunt în vecie,
Și cerului dau glorii, ca robul din robie,
De tine c-am scăpat.

837, martie 3

IMPROVIZATE

LA VEDEREA UNEI BERZE NEGRE

Să poci opri durerea-mi și focul ce mă arde
Lăsai adunări, jocuri, și viu ca să jelesc
Pe maluri, rîpi tăcute, d-ai mei acum departe,
Ca barza cea străină, cu ea să mă unesc.

Tu plîngi, cernită barză, soția-ți cea pierdută,
Și semnul întristării pe pene-ai zugrăvit.
Jelești a ta pereche, ș-oricine se strămută
Văzîndu-te în doliu și-n traiul singurit.

Dar eu, o, credincioasă ! Eu nu poci fi ca tine ;
În crude suferințe ce inima-mi o strîng,
Eu trebuie să sufer, să rabd durerea-n mine,
Să mă prefac la lume și-n veci să nu mă plîng.

Ferice de acela ce poate-ncai să geamă,
Să strige în durere-i, să-și spuie al său dor,
Ș-acela ce-l aude să-i poată da de seamă,
Să plîngă-ncai cu dînsu, de nu-i dă ajutor.

838, iunie 5

LA D-NA ELISABETA ȘTIRBEI

Blîndețea, modestia, creștina caritate
De s-au numit virtute în lumea de Scandal,
De place Poeziei o pură pietate,
De se onoară încă Amorul conjugal —

Ești belă atunci, doamnă, în dulcea-ți căsnicie,
În junele odrasle în care te aflăm ;
Și admirăm iubirea-ți de mumă, de soție,
Și faptele-ți creștine le binecuvîntăm.

Și Poezia astăzi în sacra ei ardoare
Unește ș-aste note la imnul înălțat
De două sute voce din inimi de fecioare,
Ce-nvață legea-n umbră-ți și pilda ce ai dat.

Ea vine să-ți ureze cu văduve, orfane
Ce-și află mîntuirea la pragu-ți creștinesc,
Să ție Domnul viața-ți, și faptele-ți umane
Răsplată să-ți aducă tezaurul ceresc.

Aprilie 24, 1846

PARTEA TREIA
DE LA 1847—1857

LA ROMÂNIA

I

Deșteaptă-ți, Românie, orgoliul străbun,
Că iată sună ora, și geniul cel bun
Să îmble început-a pe tot pămîntul tău.
Danubu-și rupe vălu și jugul său cel greu :
În Euxin răsuflă ca un imens izvor,
Cu patru brațe luptă s-ajungă la Bosfor.
Și pe Carpați s-ardică bătrînul Uriaș
Ce doarme, de sunt secoli, pe vechiul său lăcaș.
E geniul Daciei, e zeul tutelar
Ce, din ruine-afunde, al Daciei hotar
Se scoală să măsoare „c-un milion de pași“ * ;
Să vază de curg fluvii p-antideluvi făgași,
Eterne santinele, meniți a ocoli
Titanii munți Bastarnici, Marț unde se ivi
Pentru întîia oară. Acvila, tresărind,
Vede pe Soare-Mithra că-i cată surîzînd...

II

Oprește, Soare-Mithra ! Aci fu templu tău
Cel mare și teribil, și Cocheonul greu,
Și zarabii-tereii, și dacii pileați,

* Eutrop., *Breviarium historiae Romanae*, lib. VIII, § II — Sextus Rufus, *Breviarium de victoriis et provinciis*, VIII (n.a.).

Discipolii lui Zamolx,pioşii săi juraţi !...
Priveşte aste feţe pîrlite de dureri,
Acoperind cu trenţe slăbite mădulări,
Ieşind de prin bordeie afunde în pămînt
Ca fiarele sălbateci ! Rosteşte un cuvînt ;
Numeşte-le străbunii : pe Decebal, Traian,
Ion Aţan, Burilă, Corvin, Mihai, Ştefan ;
Zi vorba : *Libertate !* cătînd în faţa lor,
Şi vei vedea îndată pe Marele Popor !
Vei recunoaşte, Soare, daca românii vin
Din fiicele lui Zamolx şi fiii lui Cuirin ;
De e poporu-acela ce pe Danub jura,
Pornind la bătălie : „De nu va triumfa,
Să nu-şi mai vază ţara !" * Vezi de poţi semui
Aste mărete feţe, ce răul chinui,
Cu-ăi de bătu pe Ciru, Darie, Lisimac,
Pe Filip ş-Alexandru ; priveşte-i de se trag
Din Dromihet şi Sarmis, din Decebal cel brav,
Teribil Romii, care, decît a cădea sclav,
Bău cu cupa plină veninul pregătit.
O ! nu, nu zice, Soare, că dacii au pierit !...
Mai lungă veselie nu s-a sărbat în veci
Ca la concuista dacă : „O sută douăzeci
Şi trei de zile Roma, în jocuri, sărbători,
Zecimi de mii da morţii, aleşi gladiatori,
Şi fiare diferite la unsprezece mii."
Atît erau de groaznici ai lui Zamolxe fii !
Ei se-nfrăţiră numai cu-ai lumii stăpîni,
Şi dacii şi romanii născură pe români.

III

Nepieritoare gintă ce şi-a apropiat
Ce-avu mai mare-n sine Poporul Împărat
Şi dacul cel teribil care „nu se temea
D-alt decît numai cerul pe el de va cădea".
Neam care niciodată nu lăsa un moment
Făr-a lupta să fie liber, independent.

* Junius — Philargyrius, *Georg.*, II (n.a.).

Bătu atîtea ginte, ce a le număra
S-ar osteni şi mintea a mai le recita.
Oricînd şi ori cu cine românul se bătu,
Pe cînd era el liber, ruşinea nu avu.
D-ajunse, prin sistemul unei uşori robii,
Să-şi uite existenţa, tradiţiile vii
Ce cresc în generaţii prin multe recitări
Şi ne transmit torente a bunilor puteri,
Făcînd eroi părinţii, străbunii uriaşi,
Care, plantaţi pe ceruri, privesc ai noştri paşi
Şi ţin în veci poporul, împins d-al său trecut,
Să frunte viitorul ; d-ajunse ast popor
Prin lunga jefuire, prin lipsă, chinuiri,
Vicleana dezarmare ş-atîtea înjosiri
Făcute chiar d-aceia ce-odată-l invita ;
D-ajunse-n astă stare, Soare, nu te mira :
Adesea, un nor numai în faţă-ţi s-a ivit
Şi toat-a ta splendoare se pare c-a pierit.
Ş-au fost şi timpi d-aceia, cînd iarna greu grinţa,
În care-uitase lumea chiar existenţa ta.
Tu însă eşti acelaşi, şi acuilonii trec,
Azurul te arată şi vieţile se-ntrec,
Din planta submarină şi pînă la erou,
Să vie să admire splendoarea ta din nou.

IV

Fatală fuse ziua în care pronunţă
Mihai acest servagiu şi-n el îşi îngropă
Şi neamul şi pămîntul, şi-ntinse negrul văl
Pe toată România ! D-atunci acest Babel
De ginţile barbare şi umilinţa grea,
Şi nepăsarea crudă şi ciocoimea rea.

V

Ca floare neumbrită sub cerul arzător,
Femeie nencălzită de tînărul amor,
Copil pe care muma deloc n-a mîngîiat,
Aşa poporul care trecutul şi-a uitat

Se uită împrejuru-i și vede tot străin,
Își pierde conștiința și se îndură-n chin ;
Că-n lipsă de iubire și-n veci în traiul rău,
Omul devine fiară, uitînd și Dumnezeu,
Și țară, și familii, uitînd și chiar pe el.
Uitarea-i neștiință ; neștiind nu poți iubi,
Și neiubind nu aperi ; nu te-aperi, nu vei fi.

VI

De la Mihai încoace în darn ai luminat
Mărețe Soare, Țara ! În darn ai revărsat
A ta căldură dulce p-ast roditor pămînt !
Se văietau părinții, clipeau cîte-un moment,
Dar demonul urgiei cerul de tot bloca
Și răul, în largi unde, pe patrie vărsa.
Manaful fără frică se năpustea turbat,
Neamțul, vrăjmașul Romei, de foame leșinat,
Grec, țaru anticristul rupea, nepedepsiți,
Și Țară ș-individe, de libertăți lipsiți.
Pe sclav în jefuire lesne îl poți mîna
Să prade și s-omoare, dar îns-a apăra
Onoarea lui și țara, un sclav nu va putea ;
Și sclav era românul cînd altu îl bătea.
Bunul fugea din țară ; și fiii ei, rebeli,
Îi speculau onoarea la pețitori vicleni.
Sunt timpi cînd nu mai poate nici chiar Mihai cel Brav !
Căci Patrie nu este unde poporu-i sclav !
Dar vine o idee ce popolii adopt,
Un Lazăr și un Tudor, un patruzeci și opt
Lucește ca un fulger în neamul adormit,
Deșteaptă letargia, și iată-l mîntuit.
Idolul ce pierise, *Patria*, e pe cer ;
Și cultul ei, în inimi, printr-un divin mister,
Revarsă în torente credință și amor,
Din ceptici vin fanatici ; pentru ea se omor.
Zambila deodată o vezi a învolta
Cînd raza ta cea dulce spre dînsa va căta.

VII

O, cît ești de frumoasă și jună, Țara mea !
Brunetă părăsită ce răul chinuia !
O, ranele de fiare îți sunt de tot adînci :
Te-au chinuit cumpliții pe cît ai fost pe brînci !
Dar Francia, Englitera, Sardinia s-au prins
Să-ți dea răpita stemă. Un fulger din Paris
A spart a tale temnițí. Acum, că te-au găsit,
Te recunosc de soră, uitînd ce-ai suferit.
Te scoală în picioare, vorbește-n glasul tău,
Vorbește fără teamă c-ascultă Dumnezeu !
Ațintă-i și-i îngheață daca-ți mai vin lingăi,
Mîrșavi fără onoare, ceva plătiți calăi
Și-or vrea să-ți ceară mîna pe care au trădat.
Fiica Romii ori ia popol, ori va singe de-mpărat.
Zestrea ei acum e mare, stema i s-a legiuit,
Fiii ei acum sunt liberi, brațele s-au înmulțit.

VIII

Puneți șapte zăcătoare de Cotnar și Drăgășani
Și întindeți masă lungă pe pîrîul din Focșani !
Puneți Acvila și Uru lîngă lancea lui Cuirin,
Marț și Ceres ne protege ! Umpleți cupele cu vin !
Fie una România și tot fiul ei român ! ! !
Prinți latini ! Regina jună va un soț, nu un stăpîn

Paris, 15 aprilie 1856

VACA VĂDUVEI

Cînd Murgilă-ncurcă calea
Dup-al soarelui sfințit,
De mugiri răsună valea
Și Brîndușa mi-a sosit.

E țițoasă, e lăptoasă,
Clopotul i-l înțeleg,
Ea e mai devreme-acasă,
După dînsa nu alerg.
Curge laptele din uger
Ca un șipot, un izvor,
Și Florica i-a strîns luger,
I-a pus sarea în obor.
Vițelușa Viorica
Saltă, saltă spre bordei,
Și fetița mea Florica
Luptă, luptă de curmei ;
Amîndouă-alearg', aleargă :
Una-n blid, la dumicat,
Alta prinde, va să spargă
Ugerul ce i-am lăsat.
Iar Brîndușa linge p-una
Și la alta cată blînd,
Coarnele îi sunt ca luna,
Le mîngîie tot mugind.
Cînd Ziorilă se deșteaptă,
Bag vițeaua în celar,
Și Florica-n prisp-așteaptă
Cu Brîndușa pe văcar.
Am vîndut pe la Drăgaică
Doi juncuți trași prin inel,
Linși ca rochia de chitaică,
Ș-astă-iarnă un vițel.
P-amîndouă ea ne ține,
Ea ni-i singurul venit
La orice nevoie vine ; —
O, nu-i cereți ierbărit !

ACVILA STRĂBUNĂ

Buciumul lui Zamolx sună,
Scoală Acvilă străbună,
Scoate capu, te trezește,
Du-te de te-ntinerește :

Du-te-n Pareng de te scaldă,
Că dă Mithra vremea caldă.

Fă-ți apoi o avîntare
Și te-oprește-n Turnu-Mare
Și-mi ațintă, fără frică,
Soarele ce se ardică !
Tinde lung a ta umbrire,
Cheamă-ți fiii la unire ;

Dă din aripi și răcnește,
Îi adună, le grăiește
Că Traian plin de ardoare
Stă pe *Omul* în picioare,
Le trimete voie bună
Și porunca-i așa sună :

„Ce e astă împărțire
Și a numelui smintire !
Că vlăscenii, moldovenii,
Transilvenii, bănățenii
Nu-s în tablele d-aramă,
Nici că-i știe vechea Famă.

Pot să facă din Dacia,
Pe dreptate, *România ;*
Dar românii au un nume
Pe cît vor trăi în lume.
Deci să-ncete poroclirea,
Dezertarea, dezunirea."

Dă-te-n Istru-apoi, cu fală,
Ia p-aripi apă lustrală
Și te-ntoarce de-i stropește
Și pe toți îi înfrățește :
În străvechea Românie,
Decît frați să nu mai fie !

Paris, 25 martie 1856

PATRIA

Fie neam oricît de mare,
Fie neamț, francez, englez,
Neam mai mîndru și mai tare
Ca românul eu nu crez.
Neamu-n care naște-oricine
Pe acela va iubi!
Ești român? voi fi cu tine;
Că-s român, și-n veci voi fi.

Las' să-mi cînte muscălimea
Mine, urșii, gheața lor;
Las' să-și laude nemțimea
Rinul și acel Tirol;
Spuie-și Francia avuția,
Grecii cerul zîmbitor,
Englitera industria;
Sunt român, român să mor.

Dulce cer c-al țării mele,
Veseli munți și vin hrănit,
Mai livezi, mai holde grele,
Mai fetițe de iubit,
Zică cine orice-o zice,
P-altă țară n-om găsi!
Dați-mi, dați a ei colnice,
Că-s român pîn-oi muri!

Țara mea din baltă-n munte
Se răsfață-n avuții.
Brazii verzi îi rîd pe frunte,
Istru-i cară bogății.
Rîuri, gîrle, ca cosițe,
Plete, plete se cobor
Pînă-n poale-i, în lungi vițe;
Lîngă ele voi să mor.

Țara mea vestită-n lupte,
Armele deloc n-o mint;
Pe gîrli, malurile-i rupte,
Curge aur și argint.
Flota-i ar umplea Euxinul
Spre Colhide, pe Bosfor!
Bateți, bateți-i tocsinul[1]!
Apărînd-o voi să mor!

Atena, 20 august 1850

RĂSUNET LA HORA UNIREI

de d. V. Alecsandri

Vin' să strîngem mînă-n mînă,
Toți c-o inimă română,
Și să-ntindem danț premare,
L-a unirii-ne sărbare!

Piară cei ce ne-nvenină,
Trîntori, viespe din stupină!
Între noi să nu mai fie
Decît frați și veselie.

Măi bădiță moldovene,
Prinde-te cu mine, nene,
Ca să fim într-o unire
Și la viață și-n pieire!

În unire-avem putere;
Altfel nu putem, măi vere!
Și dușmanul se sfiește
Văzînd pe român că crește!

---

[1] *tocsin* — clopot de alarmă.

Suntem gemeni, măi fîrtate,
Din părinți într-o dreptate,
Ca doi ochi la semănare,
Ca doi brazi la înălțare.

Cum te chemi, așa mă cheamă ;
Ce te temi, d-aia mi-e teamă ;
Îmi ești frate și-ți sunt frate,
În noi doi un suflet bate.

Ai la Milcov cu grăbire
Să-l secăm dintr-o sorbire,
Și să tragem danț premare
Peste vechile hotare.

Și s-aducă sîntul soare
Ș-acea zi de sărbătoare :
Danțu-n horă s-ocolească
Toată țara românească !

Ascultați ! răsună valea !...
De pe Prut și de pe Jiu,
Vin românii, negresc calea ;
Vin în cete mii de mii.

Munții i-ar surpa, d-ar vrea-o,
Că-s ca holdele de grîu !
D-ar fi Dunărea, ar bea-o,
Dar o poznă de pîrîu !

Nu clipiți în zi de Paște,
Liliecilor spurcați !
Soboli, Cristulețul naște !
În pămînt vă adîncați !

Cîți sunteți cu frunți senine,
Inimi calzi, de neam români,
Credeți că-n unire-i bine ;
N-avem teamă de păgîni.

Să ne facem țară mare
Și unită într-un stat !
Cine-i mare e și tare :
Cine-i tare-i respectat.

Nu tot doine și jelire,
Nu tot plîns și suspinat,
Nu tot frică de pieire
La-orice vînt a adiat.

Uite-n sus și mergi d-a dreptul
Spre vrăjmașul ce-o căta
Să-ți nesocotească dreptul
Și să calce țara ta.

Dreptu-ne de apărare
Europa l-a prescris.
N-avem nici o-mpiedicare :
E-n tractatul din Paris.

Europa azi ne cere
Ce dorim să arătăm.
Frați, sculați-vă-n picere
Și cu toții să strigăm :

Cerem toți și vrem *Unire !*
N-așteptăm nici un minut ;
Mîine-om sta la chibzuire
Ce mai este de făcut.

Cel ce cere dezunirea
Nu-i bun nici stăpînitor ;
Ala vrea în veci robirea ;
E un mîrșav trădător.

PRINCE STRĂIN

I

Mi-e urîtă tirania
Ș-orice cap încoronat ;
Însă astăzi România
E-n nevoie de-mpărat.

De tirani de orice parte
Suntem strașnic ocoliți
Și stau gata a ne-mparte,
Căci ne văd neocrotiți.

Vrem ca neamul să-și ia zborul,
Nu mai vrem boier tronat,
Cînd bat conții cu piciorul
Să-l vedem intrînd supat.

Ce-au făcut în România
Pămîntenii patrioți,
Cîți au cumpărat domnia
De la pragul astei Porți ?

Voi ce ați umblat pin lume !
Mai găsit-ați vrun popor
În mizerii fără nume,
Ca românul muncitor ?

Fără legi, în umilință,
Fără școli — ca niște boi —
Zacem într-o neștiință
Și de lume și de noi.

Și ciocoiul și străinul
Se întrec a ne prăda ;
Ne măresc pe zile chinul
Spre a nu ne deștepta.

II

Înțeleg să vei robia ;
Vei să fii un crud tiran ;
Dar încai să-ți văz mîndria
De un liber suveran.

Nu, smerit, c-urechi ploștite,
Bătut d-alți stăpîni mai mari,
Să cați brute umilite,
Imitînd p-acei tirani.

D-ești stăpîn, mă ocrotește ;
Bate p-ăl de mă bătu ;
Nu cînd el se ostenește,
Să mă bați apoi și tu.

Orișicum e rea robia ;
La rob însă a robi,
Îți pierzi și de om mîndria,
Vei mai bine vită-a fi.

Cerem dar întâi *Unirea*
Cu Moldova într-un stat ;
Și-i depunem cîrmuirea
La un prince coronat.

Liberală monarhie
Cu drept num-executiv ;
Şi, făr-aristocraţie ;
Guvern reprezentativ.

Şi strigăm din orice parte :
Nu vrem un miţar plouat ;
Vrem din neamul Bonaparte ;
Sînge de latin curat.

INVAZIILE

[*fragment*]

IV

SALAHORUL

Bicele îmi crapă pielea,
Deger gol pe scuţ de gheaţă...
E departe încă schelea,
Şi-s flămînd şi fără viaţă !...
Între blane ca fuioru,
Între muzici şi făclii,
Voi vă bateţi cu picioru,
Dănţuiţi pe rane vii.

Trageţi danţ pe rana noastră ;
Noi ţipăm, voi hihotaţi !
Nu suntem de legea voastră !
De bani nu vă săturaţi !

O, soţia-mi e stirpită
Subt o crosnie de lemne
În hordii, şi vineţită
Carnea-mi d-a bicelor semne !
Copilaşii-mi plîng acasă,

Boulcanii mi-au murit,
N-a rămas român în plasă,
Munca pe cîmp ne-a pierit.

Pînă cînd din astă pîine
Ce sudoarea mea produce,
Nici un pic măcar pe mîine
Românaşul să n-apuce !
Aste holde aurite
Îmbuiba-vor tot străin ?
Ş-aste dealuri înverzite
Pentru dînsul varsă vin ?

Lîna oiţelor mele
Pentru el se toarce-n dîrstă ?
Ş-oi răbda cu mult în piele,
Sila fie-mi fără vîrstă ?
Sufletul mai am în oase —
Pe dînsul, Sfinte, mă jur
Că-n palatele frumoase
Chiar la glasu-ţi voi fi dur !

De cinci ani salahorie !
Trag cu pieptu-n jug ca vită,
Vatra mi-a rămas pustie,
Ş-încă-mi cer ciocoii mită !
O, boieri cu noi d-un sînge,
Voivozilor pămînteni,
Voi rîdeţi şi ţara plînge
De la munte la bălteni !

Fiica voastră, cea *nevastă*,
Se goleşte la barbar
Şi cu dînsul coastă-n coastă,
Joacă, beată de tovar.

Chiar bărbatu pe soție
Și-o trimite la străin
Să-i aducă din hordie
Un nișan[1], un post, un cin.

Juni posadnici[2], — alivanta!
Cu zulufii hălăciuc,
Își vînd trupu și amanta
La manaf bașibugiuc,
Și părinți cu hîrci cănite
Și de boale schiloditi,
Mumele sulemenite
Și cu dinții înnegriți,
Țin veriga,- și rîd la ușă;
Și băloși, ascult suflînd
Neamțu-nalt, zbîrcit-mătușă,
P-un sîn tinerel gemînd.

N-aveți țară, n-aveți lege,
N-aveți inimă-omenească!
Între voi, n-avem ce-alege, —
Piară brasla boierească!
Și de e fatalitate
Să avem stăpînitor,
Vie din străinătate
Să vă bage în popor!

Paris, 1854

CLĂCAȘUL

I

Oh! legați pentru vecie
De pămîntul unde stăm,
Plătim vecinică chirie

[1] *nișan* — decorație.
[2] *posadnic* — desfrînat.

Și pe apa care bem.
Nu avem nimic al nostru;
Tot în preajmă e străin!
Venim rupți din lucrul vostru
Și dăm peste-al lipsei chin.

Ca un dobitoc de muncă,
Ca copaciul roditor,
Ca rodirea dintr-o luncă
Voi priviți pe muncitor.
El și fiii, și soție,
Boul, vaca și vițel,
Toți sunt zestre pe moșie:
Robi ai muncii, robi ai ei.

Sunteți veseli cînd ne vindeți
În arendă la cochinți[1]!
Camătă pe muncă prindeți
Pruncilor de la părinți!
Bătrîn, văduvă, copilul
Munca-le vă sunt datori;
Și sudoarea lor, suspinul
V-aprind setea de comori.

După ce, prin asuprire,
Stoarceți, ca proprietari,
Veniți iar, ca stăpînire,
Născociți la biruri mari,
Ș-apoi v-așezați pe jețe
Jefuind ca dregători! —
Zgripțori cu-ntreite fețe,
Jupuiți pe muncitori.

[1] *cochinț* — ciocoi.

II

Noi le suntem toat-averea,
Munca ne-o măsor cum vor;
Fiii noştri l-e puterea,
Ş-aste mîini, comoara lor.
Ei trăiesc în nelucrare;
Munca-ne de zece ani
Pun p-o haină de purtare,
P-un ospăţ, cu şarlatani.

L-a lor jicniţe, grînare,
Ca p-albine ne adun;
Cînd sunt pline de mîncare,
De tot ce-are ţara bun,
Gonesc musca, înfund uleiul,
Ne pun fum ca să fugim;
Ei iau mierea, noi bordeiul
Gol ca palma iar găsim.

III

D-astăzi, munca-ne e-a noastră
Ş-o schimbăm pentru pămînt.
Mîncaţi voi ţărîna voastră!
Munca noi n-o dăm în vînt.
Şi, de vreţi s-aveţi cuvîntul,
De vreţi a vă domiri:
Este-al braţului pămîntul,
A-l lucra, nu a-i robi.

Pîinea, fierul o rodeşte;
Tot cu fierul ne-o păstrăm;
Ea e-a celui ce-o munceşte;
Trîntorilor n-o mai dăm.
V-am cerut, de milă, dreptul
Cu tocmeală între fraţi.
Nu vreţi? Ni-l ţinem cu pieptul,
Şi veniţi de ni-l luaţi!

Paris, 1851, ianuarie

O ŢIGANCĂ CU PRUNCUL SĂU

LA STATUA LIBERTĂŢII ÎN BUCUREŞTI

Uite, maică, şi surîde,
Uite, fiul meu iubit!
Rîzi, că ziua ţi-e senină,
Rîzi, că viaţa îţi e lină!
De stăpîni, cu bici de gîde,
Nu, tu nu-i fi chinuit!

Du la gură şi sărută
Ast bilet, ast sînt odor
Ce-ţi dă drepturi şi dreptatea!
Faşa ta e Libertatea;
Curcubeu de zi plăcută
E stindardul tricolor.

O, Doamne! liber, oară,
Liber este fiul meu?
N-a să simţă el robia,
N-a să simţă tirania,
Viaţa tristă şi amară,
Viaţa care-am trăit eu?

Vezi tu, maică, ce icoană!
Aşa este Dumnezeu.
Asta-i sînta Libertate
Stînd şi dînd la toţi dreptate!
Pe tirani i-a pus pe goană,
Ne-a spart lanţ şi jugul greu.

Jură-i, maic-,a ta guriţă
P-ast stindard, pe sînul meu:
C-o s-o aperi tu la mare,

C-o să-i fii un reazem tare,
Să-i dai viață și credință,
C-o să-ți fie Dumnezeu !

Patria, în libertate,
Ce te face cetățean,
O să vază al tău sînge
Că ți-l verși, cînd s-o atinge
Legea ei ce dă dreptate,
Ca un nobil pămîntean.

Jur eu astăzi pentru tine,
Jur eu, maică,-n locul tău !
Jurămîntu-mi fie-ți Crezul !
Asta fie-ți tot botezul
Ce te duce-n cer la bine,
Ce te mîntuie de rău !

Jur să aibi recunoștință
Către frații tăi români,
Ce te scot azi din robie,
Te primesc 'n a lor frăție ;
Uit-a noastră umilință,
C-am fost vite la stăpîni.

Să trăiască România
Ce ne ia în sînul ei !
Noi, ce nu eram în lege,
Din fii liberi nu ne-alege ;
C-a ucis de veci robia
Și cumpliții farisei !

15 iulie 1848

SE NAȘTE SAU SE FACE OMUL ?

I

Țiganul și clăcașul
Au fost gîndirea mea.
Stăpînul, arendașul
Și legea lor cea grea
Muza mi-au pus în doliu.
Am rîs un rîs amar
Văzînd același oliu
Ungînd și pe tîlhar
Ș-a lui proprietate ;
[Religia] [1] -ntărind
O crudă-mpietate
Și iadu-ncurajind ;
Rob cu stăpînul frate,
Stînd în același șir,
Jurînd la-altar dreptate,
Grijiți dintr-un potir !
Nu e nedomirire
Ci o credință rea,
Am zis, și mîntuire
În veci nu vom avea,
D-om aștepta să vie
Prin sînte predicări. —
Orice o fi, să fie !
Ne trebuiesc lucrări ;
Căci [popa] e complice
Al vechii tiranii,
Ș-oricîte va s-explice
Ne-afundă în robii.

---

[1] În ediția din 1857, tipărită în țară, Bolliac înlocuiește prin puncte unele cuvinte. În culegerea *Naționale*, scoasă ceva mai înainte la Paris, poezia apare fără aceste omisiuni. Dăm între paranteze drepte completările făcute după ediția din Paris.

II

De p-atuncea, o credință,
Un cult mare, neclintit,
În întreaga mea ființă
Rădăcina și-a-ntărit.
Și robia, iobăcia,
Dijma, claca, birul greu,
Draci cîți fată tirania
Cu voia lui Dumnezeu,
Moartea, ocna și tortura,
Și podvada de-ngrozit,
Iesmele ce-mi cunosc ura,
Iesme cîte-am biciuit, —
Îmi scrîșnesc, se pun în pîndă,
Mi-arăt pumnii nencetat,
Mă amerinț cu osîndă,
Mă acuz de apostat.
Si țiganul, și clăcașul,
Nencetat în umbra mea,
Mi-arăt spetile crăpate,
Fiarele ce îi dobor,
Spun pe fie-sa-n curți c-o bate
Și [ciocoii] că-i omor.
De-ntreb o privighetoare
Ce-o inspiră în cîntări?
De nu doarme, ce o doare?
Plîns e glasu-i? Dezmierdări?
De ce buha-mi spune rele
Și porumbii se iubesc?
Și atîtea păsărele
Ce își spun cînd ciripesc?
De întreb zefirii seara
D-unde vin și und' se duc?
Pentru ce e crudă fiara?
Fluturii cum se produc?
De pre unde-și ia căldura
Acest soare-n veci aprins?
Cine-o fi ținînd măsura
În acest deșert întins?
Cine-mpinge astă bombă

Noaptea-n drum atît de lin?
Ce serbează astă pompă
De luceaferi în senin?
Brîndușaua, dimineața,
Cui surîde între ziori?
Cine a vopsit verdeața?
Dupe unde vin ăști nori?
Micșuneaua adorată
Pentru ce s-a voalat?
Ș-astă roză parfumată
Împotriva cui s-armat?
Cine-nvață rîndurica
Cum să-și facă un locaș? —
Îmi strig flori și păsărica:
„Vezi-ți de țigan, clăcaș!"
Ș-atunci muza-mi, despletită,
La o ușă de bordei,
Geme, cheamă umilită
Prunci ce rod mălai de mei;
Sau, pe lîng-o vatră-n fețe
De țigani ce n-au mîncat,
Plînge lîng-o frumusețe
Ce biciul a sfîșiat.
De văz jună bălăioară
Cu ochi limpezi de azur
Că se-mlădie ușoară
În boaua[1] de samur,
Văz îndat-o copiliță
Olteneuță cu ochi viu, —
Numai strențe-a ei fotiță, —
Cum o bate un zapciu.
Mă gîndesc la-atîtea rele,
La atîți cumpliți [ciocoi]
Ce-au văzut zilele mele
Făcînd prăvili pentru noi!
Pe zefiri îmi vin suspine
De la-nchișii chinuiți,
Și pe rîuleț îmi vine
Plînsul celor jefuiți. —

[1] *boa* — blană purtată după gît.

Țara-ntreagă, umilită,
N-are glas național ;
Tot românu-n jug, ca vită,
Sub [ciocoi], sub [turc, muscal]...
De ești, Savaot, în toate,
Daca toate le-mplinești,
Daca nimenea nu poate
Să facă ce nu voiești, —
Amar lumii lui Spinoza !
Ce amestec ! Hum ! Piron, —
Dogmatici, înghițiți doza ! —
Ești în adevăr, Proudhon !

Constantinopole, 20 martie 1850

ANEXĂ

MARIA DIN BEZDAT

Baladă

Cerul se deschide în noaptea de Bobotează, și atunci dobîndește fiecine orice va cere.

Eres popular

I

Maria cea bălaie,
Frumoasa din Bezdat,
Iubea pe Niculae
Și vrea să-l ia bărbat.

Părinții o simțise
Că ea cam des pierea,
Și-n crîng o cam oprise
D-a merge la vițea.

Zburdalnica copilă,
Cînd vitele intra,
Îi da cu multă milă
Pupatul ce-i păstra.

Dar însă biata fată
Nu vru a mai răbda ;
Bunichii ei s-arată
Și-ncepe-a se preda :

„Ah ! Bună bătrînică,
Pe Niculae iubesc ;
De maica-mi este frică,
Și-aș vrea să-l întîlnesc.

Eu știu că tu ești bună
Și nu știi vicleșug;
Să mi-l aduci pe lună,
Ai tu vrun meșteșug?"

„Și ce fel? astea toate
Din inimă le zici?
Taci, fiică! nu se poate:
Tu vorbele îți strici."

„Degeaba, bătrînică,
Eu nu poci să-l urăsc,
Fă-mi măcar orice frică,
Eu tot o să-l iubesc."

„Cu el nu te asameni
În orice chip măcar:
Ești fată tu de oameni,
Și el, un prost văcar."

„Mă rog, de Niculae
Tu astfel nu-mi vorbi;
Chiar turcii să mă taie,
Eu tot îl voi iubi."

„Așa o fi, fetiță;
Dar el e prea sărac
Și e de proastă viță,
Măcar că ți-e pă plac."

„Ei bine, eu la tine
Acuma nu-l mai cer;
Mai rabd cum poci în mine
Și-l cer eu de la cer.

Aștept la Bobotează,
Cînd cerul e deschis,
Și Domnu-o să mă crează
Ș-o să mi-l dea în vis."

II

Bătrîn-aleargă-ndată
Cu mum-a se gîndi
În ce chip biata fată
S-o poată amăgi.

„Eu știu, îi zice, bine
S-o scap din ast ponos.
Acum te las' pă mine
Să isprăvesc frumos."

Cît vine-această seară
Cînd ceru e deschis,
Se culcă fat-afară,
Să vază ce-i e scris.

Bătrîn-afurisită,
Pe-al casei învăliș,
C-a răilor ispită,
Ședea sub coș pitiș.

Bălaia frumușică
Deloc ea nu dormea,
Și toată numai frică
Acel minut pîndea.

Să vază la vreo parte
Pe Bunul Ziditor,
Să-l roage-a-i face parte
De dragu-i soțior.

Un fulger luminează,
Și ca pe brînci căzu ;
Un glas o-nfiorează
Și moartea își văzu :

„Nu, fată ; nu mai cere
Pe un văcar bărbat !“
Și-ndată, din tăcere,
Un țipăt a scăpat.

Părinții toți afară
Se-azvîrl din așternut ;
Spre bab-acum să sară,
S-o spargă mai au vrut.

Aleargă la copilă,
La rodul lor iubit,
Voiesc s-o scoale-n silă ;
Dar ea a și murit.

Părinți, băgați de seamă,
De-alegeri vă feriți,
De eres vă fie teamă,
C-asemenea pățiți.

SPANIA MĂ CHEAMĂ

(Muzica : *L'Espagne m'appelle*)

I

Pleca către cîmpie
Viteazul Gherrila
Și dulcea lui soție
Amar se sfîșia.

„Iubite Pedro,-ascultă !
Ah ! nu te depărta !
Durerea-mi, vezi, e multă ;
Eu mor de vei pleca.“

II

„Ispaniei îi pasă ;
Te las, a mea frumoasă ;
Dar tu fii credincioasă,
Ah, credincioasă mult !

Ast plîns o să mă sfarme ;
În vale auz larme,
Și trebui, pentru arme,
Amorul să n-ascult.“

III

Departe clarin[1] sună
Soldații a chema ;
Semnalul greu detună
În luptă a intra.

Iar Pedro-și strînge bella
Pe sînu-i palpitînd,
Și iute ca gazela
Se lasă-n văi cîntînd : — Ispaniei...

IV

Pe piatră-ngenucheată
Ah, Nidza îl privea,
Și-n lacrămi înecată,
Tot cerul osîndea.

[1] *clarin* — trompetă.

Da-n văile afunde
E Pedro adîncat,
Ș-abia, abia pătrunde
Un cîntec depărtat : — Ispanici...

MEȘTERUL MANOLE

Manole, Manole,
Meștere Manole,
Zidul rău mă strînge,
Țițișoara-mi curge,
Copilașu-mi plînge.
Manole, Manole !

Vara toată stau la muncă
Meșteri cîți în țară sînt ;
Iarna lucrul tot se strică,
Osteneala merge-n vînt.
Toată lumea e-n veghere
Și să miră în tăcere.

Neagul-Vodă poruncește
Și să jură-n Dumnezeu :
Sau că zidul se-ntărește,
Sau că mor cum e mai rău ;
Căci e chiar o dievolie
Mînăstirea să nu ție.

Meșterii se-nfiorară
Și-ncepură-a se gîndi
Cum să facă să nu moară,
Căci ei mîine n-or mai fi.
Neagul-Vodă ce vorbește
Negreșit că se-mplinește.

Meșterul Manole-ncepe
Iscusit a le vorbi ;
Căci el singur se pricepe
Ce ispită poate fi
De se surpă peste gloată
Ce-au lucrat o vară toată.

„De cuvînt să am eu parte,
Meșteri buni, mă ascultați !
Omenie aibă foarte
Fiecare dintre frați :
Cere zidul o muiere,
Ca să-i fie-ntemeiere !

Mîine-n zid să se zidească
Măcar care din femei,
Ce va fi să se ivească
Cu merinzi, la soțul ei !"
Meșterii se spăimîntară
Ș-ochii-n jos cu toți lăsară.

„Stați pe loc ! și fără frică,
Cu credință să jurați !
Că din voi nici unu strică
Fapt-aceasta ce-apucați !
La primejdia obștească,
Trebuie unul să jărtfească.

Sufletu-i să se unească
Cu al Iudii la un loc,
Și țărîna-i n-o priimească
Nici pămînt, nici vînt, nici foc !
Blestemat fie-n vecie
Cel ce-o spune la soție !"

Ei cu toții se jurară
Cum că taina nu o vînd
Și apoi se-mbrățișară,
Făr-a zice vrun cuvînt ;
Dar, sunt mulți d-ăi fără frică
Ce-astăzi jură, mîine strică.

Cu nevasta fiecare
Începu a se vorbi,
Să nu vie cu mîncare
Pînă seara va murgi.
Dar Manole-a ei venire
O lăsă la norocire.

Meșterii se mai adună
Pînă-n ziuă, la zidit ;
Ș-ucenicii împreună
Toți cu toții au venit !
Însă tuturor l-e frică
A zidi, căci iar se strică.

Soarele către amiază
Începu a-nainta,
Și Manole-atunci s-așază
De unelte a-și căta :
„Frați, începem a zidi,
Căci sîntem în miază zi.

Puneți mîna pe mistrie,
Calfe, ucenici idem,
Căci se vede o soție
Nu ști-a cui din cîți sîntem."
Calea toți o ațintară,
Dar pe loc s-astîmpărară.

Căci e Uța, credincioasă
Meșterului cel cinstit,
Ce soția-i cea frumoasă
La frăție a jertfit.
De cînd ea se măritase
Un an numai apucase.

O luă de mînă-ndată
Și pe zid o întreptă ;
Cum să stea apoi i-arată
Ș-a zidi se apucă.
Fie dragoste sau frică,
Ea cuvîntul nu i-l strică.

Ceilalți meșteri în mirare,
Toți cu groază îl privesc,
Și stau toți în depărtare,
Căci aproape nu-ndrăznesc,
Cînd el dulce îi vorbește
Și cu grabă o zidește.

„Astă glumă nu e bună,
Manole, iubitul meu ;
Te gîndește că sunt mumă
Și că cresc pe fiul tău."
Dar Manole tot glumește
Și cît poate se grăbește.

Pîn' la piept el o zidise
Și ea dulce îi cînta,
Zidul tare o strivise
Și ea-n lacrămi înota.
Dar acum se isprăvește,
Zidul mai o covîrșește.

Asta fuse lecuirea
Zidul d-a putea ţinea ;
Şi d-atuncea mînăstirea
Încetă d-a mai cădea.
Vînt, cutremur n-o sminteşte,
Uţa-n zid o sprijineşte.

Neagul-Vodă cheltuise
Toat-averea, să credeţi,
Şi-ncă nu se isprăvise
Mînăstirea ce vedeţi.
Se boceşte ca muiere
Şi Manole îi tot cere.

Doamna Despa atunci scoate
Din urechi ai săi cercei ;
„Na, Manole, de se poate,
Prinde tu ce ştii pă ei,
Numai vezi de aureşte
Mînăstirea ş-isprăveşte."

Cînd Manole de pe cruce
Darul merse dă-şi luă,
Dan şi Iaşu-ncet se duce,
Scara-n mii că sfărîmă.
Pizma tot la rele naşte
Şi pe fraţi îi 'vrăjmăşaşte.

Meşterul în turburare
Aripi îndată-şi lucră,
S-avîntă cu o zburare
Ş-uite colo mi-ţi pică.
Stana lui cea mărmurită
Ne dă apă lămurită.

ZBURĂTORUL

„De ce slăbeşti, copilă ?
De ce-ai îngălbenit ?
De ce de joc ţi-e silă
Ş-atît te-ai ofilit ?

Te ştiu de vorbitoare,
La danţuri tu-ncepeai,
Şi noaptea-n şezătoare
Pe toate le-ntreceai.

De ce d-a ta cosiţă
Acum tu nu-ngrijeşti ?
Spune-mi, spune-mi, fetiţă,
Ce ai de pătimeşti ?

Ce, tată-tău te bate ?
Îl ştiu a te iubi.
Au va în alte sate
A te căsători ?

Ce-s buzele-ţi pîrlite
Şi pieptul tău rotat
De pete-nvineţite ?
Stăi : cine te-a muşcat ?

De ce plîngi, copiliţă ?
Doreşti vrun călător ?
O, ce păcat ! Fetiţă,
Eu crez c-ai zburător !"

„Aşa e, vecinică ;
Aşa gîndesc şi eu.
Un june... Oh ! mi-e frică !...
Îl văz în somnul meu.

M-apucă, mă trudește,
Și eu cu el mă joc;
Mă strînge, mă ciupește,
Mă mușcă plin de foc.

Pe pieptul meu s-apasă
Și eu de gît l-apuc,
Dar ziua cînd să iasă,
El piere ca năluc."

1836, aprilie 3

APOSTROFA

Voi, ce strecurați țînțarul
Și cămila înghițiți,
Ce-n ochi nu vă vedeți parul
S-un pai pe alții zăriți,
Lingăi de pe la domnie
Și ambițioși pigmei!
Hrăniți tot din calomnie!
Tartufilor! — farisei! —
Voi, ce-mi veninați exilul,
Voi, mai cruzi și mai barbari
Decît cei ce-mi iau căminul,
Țara, muma, frați, surori;
Voi, cu care-n curăție,
M-am sculat spre a lupta
Pentru astă Românie
Ce ciocoii o trăda!
Spuneți, — de aveți credință
Cît grăunte de muștar
În ce-ați jurat, — e ființă
Care-n ast exil amar,

Cu mai multă bărbăție
Ca mine a suferit?
Înfruntat-am cu mîndrie
Relele ce m-au izbit?
Mi-ați surprins vro nevoință?
Umilitu-m-am la răi?
Șovăit-am în credință?
Alergat-am la călăi,
La călăii țării mele...
La ciocoi? — În ore grele
Cînd necazurile curg
Cu boale, cu sărăcie,
Cu soția suferind,
Cu ura, cu calomnia
În umbră-mi în veci grințînd,
Spuneți! — care se alege? —
Părăsit-am ast stindard?
Mi-am călcat eu a mea lege
Ca apostol, sau ca bard?
Dar principuri voi nu cereți;
Voi căutați un partizan
La ambiția ce mergeți:
Calea trasă de Satan.

Paris, 1856

CÎNTEC OLTENESC

Leleo muică, rîndurica
Nu mai poate, mitutica,
Că-i frumoasă dimineață,
Roua-i nasturi pe verdeață
Și Zorilă-n răsărit
Joacă-n cîmpul aurit.
Plec, mă duc la d-ăi ciocoi
Ce-și bat joc și-și rîd de noi.

Leleo muică, leleo Doamne!
Prunculeții-mi mor de foame.
Mor în Țara Românească
Cea avută, cea cerească!
Codrul mîndru c-a-nverzit,
Frunza mi l-a-mpodobit;
Mă duc să pîndesc ciocoi,
Că prea mult își rîd de noi.

Ce folos d-așa cîmpie,
De a țării avuție,
C-aduc aurul cu sacii,
Daca parte n-au săracii!
Că din holda ce muncesc
Nici un bob nu folosesc;
Muncesc tot pentru ciocoi,
Copilașii îmi stau goi.

N-au cămașe, n-au mîncare,
Că și biata mă-sa n-are.
N-are-a toarce, n-are-a țese,
Și din trențe nu mai iese.
Că plătesc, plătesc, plătesc
Și nu mai mă răfuiesc.
Tot e-n plată la ciocoi,
Lumea nu e pentru noi.

Într-o zi ne-a cere doare
Plată p-aer și pe soare.
Că cer vamă și chirie
Și p-a fiarei vizunie.
Plătesc locul de bordei
Și n-am nici mălai de mei.
O, ciocoi, ciocoi, ciocoi,
Ce-am fi oar' de vină noi!

Anul tot în lucrul vostru,
N-avem timpuleț al nostru.

P-o oiță cereți plată,
Fiindcă paște, fiindcă fată.
Găini cereți să vă dăm;
De n-avem, să cumpărăm.
Mai iertați-ne, ciocoi,
C-abia pielea e pe noi.

Pînă cînd să dăm în vară,
Doi copii îmi degerară;
Că-i coliba dărîmată,
Cerga d-arendaș luată.
De gîteaje am sfîrșit,
Și ciocoiul le-a scumpit.
O, ciocoi, ciocoi, ciocoi,
Ce ne frigeți, vai de noi!

Că plătesc și pentru vatră,
Pentr-un căpătîi de piatră,
Pentru tot ce e sub soare;
C-a zis Crist, că daca moare
Al d-a fost mai necăjit,
El e-n cer mai fericit.
Mai dați cer pe la ciocoi
Și pămînt la d-alde noi.

Cristulețe, mai ia-ți cerul,
Că ne rebegește gerul.
Ia-ți și cerul și cuvîntul
Și mai lasă-ne pămîntul.
Dă-mi cît poci măcar a sta,
Capul a mi-l rezima.
Mai du-n cer și d-ăi ciocoi
Și mai iartă-ne pe noi.

Leleo muică, dac-aș prinde
Hoțomani d-ăi de ne vinde,
Hoțomani de la biserici,
D-ăi ce ne tot fac la predici,

Să le spui ce-a zis Cristos
Pe cînd mi-ți umbla pe jos
Și da lumea la ciocoi
Ș-oprea cerul pentru noi!

Leleo muică, cucul cîntă!
Vară verde, vară sfîntă,
Codrului că plete-i crește,
Pe voinic că mi-ți umbrește.
Umbra-i deasă-n cărpeniș,
Să m-așez la un cotiș,
Să pîndesc la d-ăi ciocoi,
Că prea sunt spurcați cu noi!

Leleo muică, măiculiță,
Ia dă-mi toanta pușculiță,
Că de an n-am mai cătat-o
Și rugin-a fi mîncat-o.
Că de an n-am dat cu ea,
Ș-asta-i toat-averea mea.
Că mă duc la d-ăi ciocoi
Ce-și bat joc și-și rîd de noi.

Pușcă lungă ghintuită,
Din războaie dobîndită,
Moștenire de la tica,
Tica ce nu știa frica.
Că intra în cîrjalîi
Și da groază-n pazvantlîi.
Tata n-avea plug și boi,
Se hrănea de la ciocoi.

Poterile și catane
Îi zicea tot *căpitane*.
Cînd răcnea, scotea văpaie;
Nu-i sta nimeni în bătaie;
El mi-a zis cînd a murit:
„Te-am crescut și te-am iubit!

Pun'te-n pîndă la ciocoi,
Că ei nu sunt frați cu noi."

Leleo muică, cucul cîntă,
Voinic codrul s-avîntă;
Frunza-i verde și curată,
Parcă-mi văz nevasta fată.
Dar mă duc voinic și viu
Și nu știu d-o să mai viu,
C-oțomanii de ciocoi
Or fi poteri dupe noi.

Că ei fur în ziua mare
În Divan, în Adunare,
Fără frică de robie,
De bătaie, pușcărie;
Căci ei sunt privileghiați
Și de prăvili apărați;
Brasle rele de ciocoi
Ce sug sîngele din noi.

Cînd pleca în haiducie,
Copilașii și soție,
Cu bătrîna lor bunică,
Îl ținea plîngînd de frică.
El pe toți îi săruta,
Flinta-n umăr ș-arunca,
Și, luînd-o spre Vulcan,
Zicea-n frunză pe Jian.

CIOCOII DIN REVOLUȚIE

Num-opinca, sărăcuța,
Numai ea nu ne-a-nșelat,
Numai dînsa, ea micuța,
Numai ea nu ne-a trădat;

Dar ciocoii gulerați
Sunt la inimă spurcați.

Ei intrau să fure sume
Și la ruși să-și facă rost.
Ca să-i spui pe toți pe nume,
Voi nu-i știți cîți au mai fost?
Nu știți că au fost spurcați
Toți ciocoii gulerați?

Că eu bine-am spus, săracu;
Eu v-am spus numaidecît
Că n-ai să te-mpaci cu dracu,
De i-ai face orișicît:
Toți ciocoii gulerați
Sunt la inimă spurcați.

Ba c-om face, ba c-om drege,
Ba s-avem și pe boier;
C-o fi bun de-l vom alege
Pin guvern, pin minister.
Dar ciocoii gulerați
Au fost, cum am zis, spurcați.

Că-ncepur-a face fracții
S-a lega pe opincari:
Într-o lună,-n trei reacții,
Ne-au scăpat ăi măcelari.
Că ciocoii gulerați
Sunt la inimă spurcați.

Și noi, tot cu evanghelii
Din balconuri predicam;
Tot spuneam parascovenii
Și-i iertam, ne împăcam;
Dar ciocoii gulerați,
Ei rînjeau că-s rău spurcați.

Cînd venir-apoi muscalii, —
Agi, spătari și controlor!
Alții — mîrleo! fug cu banii.
Turcii pradă și omor.
Și ciocoii gulerați
Rîd de noi că stăm legați.

Toat-opinca-n pușcărie;
Toți legați, săraci lipiți,
Zac în ploaie pe ghimie,
Pribegesc proscriși, goniți,
Iar ciocoii gulerați
Rîd de noi că-i credem frați.

Num-opinca, sărăcuța,
Numai ea nu a furat;
Numai dînsa, ea micuța,
Numai ea nu a trădat.
Iar ciocoii gulerați
Sunt spurcați și veninați.

Brașov, 1848, 10 decemvrie

HOLERA CIOCOILOR

Cu cît mergem înainte,
Libertatea-naintează,
Dă holera în ciocoi;
Tot îngînă la cuvinte,
A cîrti nu mai cutează —
Rînjesc cînd ne văd pe noi.

„Ioite Poarta, Austria,
Ioite consuli, diplomații,
Slugi în care credeți voi,
Că salută România,
Ne învit să fim ca frații,
Iubiți, una între noi."

„Să fiți tot în capul țării,
Să fiți tot în slujbe bune,
Toate fie pentru voi.
Fiți voi boldul-naintării.
Legile a fi mai bune,
Num-atîta cerem noi."

„Să trăiască România !
Să trăiască libertatea !
Nu mai sunt de azi ciocoi."
„Să... trăiască... la pustia !
Hî... cihî... egalitatea...
Ce ziseși c-o să fim noi ?"

„Zi colea, cu voie plină :
Să trăiască România !
Nu e *noi* și nu e *voi*."
„Mă cam ceare-o holerină...
Am o colică, pustia !
Ce ziseși c-o să fim noi ?"

„Știm ce-ți trebuie, cocoane,
Și de tuse și holeră
Și de cîte aveți voi :
Sau la cochii-vechi[1] otgoane,
Sau, măcar vreo zaveră,
Ăsta-i leac pentru ciocoi."

București, 3 iulie 1848

[1] *cochii-vechi* — mezat ; tribunal de comerț

CUPRINS

MEDITAȚII
(1835)

POEZII

COLECȚIUNE DE POEZII VECHI ȘI NOI (1857)

I. *De la 1835—1843*

II. *De la 1843—1847*

III. *De la 1847—1857*

ANEXĂ

Lector: VIRGINIA ȘERBĂNESCU
Tehnoredactor: CIUCĂ VASILE

Bun de tipar 21.10.1983. Coli ed. 13,74. Coli tipar 22,25.

Tiparul executat sub comanda
nr. 492 la
Intreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918"
Str. Grigore Alexandrescu 89—97,
București,
Republica Socialistă România

4141 [illegible] 1983